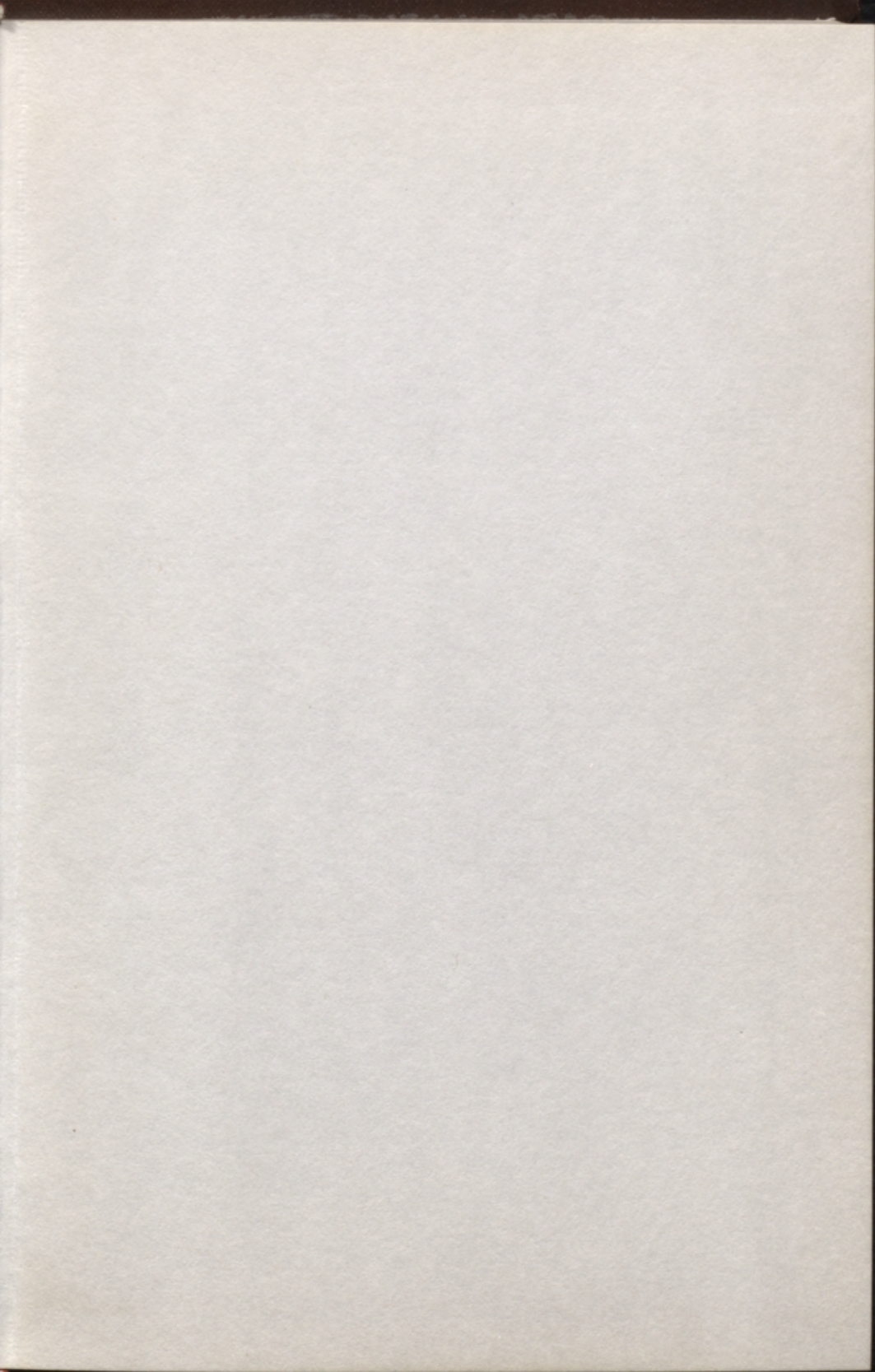
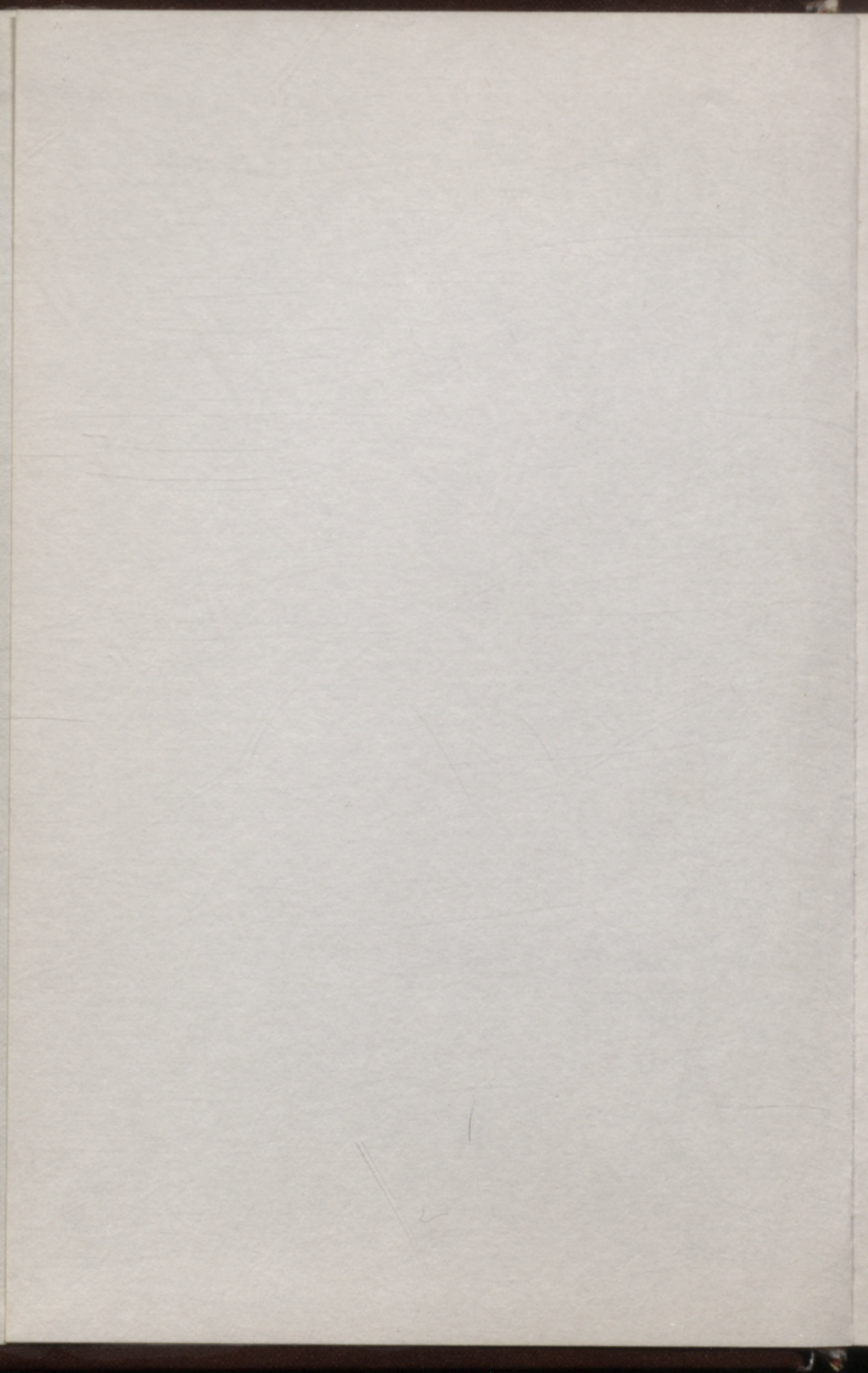

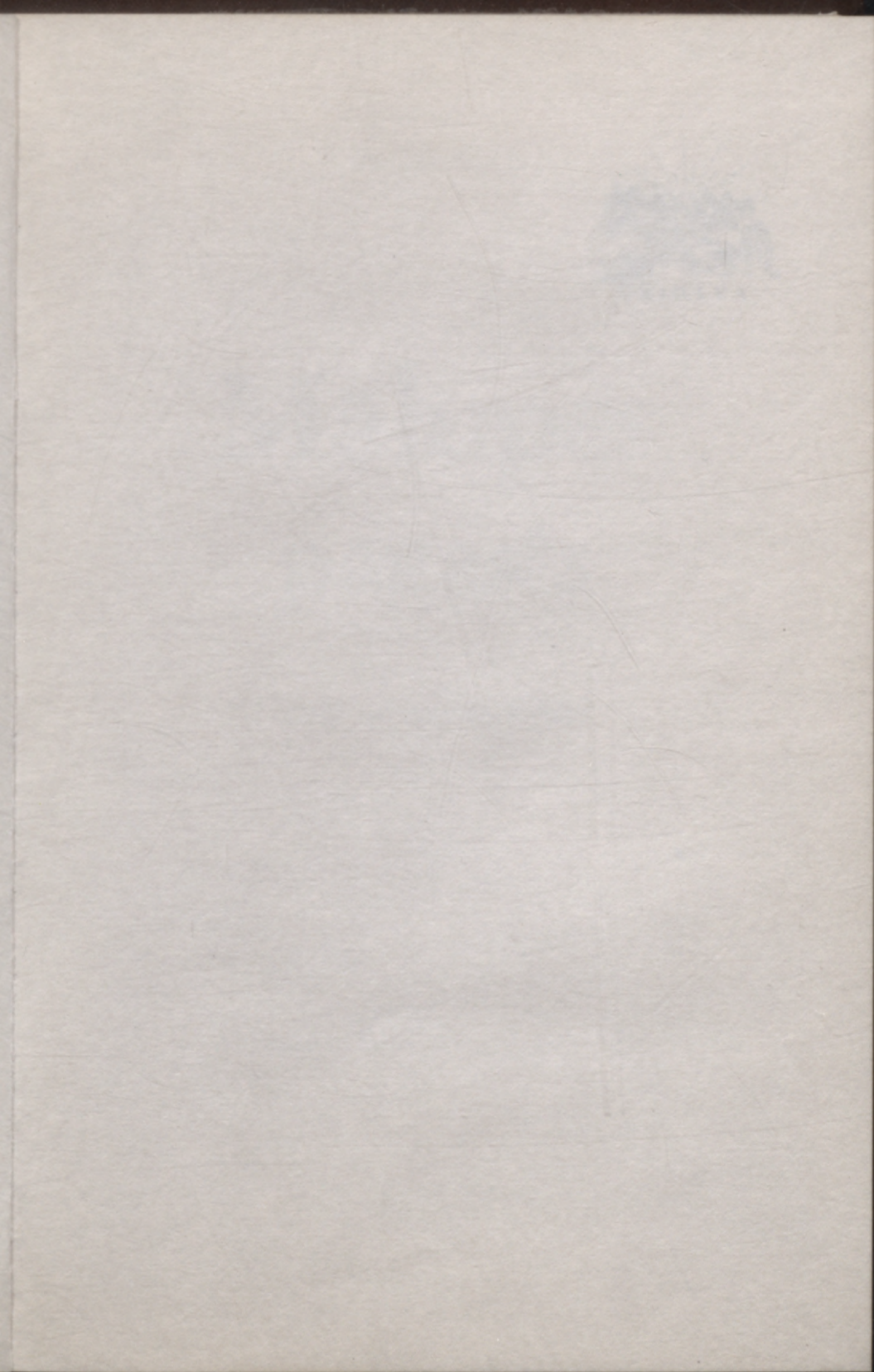
90-4
L760

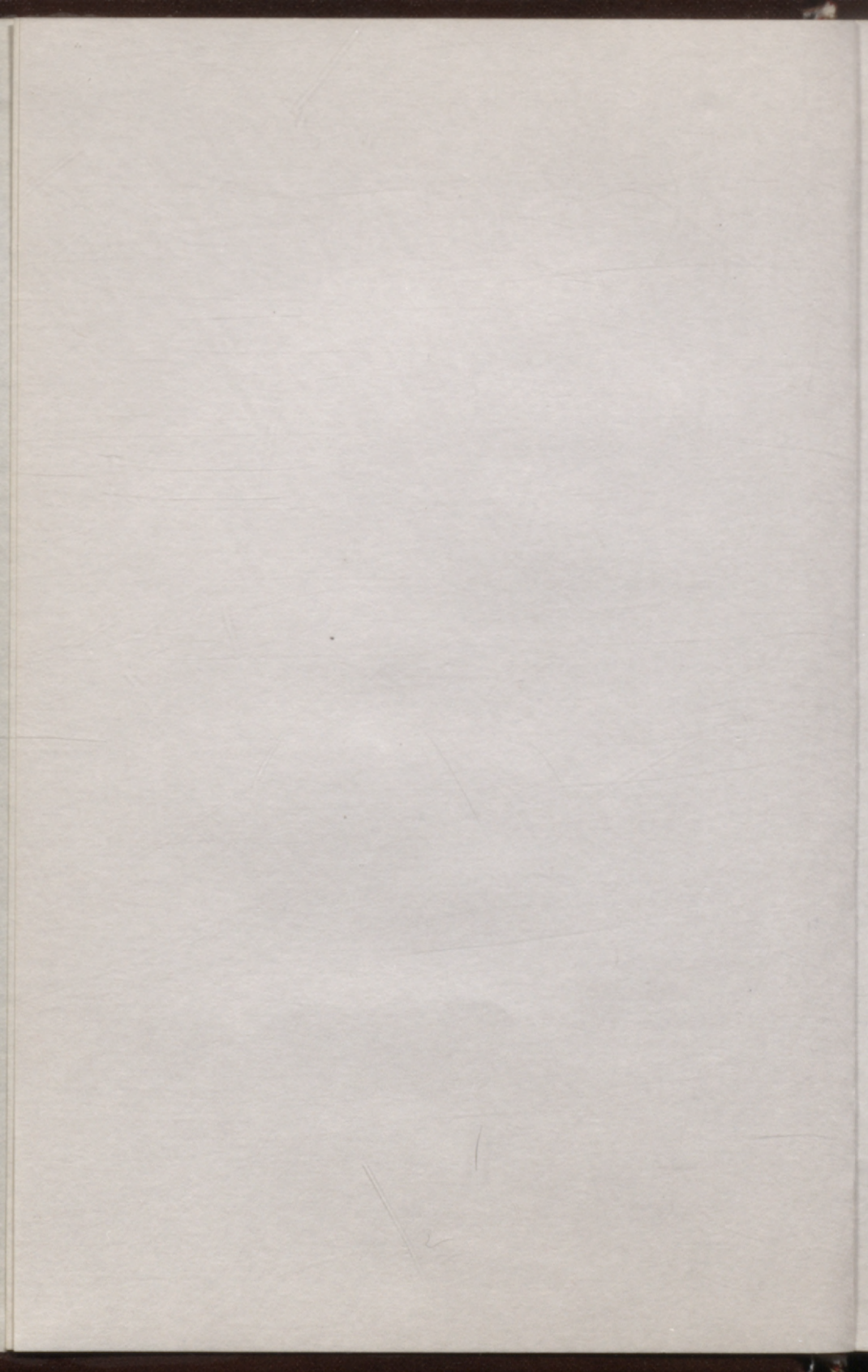

Ritvaldis Jankus

Malupes pagasts

Lieldarstis un darbinieki

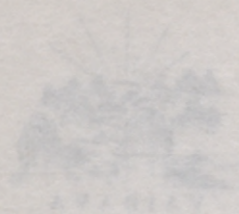
4023

Rimša Jūlija

VAIDAVA

1975

B, L

L 90-4
760

dubel . L
9

Ernests Ozols

Mālupes pagasts

Laiki un cilvēku likteņi

4023

Ritvaldis Jankus

VAIDAVA

1976

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

92-28.278

0305065248

Printed by
Augstums Printing Service, Inc.
Lincoln, Nebraska 68502

ATMIŅU STĀSTI

Atmiņu stāsti par dzīvību un ciešanu
upuriem Mārupes pagastā Latvijas
tapšanas un bojā ejas laikā.

Altogether about 100,000 copies of the
report were printed and distributed
to the public in 1911.

Printed by
the Government Printer,
1911.

PRIEKŠVĀRDI

Nav daudz latviešu emigrācijā, kas pēc dzimtenes atstāšanas būtu rakstījuši par sava novada dzīvi. Ernests Ozols ir viens no retajiem, kas atmiņu stāstījumā par laikiem un cilvēkiem, likteņiem, grāmatā ietvēris savu dzimto Mālpupes pagastu. Darbs aptver apmēram 70 gadu posmu, kas latvju tautai bijis reti nemierīgs un prasījis daudz cilvēku dzīvību, katastrofiski samazinot latviešu skaitu dzimtenē.

Grāmatas autors kā jauneklis piedalījies Latvijas atbrīvošanas cīņās. Valsts brīvības gados darbojies pagasta pašvaldībā, Aizsargu organizācijā un citos turienes kultūrālos un saimnieciskos pasākumos. Jaunībā strādājis tēva tīrumos, bet pēc agrārreformas — savā jaunsaimniecībā. Pēc iebrukšanas Amerikā pirmos gadus pavadījis Misisipī kokvilnas laukos. Tad pārcēlies uz Konetikatu, kur tāpat ir aktīvs sabiedrībā, īpaši Mančesteras draudzē.

Sava pagasta laužu pamudināts, Ernests Ozols ķēries pie spalvas, lai atstātu liecību par cilvēku upuriem, kas nevajadzīgi un bezjēdzīgi bija jāziedo šim pagastam dažādos katastrofiskos laika posmos. Viņš raksta vienkārši un patiesi, visu pamatodams ar faktiem, bez galējībām uz vienu vai otru pusi. Stāstījums sniedz pārskatāmu ainu par mālpupiešiem, kā tie cīnījās, maldījās, cieta un bēga. Grāmatā neviens no cilvēku vārdiem nav izdomāts vai pieņemts, bet visi, kā draugi, tā naidinieki minēti viņu īstos vārdos.

Stāstījums sākas ar 1905. gada revolūciju, kas Krieviju pāršalca, kad autoram bijuši tikai četri gadi. Revolūcijas ainas skicētas pēc vecākās paaudzes nostāstiem. Tālākiem notikumiem Ozols pats ir liecinieks. Laika tecējuma kārtībā seko Pirmais pasaules karš, tad 1917. gada revolūcija, kas tik daudzus izsita no līdzsvara. Tas pats vēl spilgtāk parādās 1919. gadā, kad daudzi kļuva par komunistu līdzskrējējiem. Zemkopju viss vairākums savos uzskatos paliek nemainīgs un noraidīgs pret svešām varām, kaut arī, lai saglābtu savu dzīvību, bieži mugura jāliec svešinieku priekšā. Latvijas bojā ejas laikmets, kam seko raibie bēgļu ceļi, skatīts mālpupiešu upuru un ciešanu zīmē.

Pagaidām mūsu trimdas literātūrā ļoti skopi ir apskatītas bēgļu gaitas pēc Otrā pasaules kara. Ozols ar citiem sava pagasta līdzgaitniekiem daļēji aizpilda kādu robu, kas gaida sekotājus. Mālpupiešu bēgļu ceļu apraksti, kaut arī tie ir tikai nedaudzu ģimeņu piedzīvojumi un pārdzīvojumi, šķērsgriezumā atspoguļo visas latvju tautas bēgļu likteņus.

Līdzīgi Malienas zemnieku pajūgiem, arī daudzi citi pa Vidzemes un Kurzemes ceļiem kustējās uz Vācijas pusi. Pēdējā brīdī zemes ceļš tika nogriezts, un vienīgā glābšanās iespēja bija doties jūrā ar kuģi.

Tā ir smaga sajūta, kad lauksaimniekam jāšķiršas no saviem uzticamiem zirgiem, kas viņu izveda pie ostas. Tad krustām šķērsām jākrusto Vācija, lai kaut kur atrastu vietu, kur varētu mierīgi pārlaist kaķu. Autors nekurn par apstākļiem, bet visu uzņem ar pateicību. Par DP nometnēm viņš saka, ka tāda dzīve, kur visu saņem par brīvu, bez strādāšanas, iespējama tikai pasakā.

Mārupes pagasts atrodas netālu no Padomju Krievijas, kur abas zemes savieno biezi mežu masīvi. Latvijas tapšanas un arī bojā ejas laikmetā apgabalā notika slepkavības un laupīšanas, bet kas par to zināja citos novados. Tāpat abu pasaules kaķu laikā, Mārupes mežos slēpās sarkanie partizāni, kas terorizēja turienes iedzīvotājus. Lai aizsargātu savi's ģimenes locekļus un īpašumu, katram zemniekam mājās bija jātur ierocis.

1944. gada rudenī komunistiem paklausīgos sarkanos partizānus mežos nomainīja Maskavas mobilizācijas pavēlei nepaklausīgie, tā sauktie, nacionālie partizāni. Tie bija mājās palikušie patrioti, kas, komunistiem ienākot, izšķīrās par bezkompromisa cīņu — brīviem dzīvot, vai brīviem mirt. Arī Mārupes mežiem ir savs stāsts par to, kā nevienādajā cīņā izdzīva nacionālo partizānu dzīvības.

Tragiskā virknējumā risinās notikumi, ko Ozols ir dokumentējis savā atmiņu stāstījumā. Viņš pats gan piebilst, ka daudzkreiz lielas lietas aizmirstoties, bet sīkumi paliekot prātā. Ja arī tā, tad pieminētais ir raksturīgs diezgan.

Sevišķa vērtība ir datiem, ko Ernests Ozols sakopojis par sava pagasta iedzīvotājiem. Vārdos minēti tie, kas krituši Pirmajā un Otrajā pasaules kaķā. Tāpat bezvēsts pazudušie un ievainotie. Ar īsaku vai gaķāku aprakstu pieminēts katrs mārupietis, kas kaķa laikā aizgājis bojā. Daudz arī citu ziņu.

Izcils ieguvums ir pagasta karte ar visām saimniecībām un īpašnieku vārdiem. Gribētos apgalvot, ka nevienam citam pagastam tādas kartes nav.

Ozola atmiņu stāstījums un statistiskie dati par savu pagastu lai ir pamudinājums arī citiem dokumentēt sava novada dzīvi, kā mēr vēl nav par vēlu.

Osvalds Akmentiņš Bostonā

1905. gada revolūcija.

Meža ugunsgrēks zaļajā Dieva paklājā atstāj melnus, rēgainus laukumus. Viss bojā neaiziet. Zari un stumbri sakrīt, bet auglības dziļumi paliek neskarti. Sadegušo koku pelni baro jaunaudzes, un gadu ritējumā uguns posta sekas izzūd.

Līdzīgi tas ir ar revolūcijām cilvēku dzīvē. Kur vien tās uzliesmo, sekas ir rēgains laikmets asinū sarkanā krāsā. Kādas paaudzes daļa aiziet bojā, bet tanī pat laikā tā kļūst par dzīvības un cīņas spēka devēju pēcnācējiem.

Par 1905. gada revolūciju ar tās ieguvumiem un zaudējumiem varētu jautāt, vai revolūcija bija vienīgais un pareizākais ceļš savu mērķu sasniegšanai. Vai gājiens uz to pašu mērķi pa dabīgo evolūcijas ceļu nebūtu bijis līdzīgāks? Tas, bez asins un dzīvību upuriem, būtu ne tikai humānāks, bet arī taisnīgāks.

Kaut arī petīcijas, ko revolucionāri iesniedza cara valdībai, nav tikušas ievērotas, pilnīgi bez nozīmes tās tomēr nepalika. Caram bija jāsāk domāt par muižnieku varas ierobežošanu un zemnieku stāvokļa uzlabošanu.

Ir pamats pieņemt, ka tie latvieši, kas aktīvi piedalījās 1905. gada revolūcijā, savas tautas nākotnē ieauda Latvijas brīvvalsts pirmos pavedienus, kas 1918. gada 18. novembrī kļuva redzami visai pasaulei. Daudzi no tiem jau pašās pirmajās Latvijas tapšanas dienās iesaistījās valsts veidošanas darbā. Tie bija patrioti, kas komūnismam neticēja. Māte Latvija viņus neaizmirsā. 1905. gadā cietušie tika pildzināti Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībniekiem. Sadalot muižu zemes privātipašumos, piektgadnieki, kā tauta tos bija iesaukusi, baudīja vienādas tiesības ar tiem, kas bija cīnījušies frontē.

1905. gada revolūciju apspieda no Krievijas izsauktās karaspēka daļas. Tās pildīja soda ekspedīcijas uzdevumu.

Generāļa Orlova vadībā krievu jātnieku eskadrons ieauļoja arī Alūksnē un ar savu stābu apmetās pili. Tauta tos sauca par melno sotņu, bet pils pagrabu, kurā tika pērti ar miesas sodu sodītie, par asins pirti.

Soda ekspedīcijai bija dotas ārkārtējas pilnvaras, kuras tā pilnam arī izmantoja. Tiesa bija vienpusīga, patvaļīga bez kādas kontroles. Revolūcionāriem piespriestie sodi bija netaisni un nežēlīgi. Atsevišķos gadījumos gan uzklaustīja arī lieciniekus, bet viņu liecības gan reti kad tika ievērotas.

Nezinu, kā tas bija citur, bet soda ekspedīcijas tiesneši Alūksnē, kur tiesāja arī Mārupes pagasta cilvēkus, ievēroja kādu isti cilvēcīgu miera laika likumu. Alūksnē netiesāja nemierniekus, kas bija jaunāki par 21 gadu, tas ir, nepilngadīgos.

Kaut gan tiesneši bija tikai krievi un vācieši, sodus spriežot vai tos izpildot, vairākos gadījumos tie ir uzklaustījuši arī divu Alūksnes latviešu lūgumus vai iebildumus. Tie bija Alūksnes policijas iecirkņa priekšnieks (stanovojs) Kampars un Alūksnes pareizticīgo draudzes priesteris Andrejs Jansons.

Viņu iespējas bija ļoti ierobežotas, bet ar gudrību un neatlaidību tie kādreiz panāca, ka nemierniekam piespriestais sods tika samazināts vai pilnīgi atlaists. Par to kā sodītie, tā attaisnotie abiem Alūksnes labdariem neaizmirsā pateikties. Latvijas brīvības gados visā Malienā Kampara un Jansona vārdus pieminēja ar cildināšanu un godu.

Par cik atmiņa neviļ, no Mārupes par revolūcionāru darbību ar pērienu tika sodīti:

1. Pagasta skolotājs	Aleksandrs Skuja	Brencos	—	60 pātagas cirtieni,
2. Pagasta skolotājs	Brencis Kļaviņš	Brencos	—	60 pātagas cirtieni
3. Lauksaimnieks	Andrejs Pelēcis	Ciršņos	—	45 pātagas cirtieni
4. Lauksaimnieks	Sīmanis Kalniņš	Šķiņķos	—	25 pātagas cirtieni
5. Lauksaimnieks	Kārlis Liepiņš	Ciršņos	—	25 pātagas cirtieni
6. Lauksaimnieks	Jēkabs Balodis	Striķkos	—	25 pātagas cirtieni
7. Kurpnieks	Oto Reča dēls Egle	Luņķos	—	25 pātagas cirtieni
8. Kurpnieks	Augusts Samsons	Luņķos	—	200 pātagas cirtieni
9. Kalējs	Cintiņš	Stradiņā	—	200 pātagas cirtieni.

Ar nāves sodu no mārupiešiem neviens nav sodīts. Dažos kaimiņu pagastos nemierniekiem bija piespriesti arī nāves sodi.

Mārupes muižas zemes rentniekam Andrejam Pelēcim draudējis ļoti bargs sods. Revolūcionāri savas prasības vērsa pret muižniekiem, un pēdējie saviem rentniekiem to nevarēja un arī negribēja piedot. Varēja sagaidīt rentes līguma anulēšanu un tūlītēju Peleča izsūtīšanu uz Sibīriju.

Stāvokli glāba priesteris Jansons, kas ar Pelēci bija ļoti pazīstams. Ar savām liecībām un lūgumiem priesterim izdevies

bargo katorgu samazināt uz 45 pātagas cirtieniem. Kādā citā gadījumā Jansons panācis nāves soda pārvēršanu izsūtījumā.

Skolotājam Brencim Kļaviņam un arī citiem mālupiešiem bargāku sodu novērsis policijas priekšnieks Kampars. Viņa pūļu rezultātā pātagas cirtieņu skaits tiem samazināts uz vienu trešo daļu.

Kampars mira Rīgā 30-to gadu vidū. Brencis Kļaviņš aizbrauca uz bērēm. 1905. gada cietušo vārdā tas nolcis uz kapa ziedus un pieminējis aizgājēja nopelnus savu tautiešu labā.

Laikam, 1905. gada revolūcionāri bija pēdējie visā Vakareiopā, kas vēl pēc viduslaiku parauga tika sodīti ar miesas sodu. Cilvēku piekaušana un mocīšana „modē” ir vēl čekas pagrabos, bet pārējā kultūras pasaulē tā tiek uzskatīta kā kauns pašiem sodītājiem.

1905. gada krievu tiesneši nebija nekādi veiklie juristi vai likumu tulkotāji. Viņu vientiesības dēļ kādreiz gudrs zemnieks viegli „izspruka” no soda. Krievijas sodu likumos esot paredzēts, ka par nepaklausību tēvam dēls sodāms ar pērienu.

Par piedalīšanos revolūcijā bijis apsūdzēts kāds zemnieka dēls. Tiesā, kā liecinieks ieradies arī viņa tēvs un teicis:

„Mans dēls ir vainīgs. Viņš mani neklaustja. Par to es lūdzu viņu stingri sodīt!” Par tēva neklausīšanu dēls pēriena arī dabūjis, bet vairāk nekā. Kā revolūcionāram tam pienāktos katorga. Tiesa zemnieku vēl uzslavējusi par taisnības meklēšanu istā vietā.

Skolotājs Skuja stāstīja, ka šim kazaki situši viegli, jo viņš skaļi blāvis, bet tie, kas zobus sakozdami klusējuši, pērti smagāk.

Par kāda latviešu zemnieka apķērību briesmu brīdī liecina vēl cits gadījums.

Saimnieku, kas bijis tiesājams par piedalīšanos revolūcijā, viņa pagalmā pārsteigusi soda ekspedīcijas patruļa. Neviena no patruļas dalībniekiem meklētā personīgi nav pazinis. Kad tie vīram prastjuši, vai viņš zinot kur saimnieks, tas mierīgi atbildējis, jā, viņš zinot, — saimnieks kaut kur aiz mājas dārzā strādājis. Krievi pavēlējuši to sameklēt un atsaukt pagalmā. Paši tie sākuši pārmeklēt istabu. Saimnieks kā gājis, tā aizgājis. Caur dārzu tas nokļuvis tuvējā mežā.

Ja arī tādī gadījumi nav izdomājums, bet patiesi notikumi, tad tomēr jāpieņem, ka tie bija retums. Mālupe pagastam neviena tādas attapības parauga nav. Ja vispār kaut ko paši apvainotie ir panākuši, tad ar vairāk vai mazāk ticamiem meliem vai ar pazemīgu lūgšanos. Arī „bēgot nošauts” Mālupe neviena netika. Citiem pagastiem tādi upuri bija vairāki.

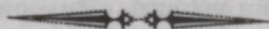
Alūksnē soda ekspedīcijas ierašanās brīdī netālu no pasta uz vecā ceļa labajā pusē, bēgot uz staciju, pārsteigts Jānis Balodis,

kur arī nošauts. Pēc tam pie ieejas kapsētā labajā pusē nošauti Knoks un Dukulis. Tur vēlāk tiem uzlikta akmens piemiņas zīme. Tie gan nebija mālupieši.

1905. gada notikumi, kaut netiešā kārtā, atstāja savas pēdas vienkāršo strādnieku aprindās. Atklātos mītiņos agitatori strādniekos potēja naidu pret tā saukto mantīgo šķiru. Ar retiem izņēmumiem pie mantas gan gribēja kļūt katrs, kuŗu nebija apsēdis slinkums. Izņēmums nebija arī paši agitatori.

Uz laukiem strādnieku un kalpu aprindās jau vienmēr bija valdījis uzskats, ka pilsētās strādnieki nopelna vairāk un dzīvo labāk kā laukos. Nevarēja noliegt, arī Mālpupes pagastā tādu lauksaimnieku, kas spētu kalpiem maksāt pienācīgas algas, bija maz.

1905. gada revolūcijas iespaidā radās labākas dzīves meklētāju kustība. Zināms skaits laukstrādnieku aizgāja uz Rīgu, kur mācījās krāsotāju, mūrnieku, galdnieku, stiklinieku un citus amatus. Ne jau visiem bija veicies. Daļa no tiem atgriezās pagastā un par pilsētu vairs nedomāja. Bija arī tādi, kas Rīgā iemācīto amatu paturēja par pamatu visai dzīvei.

Stāsts par trim mālupiešiem Pirmā pasaules kara laikā un Latvijas atbrīvošanas cīņās

1912. gada rudenī, kad obligātajā kara dienestā iesauca jaunos rekrūtus, komisijas priekšā stājās arī pāris duču pilngadīgu puisi no Mārupes pagasta. Tie, pa lielākai daļai, cits citu pazina jau no pagasta skolas gadiem. Kara dienests, kaut paša negribēts, daudziem bija nozīmīgs pagrieziena turpmākai dzīvei.

Tādā sakarībā, lai atstātu piemiņu, rekrūši mēdza ar pušķotu cepuri fotografēties. Uzņēmumus izdarīja gan atsevišķi, gan grupās ar draugiem, gan kopā ar ģimenes piederīgiem. Tanī laikā to darīja ar dziļu nopietnību. Tādu fotogrāfiju rūpīgi glabāja ģimenes albumā gandrīz kā retu vērtību un mantojumu pēcnācējiem.

Gribu pieminēt trīs vīru grupiņu, kuŗas fotogrāfija ilgu gadu atradās arī manā albumā, bet ar visu to palika Latvijā. Viens no tiem bija mans brālēns Georgs Oto dēls Bērziņš Škelecoss, otrs arī tuvs radnieks Oto Sīmaņa dēls Ozols Alodzenē un trešais netāls kaimiņš Pauls Jāņa dēls Kupčs Sofikalnā.

Viņi nebija ne tuvi kaimiņi, ne radnieki, tikai skolas gadu draugi. Dzimuši vienā gadā un sēdējuši vienā solā.

Komisija visus rekrūtus uzreiz armijā neiesauc, bet tikai zināmu skaitu. Aizgājējus un mājās palicējus izšķīra loze. Tā jāvelk bija visiem, kuŗus atzina par dienestam derīgiem.

Kupčs un Bērziņš palika mājās, bet Ozolam bija jāiet dienēt. Kāda krievu kājnieku pulka sastāvā tam vispirms lika paveikt gaŗo apmācības posmu. Pareiza priekšniecības sveicināšana, ierindas soļošana ar visiem na ļevo, na pravo un veikla rīkošanās ar šautenes durkli bija krievu armijas apmācības pamatā. Pāri

visām lietām no katra zaldāta tika prasīts, lai tas zinātu cara ģimenes sastāvu ar troņmantnieka un visu princešu vārdiem. Ja kāds ielāgoja arī lielkņazu un lielkņaziņu vārdus, tāpat cara ģimenes radniecību ar Vācijas ķeizaru, Anglijas karali un citu monarchu namiem, tad tādām bija labas izredzes iegūt instruktora dienesta pakāpi jau tādēļ vien.

Tādas „gudrības” Alodzenes Ozols zināja labāk kā krievi to prasīja. Laikā pabeidzis mācības, tas tika paaugstināts par instruktoru. Viņa pulks bija novietots Galicijā, kaut kur kalnos.

Paulis Kupčs, pabeidzis Cimzes skolotāju semināru, strādāja par skolotāju Kraukļos. Arī Georgam Bērziņam tad atlika laiks svas izglītības turpināšanai. Nepilni divi gadi aizgāja ātri.

Tad, piepeši, 1914. gada 1. augustā laiks uz brīdi it kā apstājās. Pagastu pāršalca traģiska vēsts, — Vācija bija pieteikusi Krievijai karu. Kaut gan mobilizācija jau pirms dažām dienām izsludināta, cilvēki karā neticēja. Te nu viņš bija un pie tam strauji paplašinājās. 6. augustā Krievija pieteica karu Austro-Ungārijai.

Jau pats pirmais mobilizācijas vilnis kara vētrā ierāva abus Oto Ozola draugus — Pauli Kupču un Georgu Bērziņu. Tiem apmācību laiks bija daudz īsāks kā Ozolam. Frontei vajadzēja cīnītāju.

Viena no kara pašām pirmajām kaujām risinājās Galicijas frontē. Tanī piedalījies arī tas pulks, kurā dienēja mālupietis Oto Ozols. Pēc kaujas viņa starp dzīvajiem vairs nebija. Nav saziņots arī garajās kritušo rindās. Granātu sprādzienos daudzi tik stipri sakropļoti, ka nav bijis iespējams tos identificēt. Visi aprakti kopējos kapos. Jāpieņem, ka viņu vidū bija arī vismaz viens latvietis — Mālupe zemnieka dēls. Pulka ziņojumā tas atzīmēts kā pazudis bez vēsts. Pēc kāda laika šādu „bezvešķi propal” paziņojumu saņēma arī Oto Ozola tēvs Sīmanis Ozols Alodzenē. Viens no trim skolas draugiem bija atdevis savu dzīvību par caru.

Starplaikā arī Bērziņš ir paguvjis pabūt pozīcijās. Piedalījies arī vairākās kaujās, bet vienmēr palicis neskarts. Kad daudzo kauju rezultātā krievu armijai sāk trūkt virsnieku, arī Georgu Bērziņu komandē uz kara skolu.

Līdzīgi ir klājies arī Paulim Kupčam. Arī tas no visām kaujām pagaidām izkļuvis sveikā. Kad vācieši tuvojās Varšavai, viņa pulku pārsviež uz Polijas fronti. Komandējuma uz kara skolu tas nepagūst saņemt. Risinās liela apmēra Varšavas aizstāvēšanas kauja — „boj pod Varšovoi”. Tās beigu cēliena Kupčs nedabū redzēt. Granātas sprādziens to ir smagi savainojis galvā. Nesamaņā tas nogādāts lauku lazeretē un tālāk uz slimnīcu aizmugurē. Apdraudēta vienas acs redzēšanas spēja. Ārstēšana prasa garāku laiku.

Kad Bērziņš kara skolu ir beidzis, kā pirmās pakāpes virsnieku to iedala Latviešu strēlnieku 6. Tukuma pulkā.

Krievija deg revolūcijas ugunīs. Keizara vairs nav. Valda padomes, kurām daudz un dažādi, man jau piemirsušies, nosaukumi. Zūd disciplina un kārtība. Pienāk laiks, kad vācieši viegli sakauj revolūcijas demoralizēto krievu armiju. Ar neticami maziem zaudējumiem 1917. gada 3. septembrī Rīga ir vāciešu rokās. Tie ir saņēmuši tūkstošiem krievu gūstekņu un lielus kara materiālu krājumus, municiju, ieročus.

Tālākās vāciešu virzīšanās ceļā latviešu strēlnieku sektorā pie Nītaures notika neliela apmēra kauja. Tā arī palika Pirmā pasaules kara pēdējā kauja, kas beidzās Latvijas teritorijā. Liktenīga tā bija jaunajam virsniekam Georgam Bērziņam. Nītaures tuvumā tas bija smagi ievainots. Viņš miris drīz pēc ievietošanas Cēsu slimnīcā.

Georga tēvs Oto Bērziņš Škelecoss saņēma 6. Tukuma pulka komandiera telegrammu par dēla nāvi kaujas laukā.

Oto Ozols krita Pirmā pasaules kara primajā kaujā, pēc četriem gadiem un četriem mēnešiem Georgs Bērziņš — pēdējā.

Visu Alūksnes draudzes kritošo karavīru vārdi tika iegravēti marmora plāksnē, kas bija piestiprināta Alūksnes bazīnā pie sienas.

Aizsargu nodaļas celtais piemineklis Mārupes kapsētā bija veltīts kā Latvijas atbrīvošanas, tā Pirmajā pasaules karā kritošo karavīru piemiņai. Katru gadu 18. novembrī pagasts savus dēlus pieminēja ar aizsargu parādi, svinīgu aktu un ziediem. Viņu vārdus mācītājs vienmēr pieminēja kapu svētkos.

Anna Ozola bija pirmā māte Mārupē, kas apraudāja savu karā kritošo dēlu. Vairāk kā četrus gadus laikā viņai pievienojās, ja pareizi atceros, vēl 22 tādas pašas mātes un sievas. Alvīnei Bērziņai šīs bēdas bija pataupītas pašai pēdējai.

No pēdējās kaujas bija pagājis vairāk kā gads. Latvijas valsts bija jau proklamēta, bet Pagaidu valdības rīcībā nebija kaļaspēka. Bez tā nebija iedomājama teritorijas tālāka atbrīvošana.

Paulim Kupčam rētas bija jau sadzījušas. Kādā novembra dienā, dubļainos lauku ceļus brīzdams, tas apstaigāja daudzas sava pagasta mājas. Viņš meklēja vīrus, kas būtu gatavi brīvprātīgi stāties savas jaunās valsts aizstāvju rindās.

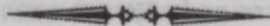
Kad 1919. gada 3. janvārī pulkvedis Kalpaks ar saviem karavīriem atstāja Rīgu, tam līdzī soļoja arī Kupčs ar saviem domu biedriem. Pie Aīrītēm viņš bija liecinieks Kalpaka un citu virsnieku nāvei. Tāpat gadā Kalpaka bataljona sastāvā Kupčs atgriezās Rīgā. Kaujā pret lieliniekiem tas vēlreiz dabū ievainojumu galvā. Šoreiz tas nav tik bīstams.

Kad Latvija ir atbrīvota un miera līgums noslēgts, tauta sāk valsts uzbūves darbu. Arī Kupčs, kas tad jau ir paaugstināts virsnieks dienesta pakāpē, demobilizējās. Viņam tuvāks ir skolotāja darbs. Sākumā tas strādā par vidusskolas skolotāju, vēlāk — Jelgavas vidusskolas direktors. Pilda arī citus amatus. Strādājot izglītības laukā, viņam paiet viss brīvās Latvijas laiks.

Pēc daudziem gadiem, kad Kupčam sāk manāmi pasliktināties redzēšana, tas meklē ārsta palīdzības. Izmeklējot acis ar rentgena stariem, vienā kļūst saskatāmi sīki, melni punktiņi. Pēc operācijas izrādās, ka tie ir mazi metalla gabaliņi. Ārsts brīnās, kā tie tur radušies! Brīnās arī pats acs īpašnieks! Tad Kupčam atmiņā atgriežas pirms 50 gadiem pie Varšavas dabūtais acs ievainojums. Toreiz vēl rentgena aparātu nav bijis. Ārsts, kas ievainojumu dziedinājis, ar savām acīm granātas drumslīņu nav varējis pamanīt.

Tā beidzas stāsts par trim skolas draugiem un 1912. gada rekrūšiem. Viens savu dzīvību atdeva pašā pirmajā kaujā, otrs — pēdējā. Trešais, kuŗam nebija lemts mirt, palīdzēja atbrīvot un celt jauno Latvijas valsti.

Sobrid, 1975. gadā, Paulim Kupčam ir labi pāri par 80 gadiem. Savas vecuma dienas viņš vada trimdā, Vācijā.

Pirmais pasaules kaŗš

1914. gada 1. augusts - 1918. gada 3. marts

Baltijas jūras austrumu krastu vēsturnieki dažkārt devē par Ziemeļeiropas krustcelēm. Gadu simtiem Baltijas zemē ir tikušies austrumu un rietumu ceļotāji, tirgotāji un kaŗavīri. Ir mainītas vērtības, slēgti līgumi un kaŗoti kaŗi. Savu tiesu ir ņēmuši kā austrumnieki, tā rietumnieki, bet maksātājs un cietējs ir vienmēr bijis tas pats latviešu zemnieks, pastāvīgi turēdamies savas tiesas Daugavas krastos.

Beigās, pēc Pirmā pasaules kaŗa, savu gadu simteņos nopelnīto algu saņēma arī latviešu tauta — brīvu, neatkarīgu Latvijas valsti.

Pirms apstājamies pie Pirmā pasaules kaŗa, jāpiemin iepriekšējais — cara Krievijas un Japānas kaŗš. Tas risinājās tik tālu austrumos, ka tā atbalss līdz Baltijas jūras krastiem gandrīz nemaz neatskalojās. Par krievu zaldātiem, kas savas dzīvības atstāja kaut kur Mandžūrijā, latviešu tauta daudz asaru nenobirdināja.

Tālos austrumos krievu-japāņu kaŗa laikā ir dienējuši arī vairāki mālupieši. Vai kāds no tiem piedalījies kaujās, nav skaidri zināms, bet kritis nav neviens. Minēti ir Ernests Brilts Stričkos, Oto Ozols Alodzenē un divi kalpavīri — Andrejs Karo un Juris Priede.

* * *

1914. gada 27. jūlijā izsludinātā mobilizācija satrauca visu zemi, Mārupes pagastu un mana dzimtā ciema Alodzenes ļaudis. Mierīgā zemnieku dzīve „izlēca no sliedēm”. Bija rudzu plaušanas laiks. Izkopts apstājās cirtienā, un kūltis palika neiesliets runiņā. Gan tikai uz brīdi. Kaŗš jau nebija vēl sācies. Varbūt, varbūt tas

arī nesāksies. Pakļida dažādas ziņas un baumas. Zinot, ka Krievijas cars ar Vācijas ķeizaru bija brālēni, daudzi Vācijas-Krievijas kaŗam neticēja. Tas likās neiespējams. Bet ja kaŗš tomēr sāktos, lielākā daļa mālupiešu nešaubījās par Krievijas uzvaru.

Dabīgi, visvairāk norūpējušās un satrauktas bija mātes par saviem dēliem un sievas par vīriem.

Mobilizāciju izdarta ļoti lielā steigā. Iesaucamiem netika dots nekāds sagatavošanās laiks. Alodzenē sen senā rekrūšu izvadīšanas paraža pajuka. Puišu aizvadīšana dienestā tur vienmēr bija visa ciema lieta. Iepriekšējā vakarā pirms aizbraukšanas rekrūša mājās tika rikota pavadīšanas balle. Piedalījās viss ciems. Dzēra, dziedāja, dancoja. Nerunājot nemaz par alus brūvēšanu, šoreiz iesaucamam nebija laika pienācīgi atvadīties no visiem sārņiem un draugiem.

Tāpat tas bija visā Malienā. Jūlija beigās Alūksnē, kas bija iesaucamo salasīšanās vieta, izskatījās kā lielā gada tirgū. Simtiem zirgu, braucēju un gājēju. Atvadu asaras jaucās ar bravūrīgām dziesmām par vācieša dancināšanu uz karstiem kriegējiem un Nu ardievu Vidzemīti.

Arī bēdu laikos cilvēki dzer un priecājas.

* * *

1914. gada 27. jūlijā izsludinātās mobilizācijas izdotie rīkojumi un pavēles bija neskaidras un pretrunīgas. Starp citām ačģārnībām iesaukšanas pavēlē bija noteikts, ka ģimenes vienīgais dēls no iesaukšanas atbrīvots, bet ja ģimenē bija divi vai vairāk dēli, tad iesauca visus.

Gandrīz tikpat bezjēdzīgi bija rīkojumi par zemnieku nodevām. No pagasta tika prasīts arī zināms skaits zirgu un aizjūgu. Visas nodevas jeb rekvizīcijas, kā tās toreiz sauca, aprēķināja pēc zemes platības. Nodevas nesamazināja arī tām saimniecībām, kuŗās aprēķinātais nebija nemaz saražots.

Bija saimniecības, no kuŗām kaŗā aizģāja kā saimnieks, tā zirgs ar visu pajūgu. Ja arī ar kaimiņu palīdzību pavasarī dažus tīrumus apsēja, tad rudenī tie palika nenoplauti. Kartupeļi iesala. Zeme palika neaparta. Protams, ziemu trūka lopbarības.

Mājās, kur saimnieks bija projām, vissmagākos darbus strādāja saimiece pati. Ara, sēja, cēla maisus, brauca mežā pēc malkas. Dažas izvadīja saimniecību līdz kaŗa beigām, citām spēka pietrūka.

Visu nodevu uzlikšana un sagādāšana, kā arī darba spēka sadalģšana bija jāģina un jāģarto pagasta vecākam. Kaŗa laikā tas bija pavisam neapskauģams amats. Vienā pusē valģības prasģbas,

rīkojumi un pavēles, otrā — pašam savi pagasta iedzīvotāji. Valdības rīkojumi bija jāpilda bez iebildumiem, bet taņī pat laikā no cilvēkiem varēja prasīt tikai tik daudz, cik tie spēja dot.

1914. gadā Mālpē pagasta vecākā amatā bija Oto Ozols no Alodzenes. Kārtojot nodevu, klaušu un darba spēka lietas, viņam gandrīz katru dienu bija jābūt Brencos pagasta mājā, kas ir 13 verstes no Alodzenes. Ar zirgu izbraukājot Brencus pagāja visa diena. Gada puisis Jūlijs Auseklis tika iesaukts armijā. Ozols saimniecībā bija vienīgais strādnieks. Pie strādāšanas tas netika, bet no amata atteikties valdība neļāva. Tā pirmā kara gada rudenī pagasta vecākam pašam tīrumi draudēja palikt nenokopti. Palīgā gāja kaimiņi, un viss tika laikā padarīts.

Tā nebija vienīgā saimniecība, kurā zemes darbus paveica talkas kārtā. Ja talcinieki neradās brīvprātīgi, tad pagasta vecākais pēc iepriekš sastādīta saraksta tos nozīmēja darba šķūtē. Nodevu prasīšana, darba spēka sadalīšana un šķūtnieku rīkošana bija darbi, kurū dēļ pagasta vecākais bieži iekūlās nepatīkšanās. Visiem pa prātam iztapt nekad tas nespēja. Tāda amata pienākumu pildīšana draugus navairo, bet Ozols bija tik miermīlīgs un satīcīgs dabas cilvēks, ka nelabvēļu viņam daudz nebija.*

Ne jau visi, kas mobilizācijas gaitā sapēma iesaukšanas pavēli, kara dienestā arī aizgāja. Daži mēģināja atrast kādu iemeslu, ar ko varētu no iesaukšanas izvairīties. Parasti tā bija kāda slimība, slikta dzirdēšana, redzēšana vai kāds kroplums. Bija jaunekļi, kam bailes no frontes bija tik lielas, ka tie mēģināja paši sevi sakropļot. Tas, kas nocirta labās rokas rādītāja pirkstu un varēja pierādīt, ka pirksts zaudēts nelaimes gadījumā, no dienesta arī tika atbrīvots. Tādi pirksta cirtēji bija arī Mālpē.

Vēl brīvās Latvijas laikā, kad visi kari bija beigušies, lai nebūtu jāiet dienestā, pirkstu sev nocirtis bija Oto Teterovskis Ķīkšos. Pats gan stāstīja, ka esot gadījusies nelaime, bet cilvēki tam neticēja.

Taisni tāda pat nelaime bija „gadījusies” arī Alfredam Vaiveram. Tam radās arī aizstāvētāji, kas ticēja varbūtībai, ka negadījums patiešām noticis.

Mēģinājums izvairīties no dienesta tragiski beidzās Ernestam Aizupam Ozolniekos. Tas bija iedzēris kādu ķīmisku šķidrumu. Laikam kāds lietas „zinātājs” viņam to bija piegādājis kā nekaitīgas zāles iesaukšanas komisijas apmānīšanai. Vairākus

*Oto Ozols ir miris savās mājās Alodzenē 1965. gada 29. janvārī, 94 gadu vecumā. Nepārtraukti 70 gadus tas ir pildījis pārmindeņa pienākumus Alūksnes draudzē.

mēnešus nomocījies ar vēdera sāpēm, Aizups nomira.

Līdzīgi bija rīkojies Eižens Liepiņš Ciršņos. Kādas „zāles” viņš bija dzēris, tas nevienam neteica. No dienesta viņu atbrīvoja, bet arī veselība bija pagalam sabeigta. Slimodams un nīkdams, tas kaŗus pārdzīvoja. Pieredzēja brīvo Latviju un mira 1924. gadu vidū.

Arvīds Zirdziņš Driķukalnā bija izmēģinājis nevainīgāku „triku”. Isi pirms stāšanās iesaukšanas komisijas priekšā tas pilnu vēderu piedzēris ar ļoti stipru sālsūdeni. Tas tā saātrinājis sirds darbību, ka komisijas ārsts to tūlīt aizsūtījis mājās. Ar to no dienesta viņš netika. Pie ārsta tam bija jāiet otrreiz. Sirds bija kārtībā.

* * *

Kaŗa ugunsgrēks bija sācies un ar katru dienu kļuva lielāks. Pēc sakāves Austrumprūsijā krievi nekārtībā atkāpās. Vācieši tuvojās Latvijas robežai. Pirmā kaŗa briesmas piedzīvoja Kurzeme. Tur 1915. gada vasara bija nepārtraukts posta laiks. Krievu kazaki ar varu cilvēkus izdzina no mājām. Ļoti daudzās saimniecībās visas ēkas nodedzināja. Lai vāciešus aizkavētu, pēdējās krievu vienības visus tiltus saspridzināja.

Uz ceļiem radās begļu sablīvējumi. Visas priekšrocības bija kaŗaspēka pajūgiem, kas privātos stuma malā. Kaŗavīrs uz ceļa bija viss, bēglis — nekas. Lūza ratī, un juka vezumi. Slimoja bērni un pieaugušie. Lopiem parādījās mutes un nagu sērga. Ārsta palīdzības nekādas nebija — ne cilvēkiem, ne kustoņiem.

Bēgļiem bija pavēlēts nokļūt pāri Daugavai. Tie, kas upi pārbrauca, saņēma jaunu rīkojumu — uz Krieviju. Laba daļa Kurzemes bēgļu tur arī nokļuva.

Vēlāk ir aprēķināts, ka Kurzemi un Zemgali atstājuši apmēram 400.000 cilvēku ar vairākiem miljoniem mājlopu.

Pēdējie bēgļi, kas 1915. gada vasarā pārkļuva pāri Daugavai, tālu aizbraukt vairs necentās. Arī armijas vadības izdotie rīkojumi kļuva saudzīgāki. Ar varu bēgļus uz Krieviju vairs nedzina. Fronte bija apstājusies pie Daugavas. Izbēgušie kurzemnieki un zemgalieši raudzījās apmesties Vidzemē un Latgalē.

Vairākas bēgļu ģimenes bija apmetušās arī Mārupes pagastā. Pulciņš kurzemnieku dzīvoja Sviltā. Tā bija klusa meža kaktā dienvidos no Alodzenes. Pavasaros, šķīdoņa laikā uz Sviltu varēja aizkļūt tikai kājām vai jāšus. Vasarās no turienes tālāk ceļa nemaz nebija. Aiz Svilta sākās lielais Latgales mežu masīvs. Ragavu ceļā mārupieši caur mežu brauca uz Pakalniešu staciju Latgales daļā.

Sviltā apmešanās vietu atrada Kreisbergi. Viņiem bija divi pieauguši dēli. Vecākais no tiem nēsāja baltu uniformu, varbūt, tas bija jūrnieka tērps. Abi brāļi drīz kaut kur aizklida pasaulē. Māte Sviltā mira un ir apglabāta Alūksnes kapsētā. Pats Kreisbergs, palicis viens, pārnāca uz Alodzeni un pēc kāda gada apprecējās ar atraitni Alvīni Liepiņu. Viņas vīrs Sīmanis Liepiņš bija iesaukts armijā un Krievijā miris.

Kreisbergs bija ļoti čakls, kluss un satīcīgs cilvēks. Labs sābris (tā Māļupē sauc kaimiņu) visiem. Tani pat laikā tas bija un ietiepiģi palika īsts kurzemnieks valodas jautājumā. Viņš nerunāja un nemaz negribēja mācīties mūsu malēniešu izloksni. Taisni otrādi, savus audzubērnus (Alvīnei bija divi dēli un divas meitas no pirmā vīra) tas bija ielauzījis kurzemnieku mēlē. Gandrīz vienmēr tie jauca abas izloksnes kopā.

No Svilta bēgļiem atmiņā palikuši vēl Krauzes. Tas bija bezbērnu pāris. Labi prata vācu valodu. Arī Krauzes sieva nomira Sviltā. Pats vēlāk aizbrauca atpakaļ uz Kurzemi, vai, varbūt, viņi bija zemgalieši.

Turpat dzīvoja vēl trešā bēgļu ģimene. Tiem bija zirgs, pāris govju un bariņš bērnu. Kā viņus sauca, esmu aizmirsis. Pēc kara tie aizbrauca uz mājām.

Māļupes pagasta robežās bija novietotas pavisam kādas 20 vai vairāk bēgļu ģimenes. Varēja būt arī tikpat daudz vieninieku. Atmiņā palikuši tikai daži vārdi. Pie Ernesta Kupča Sofikalnā dzīvoja Kasparu ģimene, pie Reiņa Vildes Miškos — Bīskāpi, pie Oto Bitana Miškos — Tupeši. Kāda ģimene bija arī pie Ādāma Zara Mērniekos. Nekāda tuvāka saskarsme ar tiem negadījās, un atmiņā daudz nekas nav palicis. Atceros tikai tik daudz, ka tie sagaidīja kara beigas, kad varēja atgriezties mājās.

Ar vienu no šīs ģimenes locekļiem likteņu ceļos man nācās sastapties pēc sešdesmit gadiem Amerikā. Tas ir mācītājs Arturs Strautmanis. Viņam vēl līdz dažas fotografijas no bēgļu laikiem Māļupē Pirmā pasaules kara laikā. Viņa tēva bijis skolotājs. Kādu laiciņu tas savā amatā nostrādājis arī Māļupes pamatskolā, Brencos. Savos bēgļu ceļos tas bija arī latviešu avīzes līdzstrādnieks. Rakstīja arī par Māļupes pagastu. Ar pateicību ir pieminējis māļupiešu līdzjūtību un palīdzību Kurzemes un Zemgales bēgļiem.

Ir vēl otrs seno kara gadu cilvēks, ar kuŗu ceļi krustojās pēc daudz gadiem. 1915. gadā valdība sāka labot, iztaisnot un paplašināt Alūksnes-Liepīnas lielceļu. Garākais šī ceļa gabals lokās cauri Māļupes pagastam.

Visgrūtāk labojamā vieta bija avotainais Brencu purvs. Reizēm, rudens un pavasara šķīdonī, bija grūti tam pārklūt pāri. Tur šķūtnieki veda zaļus egļu zarus un klāja tos biežā kārtā

šķērsām pāri ceļam. Klājumu apbēra ar pabiezu zemes kārtu. Vīri ar lāpstām zemi izlīdzināja, un ceļš iznāca tīri labs. Ne stiga, ne grima.

Labošanas darbus vadīja valdības atsūtīts inženieris Aleksandrs Silenieks. Jauns, gaŗa auguma, stalts vīrs — lēnu un mierīgu valodu.

Ar seno ceļu inženieri tikos pēc vairāk kā 45 gadiem Linkolnā, Nebraskā. Gadu gājumā galva kļuvusi balta, bet augums un lēnā, mierīgā valoda tā pati. Labi atcerējās kara laika ceļu labošanu Mārupes pagastā.

Nebraskas latviešu kolonijā viņš bija Linkolnas latviešu draudzes priekšnieks.

Silenieka būvētais zaru tilts pāri Brenču purvam mārupiešiem kalpoja vēl brīvās Latvijas laikā.

* * *

Dzīve pamazām iegāja, varētu teikt, savā kara laika gultnē. Lielais pirmās mobilizācijas radītais satraukuma vilnis lēnām saplaka un izlīdzinājās. Armijā iesauktie jau bija atrakstījuši. Bija zināms, kur un kādās vienībās tie dienēja. Tie rakstīja par savu dienestu, par piedzīvojumiem un svešo zemes pusi, kur tie bija aizvesti. Pagasta ziņnesim soma bija nesalīdzināmi smagāka kā pirmskara gados.

Pagastā bija palicis vēl tik daudz darbīgu un sabiedrisku cilvēku, ka varēja rosīties arī sabiedriski kultūrālā dzīve. Tani piedalījās skolotāji un arī apkārtējie lauku ļaudis.

Pagasta centrs bija Brenços, kur atradās pagasta māja ar dzīvokli darbvedim, ko toreiz sauca par skrīveri. Turpat dzīvoklis bija arī pagasta zeņnesim. Tuvu klāt pie pagasta mājas atradās vecā pagasta skolas ēka, bet tālāk nost — jaunā skola. Lielceļa otrā pusē bija sarīkojumu māja, kas piederēja Mārupes Izglītības Biedrībai „Vārds”. Nezinu, kādā sakarībā biedrība savam nosaukumam bija izvēlējusies tādu vārdu. Sarīkojumu māja bija pārbūvēta akmeņu mūra celtnē, bijušā pagasta magazīna, un piemērota sarīkojumiem. Bija paliela skatuve un arī balkons. Biedrības nams varēja uzņemt vairāk kā 200 apmeklētāju. Zālē rīkoja teātru izrādes, koncertus un un visas sanāksmes, kurām vajadzēja lielākas telpas. Pēc priekšnesumiem katrreiz bija balle.

Katrā sarīkojumā redzēja arī kādu karavīru, kas bija atbraucis mājās atvaļinājumā. Toreiz zaldātiem uniforma bija jānēsā visu dienesta laiku. Arī atvaļinājumā esot tas nedrīkstēja uzvilkt privātā „ancuka”. Tad nu ballē uniformēto viesi visi ievēroja un gribēja ar to aprunāties.

1916. un 17. gada maiņā biedrības mājā bija rīkota teātra izrāde ar kopīgu jaunā gada sagaidīšanu. Neatceros vairs, kādu lugu izrādīja, bet visas lomas spēlēja vietējie aktieri. Zale līdz pēdējai vietai bija pilna cilvēkiem.

Pagastā pazīstamākā un arī vislabākā aktiere bija Matilde Grīnberga no Sebežiem. Viņa bija atraitne, kurpnieka sieva. Izaudzinājusi divus dēlus, kas abi jau pieauguši un pie mātes vairs nedzīvoja. Vecākais, Alberts, armijā sasniedzis virsnieka pakāpi, patreiz atradās vienā no latviešu strēlnieku pulkiem.

Tā bija dvēseļu puteņa gadu mija. Aiz Daugavas asiņoja Ziemas svētku kaujas. Vakarū klusumā tālu lielgabalu ducināšanu varēja dzirdēt arī Mālupe. Teātra apmeklētājiem nebija miera. Savās domās tikai daļēji tie dzīvoja līdz aktieriem uz skatuves. Katram frontē bija piederīgais, radnieks vai draugs, kas neļāva sevi aizmirst.

Isi pirms izrādes sākuma pie kasiera lodziņa pietājās pasta ziņnesis no Alūksnes. Viņam rokā telegramma, kas adresēta Matildei Grīnbergai. Tānī brīdī aktiere ir jau aiz skatuves, nogrimējusies un sagatavojusies izrādei.

Ziņnesis telegrammu ir lasījis un zina tās saturu. Kasieris Pēteris Ozols, nevarēdams izšķirties, ko darīt, sameklē biedrības priekšnieku Aleksandri Augstkalnu. Abi norunā līdz izrādes beigām telegrammu paturēt pie sevis. Augstkalns parakstās par aploksnes saņemšanu un ziņnesi atlaiž.

Dažas minūtes pirms pulksten divpadsmitiem teātra izrāde ir beigusies. Tūlīt seko apsveikumi un laimes vēlējumi. Visskaļāk izteiktais vēlējums ir, lai vācieši tiktu sakauti un aizdzīti atpakaļ pāri robežai uz prūšu zemi.

Reizē ar citiem aktieriem arī Matilde Grīnberga ir pārgērbusies un smaidīdama atņem laimes vēlējumus. Arī no savas puses tā katram kaut ko novēl vai pasaka labu vārdu. Biedrības priekšnieks Augstkalns, reizē ar jauna gada vēlējumu, viņu lūdz nākt līdz. Tie aiziet uz pagasta darbveža dzīvokli. Tur jau ir kasieris Ozols un arī daži pagasta darbinieki un draugi.

Matilde Grīnberga saņem telegrammu un lēnām to izlasa. Viņas dēls poručiks Alberts Grīnbergs ir kritis. Nevienam nekas nav sakāms. Liekas, cauri klusumam no kāda mūžības tāluma nāk balsi neteikti un ausīm nesadzirdami vārdi — Mūsu Tēvs debesis...

Tad Grīnberga kundze palūdz atstāt viņu istabā vienu. Griezdam savus ledaini asos virpuļus, dvēseļu putenis ir atgriezies arī līdz Mālupei. Jaunais virsleitnants ir pievienojies aizsaules kapavīru pulkam, kas šinī dzīvē savu cīņu ir izcīnījuši.

Matilde Grīnberga zem smagās likteņa nastas pilnīgi nesabruka. Vēl jau palika jaunākais dēls. Varbūt, viens no viņas spēka avotiem bija drāmu un traģēdiju lomas, ko tā uz skatuves bija spēlējusi un pārdzīvojusi. Teātrim ar roku viņa neatmeta. Kaut retāk, visu mūžu tā piedalījās daudzos sarīkojumos.

Virsliecinants Alberts Grīnbergs ir apglabāts Rīgā, Braļu kapos.

1917. gada revolūcija Krievijā

Vispirms jāievēro, ka mainot kalendāra dienas no vecā uz jauno stilu, visi datumi ir pārcelti 13 dienas uz priekšu. Rakstot savas atmiņas, visus notikumus esmu minējis jaunajā stilā.

Pēc Ziemsvētku kaujām, kas beidzās 31. janvārī, abas karotājas puses bija nogurušas un tālāk cīnīties negribēja. Kaut gan nebija rakstīts, pats no sevis iestājās pamieram līdzīgs stāvoklis.

Abās pusēs zaudējumi bija ļoti lieli. Ar jaunām vienībām vajadzēja aizpildīt robus un pievest papildinājumus. Arī strēlnieku pulki bija smagi cietuši. Zaudēti cilvēki un ticība uzvarai. Latviešu karavīros naidis pret vāciešiem un arī pret krievu armijas vadību auga augumā. To nespēja samazināt ne piekšķirtie paaugstinājumi, ne piespraustie Juŗa krusti.

Frontē viss bija klusu, bet aizmugurē kaut kas rūga un bija gatavs iet pāri malām. Nebija noslēpums, — karš tautai bija „līdz kaklam”. Ziņas par dažādām intrigām un nebūšanām galmā arī cara dievišķības mitu bija labi pabalinājušas.

1917. gada 8. martā Petrogradā izcēlās revolūcija. Pat dienu iepriekš to nezināja paši revolūcijas gatavotāji. Kāda nojauta bija krievu intelligēncei, bet tautas vairākumu tā pārsteidza pēkšņi un negaidīti.

Pēc tam katra diena nesa kaut ko jaunu. Cara vietā stājās pilsoniskā Pagaidu valdība ar Aleksandri Kerenski priekšgalā. Tai blakus darbojās Zaldātu un Strādnieku padome, kas rīkojumus izdeva pati uz savu roku.

Jūtīgākā vieta bija fronte. Nevarēja zināt, ko darīs karavīru vairākums — pievienosies revolūcionāriem, vai prasīs cara atgriešanos tronī. Radās dažādi runātāji, skaidrotāji un arī musinātāji. Tie prata priekšplānā izvirzīt jautājumu — karot vai nekarot? Atbilde bija paredzama, — zaldāti karot negribēja.

Runātāju un dažādu aģitatoru radās arvien vairāk. Uz frontes joslu tie brauca no Petrogradas, Maskavas un arī citām vietām. Vieni sevi sauca par sociālistiem, otri par nacionālistiem, bet

daudz bija tīru komunistu, kas bija aktīvākie un neveiksmju sarūgtinātajos karavīros guva lielāko piekrišanu.

Lai sagrautu virsnieku autoritāti, tika prasīta visiem kaŗavīriem ievest pilnīgi vienādas uniformas. Zaldātu padome pavēlēja virsniekiem un instruktoriem noņemt uzplečus, ordeņus un visas dienesta pakāpju un atšķirību nozīmes. Tiem, kas pavēlei neklausīja, visu noplēsa ar varu.

Disciplinētā virsnieku sveicināšana tika uzskatīta kā nevajadzīgs cara laika noteikums, kas tikai pazeminot pašu sveicinātāju. Cara kokardes vietā pie cepures visiem piesprauda vienādu sarkanu zvaigzni. Nebija nekāds grēks, ja kaŗavīri staigāja bez vidusjostas, ar neaizpogātu mēteli un šauteni nesa siksnā ar laidni uz augšu.

Iedzīvotāji, pēc savas izcelsmes, tika šķirti divās grupās, — proletāriešos un kapitālistos jeb nemantīgos un mantīgos. Uzmanīgāku pieeju prasīja kaŗavīru šķirošana. Aģitātoriem par labu nāca tas, ka strēlnieku vairums bija bezzemnieku dēli. Ar laiku tie sāka slidēt komunistiem labvēlīgā virzienā. Dibinājās komitejas ar dažādiem krieviskiem un puskrieviskiem nosaukumiem. Bija izkoloti, izkostreli un līdzīgi.

Aizmugurē komunistu mītiņu runātāji visādi musināja strādniekus pret saviem darba devējiem. Visiem līdzekļiem tie mēģināja graut Pagaidu valdības autoritāti un iekšējo kārtību valstī. Viņiem bija arī panākumi.

Pēc Ziemsvētku kaujām stāvoklis Rīgas frontē ilgu laiku bija bez pārmaiņām. Ierakumi sāka aizaugt ar zāli. Slinkā bezdarba dzīve kaŗavīriem bija apnikusi. Tie gaidīja un arī sagaidīja kaut ko jaunu. No aizmugures pienāca mudinājums sākt brāļošanos ar vāciešiem. Karstākie tādas akcijas atbalstītāji bija komunisti.

Tika ievadīti sakari ar pretinieku. Vāciešiem iebildumu nebija. Norunāja vietu un laiku. Par sarunu vedējiem izraudzīja tādus, kam valoda. Satikās un runāja par to, ka kaŗošana nav laba lieta. Sapīpēja un izmainījās ar vācu cigaretēm un krievu papirosiem. Satikšanās notika vairākos frontes sektoros un to vairākkārt atkārtoja.

Dabīgi, tāda draudzēšanās grāva disciplīnu armijās un cīņas gribu kaŗavīros. Visi gaidīja un prasīja mieru. Tanī pat laikā brāļošanās darbojās kā divpusīgi griezīgs zobens. Morāliskie spēki sāka irt arī vācu armijā. Vācu bruņoto spēku vadība to redzēja un brāļošanos pārtrauca.

Keizarkās Vācijas valdība bija atzinusi ka, padziļinot revolūciju, Krieviju varēja sagraut no iekšienes. Tam nolūkam 1917. gada aprīlī no Šveices uz turieni tika nosūtīts dedzīgais komūnisma sludinātājs Leņins. Lai slēptu savu līdzdalību, vācieši

braucienus izkārtoja ļoti slepeni. Cauri Vācijai viņu izveda aizplombētā vagonā.

Plāns izdevās, un maijā Ļeņins sāka darbu Petrogradā. Drīz vien revolūcijas liesmās dega visa Krievija. Jau tā vājā disciplīna armijā pilnīgi sabruka, un zaldāti dezertēja arvien lielākā skaitā. Krievija vairs nebija cīņas spējīga.

Vācieši to redzēja un 1917. gada 1. septembrī sāka uzbrukumu. Jau 3. septembrī tie ieņēma Rīgu ar neticami maziem zaudējumiem. Krievi nekārtībā bēga. Viņu divpadsmitai armijai draudēja pilnīga ielenkšana un iznīcināšana. Stāvokli glāba Latviešu strēlnieku 5. Zemgales pulka vīri. Sīvā kaujā pie Mazās Juglas tie vāciešus aizturēja un pānīkas pārņemtām krievu masām ļāva izmukt uz austrumiem. Visa 12. armija tomēr aizbēgt nepaspēja. Tūkstošiem krievu bija krituši vācu gūstā. Tāpat vācieši ieguva lielu daudzumu kara materiālu.

Aleksandrs Grīns savā Dvēseļu putenī par krievu atkāpšanos pie Juglas raksta:

„Bārdainie krievu tēvaini tā bēga, ka zeme dimdēja zem viņu kājām”.

Nītaures-Mālpils ceļa rajonā 13. septembrī Latviešu strēlnieku 6. Tukuma pulks vēl izrādīja pretošanos. Iedegās neliela apmēra kauja. Tā nekā vairs neizšķīra, bet pieminama tādā sakarībā, ka palika Pirmā pasaules kara pēdējā kauja Latvijas teritorijā. Pie tam, pret vāciešiem tanī cīnījās tikai latvieši, krievu tiem blakus nebija.

Tālāk uz austrumiem vācieši negāja. Tie tikai izlīdzināja fronti un palika uz vietas. Vācijai karotāju vajadzēja rietumu frontē.

Baltijas telpā ieroči aplusa, bet cīņa ļoti aktīva kļuva diplomātiskā laukā. Kara iznākums bija jau paredzams. Vācijas uzvarai nekas vairs neticēja. Tikai rets optimists cerēja uz kara izbeigšanu neizšķirtā stāvoklī.

Par savu īpašumu turpmāko likteni sāka bažīties Baltijas muižnieki. Tie negribēja pazaudēt to, ko no tēviem bija mantojuši. Viņi gatavojās Baltijas telpai dot pavisam jaunu iekārtu. Tā nebūtu Vācijas sastāvdaļa, bet pusautonoma province. Protams, zemē paliktu feodālā sistēma ar muižniekiem kā tās pārvaldītājiem. Tāds projekts guva īslaicīgus panākumus. Latviešu tautai tas nebija pieņemams.

Kerenska valdība ļāva vaļu politiskām partijām. Ne tikai Krievijā vien, bet arī Latvijā tās radās kā sēnes pēc lietus. Latviešu vecākā partija Sociāldemokrati sašķēlās divās grupās, — komunistos un sociālistos. Komunisti, pildīdami Maskavas pavēles, nerimtīgi cīnījās pret visiem latviešu nacionālajiem centieniem. Otra grupa, kas paturēja sociāldemokrātu vārdu,

kaut daudz mērenāka, tomēr ar citām politiskām partijām kopējas darbības bāzes atrast nevarēja.

Otra lielākā politiskā partija Latviešu Zemnieku Savienība nodibinājās 1917. gada 12. maijā. Tā bija pretsvars Sociāldemokrātiem, bet tās lielumu nekad nesasniedza. Vēlāk radās arī centra un vēl citas partijas, bet visas tās grupējās ap vienu vai otru no abām lielajām.

Katra partija centās sev piesaistīt vairāk biedru un atbalstītāju. Politiskā domāšana latviešiem tanī laikā bija diezgan sveša. Mūsu strēlnieki, kas varonīgi bija cīnījušies frontē, ar tālredzību politiskās lietās lepoties nevarēja, bet tā kā tie bija vienīgais organizētais spēks, tad visas partijas centās iemantot viņu simpatijas. Bieži veiklākais agitators guva lielākos panākumus.

Latviešu strēlnieku vairākums nāca no bezzemnieku ģimenēm. Varētu domāt, ka lielāku piekrišanu gūs to partiju agitatori, kas visiem solīja piešķirt zemi. Tomēr vairāk panākumu bija sociāldemokrātiem, kas par zemi daudz nerunāja. Tie cīnījās vairāk par pilsētas strādnieku stāvokļa uzlabošanu.

Neapzinādamies savu rīcību, daudz strēlnieku pievērsās komūnismam. Tie noticeja partijas runātājiem, kas solīja brīvību, taisnību un vienlīdzību visiem. Vēlāk tie reizē ar sarkanarmiju aizgāja uz Krieviju un savai tautai pazuda. Tikai samērā maza daļa atgriezās dzimtenē.

1917. gada 8. marta revolūcijas radītais satraukums vēl nebija norimis, kad 8. novembrī uzliesmoja jauna, pēc skaita jau trešā revolūcija. Kerenska valdība nebija dzimusi zem laimīgas zvaigznes. Savā 245 dienu ilgajā valdīšanas laikā tā nebija spējusi iegūt tautas un armijas uzticību. Stāvoklis bija vēl jucekļīgāks kā cara laikā.

Leņins, redzēdams, ka ar likumīgām vēlēšanām valdības maiņas nepanāks, bija nolēmis lietot varu. Latviešu strēlnieku atbalstīts, tas 8. novembrī padzina pilsonisko Pagaidu valdību un visu varu sagrāba savās rokās. Ar to viņš 8. marta revolūciju, kad caru nogāza no troņa, nostūma otrā vietā. Par to daudz vairs nerunāja. Lielās revolūcijas diena ir 8. novembris, kaut arī oficiāli to svin oktōbri.

Kernenskis aizbēga uz Amerikas Savienotām Valstīm.

Reizē ar Pagaidu valdības likvidēšanu visā Krievijā sākās nekontrolētas čekas un milicijas patvaļības. Cara laika tiesu iekārta bija nojaukta, bet jauna vēl nebija radīta. Starplaikā nebija ne likumīgu tiesu, ne tiesnešu. Sodus sprieda un izpildīja čeka pēc saviem mēriem.

Bezpartejiskas tiesas Krievijā nav vēl šodien un, kā mēr tur valdīs komunistu partija, arī nebūs.

Tur, kur valda nekārtība, nelikumība, satraukums un bailes, vienmēr darbošanās iespējas rodas dažādiem dīkdieniem, zagļiem, kriminālistiem un mantas tīkotājiem. Dažreiz par noziedznieku kļūst cilvēks, kas normālos laikos būtu nodzīvojis īsti godīgu dzīvi.

Mārupes pagasts nebija izņēmums.

Bija 1917. gada rudens. Simanim Ozolam Alodzenē abi dēli jau no kara sākuma bija projām, dienestā. Vecākais Oto bija jau kritis. Palicis viens ar sievu Annu, Ozols zemi apstrādāt nespēja. Tas bija salīdzis dienas puisi Jāni Dindzānu no Liepnas pagasta Latgalē. Jānis bija čakls un labs strādnieks.

Ļaudis runāja, ka vecais Simanis mūžā esot iekrājis krietni daudz naudas, jādomā, zeltā. Naudas redzējis neviens nebija, un vecie Ozoli paši par to nekad nerunāja, bet tas nenozīmēja, ka ļaunu valodām nebūtu nekāda pamata.

Vērtīgais puisis Dindzāns bija dzirdējis cilvēkus runājam un savu saimnieku klusām izsekojis. Viņš bija noskattījis, ka vecie Ozoli kaut ko rūpīgi glabā koka kastītē zem savas gultas. Tas varēja būt tikai sakrātais zelts. Mantkārtības velna spēks ir bijis tik liels, ka vienkāršais kalpa vīrs nav spējis tam pretoties.

Kāpēc Dindzāns kastītes klusām nenožaga, palika nezināms. Tā vietā viņš bija izvēlējis laupīšanu.

Par sava nozieguma līdzdalībnieku tas bija sarunājis savu brālēnu Mārtiņu Dindzānu no Demšu ciema Latgalē. Mārtiņam ir bijusi sava kaķa šautene.

Vai nu ar gudru ziņu, vai tikai sagadišanās dēļ par iebrukuma brālēni bija izvēlējušies Mārtiņu vakaru. Tas Alodzenē vienmēr ir bijis dzīvs un trokšņains. Ķekatnieki jeb, kā mēs tos saucām, čigāni, klaigādami staigāja no mājas uz māju bieži vien krietni pāri pusnaktij.

Abi Dindzāni, paslēpušies Ozolu rijas palieveni, bija nogaidījuši brīdi, kad vecais saimnieks ar vējlukturi rokā aizgājis uz stalli zirgus barot. Jānim sava saimnieka darba gaitas bija ļoti labi zināmas.

Tikko Simanis iegājis pie zirgiem, tā veiklais puisis tūlīt no ārpuses aizkrampējis stalla durvis. Tad abi laupītāji uzlikuši maskas un iemetušies istabā.

Saimniece jau bijusi gultā. Ieraugot divus bruņotus vīrus, tā sākusi skaļi kliegt. Lai klieudzēju apklusinātu, Mārtiņš tai draudīgi pie krūtīm piegrūdis šautenes stobra galu. Dūšīgā saimniece nav bailēs apjukusi. Ar abām rokām tā sagrābusi stobru un kliegusi vēl skaļāk. Nevienādajā cīņā gājis vaļā šāviens.

Laimīgā kārtā lode nebija trāpījusi Ozolu māti krūtīs. Tā bija pāršķēlusi dilba muskuli no delnas līdz elkonim. Ievainojums pamazs, bet asiņošana ļoti liela.

Cīņas laikā Jānis bija paspējis izraut no pagultes koka kastīti un izskriet ar to laukā. Tūlīt viņam sekojis arī Mārtiņš. Pēc maza britiņa ievainotā saimniece pa virtuves durvīm aizskrējusi uz stalli.

Sīmanis šāvienu bija dzirdējis. Ļaunas nojautas vajāts, tas vairākkārt veltīgi bija mēģinājis tikt laukā no stalla.

Atvērdama stalla durvis, asinīm notašķītā saimniece Sīmani bija pagalam nobaidījusi. Tikai pēc laba brīža viņš bija sācis saprast sievas saraustīto stāstījumu.

Ko darīt? Istabā atgriezties bijis bail, — iebrucēji vēl varēja būt tur. Izšķīrušies palīdzību meklēt pie Sīmaņa brāļa dēla Oto Ozola, kuŗa mājas labu gabaliņu projām ciema vidū.

Laiks bijis ļoti auksts. Ceļa gramību dubļi sasaluši cietās, asās šķautnēs. Ūdens pelķes sals pārvērtis glumā ledū.

Vecajai saimniecei mugurā tikai kreklis, kājās — nekā. Kādu gabaliņu arī notecējuši, bet tad Ozolu māte tālāk vairs nevarējusi tikt. Asie kruveši sāpīgi sadūruši kājas. Sīmanis, būdams vēl diezgan stiprs, mēģinājis sievu nest. Tā kā saimnieces ievainotā roka vēl vienmēr stipri asiņojusi, arī pats nesējs viss notašķījis asinīm.

Neveiksme arī brāļadēla mājās. Asiņainos klauvētājus saimnieks nav pazinis. Durvis tas gan pavēris, bet tūlīt tās arī aizcirtis un aizkrampējis. Tad, skaļi saukdams saimnieku un saimniecei vārdā, Sīmanis daudzījies pie istabas loga. Tikai pēc laba brīža Ozoli tuvo radnieku pazinuši un atvēruši tam durvis.

Ārsta palīdzības neviens nav meklējis. Kad cietējas ievainotā roka bijusi apmazgāta un pārsieta, asiņošana arī apstājusies. Gara, plata rēta Ozolu mātes rokas dilbā palika uz visu mūžu.

Tad vīri sazinājušies ar tuvākajiem kaimiņiem Krēsliņiem, Lapsiņiem, Liepiņiem un Aizupjiem. Salastījis bariņš vīru, kuŗiem bijusi drosme pārbaudīt aplaupītās mājas.

Galaozolos, kā alodzenieši sauca Sīmaņa Ozola mājas, viss tukšs un kluss. Vīri pārmeklējuši istabu. No laupītājiem ne vēsts.

Otrā dienā Alodzenē atbrauca pagasta milicis. Sadauzīta un tukša rijas palieveni bija atrasta Sīmaņa naudas kastīte. Vairāk neko nenoskaidroja. Varbūt milicis klusām nopriecājās par „buržuju aptīrīšanu”.

Neviena no Dindzāniem neatrada arī viņu mājās Liepnas pagastā. Vēlāk ļaudis runāja, ka tur miliči ļaundārus nopietni meklējuši nemaz neesot. Abi brālēni esot bijuši turpat mājās paslēpušies.

Neviens nešaubījās, ka patvērumu tie meklēja pāri robežai

Krievijā. Mājās tie nekad vairs neatgriezās, un viņu piederīgie par tiem nekādu ziņu nesaņēma.

Kas abus jauniesus bija novedis uz slidenā ceļa? Pēc savas dabas neviens no viņiem ļauns nebija. Jānis — čakls un paklausīgs strādnieks. Martiņš bija izmācījies par drēbnieku. Bija labs sava amata pratējs un darba viņam netrūka.

Vaina jāliek uz jauno laiku un brīvību sludinātājiem, kas komūnisma vārdā kalpiem prasīja nīst saimnieku šķiru. Nenosvērtie jaunieši pazaudēja mēra sajūtu, neapzinājās, ko dara. Sarkanās politikas džungļos tie apmaldījās un aizgāja bojā.

Ozolu aplaupīšana nebija vienīgais tāds gadījums Mārupē. Pāris mēnešu vēlāk, tas varēja būt 1918. gada janvārī, vesela grupa bandītu ielauzās Driķukalnā, Otto Zirdziņa saimniecībā.

Nakti, suņa riešanas pamodināti, Zirdziņu māju iemītnieki vēroja pagalmā iebraucam divus pajūgus. No tiem izkāpa vairāki bruņoti vīri un aplenca mājas. Citi devās uz klēti, kur piebrauca arī pajūgus. Nemaz nesteigdamies, bandīti uzlauza klēts durvis. Jau pēc maza brīža tie nesa ārā pilnus labības maisus un krāva tos vezumos.

Saimnieka vecākais dēls Arvīds tikko bija pārnācis mājās no sava strēlnieku pulka. Viņam līdz bija arī kaķa šautene. Caur logu tas viegli varētu nošaut pagalma vidū stāvošo posteni. Vārbūt vēl kādus, kas iznāktu no klēts.

Protams, bandīti atbildētu ar uguni. Iespējams, ka tiem līdzī bija arī kāda rokas granāta, ko tie caur logu iemestu istabā. Jādomā, upuri būtu arī mājinieku pusē. Saimnieks nekādai pretestībai nepiekrita. Pašā pēdējā brīdī, kad Arvīds jau tēmēja uz bandītu posteni, Zirdziņu tēvam izdevās atrunāt no šaušanas.

Kad abi pajūgi bija piekrauti, laupītāji mierīgi aizbrauca. Vezumiem līdzī aizgāja arī bruņotie sargi.

Kad briesmas vairs nedraudēja, Zirdziņu dēli steidzās pie tuvākajiem kaimiņiem, lai tie nāktu palīgā laupītājus izsekot. Salastījās bariņš vīru. Dažiem bija šautene vai medību bise.

Tumsas dēļ ceļu krustojumos grūti bija pateikt, uz kuru pusi braucēji nogriezušies. Īsi pēc laupītājiem pa ceļu bija braukuši arī daži vietējie zemnieki. Slīdes bija sajauktas. Cik varēja vērot, bandīti pa mežu bija devušies uz Balvu pagastu Latgalē. No turienes tie varēja nogriezties uz Kupravas staciju un tālāk uz Liepnas pagastu.

Par laupīšanu agrā rītā ziņa tika nosūtīta pagasta milicim Mārupē. Tas, kā likās, neredzēja vajadzības steigties. Kad viņš ieradās aplaupītajās mājās, bija jau pusdienas laiks. Par vēlū. Pēdu dzīšana uz ceļa bija kļuvusi neieņemama. Pavirši apjautājies par notikušo un kaut ko pierakstījis savos papīros, viņš aizbrauca.

Nevarēja sacīt, ka milicis nebūtu izpildījis sava uzdevuma. Pēc komunistu priekšrakstiem noziegums nebija sodāms, jo labība bija atņemta „kulakam”. Varbūt, taisni otrādi, sodāms bija saimnieks par labības uzkrāšanu. Pret politiskajām vadlīnijām laupītāji noziegušies nebija. Vainīgos neatrada.

* * *

Prātā palicis arī kāds naudas izkrāpšana mēģinājums. Kaut gan pilna patiesība, tas vairāk izklausās pēc anekdota.

Kādu dienu Mārupes dzirnavās, kas pieder Rudolfam Rābem un Kārlim Balodim, ierodas armijas virsnieka formā tērpiens jauns cilvēks. Dzirnavu kantorī tas uzdodas par ierēdni, kam pēc partijas vadības rīkojumiem jāpārziņot īpašumu nacionālizēšanas lietas.

Dzirnavu īpašniekiem tas liekas aizdomīgi, jo dzirnavas jau ir nacionālizētas. Jaunais virsnieks sāk izpildīt kādu anketu. Tanī vesela rinda jautājumu un paskaidrojumu. Prasītās ziņas ir pretrunā ar iepriekš saņemtām izziņām un rīkojumiem. Sākas garāka skaidrošanās. „Ierēdnis” starp citu liek saprast, ka viņš nacionālizācijas lietās spējot sagādāt dažus atvieglojumus. Protams, tas prasot sevišķu darbu un arī atlīdzību. Sarunas ieilgst.

Kaut kādā ceļā par „augstā ierēdņa” apmeklējumu dzirnavās ir kļuvis zināms pagasta milicim. Tas, gribēdams būt klāt visur, kur kārtojamas svarīgas lietas, sameklē pajūgu un brauc uz dzirnavām. Viņš negrib palaist garām izdevību iepazīties ar vīru no „augstākām aprindām”. Lielie biedri Mārupē iegriežas reti.

Pa kantoņa logu ieraudzījis milici, „virsnieks” pēkšņi kļūst ļoti nevalīgs. Viņam neesot vairāk vaļas. Steidzīgi tas izpūš tinti no spalvas, sagrābsta savus papīrus un manās ārā pa durvīm. Miliča pazemīgajam sveicienam dzirnavu pagalmā „kapteinis” nemaz neatbild, bet ātri pazūd aiz stūra.

Milicis britiņu pagaida, tad iet dzirnavu kantorī, lai kaut ko par augsto kungu uzzinātu. Virsniekiem uzpleči tad jau bija noplēsti, bet kur šis te vēl ar visiem? Bez garas runāšanas visi saprot, kādas „lietas” svešnieks dzirnavās ir mēģinājis „kārtot”.

Vēlāk noskaidrojās, ka augstā ierēdņa lomu mēģinājis spēlēt jaunais Neilands no Vīksnas pagasta Latgalē. Ne jau kāds kriminālists, bet paslinks puisis, kas negribējis palīdzēt tēvam zemi strādāt. Jauno laiku sludinātās brīvības un laikmeta jukas bija pamudinājušas neapdomīgo jaunekli naīvas krāpšanas ceļā tikt pie naudas.

* * *

Augusts Samsons

1917. gada novembrī Mārupes pagastam radās savs dedzīgs komūnisma ideju sludinātājs un ļoti aktīvs partijas darbinieks. Tas bija dzimts mārupietis Augusts Samsons. Pats sevi tas dēvēja par proletārieti, kalpa vīra dēlu un nemantīgās šķiras pārstāvi. Visi šie apgalvojumi bija Augusta paša izdomājums.

Samsons bija Luņķu māju saimnieka Kārļa Samsona dēls. Tātad nevis kalpa vīra pēcnācējs, bet pavisam mantīgas šķiras pārstāvis. Luņķu zeme bija laba un auglīga, bet Samsoniem neveicās ar saimniekošanu. Augusta tēvs nebija labs zemes kopējs. Lēnām tas grima parādos un nespēja tikt valā no sava dzeršanas netikuma. Samsoni no Luņķiem izputēja, un Augusta tēvs aizgāja uz Ermaņu muižu par kalpu.

Samsonu tuvākais kaimiņš Juris Briediņš par Augustu savā laikā teica:

„Tas vīrs savu maizi godīgi nopelnīja tikai ganos iedams. Pēc tam pasaule viņu ir barojusi par velti. Ja nebūtu revolūcijas, tad visa viņa manta būtu utis krekla krāgā”.

Augusts Samsons pats tā nedomāja. Viņam likās, ka tas ne tikvien kā godīgi pelna maizi, bet pilda kādu lielu misiju pasaules darba ļaužu labā. Tas nebija maz.

Karstākais darba laiks viņam bija 1917. gada rudens. Mitiņos, sapulcēs un visās apspriedēs viņš bija centrā. Vienmēr kustīgs, skaļš un izdarīgs, cilvēku puli tas jutās kā zivs ūdenī.

Papildus viņa politiskajai aktivitātei, Samsonam par labu nāca arī 1905. gadā dabūtais pēriens. Viņš bija cīnījies pret cara valdību. Par to bija tiesāts un sodīts. Augstie biedri to pienācīgi novērtēja un, likās, Samsons baudīja viņu pilnīgu uzticību. Mārupes pagastā viņš bija neapstrīdēts politiskās un saimnieciskās dzīves vadītājs. Politika un Augusts Samsons Mārupē bija nešķīrāmi jēdzieni.

Pēc komūnistu uzvaras jauno ideju sludināšana Samsonu aizrāva pāri sava pagasta robežām. Malienas darba ļaužu „apgaismošanai” trūka gaišu galvu. Mitiņos runādams, Augusts braukāja pa Annas, Bejas, Alūksnes un arī Liepnas pagastu. Viņa pienākums bija savervēt partijas darbinieku kadrus un milicijas personālu. Darbs nebija pateicīgs. Karš vēl nebija beidzies, un cilvēkiem laiki likās nedroši. Arī tie, kas komunistiem simpatizēja, ne labprāt gribēja iesaistīties aktīvā darbā. Sevišķi grūti bija pierunāt miličus.

Mārupē Samsonam veicās labāk kā citos pagastos. Visgrūtāk gāja Liepnā, kur viņam dzīvoja divi brāļi. Tie, laikam, komunistiem neticēja, un Augusta neesot atbalstījuši. Liepnas pagasts viņam bija jāpārvalda ar Mārupes miličiem.

Drīzi Samsonu pārcēla uz Alūksni. Tur viņam policijas iecirknī ierādīta sava darba istaba, par ko citi darbinieki bijuši pārsteigti un sašutuši. Tiem licies, ka viņi bez tāda Samsona tīri labi varētu iztikt. Arī citādi Augustam kādu laiciņu negājis lāgā. Sākumā viņa rīcībā bijis tikai viens milicis — pilsētas publiskās pirts kurinātājs Muriņš. Ar vienu vīru pilsētā nekādas kārtības uzturēt nevarēja, un Samsons pie sevis aizsauca divus uzticamākos miličus no Mārupes — Jēkabu Zili un Eiženu Teteri.

Diezgan bieži tas atbrauca Mārupē, lai aprunātos ar saviem domu biedriem vai uzstātos mītiņā. Kaut gan pats cēlies no saimnieku kārtas, savā runā zemju Ipašniekus tas sauca par strādnieku izsūcējiem, buržujiem un pelēkajiem baroniem. Tagad nu esot pienācis laiks, kad strādnieku un darba zemnieka daļa neesot vairs vergot budžiem, bet padziļināt revolūciju. Tad, iekarsis savos vārdus plūdus, viņš skaļi sauca:

„Kas ir pret revolūcijas padziļināšanu?” Protams, neviens nepieteicās. Tas dedzīgajam partijniekam deva iemeslu apliecināt, ka mārupieši revolūciju atbalstot simtprocentīgi. Varbūt viņš pats tam arī ticēja, bet mārupieši gan ne.

Samsona iemīļotākais sauklis bija — varu uz vietām. To viņš atkārtoja neskaitāmas reizes vienmēr un visur līdz apnikumam. Pa reizei tas uzkliedza arī — nāvi kulakiem, bet Mārupes zemnieki viņa draudus ļaunā neņēma. Visi to pazina kā plāpu un vieglprātīgu vīreli, ko nopietni ņemt nemaz nevarēja. Varbūt savas sirds dziļumos Augusts tik ciets arī nebija, kā runā klausoties tas varētu likties.

1917. gada novembra beigās Mārupes pamatskolā Brencos bija sasaukts viens no lielākajiem tā gada mītiņiem. Paziņojumos bija teikts, ka ierašanās visiem obligāta. Ļaužu bija sanācis daudz. Lielākā daļa bezzemnieki, kalpi, amatnieki un valinieki, bet daudz arī saimnieku. Pēdējie uz sapulci gāja aiz bailēm, jo varēja sagaidīt, ka mītiņa neapmeklēšana tiks uzskatīta kā pretestība iekārtai.

Galvenais runātājs atkal bija Augusts Samsons. Savas runas sākumā tas centās cilvēkiem iestāstīt, ka komunistiskā iekārta un valdība Krievijā palikšot uz visiem laikiem. Ne tikai Krievijā un Baltijas valstīs vien, bet drīz tā pārņemšot visu pasauli. Revolūcija varot iet tikai uz priekšu, nevis atpakaļ. Lai kapitālisti nedomānot ko uzsākt pret strādnieku un darbu zemnieku valdību, aiz tās stāvot visa tauta. Katra pretestība tikšot bez žēlastības salauzta.

Lai runa izklausītos gudrāka, Augusts tanī šad un tad iesprauda pa skanīgam svešvārdam. Reizēm tas gadijās vietā, bet vairāk gan nevietā. Nekam jau tas nekaitēja, jo vārda Istās nozīmēs nezināja ne klausītāji, ne runātājs pats. Tie nedaudzie, kam bija jēga par svešvārdiem, klusām smīnēja par Samsona grābstīšanos ap lietām, kas viņam bija svešas.

Kad komunistu partija un tās vadītāji bija gana slavēti, Augusts sāka strostēt saimnieku šķiru. Jaunajā iekārtā strādnieku izsūcēju vairs nebūšot. Kulakiem zeme tikšot atņemta un sadalīta kalpiem un bezzemniekiem. Viņš nemaz neslēpa, ka runāšana ir par tiem pašiem Mālupe zemniekiem, kuŗu maizi pats laiku bija ēdis. Saimnieku zemju atsavināšana esot paredzēta valdības programmā, un atkāpšanās no tās nebūšot. Valdība nekādu pretestību nepieļausot. Pēc tāda apgalvojuma Samsons pacēla dūri gaisā un kļiedza: „Kar ir ar mums, tas ir ar mums, bet kas nav ar mums, tas ir pret mums. Un tos mēs no-slau-cī-sim!” Pēdējam vārdam viņš lēnām uzsvēra katru balsienu. Tanī pat laikā platā vēzienā ar roku novilka pāri galdiņam, tā parādīdams, cik viegli tas tiks izdarīts. Līdz ar pēdējo zilbi tas asi aizcirta muti, pasvieda zodu gaisā un, it kā ko gaidīdams, brītiņu palika pilnīgi kluss. Aplausi neradās.

Varbūt viņam likās, ka mālupeši vēl neapjēdza, cik laimīgi laiki tos sagaida. Tas tiem bija jāieskaidro. Tad nu, ļaudams vaļu savai fantazijai, tas sāka būvēt komunistu valsts nākotni. Kungu kārtā tikšot nolikvidēta, un visi būšot vienādi. Visiem vienāds darbs, atpūta un alga. Nodokļu un klaušu nebūšot. Ceļu taisīšot un tiltus labošot valsts. Skolas par brīvu, ārstēšanās par brīvu, un ja kāds gribētu aizbraukt līdz Rīgai, tad vilciens to vedīšot pilnīgi par velti. Valdība gādāšot par to, lai katrs būtu ne tikai paēdis un apģērbts, bet arī par to, lai katrs būtu patiesi apmierināts un laimīgs.

Tādus solījumus dzirdot, smīnēja ne tikai saimnieki vien, bet arī visa nemantīgā šķira. Atklāti un skaļi apšaubīt apsolīto paradīzi neviens tomēr neuzdrošinājās.

Kad Samsons vēl laiciņu bija peldējis savos daiļrunātības ūdeņos, Brencu Bubucs nespēja ilgāk ciest. Būdam bezzemnieks, tas nebaidījās izmantot runas brīvību, ko Augusts tikko bija apsolijs proletāriātam. Bez vārda pieteikšanas, tas pacēlās kājās:

„Runā vai nerunā, August, par velti no gaisa nekas nekritīs.

Lai nu kādi laiki nāks, jāstrādā būs tik un tā!”

Daži nesavaldīgākie, rokas aiz citu mugurām slepdami, īsi un aprauti aplaudēja.

Tas runātāju izsita no „sliedēm”. Viņš apjuka un brītiņu nezināja, ko teikt. Tad strupi atmeta ar roku, kaut ko klusāk

noteica par baronu rokļaižiem un mēģināja atsākt runāšanu. Varbūt, tas viņam būtu arī izdevies, bet ar negaidītu jautājumu iejaucās kāds cits kalpa vīrs. Tas gribēja zināt, kad sāksoties apsoltā saimnieku zemju sadalīšana, un vai viņš arī ko dabūšot. Vai tādi solījumi neesot tikai tāda cilvēku mānīšana.

Augusts pa otram lāgam bija ķezā. Ja jautātājs būtu turīgākas kārtas cilvēks, piedraudot ar tribūnālu to viegli varētu apklusināt, bet ko lai atbild kalpa vīram? Tā kā vienkāršais strādnieks savā nopietnībā Samsonu bija nosaucis par kungu, tad Augusts to bargi norāja par tāda vārda pieminēšanu. Kungus lai tas aizmirstot uz mūžīgiem laikiem. Tie esot aprakti un augšā vairs necelšoties.

Ar to kalpa vīra jautājums par zemes dalīšanu atbildēts nebija, bet paradizes sludinātājs to nemēģināja arī darīt. Lai mītiņu ar godu nobeigtu, viņš sāka skaļi dziedāt — Uz cīņu mostiet, darba ļaudis . . .

Dziesmai pirmās rindas zināja diezgan daudzi un arī dziedāja, bet tad tiem vārdu sāka pietrūkt. Kāds pāris līdz pusei vēl tika, bet tālāk vairs nē. Cīņas dziesmu nobeidza Augusts viens pats. Lielais mītiņš beidzās bez urjavām un ļaužu sajūsmas par jauno laiku atnākšanu.

Samsonam nebija vaļas ilgi uzkavēties Mārupē. Apspriedies ar pagasta varasvīriem, tas steidzās atpakaļ uz Alūksni. Ja pareizi atceros, tanī laikā viņš jau bija iecelts Alūksnes rajona izpildu komitejas priekšsēža amatā. Tas bija augsts postenis. Viņa kontrolei bija pakļauta Alūksnes pilsētas pārvalde un visu apkārtnējo pagastu pašpārvaldes. Bez tam, Samsona ziņā bija arī milicijas personāla izraudzīšana. Ar to viņam neveicās arī Alūksnē. Fronte nebija tālu. Vācieši varēja sākt uzbrukumu un okupēt arī atlikušo Latvijas daļu. Protams, tie visbargāk vajātu un sodītu komunistu varasvīrus un miličus. Kāpēc lai riskētu?

Kādreiz draugu pulciņā Samsons bija žēlojies, ka milicijā neviens kaut cik paskolojies vīrs negribot iestāties. Ko lai viņš darot ar tādiem, kas neprotot sava vārda parakstīt.

Mārupes bezzemniekiem Augusta pieminētā zemes dalīšana no prāta tomēr neizgāja. Tie katrs vēlējās pats sava kaktiņa, sava stūrīša zemes, bet lielākais vairums zemi negribēja saņemt par velti. Vairāki graudnieki, rentnieki un arī kalpi bija ietauptījuši naudu zemes pirkšanai. Tādi bija Jēkabs Lielausis, Oto Kromulis, Jēkabs Jēgeris un vēl citi, kas nav palikuši prātā. Tie mekleja zemi pirt un godīgi par to samaksāt, bet ar varu otram atņemtus tīrumus viņi neņemtu pretī.

Augusts Samsons vienmēr dedzīgi apgalvoja, ka komunistu valdība Krievijā un arī Latvijā palikšot uz visiem laikiem. Vai viņš pats tam ticēja? Noteikti nē.

Pirmais komunistu valdīšanas laiks Latvijā bija īss. Tas ilga tikai piecus mēnešus. Kad 1918. gada februārī vācieši sāka uzbrukum, sarkanie varasvīri, baidīdamies soda, bēga uz Krieviju. Samsons to nedarīja. Viņš neticēja komūnisma paradīzei, ko pats cilvēkiem bija piesolījis. No dzīves Padomju Savienībā tas baidījās vairāk kā no savu tautiešu tiesas.

Viņš nebija kļūdījies. Malēnieši Augustam visu piedeva, un tiesāšanas nemaz neprasīja.

* * *

Saimnieciskais stāvoklis visā Alūksnes apkārtnē ar katru dienu kļuva ļaunāks. Veikalos sāka trūkt sāls, cukura un petrolejas. Ar naglām, pakaviem un citiem dzelzs izstrādājumiem bija jāknāpinās jau drīz pēc kara izcelšanās. Produkti un drēbes, ko lauksaimnieki ražoja uz vietas, apmierināja gan pašu zemnieku vajadzības, bet pāri nekas nepalika. Nodevu nasta bija smaga, un daudzi to nespēja nest.

Sākās melnais tirgus. Vienmēr atradās veikli un uzņēmīgi cilvēki, kas vajadzīgo mantu kaut kā sagādāja. Spekulantu brauca ne tikai uz Alūksni un Gulbeni vien, bet arī uz Pleskavu Krievijas daļā un Lauriem Igaunijā. Dažreiz melnajā tirgū parādījās mantas, kas pa kluso pusi bija atvestas no Rīgas. Visbiežāk veiklie kaktu tirgotāji nemaz nestāstīja, kur pirkums dabūts. Protams, tādā ceļā sagādātās mantas bija aplan dārgas. Bet neviens jau tās arī neuzspieda — gribi pērc, negribi nepērc.

Spekulēšana bija stingri aizliegts tirgošanās veids. Katram aizlieguma pārkāpējam kara laika likums noteica bargu sodu. Tāds likums bija suns, kas saviem cilvēkiem nekoda. Spekulantu izsekotāji un ķērāji bija viegli piekukuļojamie milicijas darbinieki. Nebija noslēpums, ka par katru ievedamo vai izvedamo mantu tirgotājs milicim maksāja jau iepriekš norunātu summu. Ja maksājums bija laikā „nokārtots”, tirgoties varēja, — milicis nekā „nezināja” un „neredzēja”.

1917. gada rudenī petrolejas sagādāt nevarēja arī spekulanti. Tukšas esot visas baltā un arī melnā tirgus noliktavas.

Pagasta izpildu komiteja deva rīkojumu apgaismošanai lietot skalus. Katrai ģimenei bija atļauts valsts mežā nocirst vienu, skaliem derīgu priedi. Jēdzienu par „skaliem derīgu” varēja stiept un tulkot kā kuņģam patika. Vecie mežsargi vēlāk zināja stāstīt, ka 1917.-18. gada ziemā Mārupes mežos esot nožāgētas 460 visgarākās un resnākās priedes. Tikai retais nocirsto koku saplēsa skalos. Daži to pataupīja un vēlāk sažāgēja dēļos. Lielākā tiesa šmaugo priedi saskaldīja malkā, aizveda uz Alūksni un par labu naudu pārdeva pilsētniekiem sadedzināšanai. Alūksnei malkas

loti trūka.

Vairums zemnieku petrolejas vai skalu vietā apgaismošanai lietoja taukus. Sveču liešana bija amats, ko viegli kaimiņš no kaimiņa iemācījās, un katrs savā mājā lēja dažāda lieluma un resnuma sveces. Labākie bija cietie aitu tauki, kas dega ilgāk un gaišāk. Tie, kam sveču liešana neveicās, rīkojās vēl vienkāršāk. Maza stikla vai metalla trauciņa vidū ielika rullītē satītu drēbes gabaliņu. Tam apkārt aplēja karstus taukus. Drēbes gabaliņš, piesūcies ar taukiem, bija laba dakts. Tikko tauki trauciņā bija sacietējuši, lampa bija gatava. Kaut gan tādu gaismekļu lietošana bija bīstama, neatceros nevienas mājas, kas tanī laikā Mārupē būtu tamdēļ nodegusi.

* * *

Drīz pēc komunistu nākšanas pie varas vecās pagastu valdes tika likvidētas. To vietā radīja jaunu pārvaldes organu, ko sauca par pagasta izpildu komiteju. Arī pagasta vecākā amata apzīmējums dabūja jaunu nosaukumu — izpildu komitejas priekšsēdētājs.

Mārupes pagastā vecie valdes vīri vai visi bija saimnieku kārtas cilvēki. Viņu vietā stājās muižas kalpi, kuņģiem pagasta pārvaldīšanas lietās nekādu zināšanu nebija.

Kopš 1912. gada pagasta vecākā pienākumus bija pildījis pagasta vietnieku pulka amatā ievēlētais Alodzenes māju saimnieks Otto Ozols. Viņa vietā partija bija izraudzījusi Kraukļu māju saimnieku Pauli Grīnbergu. Tas bija, varbūt, drusku paslinks saimniekotājs, bet citādi satīcīgs un labs cilvēks. Savā politiskajā pārliecībā viņš bija sociāldemokrāts. Jauno amatu uzņemties viņu bija pierunājis Augusts Samsons. Komunistu partija no sava vidus nebija spējusi atrast amatam piemērota cilvēka. Abi saimnieki Ozols un Grīnbergs visu mūžu bija nesusi vienādu darba nastu un saņēmuši vienādu pieticīgo malienas zemnieka algu. Pret pašu gribu, nolikti pretējos lēģeros, naidnieki tie nekļuva. Arī vēlāk netika dzirdēts, ka tie viens par otru būtu teikuši sliktu vārdu.

Visā Malienā jaunajai valdīšanai raksturīgs bija viņu izdotsis rīkojums par cara bilžu sadedzināšanu. Mārupes pagastā tādu bilžu daudz nebija. Viena pagasta mājā, viena Brenču skolā, laikam viena Tarvās pareizticīgo baznīcā un varbūt vēl kādam saimniekam, ko netiku redzējis. Laikā, kad jaunā izpildu komiteja sāka darboties, tās visas no sienām jau bija noņemtas. Dedzīgajiem jaunās pasaules cēlējiem ar to nebija diezgan. Cara attēlu vajadzēja cilvēku priekšā sadedzināt.

Pagasta mājas „ķeizaru” tad arī bija kaut kur atraduši un uz sārta sadedzinājuši. Paši dedzinātāji tādu „nāves sodu” izpildīšanu pieminēja kā ļoti svarīgu un lielu notikumu. Varmāka esot dabūjis pelnīto sodu. Visai darba tautai esot pavērtas durvis uz vieglāku un laimīgāku nākotni. Ar „cara” sadedzināšanu zemnieki laimīgāki gan nejutās, un strādāšana vieglāka nekļuva.

Pareizticīgo baznīcas bilde bija „nozudusi” un netika atrasta.

Brencu skolā bija divas gleznas — krāsains, ordeņiem apkāries, pulkveža uniformā tērpies Nikolajs Otrais un viņam blakus cariene Aleksandra, baltā gaŗā tērpā, platu zilu lentu slīpi pāri krūtīm. Abas bildes bija ielogotas platos, apzeltītos rāmjos. Tās karājās pie sienas skolas lielākajā klasē. Izskatījās ļoti svinīgas, nopietnas un dekoratīvas.

Jau pirms rīkojuma skolotājs Brencis Kļaviņš abas gleznas bija nosienasnoņēmis un paslēpis ēkas bēniņos. Tur „valdnieku pāris” arī sagaidīja brīvās Latvijas laiku. Tad par caru varēju atklāti runāt, ko vien kuŗš gribēja. Kļaviņš nebija ticējis ilgai komunistu radītās iekārtas pastāvēšanai. Viņš bija rēķinājies ar iespējamību, ka cars varēja atgriezties Krievijas tronī. Dārgās gleznas vajadzēja pataupīt.

Alūksnē viena no cara bildēm pāris dienu karājās pie publiskās mazmājiņas tirgus laukuma malā. Papīra ķeizaram bija izdurtas acis un pārgriezta rīkle. Tas bija pakārts ar galvu uz leju. Lai skats būtu pilnīgs, kakls bija noziests ar sarkanu krāsu vai asinīm. Valdnieka ordeņotās krūtis bija nosmērētas dubļiem un mēsliem. Vai tāda veida „norēķināšanās” ar Krievijas galvu miermīlīgajam malienas zemniekam bija pa prātam, ir cits jautājums.

* * *

Tuvojās 1917. gada Ziemsvētki. Klīda baumas, ka vācieši gatavojoties jaunai ofensīvai austrumu frontē. Arī kaŗavīri, kas atbrauca no frontes atvaļinājumā, zināja stāstīt, ka vācu pusē kaut kas notiekot. Laikam tie savēlot spēkus uzbrukumam, kas bija apstājies 13. septembrī.

Cik tādām ziņām ticēja komunistu valdība, nevar zināt, bet kaut ko nojauta arī tie. Rudens pusē pagastos bija sākusies cara laika aktīvāko cilvēku apcietināšana. Gada beigās Alūksnes cietums bija pilns politiski neuzticamiem, agrākajiem pilsētas un pagastu darbiniekiem. Patiesību par ieslodzīto skaitu un apstākļiem tauta nezināja. Publisku tiesu un aizstāvju nebija. Lieciniekus neuzklaustīja.

Cietumā ieslodzīti bija arī Liepnas muižas īpašnieks Sarri, pēc

tautības igaunis, un Lāzberga (Mārkalnes) muižas Ipašnieks vācietis barons Vols. Kādā naktī tie no cietuma bija izsaukti un aizvesti it kā nopratināšanai. Kamerā atpakaļ tie neatgriezās. Uz piederīgo jautājumiem par apcietināto likteni milicija neatbildēja.

Tikai vēlāk pēc vāciešu ienākšanas Alūksnē noskaidrojās, ka abi muižu Ipašnieki bez kāda tiesas lēmuma bija nošauti. Tiesas izmeklēšanā slepkavas neatrada. Tie bija aizbēguši līdz sarkanajai armijai. Visas liecības norādīja, ka vainīgi bija divi Mārupes pagasta miliči — Eižens Teters un Jēkabs Zīle. Noziegumā bija piedalīties arī kāds Muriņš no Alūksnes. Pārējie, ja tādi bija, palika nezināmi. Abu nošauto „noziegums” bija tas, ka viņi bija savu tēvu Ipašumu mantinieki.

No Mārupes pagasta ap to laiku apcietināti tika:

Kūderu māju saimnieks Otto Bauris,

Ermaņu muižas rentnieks Kārlis Prauliņš un

bijušais cara laika policija kārtībnieks (uratņiks) Kārlis Čukurs. Šķelecu māju Ipašnieks Oto Bērziņš par apcietināšanu bija savlaicīgi uzzinājis un aizbēdzis un Latgali. Tur pie pazīstamiem tas nodzīvoja līdz vāciešu ienākšanai Mārupē.

* * *

1918. gada 18. februārī vācieši atjaunoja savu ofensīvu austrumu frontē. Kopš 1917. gada 13. septembra fronte bija stāvējusi uz vietas. Pamiera laikā revolūcijas sludinātāji bija pamatīgi sagrāvuši disciplīnu krievu armijā. Vācijas armijas vadība bija pareizi aplēsusi, ka kaujas laukā krievi viņiem pretoties vairs nespēja.

Jau pašās pirmajās vācu uzbrukuma dienās krievi nekārtībā bēga. Līdz ar krievu armiju uz austrumiem atgāja arī vēl atlikušās Latviešu strēlnieku vienības. Lielākā daļa no tām jau bija nostāties uz Krieviju komūnisma sargāšanas darbos.

Nebija nekādu šaubu, ka pānīkas pārņemtie krievu pulki Latvijas teritorijā neapstāsies. Lielākā daļa latviešu strēlnieku, savukārt, no dzimtenes aiziet negribēja. Ja neradās cits ceļš pulka atstāšanai, bija jādežertē. Pirmie savas vienības atstāja vidzemnieki un latgalieši. Tie zināja vietējos apstākļus un klusākus meža ceļus, pa kuriem virzoties pārnāca savās mājās.

Daudziem vienību atstāt pavisam likumīgi palīdzēja, tā sauktās, divnedēļu atvaļinājuma apliecības. Varbūt ar gudru ziņu tādas apliecības īsi pirms vācu uzbrukuma sākšanās bija izdalījuši daži strēlnieku vienību komandieři. Tika dzirdēts, ka atvaļinājuma laika dienu datumi apliecībā esot bijuši ierakstīti ar zīmuli, lai karavīri paši tos varētu izdzēst un ierakstīt vietā citus laikus.

Protams, katrs tādu iespēju arī izmantoja.

Mālpupes pagastā ar divnedēļu apliecībām mājās pārnāca vairāki strēlnieki. Atceros Georgu Rēpsi, Augustu Bērziņu, Ernestu Ausēkli, Oto Zivertu un Andreju Zirdziņu. Zinu, tādu bija vairāk, bet to vārdi no atmiņas jau pagaisuši. Daži mālpupieši bija aizgājuši savām vienībām līdz uz Krieviju.

Ziemeļvidzemē 1917.-18. gada ziema bija ļoti bagāta ar sniegu. Bija grūti ceļus uzturēt lietošanas kārtībā. Tas apgrūtināja armijas kustības. Bēgošie krievu vezumnieki un artileristi dzina un sita savus zirgus bez žēlastības. Kad nokausētie lopiņi nespēja vezumus vilkt, tos apmainīja pret saimnieku zirgiem. Sarkanai armijai pretī runāt neviens neuzdrošinājās. Zemnieks varēja būt apmierināts, ja atņemtā zirga vietā krievi tam atstāja pagalam nodzīto armijas vezumu vilcēju. Ļoti bieži krievs zirgu gan paņēma, bet vietā neatstāja nekā. Sūdzības par krievu armijas patvarībām neviens neuzklausīja.

Dezorganizētās armijas vienībām apgādes nebija nekādas. Kaņavīri ņēma un laupīja, ko vien lauku mājās varēja atrast. Zemnieki, savukārt, slēpa visu, ko vien tik varēja noslēpt. Pārtikas produktu paslēpšana bija samērā viegla, bet mājķustos nevarēja nosargāt. Sarkanarmieši kāva saimnieku cūkas un govīs, cik vien steigā varēja paspēt. Nekas viņus nekontrolēja. Pavasarī, kad sniegs nokusa, ceļu grāvjos varēja atrast krievu nomesto municiju, šautenes un arī pa retam ložmetējam. Domādami par savu drošību, zemnieki visu savāca un noglabāja.

Ziņu par vāciešu uzbrukuma sākšanos mālpupieši saņēma ar slēptu prieku un tātad pat laikā ar bailēm. Vācieši tika gaidīti kā atbrīvotāji no komunistu terrora. Bailes visiem bija no tā, ka vietējie varasvīri pašās pēdējās dienās varēja sākt izrēķināšanās akciju ar saviem politiskajiem pretniekiem. Tā būtu asiņaina. Bez tam pilnīgi bez cerībām bija Alūksnes cietumā ieslodzīto stāvoklis. Neviens neticēja, ka tie varētu palikt dzīvi.

Notikumi risinājās citādi.

Laikam, domādams pats par „savas ādas” glābšanu, Augusts Samsons bija parūpējies, lai visi trīs mālpupieši Kārlis Prauliņš, Otto Bours un Kārlis Čukurs no cietuma tiktu atbrīvoti. Tie pārnāca mājās vēl pirms vāciešu ienākšanas Mālpupē. Atmiņā nav saglabāties citu ieslodzīto liktenis. Zinu, Alūksnē nekāda apcietināto apšaušana nenotika. Ja nemaldos, daļa no tiem tika atbrīvota pašās pēdējās dienās pirms vācu karaspēka ienākšanas pilsetā. Pārējos bija mēģināts aizvest Krievijā. Vairāki ceļā bija izbēguši un atgriezās mājās.

Arī Mālpupē nekādas izrēķināšanās akcijas nebija. Redzēdami sarkano armiju nekārtībā bēgam, miliči ar saviem palīgiem un

izpildu komitejas locekļi bija pilnām apjukuši un nezināja, ko darīt. Dabīgais glābšanās ceļš būtu aizbēgšana uz Krieviju. Tas nebija tik vienkārši izdarāms. Gandrīz visiem tiem bija ģimene un arī kāda iedzīve, ko līdzī panemt nevarēja. Bez tam — bija jau dzirdētas valodas par badu Krievijā. Tas neko labu nesolīja. Mālpē maizes pietika visiem. No otras puses, palikt pagastā tiem bija bail. Pazemotā un sakaitinātā mantīgā šķira varēja atriebties.

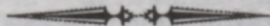
Pirmie par bēgšanu bija izšķīrušies tie, kas apzinājās savus netīros darbus un gaidāmo atmaksu. Tiem līdz aizgāja arī daži bailīgie, kas nekā sevišķi ļauna nodarījuši nebija, bet pilnām droši tomēr nejutās.

1918. gada februārī no Mālpes pagasta uz Krieviju aizbēga:

1. Pagasta milicis Jēkabs Zīle, ar dzīves vietu Strādīnā,
2. Pagasta milicis Eižens Teters — Strādīnā,
3. Izpildu komitejas loceklis Augusts Zaimiņš — Brencos,
4. Izpildu komitejas loceklis Rudolfs Vaivers — Žerveļos,
5. Izpildu komitejas loceklis Georgs Incenbergs — Saleniekos,
6. Izpildu komitejas loceklis Rudolfs Pauriņš — Strādīnā,
7. Izpildu komitejas loceklis Otto Krustiņš ar sievu,
8. ? Krustiņš, dzimusi Bāliņš — Luņķos.

Kur viņi palika? Izņemot Jēkabu Zīli, kas 1919. gadā vēl reizi parādījās Latvijā, visi pārējie Padomju Savienībā nozuda bez miņas.

Augusts Samsons nebēga nekur.

1918. gada vācu okupācija

Vācu karaspēks Alūksnē ienāca 1918. gada 27. februārī. Krievi no pilsētas jau bija aizbēguši, un visā apkārtnē ienācējiem nekāda pretestība neradās. Tūlīt tika izraudzīts pilsētas komandants. Tas nekavēdamies likvidēja visus komunistu radītos pārvaldes organus. Lielāko tiesu amatos atgriezās agrākie cara laika darbinieki.

Īsi pirms vāciešu ienākšanas Alūksnē klusām bija iebraucis Kurzemes grāfs Pālenš. Kāda vajadzība viņam bija apmeklēt Malienas centru, palika nezināms. Vēlāk kļīda baumas, ka pilsētā tas apstāties tikai caurbraucot no Maskavas, kur tas bijis kādā Vācijas valdības slepenā uzdevumā. Vai tas bija tiesa, negribētos ticēt. Vārbūt, grāfs tikai bēguļoja no vajātājiem.

Mazajā pilsētiņā miliči svešnieku viegli bija saziņējuši un apcietinājuši. Drīzi pēc vāciešu ienākšanas pilsētā atrada grāfa Pālena liķi. Viņš bija nosists un pabāzts zem mūra tiltiņa Pils ielā starp pili un muižas dārzniecību. Nebija šaubu, ka noziegumu bija pastrādājuši bēgošie miliči.

Nelaimīgā kārtā Pālena pase kaut kādā ceļā bija nokļuvusi klaidoņa Georga Liepiņa rokās. Tas bija dzimts mālupietis, bet noteiktas dzīves vietas viņam nebija. Jau no dzimšanas būdams mulķītis, tas kļīda apkārt pa pagastu un nevienam neko ļaunu nedarīja. Vārbūt grāfa pasi tas bija atradis zemē. Neapjēgdams, ko dara, svešo dokumentu tas bija rādījis gandrīz katram, ko uz ielas satīcis.

Iztaujāts garā jukušais klaidonis neko nebija varējis paskaidrot. Vācieši viņu atzina par vainīgu slepkavībā un pakāra. Par biedinājumu citiem Liepiņš Alūksnes cietuma sētā pie koka karājās trīs vai četras dienas.

Ne jau visi komunistu valdīšanas laika varasvīri bija aizbēguši uz Krieviju. Tiem, kas bija riskējuši palikt mājās, par saviem darbiem nācās atbildēt tiesā. Mālupē tika apcietināti un uz Alūksni nosūtīti Augusts Samsons, Paulis Grīnbergs, kāds mežniecības darbinieks Jānis Aizups un vēl daži, kuŗu vārdus neatceros.

Grinbergs un Aizups nekāda nozieguma izdartiņi nebija. Varēja sagaidīt, ka viņš tiesa bargi nesodīs, varbūt, nemaz. Lielāka „zivs” bija Samsons. Rajona izpildu komitejas priekšsēdētāja amats bija tik liels, ka nesodītu to atstāt nevarēja. Bez tam savās agitācijas runās Augusts bija draudējis ar tribūnālu un nāvi cilvēkiem, kas nekā noziegušies nebija. Vēl vairāk, vācu baronu nosaukšana par asinssuņiem bija neapstrīdams nāves grēks. Tiesa zināja arī to, ka Samsons jau 1905. gadā bija pacēlis savu balsi pret vācu muižniecību un par to bija sodīts ar pērienu. Noliegt dedzīgais komūnists nekā nevarēja. Bija sagaidāms, ka viņam piespriedīs mūža ieslodzījumu vai, varbūt, pat nāves sodu. Kara laikā cilvēka dzīvība ir lēta.

Samsonu izglāba tie paši trīs mālupieši, kas tikko bija atbrīvoti no cietuma. Tiesai kā liecinieki bija uzdoti arī Prauliņš, Bauris un Čukurs. Tie par Samsonu teikuši tikai labu. Prauliņš prata vācu valodu un bija labs runātājs. Viņš apsūdzēto nosaucis par savu glābēju, kas cilvēcību stādot augstāk par politisko pārliecību. Samsons pats jau arī nebija piedalījies nekādos necilvēcīgos varas darbos. Nebija pierādāms arī tas, ka viņš saviem padotiem būtu pavēlējis kādu spīdzināt vai nošaut. Viss viņa grēks bija asā runāšana un draudi, kurus tas neizpildīja.

Vācu kara tiesa visus trīs apsūdzētos mālupiešus attaisnoja, bet mājās nelaida. Viņiem kā politiski neuzticamiem piemēroja, tā saukto, drošības ieslodzījumu. Tas neskaitījās sods, bet tikai brīvības ierobežošana uz nenoteiktu laiku.

Pēc vairāk kā trīs gadu karošanas Vācijai trūka darba spēka. Ne tikai lauku darbos vien, bet arī rūpniecībā tika nodarbināti kara gūstekņi un politiski neuzticamie no iekarotām zemēm. Samsonu, Grinbergu un Aizupu nosūtīja uz ogļraktuvēm Polijā. Abiem pēdējiem bijis diezgan grūti jāstrādā, bet Samsons iekļuvis kurpnieku darbnīcā un dzīvojis tīri labi.

Ar vāciešu ienākšanu viena okupācijas vara nomainīja otru, bet zemnieka dzīvē gan daudz nekas nemainījās. Līdzīgi krieviem arī vācieši nodevās prasīja graudus, gaļu, sviestu, olas, sienu un arī salmus. Kā to visu sagādāt, nebija okupantu daļa. Garaļos kara gados zeme bija noplicināta. Inventārs kļuvis vecs un nolietojies. Tos darba rīkus, ko varēja pagatavot no koka, zemnieki paši arī sagādāja. Citādi tas bija ar salūzušām vai pilnīgi sadīlūšām mašīnu daļām. Tās nekur nebija dabūjamas. Trūka darba spēka. 1918. gada pavasarī zirgu un strādnieku trūkuma dēļ Mārupē daļa tīrumu palika neapstrādāti.

Reizē ar okupācijas varu mainīšanās jauna vadība tika izraudzīta arī pagastam. Izpildu komiteju likvidēja. Tika atjaunota pagasta valdes darbība. Apcietinātā Paula Grinberga vietā pagasta vecākā amatam tika izraudzīts Oto Bauris.

Atsevišķi pieminams ir pagasta darbveža jeb, kā tauta to sauca, skrīvera postenis. Pagasta valdē balstiesību viņam nebija, bet bieži vien tas rīkojās kā īstais pagasta pārvaldnieks. Valde uz darba sēdēm sanāca reti. Arī pagasta vecākajam, savas saimniecības darbu dēļ, nebija vaļas pagastmājā sēdēt. Darbvedis viens pats kārtoja pārvaldes lietas kā valdes, tā arī pagasta vecākā vārdā. Gadījās, ka pagasta vecākais parakstīja papīrus, ko pats nemaz netika izlasījis. Darbvedis zināja visu. Viņš pagastmājā arī bija vienīgais algotais darbinieks.

Mārupē ilgu laiku darbveža pienākumus bija pildījis Jānis Puzulis. Tas bija cilvēks, kas pagastu pārzināja kā saimnieks savu sētu. Viņa krietnuma dēļ mārupieši to cīnījās un ar darbu bija vairāk kā apmierināti. Komunistiem tāds godīgs darbinieks nebija pa prātam. Viņi tam nevarētu uzticēties. Pēc revolūcijas reizē ar pagasta valdi arī Puzulim savs darbveža amats bija jāatstāj. Viņa vietā bija nozīmēts Strods. Arī tas nekāds komūnists nebija, tomēr jaunajai varai piemērotāks kā viņa priekšgājējs.

Strods amatā sabija līdz 1918. gada martam, kad līdz ar saviem darba devējiem arī viņam no pagastmājas bija jāizvācas. Darbveža amatā nāca Jargans.

* * *

1918. gada agrā pavasarī vāciešu uzbrukums aiz Krievijas robežas apstājās. Okupēta bija visa Latvija un arī Igaunija. Vairākas kaņaspēka vienības palika jau Mārupē un tālāk uz austrumiem negāja. Tās bija nelielas darba, transporta un arī sardžu grupas. Kaņavīrus izvietoja lauku mājās. Pāris desmit vīru mitinājās Mārupes krogū. Tie apsargāja tiltu pāri Pededzes upei. Ar šauteni bruņots kaņavīrs stāvēja tilta galā un mierīgi noskatījās, kā zemnieki braukāja pāri upei. Nekā viņš nekontrolēja un nevienam nekā neprastja.

Viens darba vads bija novietots Alodzenes ciemā. Gandrīz visi gados jau paveici vīri vai arī frontes dienestam nederīgie. Darba viņiem nekāda nebija, dzīvoja un gaidīja kara beigas.

Nevar teikt, ka šī aizmugures vienība ciestu badu, bet bagātīgi apgādāta tā gan nebija. Aizupju māju pagalmā bija novietota lauku virtuve, kur visam vadam gatavoja ēdienu. Reizēm siļķotās zupas smarža bija saņēma visā ciemā. Vācieši tur varēja un ēda zirga gaļu. Ja kāds alodzenietis gribēja zupu nogaršot, ūsainais pavārs to labprāt arī deva. Zirga gaļa likās drusku pasīksta, bet citādi garšoja labi.

Ļaudis runāja, ka konservi, ko vācieši saņēma apaļās skārdenītēs, esot sasmalcinātas vades. Nezinu, varbūt tā arī

bija. Tāpat netiku redzējis, ka kaņavīri uzturam šautu vārnas, bet ciema ļaudis apgalvoja, ka tas esot tiesa. Nebija noliedzams, — Vācija savus kaņotājus vairs nespēja pienācīgi apgādāt.

Okupantu labā jāsaka, ka disciplīna viņu vienībā un lojālitate pret vietējiem zemniekiem bija nevainojama. Netika dzirdēts, ka vācu kaņavīri zagtu vai laupītu. Tie gan staigāja apkārt meklējami oļu, sviesta vai speķa, bet vienmēr samaksai piedāvāja naudu vai kādu maiņas lietiņu. Nekādu sevišķi vērtīgu mantu tiem nebija, bet lauku meitas labprāt par produktiem pretī ņēma spoguļišus, ķemmītes, rotas lietas, smaržūdeņa pudelītes un citus sīkumus. Protams, tāda maiņas tirdzniecība bija noliegta, bet sodīts par to neviens netika. No vāciešiem ciema saimnieki iemainīja arī petroleju un karbidu tādā daudzumā, ka pietika visai nākošai ziemai.

Jau pašā sākumā labu iespaidu par vāciešiem bija radījusi disciplinētā kaņavīru izvietošana pa saimniecībām. Tā noritēja bez asumiem un pārpratumiem. Ziemeļvidzemē marts vēl ir ļoti auksts mēnesis. Pajumtes vajadzēja kaņavīriem un arī zirgiem. Lieku dzīvojamo telpu nevienam saimniekam nebija. Ienācējiem un viņu zirgiem bija jāmitinās rijās, piedarbos un šķūņos. Dzīvošana bija saspiesta un neērta, bet vācieši par to nesūrojās un ar varu dzīvojamās istabās nemēģināja tikt.

Zīmīgs piemērs bija Lapsiņu mājas. Tur saimnieki, abi brāļi Jānis un Jūlijs ar savām ģimenēm no kambaņa bija pārcēlušies jaunā dzīvojamā mājā. Vecajā istabā, kas bija krietni liela, vienā kaktā ar savām nedaudzajām mantiņām mitinājās vieninieks Oto Ziņģis. Telpā vietas pietiktu vēl kādiem divdesmit kaņavīriem. Saimniekiem nekas pretī arī nebūtu, bet vācu vienības komandieris tomēr neļāva saviem vīriem telpā ievākties. Acīmrezot, istaba esot jau izīrēta, un viņi negribot šejienes iedzīvotājiem sagādāt neērtības. Nedomāju, ka visi vācu vienību komandieri bija tik lojāli un uzmanīgi pret latviešu zemniekiem, bet alodzenieši nekā sliktā par tiem nevarēja teikt.

Mana tēva mājās bija nometināts veterinārsts vai augstākas pakāpes feldšers. Nēsāja ārrindas virsniņa uzplečus, un viņam bija piekomandēts arī apkalpotājs, ko sauca par denčiku. Daudz darba tādām sanitāram nebija. Šad un tad aizgāja uz ciemu apskatīt vienības zirgus un izpalīdzēja arī vietējiem saimniekiem, kad saslima kāds mājķustonis.

Vairāk darba bija apkalpotājam. Tas katru rītu uzklāja sava kunga gultu, uzspodrināja zābakus un izgludināja jau labi padīlušās bikses. Pusdienas laikā viņš aizgāja uz ciema virtuvi un katlīnā atnesa dakteram to pašu zirga gaļas zupu, ko ēda visi vienības kaņavīri.

Abi mūsmāju vācieši nekādi karotgribētāji gan nebija. Bieži rādīja uz rietumu pusi un teica: „Nach Heimat, nach Heimat”. Varbūt, viņiem arī bija kāda nojauta vai ziņas par drīzām kara beigām.

Vēlāk, kad laiks kļuva siltāks, visa dzīvošana vairāk ritēja laukā, ārpus istabas. Reizēm vakaros pie mūsu vāciešiem no ciema atnāca gaŗa auguma pavecs jefreiters ar vijoli. Tad mēs visi nosēdāmies ārā istabas priekšā un kopīgi dziedājām. Gaŗais vācietis ar savu vijoli zināja daudzas melodiju. Tādu dziesmu, ko mēs visi kopā varējām dziedāt, bija vairākas. Viņi dziedāja vāciski, mēs latviski.

Kad tie sāka:

Am Brunnen vor dem Tore, da steht ein Lindenbaum,
Ich träumt' in seinem Schatten so manchen süßen Traum.
Ich schnitt in seine Rinde so manches liebe Wort
Es zog in Freud' und Leide zu ihm mich immer fort.

Mēs dziedājām savā valodā:

Stāv liepa vārtu priekšā uz zaļā pakalna,
Cik daudzreiz viņas ēnā es saldi sapņoju.
Es viņas mizā griezu daudz mīlu vārdu,
Un priekos, kā ar' bēdās es turpu nogāju.

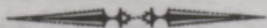
Tāpat saskanēja Ceļinieka dziesma, Visur vakars valda, Rozīt', rozīt' sarkanā un vēl citas. Kaut tā bija jau vasara, mēs dziedājām arī Ziemassvētku dziesmas: Klusa nakts, svēta nakts, Ak, eglīte, No debesīm es atnesu un tā jo projām.

Nezinu, vai kādam no dziedātājiem toreiz ienāca prātā 700 gadus gaŗie verdzības laiki.

Elle, elle kunga rija,
Elle kunga piederībuš.

Te nu bija šie klaušu laiku kungu tautas piederīgie, kas brīvā latvieša dzīvi reiz pārvērta ellē! Tie nebija vairs kungi, bet kara nogurdināti, pusnoplīsuši un pusizsalkuši nabaga vācieši, kas par savu priekšteču darbiem Baltijas zemē nekā negribēja zināt. Vai mēs uz saviem akmeņiem un koka sliekšpiem sēdēdami nebijām laikmīgāki savā zemē kā viņi svešumā? Vienkāršie vācu karavīri gan negribēja vairs būt ne kungi, ne vagari. Tiem prātā stāvēja sava tēvu zeme, savas mājas un savas ģimenes. Bija pienākuši laiki, kad cietēji bijām mēs un arī viņi.

1918. gada piedzīvotājus alodzenieši vēl ilgi pieminēja ar labu.

Valentīns Pelēcis

ONKUL, KARŠ VAR BEIGTIES. . .

Pēdējā miera ziema pirms Pirmā pasaules kara bija dziļa un puteņaina. Tēvam pārdienas vajadzēja atrakt kupenas no mūsu mājas vakaru puses logiem, jo biežie austreņa puteņi sniegu, attecē griezdami, vienmēr par jaunu uzvēla līdz jumtam.

Visas dārzu un olnīcu sētas jau pēc Ziemsvētkiem bija pazudušas. Manas acis priecināja balti klajumi ar sniega kāpām, pa kuŗām virpuļoja pārslu viesuļi vai arī saulainās pievakarēs tecēja sudrabainas sniega straumes, vietām it kā pagaisdamas zilās ēnu svitrās, ko veidoja gleznie, pret austrumiem vērstie kupenu šķēlumi. Rītu vējš jau arī mūsmājās bija ar visgarāko ieskrējienu, kur mežu lokam pret Pabaļiem bija sprauga uz lielo Žerveļu klajumu.

Līdz kūtij, klētij, gubenim un pirtij bija izraktas stigas, kuŗu vaļņiem pat Šņepera Gusts dažuviet nevieda pāri. Braucot mežā malkas vai plāvā pēc siena, zirgs līdz pussāniem drīzāk peldēja nekā gāja pār šautro pārslu biezeni, un, pirms lika vezumu, vajadzēja tāpat tukšā iebraukāt ceļu.

Šai dziļajai ziemai sekoja sausa un karsta vasara. Gandrīz ikdienas vienā vai otrā vietā debesu mala kūpēja, tur svila sili, gruzdēja purvi. Gaiss smaržoja zemdegu, un saule tikai pašās pusdienās šķieda iedzeltenu staru svelmi, bet līdz brokastīm tā bija kā sarkana ripa un tāda atkal kļuva pēc launaga, līdz, sasniegusi mežu galotnes, iegrīma netīri rūsganos kvēpu

mākoņos. Vienreiz tā pēkšņi satumsa arī pašā dienvidū. Mans tēvs tad apkvēpināja stikla gabalu un deva arī man paraudzīties. Tā bija melna kā katla dibens, un tikai apmalēm liesmoja staru vainags. Vistas kladzināja, govīs māva, un gailis dziedādams lēca laktā, vakaru domādams.

Arī retie pērkona mākoņi, kas tovasar uzbrieda debesīs, bija bargi. Viņi gan svieda zemē resnas zibeņu virves, spalgi dārdēdami, bet lija tikai īsu brīdi milzīgām lāsēm, un kur cēlušies, tur arī izgaisa bez veldzes, bez dzestruma.

Tanī vasarā pie mums „suņu dienas” dzīvot atbrauca mana tēva māšas Jūlītes dēls Arturs. Viņa bija saprecējusies ar tādu Bošmaku, ko mans tēvs domāja pavieglu esam, tādēļ ka viņš bija no zemnieka sētas izputējis un aizgājis Rīgā mēģināt laimi par bodniecību. Arturs mācījās tirdzniecības skolā un pie reizes arī drāmatiskos kursus. Viņam bija brūni, cirtaini mati, dedzīga valoda un allaž nereālas jūsmas un sapņu piemirdzētas acis. Tikai rītos ar viņu bija posts, tas neparko nevarēja sarast ar mūsu agro celšanos. Viņš ilgi abām rokām kastīja savus kruzuļainos matus, šņāca un pukstēja, kamēr nodabūja miegu. Mans vecākais brālis Arnolds, kas bija augumā pastrups un jaunāks, viegli nostiepa septiņpadsmit gadus veco „rīdzinieku” garšļaukus. Arī lauku darbs nebija pa Artura kauliem. Bet Arturs mācēja ko citu, ko mēs i apjauduši nebijām. Kādā svētdienā pēc dievvārdiem viņš saka tēvam:

„Onkul, es jums gribētu sniegt mākslas priekšnesumus!”

„Nu, kas tad tie būs?”

„Es gribētu jūs iepazīstināt ar deklamācijām.”

Labi. Tēvs ir literatūras cienītājs, un Arturs priekšnesumu vēlas sniegt brīvā dabā. Tāda piemērota vieta ir aiz dārza — birztiņā, kur zem ievas ir galdiņš ar pāris soliņiem atpūtas brīžiem. Arturs grib, lai tēvs klausīties sapulcīna visu saimi, vectēvu un vecmāti ieskaitot. Tā ar visiem bērniem kopā vai divpadsmit. Cits uz soliņiem, cits pret koku, cits nosēdies smilgās.

Arturs piestājas galdiņam, pārļaiž mums tādu sāpīgu skatu un, visiem par izbrīnu, izvelk no kabatas acenes — pensneju un uzknieb degunam. Tad iecērt visus desmit pirkstus matos, sabužina un, acis aizvēris, saka:

„Atraitnes dēls, Vilis Plūdonis . . .” — Tad atkal izvalbi acis nedabīgi platas, sāk airēt rokām par gaisu un pavisam nedzirdētā balsī sāk:

„Māmuliņ, dzirdi, jau nosita trīs . . .”

Visiem nu ko brīnīties, bet visvairāk man, vectēvam un Šņepera Gustam. Es brīnos par to, kā viens cilvēks var tā pārtaisīt balsi, mētāties, ļodzīties un vaibstīties. Vectēvs atkal neizprot, kādēļ

jāliek acenes, ja jaunas gaišas acis un visu „peršu” skaita no galvas? Šņepera Gusts domā, ka tas nabaga atraitnes dēļ esot vēl lielāks slamsts bijis par Arturu, ja nevižojis iet kaut par „puspuisi”, lai būtu veselība pašam un mātei maize, bet dzīties bez lieka rubļa uz Pēterburgu esot tikai plīks trakums. Vienīgi tēvs palielīja, ka būtu tīri labi, ja tik pārlicīgi nepārcenties. Arturs pats pēc sava priekšnesuma jutās sāpināts, ka laucinieki vēl neesot istām mākslas pērlēm sapratēji.

* * *

Kaŗa vēstis gan avīzēs, gan mobilizācijas pavēlēs atnāca pašā karstākajā rudzu plaujas laikā. Tas bija tāds satraukums, kas sajauca visu gadiem ierasto ikdienas valodu un domāšanu. Mūsmājās gan neviens neiekrita iesaucamos gados, bet daudziem kaimiņiem un radiem bija jāiet. Taisni kā par spīti, šinīs dienās mūsu vecajai pirts akai sukums iebrucis. Nevaļa tīrumā, bet aka arī jāsalabo, jo vectēvs un Gusts upē mazgāšanos — bez pirtslāvas — neatzīst par pilnīgu.

Brokastu ēdot, tēvs norīko, lai tad vectēvs pats jūdzot Zilīti, paņemot puikas un aizbraucot silā nozāgēt un sašķelt kādas sauskaules egles grodu plankām. Arturu arī lai ņemot līdzī, silā viņam būšot vēsāks kā tīrumā un varēšot palīdzēt arī izcelt iz akas vecos gruveklus.

Tēvs vēl nav paguvjis visu izrīkot, kad no drēbju klētiņas (tur mēs, puikas, vasarās gulējām) nāk Arturs, sagērbies savās skolas drēbēs, rokā kofertītis un pie cepures sārts mēnesrozes zieds.

„Onkul, vai mani nevarētu kāds šodien aizvest līdz Alūksnei?”

„Kas nu sasvilis!? Teicies taču dzīvot līdz skolas sākumam?”

„Esmu nolēmis brīvprātīgi iestāties armijā. Vācieši jāsakauj, un es izpelnišos spožas oficiera pagones un zobenu!”

Mums visiem tā i palika mutes vaļā no brīnumiem.

„Bet Artur,” tēvs nopietni saka, „tavam vecākajam brālim tā kā tā jāiet, un ne nu tu viens izkausi, ne sakausi vāciešus, gan jau vēl pienāks tava reize arī dienēt un pelnīt pagones.”

„Nē, es nevaru gaidīt! Jūs te laukos zināt tikai uradņiku, bet šis virsnieks pavisam kas cits, uniforma, epoletes, gods . . .”

„Nu tad mazākais pajautā, ko sacīs mātē, tēvs, akai grodus arī vēl palīdz ielikt, un tad, ja tā kaŗošanas luste nebūs pārgājusi, tad i aizvedīsim un ar mūziku pavadīsim.”

„Onkul, kaŗš var beigties! Avīzēs taču lietpratēji raksta, ka pāris nedēļās cara armijas būs Berlīnē, es gribu šodien pat!”

„Šodien nu par vēlu,” tēvs smīnēdams saka, „bet ja tev tā deg, tad rītu aizvedīsim, un lai Dievs tev palīdz.”

Tā Arturam vēl bija jāpiepalīdz vectēvam pie akas, un viņš bija ļoti sarūgtināts, ka onkulīt's neizprotot kara būtības ideālus; kad šis pārnāksot ar Svētā Jūra krustu, poručika pagonēm un zelta zobenu, tad tik ieraudzīšot, kas ir Arturs — Zdrastvuj vaša blagadorīgi! Tā Arturs aizgāja.

Nākošo reizi viņš ieradās pēc trim gadiem. Tam bija jaunākā virsnieka uzpleči, arī kāda goda zīme par labu karašānu un piedevām nejauks reumatisms kājās. To viņš bija dabūjis Karpatu kalnos, Peremišļas tuvumā, kad krievu armija atkāpusies un tas ar savu grupiņu veselu dienu notupējis austriešu aizmugurē, ledainas kalnu upes patiltē.

Šoreiz viņš vairs nerunāja ne par pagonēm, ne zelta zobenu, bet sirsnīgi lādēja ķeizaru un visus ģenerāļus.

Trešo reizi viņš ieradās pēc revolūcijas. Viņa karšu soma bija piebāzta marksisma ideāliem, un tas dedzīgi strīdējās ar manu tēvu par laimīgas cilvēces gala mērķiem, vienlīdzību, brīvību un brālību. Tēvs domāja, ka vienlīdzību pat Kristus nespējis zemes virsū ievest, kur nu dažādu vājību apsēstie mirstīgi.

„Labi būtu, ja latvieši paši savu brīvību varētu iegūt un paši, bez vācu, bez krievu kaklakungiem kārtot savas tautas lietas.”

„Tu, onkul, nesaproti lielas idejas!”

„Var jau būt,” tēvs atmeta, „bet tavas idejas, Artur, ir pārāk nepastāvīgas. Vai tu vēl atceries dienu, kad mūsu pirtsakai bija grodi iebrukusi?”

Nē, to viņš vairs lāgā neatcerējās.

Šī ciemošanās iegadijās pavasara palu laikā un kļuva ievērojama ar to, ka Arturs sarīkoja mālupiešos pirmo „streiku”. Kara radīto transporta nekārtību dēļ mālupes muižas mežos bija palikuši lieli malkas krājumi. Vecais Škelecū saimnieks, būdams ar žīda izmaņu, bija uzņēmis „podrāti” aizpludināt malku līdz Litenes papīrfabrikai. Daļa materiālu atradās Pededzes mazās pietekas Igrives tuvumā. Lai ietaupītu zirdzinieku maksu, viņš bija izšķīries riskēt un mēģināt nopludināt malku līdz Pededzei pa šo pieteku, kas bija ļoti likumaina, kārkliem un melnalkšņiem aizaugusi. Radās sastrēgumi. Škelecim vajadzēja meklēt dieniekus, kas ar ķekšiem rokās uzmana bīstamās vietas un gādā, lai malka peld. Tādu bija pāris duči, kaņam nederīgi vecīši un ganu augumā zēni.

Arturs tos bija sadabūjis kopā mūsu plāvu tukšajā šķūnī, noturējis „mītiņu” un noorganizējis „ģenerālstreiku”. Piedevām vēl notika gājiens uz „eksploatatora” mājām ar sarkanu karogu, kur uzstādīja prasību par astoņu stundu darba dienu un algas paaugstināšanu. Škelecs gan algu pielicis, bet astoņu stundu darba dienu noraidījis, uzstādamas Arturam pretpasību, lai šis tad gādānot, ka arī upītē ūdens tikai astoņas stundas tekot.

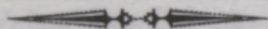
Drīz ienāca vācu okupācija, un mūsu dzimtas dedzīgajam revolucionāram bija jābēg tālāk Krievzemē. Tur viņš pilsoņu karā bija sasniedzis pulka komandiera posteni, bet netālu no Varšavas ar visu pulku kritis nacionālo poļu gūstā. No gūsta gan izbēdzis, bet bez pulka. Tālākais ceļš — partijas nežēlastība, bezdarbs, bads un utis, līdz, gandrīz pie gala, to nejauši atradis manas mātes brālis, un 1922. gadā tie abi pārradās brīvā Latvijā.

No komūnisma ideāliem viņā nekas nebija pārpalicis, un pirmie vārdi, ko viņš tēvam teica:

„Onkul, toreiz, kad atkal tie grodi bija iebrukuši, tev nevajadzēja mani tik viegli atlaist, bet vismaz nopērt.”

„Bet karš taču tiešām varēja beigties, Artur, un pasaules ideju pērieni vienmēr ir dziedinošāki nekā tādi, ko piesola vienlīdzību un brālību nesapratējs onkult's. Redzi, mani pašu arī 1905. gadā nopēra sveši, un no tā laika es lāgā neticu tiem, kam ir pārāk skaļas mutes un plānas delnu ādas.”

1941. gadā, kad mans tēvs jau bija iegājis Alūksnes kapukalna mierā, Arturu ar sievu un bērniem sasniedza Staļina roka, un kaut kur, tur aiz Urāliem, ir pamesti šī pagaisīgā, bet citādi sirsnīgā malēnieša kauli.

Brīva valsts un komūnisti otrreiz Latvijā

1918. gada 16. februārī Kauņā tika proklamēta brīva, neatkarīga Lietuvas valsts. 24. februārī to pašu darīja igauņi Tallinā. Brīvības vārti vērās arī latviešu tautai, bet visā zemē stāvoklis bija tik juceklīgs, ka neatkarīgu valsti proklamēt vēl nevarēja. Gada sākumā Latvijas rietumu daļā valdīja vācieši, bet austrumos krievi. Valsts organizēšanas darbu varēja sākt vēlāk, kad vācieši bija izdzinuši krievus no visas zemes.

Vācu okupācijas varai ideja par brīvu Igauniju, Latviju un Lietuvu nepatika. Muižnieki negribēja atteikties no tiesībām pārvaldīt visu Baltijas telpu. To, ka viņu tiesības bija radušās ar varu atņemot baltiešiem brīvību, viņi nepieminēja. Ja vien Vācija spētu aizkavēt brīvu Baltijas valstu radīšanu, viņa to arī darītu. Notikumi nerisinājās okupantiem labvēlīgā virzienā.

Vienprātības nebija arī pašu latviešu politiķu un sabiedrisko darbinieku vidū. Vēl dzīvs bija vecās Krievijas valsts domes locekļu sauklis — brīvu Latviju brīvā Krievijā. Ar to bija domātas autonomas Baltijas valstis Krievijas protektorātā. Uzskats bija dibināts uz pieņēmumu, ka komūnisti Krievijā nevaldīs. Notikumi negāja arī tādā virzienā.

Daudzi par pareizu pieņēma sociāldemokrātu viedokli — brīva valsts nav mērķis, bet tikai līdzeklis sociālas taisnības radīšanai. Ar to brīvas, neatkarīgas Latvijas valsts ideja bija nobīdīta otrā vietā. Tautas brīvībai nav izšķirējas nozīmes, pirmā vietā ir sociāla vienlīdzība un taisnība. Šāda ačgārnība noliedz sociālās taisnības pamatjēdzienu, — ja tautai tiek liegta brīvība, tad viņai tiek liegta sociāla taisnība. Labi, ka šim sociāldemokrātu viedoklim tautas vairākums nesevoja.

Daļa vecākās paaudzes vēl arvien bija un palika sirsnīgi cara piekritēji. Par citādu nokārtojumu tie negribēja nekā dzirdēt. Gluži bez cerībām nebija arī tie. Cars no troņa gan bija padzīts, bet par viņa tālāko likteni nekādu drošu ziņu nebija. Cerības vēl gaišākās liesmās uzpūta valodas, ka cars ar visu ģimeni esot laimīgi nokļuvis Anglijā. Pierādījumam tika minēts kāds angļu laikraksts, kurā redzama bijušā Krievijas valdnieka fotogrāfija. Cars nebija nokļuvis Anglijā. 1918. gada 16. jūlijā revolucionāri viņu kopā ar ģimeni Sibīrijā Sverdlovskā (Jekaterinburgā) nošāva.

Bija arī tādi, kas nepacietīgi gaidīja sarkanās armijas atgriešanos. Tie bija aizbēgušo komunistu varasvīru piederīgie, draugi un tādi, kas naivi ticēja komunistu solījumiem. Atklāti un skaļi sarkanos kungus slavēt tie nedrīkstēja, bet pagrīdē darīja visu, ko partija bija pavēlējusi.

Visi šie strāvojumi savus piekritējus atrada arī Mārupē. Bija arī tādi, kas par valsts lietām negribēja zināt nekā. Viņu vienīgā vēlēšanās bija klusa, mierīga dzīve, kas labi pateikta sakāmvārdā — kā maizi ēd, tā dziesmu dzied.

Notikumi nestāvēja uz vietas. Brīvās Latvijas celšanas darbs bija sācies un, neskatoties uz visām domstarpībām, virzījās uz priekšu. Bija patrioti, kurū griba un drosme strādāt Latvijas brīvībai ierosināja arī citus. Radās sekotāji, kas bija gatavi darīt savu daļu, lai latviešu tauta reiz nokratītu verdzības važas.

Agronoma Kārļa Ulmaņa vārds Malienā bija jau dzirdēts un diezgan bieži daudzīnāts. Tie, kas bija lasījuši tā rakstus žurnālā Lauksaimnieks, saskatīja viņā gudru zemnieku aizstāvi un vadītāju. Lielāku uzticību mārupiešos Ulmanis ieguva 1917. gada maijā, kad tas Valkā nodibināja Latviešu Zemnieku Savienību. Tā bija partija, kas Latvijas brīvības gados Mārupē visās vēlēšanās bija vienmēr pārsvarā.

Ziņa par 18. novembrī proklamēto brīvo Latviju Mārupi sasniedza reizē ar vēsti par revolūciju Vācijā. Jaunos notikumus mārupieši uzņēma ar dalītām jūtām. No vienas puses, Kārlis Ulmanis ministru prezidenta posteni stiprināja ticību jaunajai valstij. No otras — revolūcija Vācijā varēja nozīmēt tikai komunistu varas atgriešanos Latvijā. Klīda visdažādākās baumas. Arvien skaļāk savas balsis sāka pacelt tie, kas gaidīja komunistus. Brīvās Latvijas piekritēji, kaut bija lielā vairākumā, drošības pēc klusēja. Atkal radās savstarpēja neuzticība, nedrošība un bailes.

Novembra beigās vācieši no Austrumvidzemes sāka izvākties. Karš bija pazaudēts, bet nelikās, ka vācu karavīri par to būtu stipri noskumuši. Kaujas laukā krievi viņus uzvarējuši arī nebija. Karu pazaudēja politiķi, nevis frontes cīnītāji. Vāciešiem

kaŗošana bija apnikusi. Viņi aizgāja mierīgi un klusi, bez laupīšanas vai citām patvarībām. Pāris dienu visā Malienā nebija ne vāciešu, ne krievu.

1918. gada 7. decembrī Alūksnē ienāca sarkanie strēlnieki. Varbūt vienību komandieri arī bija sarkani, bet kaŗavīru vidū atradās daudz krietnu latviešu patriotu. Krieviem atkāpjoties, tie bija aizgājuši savām vienībām līdz, paklausdami priekšniecības pavēli. Par neatkarīgās Latvijas nodibināšanu viņi nezināja nekā. Tās nemaz nedrīkstēja pieminēt.

17. decembrī Valkā bija nodibināta Padomju Latvijas Pagaidu valdība ar Pēteri Stučku priekšgalā. Tūlīt iedzīvotājiem tika izziņots, ka Padomju Savienība atzinusi Stučkas valdību kā vienīgo likumdevēju un izpildu varu Latvijā. Nekur netika pieminēts, ka Stučka nekādus likumus izdot nedrīkstēja, bet bija tikai kalps, kas bez iebildumiem izpildīja Maskavas pavēles.

No agrākajiem miličiem Mārupē atgriezās vienīgi Jēkabs Zīle. Tas nekavējoties stājās vecajā amatā un bija vēl nežēlīgāks kā pirmajā komunistu valdīšanas laikā. Vēlāk kļuva zināms, ka otrs Mārupes milicis Eižens Teters čēkas dienestā esot sasniedzis pulkveža pakāpi. Par tik augstu „čīnu” mārupieši gan pabrīnījās, jo Teteram nebija pat pilnas pamatskolas izglītības. Laikam čēkai izglītotu cilvēku nevajadzēja, viņu darbu labāk paveica analfabēti. Tā kā Teters bija ar vienu aci akls, tad cara armijā viņa neiesauca. Zīmīga ačģārnība: kas caram kareivja dienestam nederēja, tas komunistiem pulkveža amatam derēja.

No Polijas ogļraktuvēm pārnāca visi trīs vāciešu notiesātie mārupieši: Augusts Samsons, Paulis Grīnbergs un Jānis Aizups.

Atkal bija jāpārveido pagasta pārvaldes aparāts. Vācu laika valdes vīri amatos palikt nevarēja. Viņu vietā nāca muižas kalpi un bezzemnieki. Pagasta vecākajam Oto Bauram savs amats bija jānodod atpakaļ Paulim Grīnbergam, kas atkal saucās pagasta izpildu komitejas priekšsēdētājs. Jānis Aizups ar politiku nodarboties vairāk negribēja un nekāda amata nevēlējās.

Pavisam citādi tas bija ar Augustu Samsonu. Brīvs, runīgs un nenogurdināms tas atkal virpuļoja jauno laiku politikas strauvē. Jau tūlīt pēc atgriešanās viņš tika iecelts kādā augstākā amatā. Varbūt tas bija agrākais rajona izpildu komitejas priekšsēdētāja postenis vai kas līdzīgs. Steidzīgs, vienmēr aizņemts, tas braukāja apkārt un runāja mītiņos. Valodā bija vēl skaļāks un pelēkajiem baroniem draudēja vēl bargāk kā agrāk.

Ar milicijas kadru vervēšanu Samsonam veicās labāk kā iepriekšējā gadā. No vāciešiem vairs nebija jābaidās. Sēdami revolūcijas sēklu Krievijā, tie bija iesējuši to arī savā zemē. Viņu tēvzeme raustījās revolūcijas krampjos, un nekādi kaŗotāji tie vairs nebija. Brīvas Latvijas pastāvēšana komunistu skatījumā

bija neiespējama. Vienīgais reālais spēks, kas nākotnē spēja pārvaldīt Latvijas teritoriju, bija sarkanā Padomju Savienība. Tādu nākotnes valsti agitatori diezgan viegli klausītājiem varēja uzburt, un daudzi tam arī noticēja.

Mārupē Samsons bija apvārdojis un sadrošinājis krietnu bariņu jaunu puisi, kas bija ar mieru iestāties milicijas dienestā. Atmiņā palikuši:

1. Augusts Bukans Pabeļos	9. Ernests Vācietis Tarvās
2. Herberts Cīrulis Saļņos	10. Jēkabs Zīle Stradiņā
3. Hugo Cīrulis Saļņos	11. Pēteris Galle Mārupē
4. Oto Čarpa Stradiņā	12. Jānis Galle Mārupē
5. Elmars Pilskalns Mārupē	13. Oto Krūmiņš Mārupē
6. Reinis Oluts Tarvās	14. Pēteris Kuškis Kļavusalā
7. Eduards Oluts Tarvās	15. ? Jaunbērziņš ?
8. Alberts Spols Saļņos	

Bija vēl kādi, kuŗu vārdi nav prātā.

Vairāki jaunizraudzītie miliči bija dienējuši latviešu strēlnieku pulkos. Nekādi komūnisma idejas dievinātāji tie nebija. Milicijas dienestā tie iestājās citu pierunāti, bez noteiktas politiskas pārliecības. Arī piederība nemantīgai šķirai viņus nekad nebija apmierinājusi, un klusām tie ilgojās pēc sava kaktiņa, pēc sava stūrīša zemes. Brīvās Latvijas laikā daži to arī dabūja.

Visiem Samsona izraudzītajiem miličiem Mārupē darba nebija. Pagastam pietika ar trīs vai četriem „kārtības” sargātājiem, pārējie savu dienestu pildīja Alūksnē. Tur par milicijas priekšnieku bija nozīmēts Augusts Bukans.

Kaut gan miliču skaits Alūksnē bija krietni lielāks kā pirmajā komūnistu valdīšanas laikā, pilsēta vairs nebija neapstrīdēts Malienas administratīvais centrs. Arestētos sūtīja uz Gulbeni, kur tos tiesāja un arī sodīja, bez kāda tiesas lēmuma. Ar nevainīgu cilvēku mocīšanu un nāves sodu izpildīšanu Gulbene kļuva par daudz latviešu patriotu Golgātu.

Tāpat sodīšanai nozīmētos sūtīja uz Liepnu Latgales daļā, kur piemērotu aresta telpu nemaz nebija. Liepnā miliči rīkojās daudz patvaļīgāk kā Alūksnē. Bez kādas tiesāšanas tie „vainīgos” izveda laukā no mazā miestīņa un ceļa malā nošāva. Cilvēkiem tie stāstīja, ka apcietinātie nošauti „bēgot”.

Kā vien spēdami, sarkanie valdītāji mēģināja iedzīvotājus izolēt no ār pasaules. Neminot pasta satiksmi, kādas nemaz nebija, sazināšanās ar tālākiem pagastiem un pilsētām bija gandrīz neiespējama. Bez milicijas atļaujas drīkstēja aizbraukt uz Alūksni, Bejas vai Annas pagastu, bet tālāki braucieni bija jāpieteic. Protams, tādus tālu ceļus braucējus milicija uzmanīja un reizi pa reizei iztaujāja. Pavisam bīstami bija atrasties uz ceļa nakts laikā. Nakts braucējus miliči turēja aizdomās par

spekulēšanu vai spiegošanu. Spekulantiem, kas prata „kārtības sargus” piekukulot, nedraudēja nekas.

Neskatoties uz stingro ceļotāju kontrolēšanu un iedzīvotāju kustības ierobežošanu, pilnīgā tumsā cilvēki nebija noturami. Vienmēr atradās kāda ziņu nesēja zilīte, kas ar jaunām vēstīm atlidoja no tālās Ventas krastiem vai pāri robežai no Igaunijas. Kādreiz tas bija radnieks no Rīgas, kas, riskējams gaļo ceļu, iebruca pagastā, lai apciemotu savus piederīgos. Citreiz tirgotājs vai spekulants, kārtodams savas veikala lietas, bija saklausījis labas ziņas, kas gāja no mutes mutē. Visbiežāk tās bija vairāk vai mazāk ticamas baumas, bet bez sava pamata nebija arī tās.

Kaut daudzkreiz pretrunīgas un neskaidras, visvairāk gaidītās ziņas bija par Latvijas Pagaidu valdības darbību Liepājā un par latviešu armijas daļu formēšanu Igaunijā. Pilnīgi droša un neapstrīdama nekā zināt nevarēja, bet skaidrs bija tas, ka notikumi visur nerisinājās tā, kā komunisti to vēlētos. Kaut kur aiz Ventas dega brīvības ugunīņa, kuņas gaisma spiedās cauri visiem kontroles, melu un propagandas mūriem. Vieni to saredzēja, otri nesaredzēja, bet kādi trešie brīvības gaismas nemaz negribēja saredzēt.

Visas labās vēstis brīvības gaidītājiem deva spēku izturēt, bet komunistu piekritējus tās nervozēja un darīja nemierīgus. Šķīru cīņas sludinātāji par proletāriāta galīgo uzvaru tik droši nemaz nebija, laiki varēja mainīties.

Pavisam riskanta bija saklausīto ziņu tālāk stāstīšana citiem. Atklāti runāt varēja tikai ar vistuvākiem un uzticamākiem cilvēkiem. Gadījās, ka arī tad kāds neapdomāts vārds vai teikums bija atradis ceļu uz milicijas iecirkni. Neuzmanīgais runātājs tūlīt tika apvainots par valdībai kaitīgu baumu izplatīšanu, un sodi par to bija bargi.

Katru divdomību, pajokošanas vai amatpersonu pazobošanu miliči iztulkoja kā necieņas izrādīšanu pastāvošai iekārtai, un komunisti ar tādām lietām jokot neprata.

Alūksnieši zināja stāstīt, cik nevainīgā kārtā igauņi Petlaks vārda pārsacīšanās dēļ bija iekūlies brangās nepatīkšanās.

Petlaci Alūksnē bija ienācīji no Igaunijas. Braukšana ciemos pie radiem pāri robežai bija atļauta visos laikos. Komunistu noteiktās kārtības laikā pirms izbraukšanas milicijas iecirknī vajadzēja izņemt caurlaidi. Tas bija dokuments, ar ko kontroles punktos varēja pārbraukt robežu. Sasniedzot pieteikto brauciena gala mērķi, caurlaide bija jāparāda vietējā milicijas iecirknī. Tur to reģistrēja un apzīmogoja.

Ar tādu caurlaidi no Igaunijas pie Petlaka ciemos atbraucis viņa brālis. Ieejot milicijas iecirknī tas bija gribējis teikt — es ienācu parādīt jums savu caurlaidi, bet, nevarēdams latviešu

valodā atrast Istos vārdus, bija pateicis, — es ieskrēju parādīt jums savu caureju.

Pārsteigtie un panerrotie miliči tālo Igaunijā ciemiņu tūlīt ielikuši aiz restēm. Pratināšana un visāda tirdīšana ilgusi veselās trīs dienas, tas bijis visu atļauto ciemošanās laiku. Piedevām nelaimīgajam igauņiem visu laiku bijis jāiztiek tikai ar ūdeni, bez ēšanas. Pēdējā dienā tas vēl nopērts un tad palaists ar nosacījumu pusstundas laikā atstāt Alūksni. Ja labi neproti valodas, nebrauc pāri robežai pie radiem ciemos.

* * *

1919. gada 21. februārī negaidīti no Igaunijas puses Alūksnē iebruka kāda somu brīvprātīgo trieciena vienība. Pie Alūksnes stacijas bija risinājusies lielāka apmēra kauja. Zinātāji stāstīja, ka komunistu pusē esot saskaitīti 117 kritušie. Zaudējumi esot bijuši arī somiem, bet noteikts skaitlis netika dzirdēts. Sniegs tanī ziemā nebija pārāk dziļš, un somi esot nākuši tieši pāri laukiem. Varbūt, tādēļ uzbrucēji nebija agrāk pamanīti.

Trieciens bijis tik straujš un negaidīts, ka Alūksnes miliči nebija spējējuši izrēķināties ar cietumā ieslodzītiem politiskajiem pretiniekiem. Atstādami arestētos bez sargiem, tie bija no pilsētas aizbēguši. Visus apcietinātos somi tūlīt izlaida brīvībā.

Mārupes pagastā somi ienāca līdz Brenciem. Viņu vienības apstājās uz līnijas Ermaņi, Brenci, Tarvas un tālāk līdz Bejas muižai. Tur kādā sadursmē bija krituši daži somu kaŗavīri. Turpat ceļa malā tie bija arī aprakti. Turienes iedzīvotāji visu brīvās Latvijas laiku šos somu kapus apkopa. Vienmēr 18. novembrī un kapu svētku dienā kādas pateicīgas rokas bija nolikušas ziedus arī uz svešo cīnītāju atdusas vietas.

Somi Alūksnes apkārtnē palika tikai ļoti īsu laiku. Negaidīti — kā ienākušās nedaudzās viņu vienības arī aizgāja. Kauju nekādu nebija. Drīz pēc tam parādījās atkal sarkanarmieši. Komunistu agitatori sapulcēs dižojās, ka sarkanā armija esot reakcionāros somus padzinusi.

Atsākdami pārtraukto darbu, miliči bija uzzinājuši, ka Brūnu māju saimnieks Puks, pēc tautības igauņis, bija pakalpojis somiem kā šķūtnieks. Tas nebija piedāvāts pakalpojums. Šķūte bija pavēle, kas jāpilda. Puku somi bija paņēmuši šķūtē taisni tāpat, kā miliči to darīja ar zemniekiem katru dienu. Nekādu attaisnošanos varas vīri nebija uzklauģījuši. Puks bija arestēts un nošauts. Paši „tiesas” spriedēji tādu nevainīgu zemnieka nobendēšanu sauca par pelnītu sodu, bet cilvēku acīs tā bija rupja un asinskāra slepkavība.

Puka nošaušana bija tikai sākums slepkavību virknei, kas 1919. gada pavasarī trakoja Mālpē un visā Malienas novadā.

Bija februāra mēneša beigas. Sarkanie varas nesēji klusām bija izplānojuši nežēlīgu izrēķināšanās akciju. Cilvēki iepriekš par to nekā nezināja, bet ja kāds ko bija dzirdējis — nedrīkstēja runāt. Pirmais nāves plaujai ir bijis nozīmēts Bāteravas ciems. Visiem par pārsteigumu miliči tur arestēja Pauli Bitanu, viņa brāli Reini Bitanu, to tuvāko kaimiņu Jāni Priedi un viņa vecāko dēlu Robertu Priedi.

Tie nebija ne strādnieku izmantotāji, ne pelēkie baroni. Viņi visi bija muižas zemes rentnieki, kas pēc pašu komunistu standartiem mantīgai šķirai nepiederēja. Politiskā darbā bāteravieši aktīvi nebija. Viņi bija smagā zemes darba darītāji, kas par citām lietām nedomāja.

No visiem arestētiem pagastā kaut cik pazīstams bija vienīgi Roberts Priede. Viņš bija dienējis cara armijā. Cīnījies frontē pret vāciešiem, ievainots un pēc tam kā dienestam nederīgs no armijas atvaļināts. Vācu okupācijas laikā pagasta vecākais viņu bija nozīmējis palīgpolicijas dienestam pagasta austrumu daļā. Nerunājot nemaz par cilvēku nošaušanu vai kādu brutālu izrīkošanos, savā astoņu mēnešu garajā palīgpolicijas dienesta laikā Priede neviena netika ne arestējis, ne nodevis tiesāšanai. Policista amata pildīšana viņam nebija sirdslieta. Visu laiku tas bija un palika zemnieks.

Visus četrus arestētos bāteraviešus miliči aizveda uz Liepnu, kur tie bija ieslodzīti muižas kartupeļu pagrabā. Tajā pat laikā tur ievests arī Liepnas pagasta Viķiravas māju saimnieks Jēkabs Bertans un no dienesta atvaļināts latviešu virsnieks Snikers, kas dzīvoja Liepnas pagasta Demšu ciemā.

Kāda nodarījuma dēļ mierīgos Bāteravas zemniekus komunisti arestēja? Aizturešanas brīdī miliči nekā nebija paskaidrojuši, bet ciema iedzīvotāji iemeslu zināja arī bez kādiem paskaidrojumiem. Tas bija bāteraviešu pirms diviem gadiem izdarītais „grēks”, kuŗa sarkanie miliči nebija aizmirsuši.

1917. gada pavasarī pa Igrives upi, kas tek tuvu gar Bāteravas ciemu, tika pludināta dedzināmā malka. Tā piederēja Litenes papes fabrikai. Malkas pludināšana pa Igrives un tālāk pa Pededzes upi bija lētākais ceļš tās nogādāšanai no Mālpes mežiem uz fabriku, kas atradās Annas pagastā pašā Pededzes krastā.

Pludināšanas darbu bija sapēmis Škelecū māju saimnieks Oto Bērziņš. Jau vairākus pavasarus viņš bija vadījis plostu dzišanu Pededzē un labi zināja, kā mežu materiāli pārvietojami pa ūdens ceļiem. Malkas pludināšanai tas bija salīdzis, varbūt, kādus 50 strādniekus. Tie visi bija vietējie iedzīvotāji, to vidū arī Bāteravas

ciema vīri. Igrives krastā nokrauto malku tie sameta upē un tad, iedami straumei līdz, ar garām kārtīm bakstīja čaros iestrēgušās šķilas. Tāds darbs vilkāš neilgu laiku, bet nopelnīt varēja labi. Tā bija lieka nauda, kas zemes kopējiem ienāca agra pavasara pavaļas laikā.

Krievijā cars tad jau bija no troņa padzīts. Komunistu samusinātie strādnieki rīkoja streikus un brīvības vārdā sabotēja katru darbu, ko vadīja privāti uzņēmēji.

Revolūcijas padziļināšanas darbā arī Mārupes proletārieši negribēja atpalikt. Daži muižas strādnieki un bezzemnieki, kas paši pludināšanas darbā nepiedalījās, prasīja, lai streiku sāk arī Igrives malkas dzinēji. Musinātāji bija noorganizējuši kaut ko līdzīgu streika komitejai. Aktīvākie taņi bija Eduards Cirulis, Reinis Oluts, Oto Čarpa un vēl kādi desmit dedzīgākie no nemantīgās šķiras. Nesdami sarkanu karogu, tie ieradās pie malkas pludinātājiem Igrives krastā. Viņi pavēlēja strādniekiem tūlīt pārtraukt darbu un prasīt algas pielikumu.

Par dienas maksu pludinātāji ar uzņēmēju Bērziņu bija vienojušies jau pirms darba sākšanas. Viņiem alga likās pietiekama. Godīgie zemnieki, gribēdami pildīt uzņēmējam doto solījumu, streika prasītājiem neklausīja un turpināja strādāt. Tā bija atklāta partijas uzticības vīru pavēles nepildīšana, ko streika sludinātāji saprata kā pretošanos revolūcijas radītai kārtībai. Nelīdzēja arī draudi ar vēlāku izrēķināšanos, — vīri strādāja tālāk.

Strīdū kāds karstasinīgāks revolūcionārs bija ieģrūdis ūdeni gados jau paveco Bāteravas Timšu tēvu. Bāteravieši nebija nekādi dūru varoņi, bet, aizstāvēt taisnu lietu un savus cilvēkus, tie bija gatavi musinātājus pārmācīt ar to, kas rokā. Tik tālu tomēr neaizgāja.

Taņi pat laikā upes līcī pie Ciršņiem strādniekus streikam sakūdit bija mēģinājis Arturs Bošmaks.

Streika prasītājiem nebija veicies arī citās vietās Igrives krastā, kur tie bija piestājušies, lai strādniekiem pavēlētu pārtraukt malkas dzišanu. Visur tie bija sūtīti projām ar ieteikumu musināšanas vietā strādāt kādu citu, godīgu darbu.

Laika tecējumā bāteraviešiem īsais ķīviņš Igrives malā bija jau gandrīz piemirsies, bet komunistu varas vīriem ne. Pēc diviem gadiem tie saziņējaskajākos streika noraidītājus un tos arestēja. Nekāda cita iemesla mierīgie ciema ļaudis nevarēja atrast.

Apmēram taņi pat laikā Mārupē apcietināja bezzemnieku Oto Rumpi Kopmaņos. Viņš tikko bija pārnācis no kara dienesta un dzīvoja lauku mājās pie sava brāļa Ernesta. Īsu laiku Rumpe bija paturēts Alūksnes cietumā, tad nosūtīts uz Gulbeni. Tur, it kā, apvainots spekulācijā, tiesāts un nošauts.

Nekāda lielā vēriena melntirgotājs Rumpe nebija, bet kaut ko pircis un pārdevis tomēr bija. Piederīgie skaidri zināja, ka apcietināšanas brīdī viņam klāt bijis zelta kabatas pulkstenis un arī nauda. Tas pazuda bez vēsts. Milicijas iecirknī ne Alūksnē, ne Gulbenē par vērtību likteni neviens „nekā nezina”.

Drīz pēc tam divi miliči ieradušies Tarvās pie Mārupes iecirkņa mežziņa Skopiņa. Tie pavēlējuši viņam sēsties ragavās un braukt tiem līdz. Laikam ko nelabu jauzdams, Skopiņš apcietināšanas brīdī bija iespējis pie sevis paslēpt revolveri, ko miliči, pavirši drēbes pārmeklējot, nebija atraduši.

Mārupes muižā mežzinis pārsēdināts šķūtnieka Alfreda Stilves ragavās un tālākā ceļā to apsargājis milicis Jānis Galle. Braucot caur Mārupes silu, brīdī, kad milicis nekādus pārsteigumus negaidījis, Skopiņš izrāvis paslēpto brauniņu un izšāvis uz Galli. Tātāt pat brīdī tas izlēcis no ragavām un meties bēgt. Lode bija viegli savainojusi miliča roku un iestrēgusi šķūtnieka Stilves kājas stilbā. Kad pārsteigtais apsargs sagrābstījis savu šaujamo, apcietinātais jau bijis projām mežā. Nebija grūti uzminēt, ka mežzinis tika vests uz Liepnu, lai tur to ieslodzītu kartupeļu pagrabā pie citiem mārupiešiem.

Otrā dienā Mārupes silā bija rīkota meža pārmeklēšana. Netālu no ceļa meklētāji atrada mežziņa līķi. Pēc laimīgas izbēgšanas viņam bija pietrūcis spēka cīnīties tālāk. Skopiņš bija pats nošāvis.

Terrors un nevainīgu cilvēku apcietināšana satraukumu pilnāja 1919. gada pavasarī vērsās plašumā. Ja arī kāds uzdrošinājās partijas varasvīriem apprasīties par apcietināto vainu vai noziegumu, tad skaidras atbildes gan nekad nesaņēma. Prasītājam bija jāpietiek ar paskaidrojumu, ka pagasts esot jāiztīra no sabiedrībai kaitīgiem elementiem. Ko un kādai sabiedrībai bija kaitējuši mierīgie zemnieki, to atbildes devēji nekad nepateica.

12. martā apcietināja Mišku māju saimnieku Oto Bitanu. Kaut kāda iemesla dēļ šinī gadījumā Jūdasa darbs nebija uzticēts vietējiem Mārupes miličiem, bet apcietinātāji izsūtīti vai, varbūt, izsaukti no Alūksnes. Tie bija dzimti mārupieši — Reinis Oluts un Ernests Vācietis, kas Miškus labi zināja un saimnieku Bitanu pazina. Apcietināšanas iemesls arī šoreiz palicis neminēts. Viss, ko miliči pateikuši, ir bijusi rupja pavēle braukt viņiem līdz.

Pa ceļam uz Alūksni šķūtniekam likts iebraukt Tarvās, Johana Kechra mājās. Arī tam bez kādiem paskaidrojumiem pavēlēts saģērbties un sēsties ragavās. Abi apcietinātie dažas dienas paturēti Alūksnes cietumā, tad ar vilcienu nosūtīti uz Gulbeni it kā iztaujāšanai un tiesai. Savās domās neviens no abiem saimniekiem nevarējis uzminēt, kādu noziegumu tas būtu pastrādājis? Vienīgais „grēks” varēja būt tas, ka visu mūžu

smagi strādādami tie bija tikuši pie teicamas turības.

Gulbenē abi apcietinātie izšķirti. Tikai vēlāk kļuva zināms, ka Kechris bija aizvests uz Pļaviņām. Tur viņš nošauts. Par ko? Vai tiesāts? Ko noziedzies? Kādu likumu pārkāpis? Viss nogrima un pazuda sarkanajā miglā neatbildēts.

Bitanam Gulbenē nācies piedzīvot daudzas baiļu un izmisuma pilnas stundas un dienas. Viņš ieslodzīts pils pagrabā pie citiem tāda pat likteņa biedriem. Tikai retais no tiem zinājis savas apcietināšanas iemeslu. Katram, kas sargiem par to jautājis, īsi un strupi atbildēts, — gan jau tiesā tev to pateiks.

Tiesāja arī, bet vai tur apsūdzētie kādu atbildi saņēma, palika nezināms. Tiesas jeb, kā komunisti tās sauca, tribūnāla sēdes notika Gulbenes baznīcā. Visi labi zināja, ka tādai vajadzībai telpas viegli varēja atrast arī citur, bet varas apreibinātie komunisti tā nedomāja. Viņiem likās, ka, baznīcu pārvēršot par tiesas namu, tika pierādīta Dieva bezspēcība un komunistu partijas visvarenība. Katrā mītiņā tika apgalvots, ka Dieva nemaz nav. Tāds pasaules radītājs esot tikai mānīcīgu cilvēku izdomājums. Baznīcā varēja pīpēt, ēst, dzert un darīt visu, kas kuņģam patika.

Parasti tiesātāji savas sēdes rīkoja naktīs. No pils pagraba izsauca zināmu skaitu apcietināto, kuriem pavēlēja līdzņemt visas mantijas, cik nu katram to bija. Ja kādu veda tikai uz iztaujāšanu, tad mantas lika atstāt kamerā. Tie, kas aizgāja ar visām mantām, pagrabā atpakaļ vairs neatgriezās.

Tribūnāla sēdes nevilcās garī. Īsi pēc tam, kad tiesāšanai paredzētie no telpas bija izvesti, palicēji dzirdēja šāvieni troksni, kas nāca no parka puses. Viņi zināja, — egļu pudurī pie Vaides šķūņa savas dzīvības atstāja tie, kas tikko bija izsaukti uz tiesu. Pēc brīža ar revolveriem rokās pagrabā nokāpa jauna miliču grupa. Pēc saraksta izsauca nākošos, kam jātājas tribūnāla priekšā. Ardievas neteikuši, klusi un bāli Malienas zemnieki cits aiz cita lēnām kāpa augšā pa akmens kāpnēm. Likās, pie kājām pielipušu, aizejot tie līdzī nesa visu mūžā apartās zemes smagumu. Tie aizgāja un atpakaļ vairs neatgriezās. Viņu vietā palicējus apņēma smags, vārdos nepasakāms trulums un mēma vēlēšanās nekā nedomāt, nekā nejust.

Savās domās no dzīves jau atvadījies, pagrabā kārtu gaidīja arī Oto Bitans. Cerību nebija nekādu. Kāda netaisnība gan brēca uz debesīm, bet neviens tās nedzirdēja. Vai Gulbene nebija vienīgā vieta pasaulē, kur nāves spriedumu pasludināja baznīcā? Nāves spriedumu nevainīgiem cilvēkiem? Varbūt Golgātā. Arī Kristu notiesāja nevainīgu.

Kādreiz glābšana nāk tad, kad tās vairs negaida. Tūlīt pēc Bitana apcietināšanas viņa sieva Emma bija aizbraukusi pie

visiem pazīstamā komunistu agitatora Augusta Samsona. Tas savā laikā Brencu pamatskolā ar Bitanu bija sēdējis vienā solā. Mišku saimniece lūgusi augsto partijas vīru palīdzēt senam skolas draugam.

Arī Samsons bija zemnieka dēls. Kaut arī revolūcijas padziļināšanas darbā iededzies, savā sirdī tas tomēr bija saglabājis kādu cilvēcības un līdzjūtības dzirksti. Lūdzējai viņš apsolījis darīt visu, kas viņa spēkos, lai Bitans no cietuma tiktu atbrīvots.

Karstais revolūcionārs savu cilvēcības vārdā doto solījumu bija pildījis. Bitanu no Gulbenes palaida uz mājām. Vai viņš bija vienīgais, kam no nāvei nolemto pulka laimējās izkļūt brīvībā? Varbūt tādu bija vairāk, bet ziņas par tiem laikam nekad nav savāktas un publicētas.

Tanī pat laikā laimīga sagadišanās no nāves izglāba Sofikalna kalēju Aleksandri Kupču un viņa brāli saimnieku Ernestu Kupču. To saimniecības atradās cieši kopā — ar vienu iebraucamo ceļu. Abu brāļu ģimenes mitinājās vienā dzīvojamā mājā.

Kādā pēcpusdienā, kad tie abi strādājuši kalēja smēdē, steidzīgs pagalmā iebraucis Cīršņu saimnieka Kārļa Liepiņa dēls Eižens. Tas tanī dienā bijis Alūksnē. Braucot uz mājām, viņš redzējis divus pazīstamus zemniekus, kas ar saviem pajūgiem stāvējuši Pils ielā pie milicijas iecirkņa. Stāvētājiem garām braukdams, Liepiņš, tāpat valodas pēc pajautājis, vai tie ko gaidot? Jā, viņi esot norīkoti šķūtē, lai aizvestu kādus miličus uz Sofikalnu.

Bez kādas tālākas taujāšanas Liepiņš sapratis, ka milicijā ir nolemts Kupčus apcietināt. Kavēties nedrīkstēja. Likdams savam zirgam rikšot ātrāk kā citās reizēs, tas steidzies uz Sofikalnu, lai netālos kaimiņus brīdinātu. Vēsts pienāca laikā.

Aleksandrs, ko visi sauca saīsināti par Aleksi, un arī Ernests Kupčs nebija vīri, kas mierīgi ļautos, lai miliči tiem sasien rokas un aizved uz Alūksni vai Liepnu. Ko darīt? Jāizšķiras bija ātri. Vajadzētu bēgt. Uz kuriem? Uz ceļa rādīties likās bīstami, varēja sastapties ar vajātājiem. Steigā nevarēdami drošākas vietas iedomāt, abi brāļi paslēpās lopbarības šķūnī. Līdzī tie paņēma savas šautenes. Toreiz kādu ieroci mājās turēja gandrīz katrs zemnieks. Šķūnī Kupči ierakās salmos.

Pēc brīža pagalmā iegriezās Alūksnē redzētie šķūtnieki. Pajūgos sēdēja mālupiešiem labi pazīstamie miliči Jēkabs Zīle, Elmārs Pilskalns, Reinis Oluts un Jaunbērziņš. Cik svarīga un bīstama izdarība tiem likusies Kupča apcietināšana, bija redzams no viņu apbruņojuma. Katrs no tiem rokās turēja garo krievu šauteni, ko tautā saukāja par vintofku. Visiem klāt bija revolveri, kas ādas ietvaros draudīgi karājās pie amatvīru sāniem.

Gadijumam, ja ar to vēl nepietiktu, katram pie vidusjostas pieāķētas svaiddījās pāris rokas granātas. Tāds uguns spēks lika saprast, ka katra pretestība vai nepaklausība tiks bez žēlastības salauzta ar ieročiem.

Miličus „saņemt” pagalmā neviens neiznāca. Istabā tie atrada Alekša sievu Jūliannu un Ernesta sievu Alvīni. Nē, vīru šodien nebija mājās. Tie kaut kur esot aizbraukuši. Kur? Sievas „nezināja” pateikt. Cilvēku medītāji tādām apgalvojumam neticēja. Tie pārmeklēja mājas, bet nekā neatrada.

Nākošais varasvīru solis jau bija uzmināms. Nāves bailu pārņemtajām sievietēm tie piedraudēja ar nošaušanu. Arī tas nelīdzēja. Viņas nezinot, kur vīri palikuši.

Pirmo dārzā izveda Jūliannu. Kad tā pie ābeles bija nostādīta un divi vīri šaušanai vajadzīgo stāvokli jau ieņēmuši, viens no miličiem strupi noprasīja, ja gribot palikt dzīva, lai pasakot, kur paslēpušies Alekss ar Ernestu. Nē, viņa to nezināja. Šāvēji noklaudzināja šauteņu aizslēgus. Nāvei nolemtā troksni dzirdēja un saprata, ko tas nozīmēja. Tā aizvēra acis, bet neteica nekā.

Ģarš šauteņu stobru pret kaleja sievu tie tomēr nepacēla. Vēlāk kāds no tiem bija izteicies, ka viņiem ienākusi prātā vienkāršā patiesība — no dzīva vēl kaut ko var uzzināt, no beigta — nekā. Apsolidami ierasties nākošā dienā, miliči aizbrauca atpakaļ uz Alūksni.

Alekša sievas Jūliannas drošsirdīgo liegšanos atklāt vīru paslēptuvi cilvēki pieminēja kā varonību. Viņa pati tā nedomāja. Savā stāstījumā nāves bailu tā neminēja. Taisni otrādi, nostājoties zem ābeles, to apņēmusi kāda savāda miera sajūta. Viss, kas risinājies dārzā, kaut kur it kā pagaisis. Viņa zinājusi — Alekss paliks dzīvs. Nekā cita tā nejutusi un nedomājusi. Laikam kaut kas ir stiprāks par nāvi.

Kupči izglābās. Visā apkārtnē tie bija pazīstami kā stingri pretkomunisti. To viņi arī necentās slēpt. Daudzreiz sarunās bija par daudz atklāti un neuzmanīgi. Neviens no Kupčiem nemēdza runāt to, ko nedomāja. Sarkanie valdītāji to zināja, un Sofikalna vīru vārdus bija ierakstījuši likvidējamo sarakstos.

Apcietināšanu vilnis vēlas tālāk. Sofikalns nepalika vienīgās mājas, kur partijas vīru plāns nepiepildījās tā, kā tie to bija paredzējuši. Arī viņu pašu vidū bija biedri, kas nevarēja samierināties ar sava pagasta cilvēku vajāšanām. Partijas biedru sanāksmēs pieņemtos slepenos lēmumus kādreiz tie pastāstīja cilvēkiem, kas tos nedrīkstēja zināt. Tas bija nepiedodams partijas iekšējās disciplīnas pārkāpums, ar ko ziņotājs pats riskēja krist nežēlastībā. Tomēr atradās vīri, kas klusām brīdināja apcietināšanai nozīmētos.

Bailēs par savu drošību jau ilgāku laiku dzīvoja bijušais

pagasta vecākais Alodzenes māju saimnieks Oto Ozols. Vērojot varasvīru izdarības, tas zināja, ka reiz kārta pienāks arī viņam. Pienāca.

Kādā vakara krēslā Ozolu pagalmā pietājās bezzemnieks Jānis Lielancis. Nebija noslēpums, ka savā politiskajā pārliecībā viņš bija pakreiss, bet par komunistu tas sevi nesauca. Visādā ziņā viņš bija miera un satiecības cilvēks. Kaut gan pagastā nekāda amata tas neieņēma, sarkanie viņu turēja par savu cilvēku. Kaut kādā ceļā Lielancim bija radusies iespēja uzzināt amatvīru slepeno lēmumu par Oto Ozola apcietināšanu. Tā bija ziņa, ko viņš klusām atnesa Alodzenes pagalmā.

Tanī pat vakarā Ozols cauri mežam aizgāja uz Latgales daļu, kur tas apmetās pie laba drauga mežsarga Kažoka. Tā bija klusa vieta meža vidū, tālu no ceļiem un cilvēku acīm. Tur viņš nodzīvoja līdz komunistu laika beigām.

Pēc divām dienām Ozolu mājās iebruca pagasta milicis Eduards Oluts ar diviem palīgiem. Saimnieka sievai Bertai nebija ko slēpt. Viņas vīrs esot saņēmis ziņu par gaidāmo apcietināšanu, tanī pat vakarā sagērbies un kaut kur aizgājis. Kur? Viņa nezina. Teicies dot par sevi ziņu. Ja gribot to satikt, lai meklējot paši. Kas nesis ziņu par apcietināšanu? Arī to Oto viņai neesot pateicis.

Vilušies, miliči sīki un pamatīgi pārmeklēja mājas. Vispirms jau istabās visas pagultes. Kad kāds no meklētājiem aizdomīgi ilgi uzturējās Ozolu guļamistabā, saimniecei nepamanītai izdevās pa vaļējām durvīm paraudzīties telpā. Milicis bija iezīpkārojies drēbju skapja atvilktnī saturā. Patreiz rokā tas turēja mazu kastīti, kurā Ozolu māte glabāja saimnieku pārā laulības gredzenus un dažas rotas lietas. Brīdī, kad zaglis kastīti mēģināja attaisīt, dusmu pārņemta saimniece tam uzsauca:

„Mans vīrs gan tika maziņš nav, ka varētu paslēties kastītē. Vai tik jūs nemeklējat kaut kā cita?”

Pārsteigts amatvīrs iemeta kastīti atpakaļ atvilktnē un aizgrūda to ciet. Uz saimnieci nepaskatīdamies, tas atcirtis, — viņi paši zinot labāk, ko tie meklējot. Tā bija pēdējā cilvēku medīšana Alodzenē. Vairāk miliči tur nerādījās. Vēlāk kāds no tiem izteicies, ka viņiem bijis pavēlēts Ozolu aizvest uz Liepnu.

Ne jau visi partijas biedri un milicijas darbinieki bija pēdējie dranķi un nelieši. Pagastā tīri labi zināja, ka vietējie komunisti bija sadalījušies divās grupās. Vieni, kas prasīja nesaudzīgu izrēķināšanos ar visiem iedomātiem partijas pretiniekiem. Otrai grupai piederēja apdomīgākie. Tie, kā vien varēdami, mēģināja karstgalvjus piebremzēt un nomierināt.

Izteikts pirmās grupas pārstāvis bija visjaunākais milicis Elmars Pilskalns. Viņš bija augumā vismazākais un sīkākais

biedru vidū. Cilvēki to turēja vēl par bērnu un saukāja par Elmarīti. Pats viņš tā nejutās. Kaut kur tas bija sameklejis garu krievu kavalerista zobenu. To viņš vienmēr un visur nēsāja pie sāniem. Ļaudis zobojās, ka Elmarīts savu zobenu pat naktīs turot sev blakus gultā zem deķa. Zobens puīšelim bija par garu. Tā gals skanēdams vilkāš pa zemi. Tas neizskatījās labi, un Elmarīšam vienmēr garais ierocis bija jāpietur ar roku. Ja nu gadījās, ka otrā rokā vajadzēja turēt šauteni, tad viņš izskatījās vairāk pēc ieroču nesēja nekā kārtības sarga.

Lai cilvēki par viņu domāja, ko gribēja, savā prātā Elmarīts bija īsts proletārietis un īsts komūnists. Cik daudz par īsto komūnisma mācību tas zināja vai bija lasījis, ir cits jautājums. Daudz tas nebija. Varbūt nemaz. Viņu bija aizrāvusi kustība, kas tam deva brīvību un iespēju lemt par citu cilvēku dzīvībām. Tādā brīvībā noreibis, tas nespēja izšķirt, kas labs, kas ļauns.

Pilskalna dienesta biedrs Oto Krūmiņš, kas bija viens no prātīgākajiem Mārupes miličiem, par mazo karstgalvi vēlāk stāstīja, ka viņiem bijis grūti to savaldīt. Savā straujuma tas nemitīgi prasījis pelēko baronu nošaušanu. Viņš teica: „Ja Elmarīšam pagastā būtu ļauta lielāka vara un teikšana, tad neviens no vecajiem saimniekiem dzīvs nepaliktu”. Tā bija liecība no pašu miliču puses par nāves plauju, kas mārupiešiem bija aizgājusi garām. Vienreiz pie cilvēku šaušanas Elmarīts tomēr tika.

Liepnas kartupeļu pagrabā drūmi un klusi dienas vadīja četri Bāteravas zemnieki, Jēkabs Bertans un strēlnieku virsnieks Sņikers. Kas notika ar tiem?

Vēlāk, brīvās Latvijas laikā par viņu likteni pastāstīja tas pats Oto Krūmiņš, kas komūnistiem līdz uz Krieviju nebēga. Viņš liktenīgajā dienā Liepnā nav bijis. Visu, kas tur noticis, tam diezgan sīki atstāstījis viens no miličiem. Tas pats visur bijis klāt un visu redzējis.

Tas bija 1919. gada martā. Par datumu nav īstas skaidrības, varēja būt mēneša beigas. Pēc Krūmiņa stāstījuma Liepnā jau vairākas dienas uzturējušies Mārupes miliči Eduards Oluts, Alberts Sipols, Ernests Vācietis un Jaunbērziņš. Kādā dienā no Mārupes divās kamanās ieradušies vēl četri miliči: Hugo Cīrulis, Oto Čarpa, Reinis Oluts un Elmars Pilskalns. Tie visi Liepnā sabraukuši lai „iztīrītu” kartupeļu pagrabu. Lēmums par „iztīrīšanu” esot pieņemts Mārupē. Ko tas nozīmēja, tiem visiem bija ļoti zināms.

Tanī pat dienā miliči ļoti zināmo „darbu” arī paveica. Apcietinātos izveda to pagraba un lika iet uz pajūgiem. Vai viņiem pateikts, kur tos vedīs, nav zināms. Pēc dažiem soļiem Sņikers meties nost no ceļa un sācis bēgt. Miliči viņu no

mugurpuses nošāvuši.

Pārējiem pavēlēja sēsties ragavās. Pajūgi brauca pa ziemas ceļu, kas veda pāri Purnavas purvam. Vasarās ceļa tur nemaz nebija. Purva vidū vezumi apstājās. Apcietinātiem lika izkāpt no ragavām un nostāties ceļa malā. Kāds no miličiem, ar roku parādot virzienu, pavēlēja solot uz tuvējo mežu. Tikko tie bija paspēruši dažus soļus, miliči sāka šaut. Viens pēc otra nāvei nolemtie pakrita sniegā.

Varbūt jau kādas sekundes pirms šāvēji notēmēja, Bertans sācis skriet. Jādomā, ka pirmā ložu kārtā viņu nebija trāpījusi. Varbūt neviens uz to nebija tēmējis. Kad miliči savas šautenes bija pārlādējuši, bēdzējs bija jau ļoti tuvu mežam. Vel tikai kādus desmit soļus, un Bertanu būtu paglābušas mazās priedītes. Daudz laika nevajadzēja, bet tas viņam netika dots. Pašā meža malā tas nokrita kā nopļauts. Ilgi nekavēdamies, miliči atstāja nošautos ceļa malā un atgriezās Liepnā.

Tā bija klusa ziemas diena. Šāvienus bija dzirdējuši daudzi apkārtējie zemnieki, kas dzīvoja purva tuvumā. SlepkaVošanas stundā neviens no tiem uz ceļa nav gadījies. Kādu laiciņu pēc tam, kad purvā viss apklusis, kāds nezināms ceļa braucējs apstājies notikuma vietā. Nekad nekļuva zināms, kas šis pirmais nozieguma vietas liecinieks bijis. Tas varēja būt arī kāds tālāka ceļa braucējs, kas šāvienu troksni nemaz nebija dzirdējis. Varbūt, nezinādams, ko darīt, tas aizbraucis Liepnā un par purvā redzēto ziņojis milicijā. Viņš pastāstījis arī to, ka viens no sašautajiem esot vēl dzīvs. Tas pierāpojis pie ceļa un garāmbraucējam lūdzis palīdzību. Kāpēc nezināmais ziņotājs cietējam nebija palīdzējis, palika nezināms.

Kādi no šāvējiem tūlīt aizbraukuši otrreiz uz purvu. Tur, kaut ļoti smagi savainotu, bet vēl dzīvu tie atraduši Jāni Priedi. Viņi to nošāvuši.

Tāds ir Oto Krūmiņa stāsts par nāves plauju uz Purnavas ceļa. Tas saskan ar citām, kaut arī nepilnīgām liecībām, kādas tanī laikā par notikumu tika dzirdētas.

Neatbildēts pagātnē ir nogrimis jautājums par to, kas deva rīkojumu pagrabā ieslodzītos vīrus nošaut. Nekāda tiesa ne tribūnāls tos tiesājis netika. Laikam pat neviens iztaujāšanas protokols par tiem nav uzrakstīts. Jādomā, tā bija Mārupes asinskāro miliču izrīkošanās ar nevainīgiem cilvēkiem — bez tiesas lēmums vai viņu priekšniecības rīkojuma. Laikam pat Augusts Samsons par savu gara bērnu nodomu iepriekš nekā nav zinājis. Vai, varbūt, viņš bija palaidis vaļā spēkus, ko pats vairs nespēja savaldīt.

Nezināmi palika arī abu Latgales dēlu Bertana un Snikera grēki. Ko tie bija izdarījuši? Bertana „noziegums” varēja būt

viņa rosiņa sabiedriskā dzīvē. Nekādam vadītāja amatam pagastā viņš nekad netika izraudzīts, bet bieži bija redzams sarīkojumos kā Liepnā, tā Mālpē. Visur kustīgs, skaļš un runīgs. Nebija noslēpums, ka komunistiem tas nesimpatizēja. Laikam ar to pietika.

Sniķers Liepnas pagastā bija pavadījis tikai savu agru bērnību. Pēc atvaļināšanas no armijas Demšās tas apmeties tikai pagaidām, jo uz savu pastāvīgo dzīves vietu viņš nevarēja tikt. Mārupes miliči viņu nemaz nepazīna. Vienīgais izskaidrojums Sniķera apcietināšanai varēja būt apmelošana. Kāds viņu milicijā bija nosūdzējis par kaut ko, kas cilvēkiem netika pateikts. Varbūt, pietika ar to, ka viņš bija virsnieks. Cita „grēka” nevajadzēja.

Liepnas kartupeļu pagraba „iztīrīšana” bija pēdējā slepkavība, ko komunisti 1919. gada pavasarī paveica. Savu piecus mēnešus garo otrreizējās valdīšanas laiku tie apzīmogoja ar desmit nevainīgu cilvēku asinīm.

- Upuru vārdi:
1. Oto Rumpe Kopmaņos
 2. Johans Kechris Tarvās
 3. ? Skopiņš Tarvās
 4. Paulis Bitans Bāteravā
 5. Reinis Bitans Bāteravā
 6. Jānis Priede Bāteravā
 7. Roberts Priede Bāteravā
 8. ? Puks Brūnās
 9. Jēkabs Bertans Viķiravā
 10. ? Sniķers Demšās

Pēdējie divi bija Liepnas pagasta cilvēki, bet arī viņu dzīvības nogulās uz Mārupes miliču sirdsapziņas.

Nāca pavasaris. Pa dažādiem ceļiem pagastā iekļuva ziņas, kas komunistus padarīja redzami nemierīgus. Zinātāji stāstīja, ka kaut kur aiz Gulbenes operējot latviešu zaļā armija. Minēja arī tās komandiera kapteiņa Veckalniņa vārdu. Par viņu dzirdēja gandrīz neticamus stāstus. Grūti bija atšķirt patieso no izdomātā, bet visa noliegt nevarēja, tādi zaļie partizāni bija un darbojās.

Vēl labākas ziņas nāca no Igaunijas. Tur blakus igauņu armijai tiekot formēti arī latviešu pulki. Tam cilvēki ticēja vēl vairāk, jo somi, kas februārī uz īsu laiku iebruka Malienā, bija nākuši caur Igauniju. Tur komunisti nevaldīja.

Visbīstamākais bija par dzirdēto stāstīt cilvēkiem, kas nebija pilnīgi uzticami. Ja vien ziņa nonāca miliču ausīs, tad stāstītāja liktenis ar to pašu bija izšķirts. Visas valodas, kas varasvīriem nebija pa prātam, tika uzskatītas kā ļaunprātīgas baumas. To izplatītājus pienācās bargi sodīt. Arī Oto Bitans iekrita par „baumu” sešānu. Viņš kādam šķietami uzticamam cilvēkam bija

pastāstījis ziņu par Veckalniņa partizāniem. Jādomā, tas to bija aiznesis milicijā, bet pierādīt jau to nevarēja.

Marta vidū no Kurzemes pienāca vēsts par pulkveža Oskara Kalpaka nāvi. Klusām no mutes mutē tā izgāja cauri pagastam. Pilnu skaidrību par to, kur un kādos apstākļos Kalpaks bija kritis, mālupieši dabuja zināt tikai krietni vēlāk.

Drūmā ziņa par latviešu nacionālās armijas virspavēlnieku līdzī atnesa arī kādu citu liecību. Tā bija apstiprinājums patiesībai, ka latviešu kaņaspēks nebija jau sen sakauts un iznīcināts, kā komunisti to apgalvoja, bet pastāvēja un cīnījās. Pagasta partijas runātāji vienmēr bija stāstījuši, ka Liepājā esot tikai kādas mazas, baroniem uzticīgas vācu vienību atliekas, kas veltīgi mēģinot cīnīties par muižnieku varas atjaunošanu. Tie bija meli.

Reizē ar pavasara atnākšanu mainījās arī pagasta varas vīru izturēšanās un valoda. Droši vien, savas varas norietu jauzdami, miliči kļuva klusāki un atturīgāki. Augusts Samsons cilvēkus uz mītiņiem vairs nesauca. Neskaitāmas reizes tas bija apgalvojis, ka komunistiskā iekārta Latvijā palikšot uz mūžīgiem laikiem. Kad nu kļuva redzams — tādas mūžīgās iekārtas sludināšana ir tikai plāpāšana, viņam bija neērti stāties sava pagasta cilvēku priekšā. Bija jādomā arī pašam par sevi, — ko darīt, varām mainoties.

Uz ceļiem parādījās pirmie sarkanarmieši, kas gāja un brauca uz austrumiem. Atkal tie atņēma saimniekiem zirgus un lopus. Savam uzturam tie kāva zemnieku cūkas un iztukšoja klētis. Kādreiz noņemtā zirga vietā zaldāti atstāja novārgušu, kašķainu lopiņu, bet visbiežāk nedeķa nekā.

No atmiņas nav izgājis notikums, kas risinājās manu tēva māju pagalmā. Kāda no pirmajām bēgošo sarkanarmiešu grupām pietājās mūsu māju iebraucamā ceļā. Viens no zaldātiem sētā ieveda mazu, pelēku zirdziņu. Nesteigdamies tas to piesēja pie sētas, iegāja stallī, izveda tēva labāko zirgu Melli, uzkāpa tam mugurā un aizjāja.

Atstātais zirdziņš bija vājš, kaulains un drausmīgi kašķains. Tas tikko turējās kājās. Mēs viņu ievedām stallī, pabarojām un tanī pat dienā ar siltu ziepju ūdeni nomazgājām. Kāds no mājiniekiem to nosauca par Pelēcīti. Tika sameklēta arī kāda kašķa smēre. Katru dienu mazgājot un kopjot, zirdziņš lēnām atkopās. Melli aizstāt tas nekad nevarētu, bet zemes darbam būtu tīri labs.

Tad, varbūt tas bija maija beigās, sētā atkal ienāca kāds sarkanarmietis. Nevienam nekā neprasīdams, tas atvēra stalla durvis. Citi zirgi bija paslēpti mežā, bet Pelēcīti bijām atstājuši mājās, jo nevarēja domāt, ka armijai tāds puskašķītis derētu. Sarkanarmietim zirģelis likās pietiekami labs un derīgs. Tas

izveda to ārā un taisījās kāpt mugurā. Tanī brīdī mana māte ar abām rokām iekērās Pelēcīša iemauktos. Viņa un mēs visi bijām paspējuši mazo, pelēko lopiņu iemīlēt. Zaldāts redzēja un saprata — ar labu viņš zirga nedabūs. Pie vidusjostas tam karājās liels revolveris. Lēnām tas atpogāja ietvaru un vilka šaujamo laukā. To viņš dartīja ar tik cietu un ledainu kustību, ka nebija nekādu šaubu, ko tas darīs. Tā nebija baidīšana.

Mans tēvs, kas stāvēja turpat klāt, stingri satvēra mātes rokas un atrāva to nost no zirga. Vilcinādamies, it kā nevarēdams izšķirties — šaut vai nešaut, krievs lielo revolveri iebāza atpakaļ ietvarā. Uz savas muguras smagu sarkanarmieti nesdams, Pelēcītis aizsoļoja, lai kalpotu komūnismam.

Krievu armija atkal bēga. Maija vidū ceļi arvien vairāk sāka pieblīvīties sarkanarmiešu vienībām. Zirkus un govis zemnieki slēpa mežos ne tikai dienās vien, bet arī naktīs. Mežā bija jādzīvo arī cilvēkiem, kas baidījās par savu dzīvību. Varēja rēķināties ar to, ka pašā pēdējā brīdī pirms aizbēgšanas uz Krieviju miliči izrēķināsies ar politiskajiem pretiniekiem. Lēnprātīgo grupa viņu vidū bija mazākumā.

Tas bija baigs pavasaris. Dabā viss ritēja kā vienmēr. Lielajā mežā aiz Bāteravas kļiedza dzilna. Tarvu purvā skaļi kala dzenis, un birzī pie Kopmaņiem dzeguze jau kuņo reizi zvanīja sējas laika sākumu, bet sējējs tīrumā nenāca. No pazemes pagalmiem tas necēla savas smilšu acis pret debesīm, kur gaŗā kāsi skanīgi klaigādamas pāri Mālupes silam uz ziemeļiem aizlaidās dzērves.

Sniegam kūstot, brūni asiņu plankumi izplūda uz mūžam zaļām brūklenāju lapām, tad noskalojās un lēnām iesūcās Purnavas purva melnajā zemē. Igrives upē cēlās un plaka palu ūdeņi. Malkas neviens nepludināja. Viegli straume lejup nesa veļu laivas ar Bāteravas zemnieku dvēselēm.

Tanī pat laikā, par savu rītdienu drebēdami, pa Mālupes muižu satraukti skraidīja miliči. Vai tiem vēl nebija gana? Vēl slāpa pēc asinīm? Vai, varbūt, noslepkavoto dzīvības dedzināja sirdsapziņu un nedeļa miera? Jaunākais no tiem nervozi plaukstā spieda gaŗa zobena rokturi, — nē, vēl nebija gana. Kāds cits klusām noslēja šauteni kaktā, — diezgan, jāmeklē piedošana. Tas bija baigs pavasaris.

Sēšanu nedrīkstēja nokavēt. Zemnieks zināja — viena pavasari nokavēta diena līdzinājās nedēļai rudenī. Dienas laikā uz tīruma rādīties nevarēja, jo sarkanarmieši, kas pa lielceļu steidzās uz austrumiem, atņēma strādātājiem zirkus. Vīri strādāja vēlās vakara stundās un agrā rīta krēslā. Tad no lielceļa tos nevarēja saredzēt. Nereti tēvs dienā tīrumu apsēja, dēls nakti graudus iestrādāja zemē.

Maija pēdējās dienās satrauktie un apjukušie pagasta amatvīri

un miliči nezināja, ko darīt. Varētu bēgt sakanajiem līdz uz Krieviju, bet kas notiks ar ģimenēm? Tie labi zināja savus asiņainos darbus un baidījās no atreibības. Visi jau nebija vienlīdz vainīgi, bet atmaksa varēja velties pāri arī nevainīgiem.

Sarkanarmijai līdzī aizgāja:

1. Arvids Drizulis Stradiņā
2. Elza Drizulis Stradiņā
3. Reinis Stilve Žerveļos
4. Jānis Horda Stradiņā
5. Aleksandrs Spuģis Alodzenē
6. Alfreds Spuģis Alodzenē
7. Reinis Mākalns Pūriņos
8. Aleksandrs Mākalns Pūriņos
9. Augusts Samsons, kas tomēr bija palicis Latvijā.

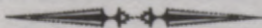
Cik no tiem bija īstu komunistu? Varbūt, vienīgi Augusts Samsons. Visi pārējie, iespējams, bija kaut ko miličiem palīdzējuši, bet pārliecināts komunisti nebija neviens. Baumu sašausmināti, tie aizbēga bailēs no atmaksas, kas tiem nedraudēja. Alfreds Spuģis bija vēl skolnieks un no politikas nesaprata nekā.

Citai grupai piederēja miliči. Tiem bija iemesls baidīties no soda. Vairāki pēdējās dienas nemaz negaidīja. No cilvēku acīm slēpdamies, tie izsoļoja uz austrumiem un atpakaļ savā pagastā nekad vairs neatgriezās.

No Mārupes miliču grupas uz Krieviju nebēga Pēteris Galle, Jānis Galle, Oto Krūmiņš un Pēteris Kušķis. Visi pārējie pazuda plašajā krievzemē.

Pienāca diena, kad uz Alūksnes-Liepna lielceļa krievu kara rati grabēja gandrīz nepārtrauktā straumē. Pasaules revolūcija bēga uz Maskavas pusi. Rati bija piekrauti salaupītām mantām un pārtiku. Laikam bēdzēji zināja, kas plašajā dzimtenē tos sagaidīja.

Tad, 28. maijā viss apklusā un sastinga. Uz lielceļa neredzēja neviena braucēja. Bailīgi apkārt skatīdamies, vīri iznāca no mežiem. Vaidu laiks bija beidzies.

Atbrīvotā Latvija

1919. gada 29. maijā Alūksnē ienāca vairākas igauņu armijas vienības un latviešu I Valmieras kājnieku pulks. Sarkanie visu Malienu bija jau atstājuši, un kaujas nekādas nenotika. Arī latviešu vienības bija padotas Igaunijas armijas virspavēlniekam. Blakus igauņu stābam Alūksnē nodibinājās arī latviešu komandantūra. Pirmais komandants bija kapteinis Deksnis.

Igauni Latvijas teritorijā dziļi neienāca. Noteiktas frontes līnijas starp apvienotām igauņu-latviešu daļām vienā pusē un sarkanarmiju otrā pusē ilgāku laiku nebija. Lielajā Latgales mežu masīvā tādu varētu novilkt uz kartes, bet dabā uzturēt bija neiespējami. Aptuveni frontes līnija tika zīmēta no Rugājiem uz Balviem, Kupravu un Kaceniem.

Visu vasaru igauņu kaņavīri nodzīvoja gandrīz tikai uz ceļiem. Apvidu tie kontrolēja ar kustīgām patrolām, kas darbojās arī naktīs. Mālpē skaitliski lielākas viņu vienības netika novietotas. Ar pārtraukumiem tos redzēja Brencos, Mālpes muižā, Sofikalna apkārtnē un Katrinburgā. Lielāki spēki bija Liepnā un Kacenos.

Saskarsmē ar vietējiem iedzīvotājiem igauņi bija satīcīgi un draudzīgi. Netika nekas dzirdēts par kādu rīvēšanos vai strīdu ar latviešiem. Ja tiem gadījās būt tuvumā mājām, kurās bija rīkota balle, tad priecīgi tur dancoja un dziedāja savas dziesmas. Grūtības bija ar valodu, bet vienmēr abās pusēs atradās kāds, kas saprata krieviski.

Apgāde viņu vienībām bija paknapa. Ieroču laikam pietika. Arī apģērbs vasaras laikā daudz rūpju neradīja, bet citādi bija ar uzturu. Kaņavīri staigāja pa lauku sētām un pirka maizi, olas, gaļu. Tāpat, ja saimniece lūdza, labprāt piesēdās pie pusdienu galda. Par godu igauņiem jāliecina, — tie nezaga un nelaupīja.

6. jūnijā Latvijas Pagaidu valdība visā atbrīvotajā austrumu apgabalā izsludināja mobilizāciju. Iesaukšanas pavēle skāra ne tikai jaunekļus spēka gados, bet arī jaunus zēnus un pavecus vīrus. Jau tā nepietiekamais darba spēks pagastā sarūka vēl vairāk, bet citas izvēles nebija. Bez upuriem brīvības nevarēja ne iegūt, ne paturēt.

Līdz ar igauņu armijas ienākšanu Mālpē no paslēptuvēm iznāca tie, kas savas dzīvības bija pasargājuši no sarkano miliču lodēm. Sofikalnā atgriezās brāļi Aleksandrs un Ernests Kupčs. Alodzenē no Latgales pārnāca Oto Ozols, kas kādā vakara krēslā savus tīrumus jau bija apstaigājis. Tāpat atklātībā parādījās visi, kas bija paslēpušies drošības pēc. Nevienam par savu dzīvību vairs nebija jābaidās.

Bailēs dzīvoja gan komunistu kalpi un miliči, kas nebija aizbēguši saviem partijas biedriem līdz uz Padomju Savienību. Nāves lietuvēns mocīja arī aizbēgušo amatvīru ģimenes, radniekus un draugus. Tie baidījās no atmaksas.

Nekas nenotika. Nevienš tiesas un sodīšanas neprastja. Tie, kas bija zaudējuši savus ģimenes locekļus, sirdī nesa sāpes, bet ne atreibību. Kam būtu pakalpots, ja cietušie ļaundarīem vai viņu piederīgiem nepiedotu? Tā būtu ceļa sagatavošana jaunam naidam un atmaksai, varbūt, nākošajā paaudzē. To viņi negribēja.

Miers netika ļauts arī tiem, kas glābiņu bija meklējuši aiz robežas, komunistu pusē. Tur tie bija sadalīti partizānu grupās, kas pa klusām mežu stigām zagās cauri frontes joslai un terrorizēja mierīgos iedzīvotājus. Igauni kontrolēja tikai ceļus un apdzīvotas vietas, bet mežus izķemmēt tie nevarēja. Tur mitinājās kustīgas sarkano bandītu grupas, kas ar igauņiem kaujā nekad neielaidās. No savām paslēptuvēm tie vēroja patruļu kustības un bieži vien, tikko karavīri kādas mājas bija atstājuši, meža brāļi tās netraucēti izlaupīja.

Ozolnieki bija attālas mājas, nost no ceļa valsts meža malā. To saimniekam Andrejam Aizupam abi dēli Oto un Georgs bija iesaukti armijā.

Kādā dienā, kad mājās bija tikai saimnieku pāris un vedekla Minna, no meža sētā ienāca grupa sarkano bandītu. Tie pieprastja krietni daudz dažādu produktu. Mājinieki tos arī sameklēja un noskatījās, kā iebrucēji visu sabāza savās mugursomās. Ar to nepietika. Kāds no mežiniekiem pavēlēja sagādāt medu. Aizups iegāja dārzā un izkāpa bišu koku. Arī tā prasība bija izpildīta.

Laupītāji gatavojās atstāt sētu. Abi Aizupi blakus stāvēdami, noraudzījās, kā tie uzcēla mugurās pārtikas maisus un sāka iet uz meža pusi. Likās, nekādas briesmas vairs nedraudēja. Tad pēkšņi, stāvētājiem garām iedams, viens no iebrucējiem pagriezās

un no ļoti tuva attāluma iešāva saimnieka sievai Šarlotei lodi krūtīs. Tūlīt tas piegrūda nagana stobru pie paša Aizupa pieres un izšāva otrreiz. Arī tas saļima.

Pēc isa brīža saimnieks no nemaņas pamodās. Lode to nebija skārusi. Visa seja bija piesista ar sīkiem pulvera graudiņiem, kas sāpīgi dedzināja un dzēla. Redzēšana nebija bojāta. Laikam isais nemaņas brīdis bija radies no gaisa spiediena, degošā pulvera un trokšņa. Saimniece bija mirusi.

Bandīti vēl nebija tālu tikuši. Vairāki no tiem tikko atstāja pagalmu. Isu brīdi Aizupi pārņēma gandrīz nesavaldāma vēlēšanās pagrābt savu medību bisi un sūtīt nelišu mugurās skrošu spietu. Viņš bija labs mednieks. Kādi kristu. Kas pēc tam? Par sevi vecais saimnieks nedomāja, bet mājās bija vēl vedekla. Arī tās liktenis būtu izšķirts. Zobus sakodis, Ozolnieku saimnieks ļāva slepkavām aiziet uz savām mežu slēptuvēm.

Vai bandītu grupā bija arī mālupieši? Aizupi neviena no iebrucējiem nebija pazinuši, bet visus tie nebija arī redzējuši. Kādi no tiem visu laiku bija turējušies tālāk nost no mājām. Kāpēc tie nenāca tuvāk? Kas viņi bija? Vēlāk kļuva zināms, ka Ozolnieku aplaupīšanā un slepkavībā bija piedalījies arī Oto Reča dēls Egle. Tas bija dzimts mālupietis, kas tanī laikā dzīvoja Latgales daļā, Balvos.

Reizi pa reizei igaunų karavīru patruļas pārmeklēja atsevišķas saimnieku mājas. Ko viņi meklēja? No pašiem igauniem nekādas atbildes dabūt nevarēja, bet cilvēkos klīda valodas, ka pārmeklētas tiekot tās mājas, kurās varētu būt paslēpušies sarkanie partizāni. Varbūt tādā sakarībā vasaras vidū igaunī izstaigāja visas Kārļa Drīzuļa saimniecības ēkas Stradiņā. Uz rijas griestiem salmos tie bija atraduši cilvēku iegulētas vietas. Turpat arī dažas šautenes patronas.

Kārļa vecākais brālis Arvīds Drīzulis un māsa Elza bija aizbēguši sarkanajiem līdz uz Krieviju. Ne viens, ne otrs no tiem nekāds komūnists nebija. Arvīdam kā vecākajam ģimenē vajadzētu būt māju saimniekam, bet zemi strādāt tas negribēja. Braukāja apkārt uzpirkdams linus un tirgojās ar ko pagadtjās. Komūnistu laikā iesaistījās dažādās aktivitātēs un sevi sauca par proletārieti. Māsa Elza bija klusa un rūpīga tēva atstāto māju kopēja. Tā kā neviens no brāļiem precējies nebija, viņa gāja saimnieces soli. Nav domājams, ka tā pati būtu izšķīrusies par bēgšanu uz Padomju Savienību, bet izdarīja to sava vieglprātīgā brāļa Arvīda pierunāta. Abi jaunākie brāļi Kārlis un Jānis nebēga nekur.

Kas bija gulējis Drīzuļu rijas augšā? Cilvēki neticēja, ka tas būtu bijis Arvīds. Ja ēkū naksmājām bija izmantojuši sarkanie partizāni, tad māju saimnieks Kārlis Drīzulis to varēja arī

nezināt. Rija, piedarbs un vecais kambaris, kas visi bija zem viena jumta, atradās pašā meža malā krietni patālu no jaunās dzīvojamās mājas. Bija iespējams, ka krēslas stundās nepamanīti tur nāca un gāja meža brāļi. Vai, varbūt, tie tur mitinājās ar saimnieka ziņu?

Patiesība palika nezināma. Igaunī Kārli bija apcietinājuši un it kā veduši uz Alūksnes komandantūru iztaujāšanai. Vai aizturētais viņiem bija atzinies partizānu pieturēšanā, vai, varbūt, tas bija pilnīgi nevainīgs, neviens neko arī vēlāk neuzzināja.

Mārupes silā aiz koka tiltiņa, kur ceļš šķērso meža strautu, igauņi bija paveduši Kārli dažus desmit soļus nost no ceļa un nošāvuši. Turpat tas bija arī pasekli apraksts. Varbūt viņa kaps paliktu nezināms, jo igauņi nevienam neko nestāstīja, bet liktenīgajā dienā kāds ceļa braucējs bija dzirdējis šāvienus un redzējis mežā iebrauktu pajūgu. Savāds tam licies arī igauņu jātnieks, kas uzturējies ratu tuvumā. Nebija grūti atrast svaigo kapa vietu.

Daudz vēlāk no Padomju Savienības atnāca neskaidras ziņas par Arvīda Drīzuļa likteni. Staliņa laikā tas kritis nežēlastībā un esot likvidēts, laikam nošauts. Viņa dēls Aleksandrs Drīzulis pēc Otrā pasaules kara ir atnācis dzīvot sava tēva dzimtenē. Esot padomju vēstures profesors Rīgas Vēstures institūtā. Savā politiskajā pārliecībā — ticīgs komūnists un partijas biedrs.

Divaini ir cilvēku likteņi. Aleksandra Drīzuļa vectēvs Mārupē bija ienācis no Velēnas. Viņš turēja Stradiņā krogu un vēlāk turpat nopirka zemi. Bija lāga vīrs un labs sābris visiem, kam netrūka ne graudu apcirkņos, ne draugu cilvēkos. Ļoti gribēja paskolot savus bērnus, sevišķi Arvīdu, bet tam prāts uz skološanos nenesās. Stradiņu saimnieks nodzīvoja gaŗu mūžu un klusām aizgāja Dieva mierā.

Viņa dēls Arvīds Drīzulis atmēta tēva tikumus un sāka kalpot svešiem dieviem, — revolūcijai, šķiru cīņai un proletāriāta uzvarai. Par algu revolūcionāri viņu nošāva. Trešās paaudzes Drīzulis — Aleksandrs, izšīries nevis par vectēva dzīves ziņu un kārtību, bet par revolūciju, šķiru cīņu un proletāriāta uzvaru. Kāda viņa alga — tēva vai vectēva?

Tanī pat 1919. gada vasarā igauņu patruļa Liepnas tuvumā bija aizturējusi kādu ceļa gājēju. Uzrādītie personības dokumenti likušie viltoti. Nogādāts Alūksnes komandantūrā tas atzinies, ka esot komūnistu pagrīdes kustības ziņnesis. Pildīdams savu ziņu nesēja dienestu, tas pārnācis robežu un pēc uzdevuma izpildīšanas pāris dienu uzturējies Mārupes pagasta Alodzenē pie Oto Spuģa. Tur viņš atpūties, izstaigājis arī pirti un apgādāts ar uzturu tālākam ceļam. Aizturēšanas brīdī bijis atceļā uz Padomju Savienību.

Spuģi Mārupē bija pazīstami kā komunistu draugi un atbalstītāji. Oto brālis Aleksandrs, ko visi sauca par Sašu, aizbēga uz Padomju Savienību. Viņam līdz aizgāja arī Oto vecākais dēls Alfreds, kuŗam toreiz bija tikai sešpadsmit gadi.

Spuģis nekāds čaklais saimnieks nebija. Vēdera tiesa tīrums izauga, bet ne vairāk. Pēc komunistu valdīšanas laika beigām alodzenieši zināja stāstīt, ka Spuģu mājās šād un tad naktīs ejot un nākot cilvēki, kas dienas laikā nekur neesot redzami. Tie bija komunistu spiegi un ziņneši, kas Spuģos atrada pārtiku un paslēptuvi. Baidīdamies no partizānu atriebības, kaimiņi par redzēto neziņoja ne igauniem, ne pagasta policijai.

Viens tāds nakts staigātājs pie Liepnas bija nokļuvis igauņu rokās. Spuģi apcietināja. Neilgu laiku tas bija turēts Alūksnes cietumā. Vai viņš atklājis arī citus pagrīdes kustības atbalstītājus, palika nezināms. Rūdens pusē alodzenieši uzzināja, ka Spuģa Otte kaut kur aiz Alūksnes nošauts.

* * *

Pamazām dzīve iegāja normālākās sliedēs. Ziemai uznākot, partizānu darbība samazinājās. Varbūt tiem bija dota pavēle atgriezties savās bazēs Krievijā. Tanī pat laikā nebija noslēpums, ka aizbēgušie komunisti uzturēja sakarus ar saviem piederīgiem Latvijas daļā. Meža pasts, kā cilvēki sauca nelegālos ziņnešus, darbojās arī ziemās.

Pēc komunistu padzīšanas par Mārupes pagasta vecāko tika izraudzīts Oto Bitans un par sekretāru Alfreds Nāgelis. Pagastam bija divi policijas kārtībnieki — Ernests Kupčs un Georgs Kubulnieks. Izpildu komiteju likvidēja, un tās vietā tika atjaunota pagasta padomes un valdes darbība.

1920. gada vasarā saskaņā ar iekšlietu ministra rīkojumu arī Malienā sāka organizēt aizsargu pulciņus. Tie bija vajadzīgi iedzīvotāju aizsargāšanai no sarkanajiem bandītiem, laupītājiem un kriminālistiem.

Pulciņu organizēšana piekrita pagastu vecākiem, bet, izraugot dienestam vajadzīgos vīrus, tam bija jāsazinās ar policijas kārtībnieku. Aizsargos neuzņēma cilvēkus ar kriminālu pagātni, nelabojamus dzērājus un arī tos, kas bija uzskatāmi kā politiski neuzticami. Bija iemesls baidīties, ka organizācijā mēģinās iefiltrēties kominterna algādži. Vēlāk atklājās, ka citos pagastos, sevišķi Latgalē, tas viņiem arī bija izdevies.

Mārupē aizsargu pulciņa priekšnieka amatam bija izraudzīts atvaļināts virsnieks Oto Pamiļjens. Sākumā dalībnieku maz. Jaunākie gadu gājumi vēl nebija atvaļināti no kara dienesta, un pulciņa sastāvā varēja ieskaitīt tikai, varbūt, nepilnus divus

dučus vecāku vīru. Vēlāk, organizācijai pieaugot, tika ieviests armijai līdzīgs sadalījums. Pagastu pulciņus pārdēvēja par aizsargu nodaļām.

Zīmīgs bija Mārupes pirmā aizsargu pulciņa apbruņojums. Pašā sākumā jaunās valsts valdība nedeķa nekā, nebija ko dot. Visi ieroči bija pašu aizsargu atrasti un salasīti. Vairākumā garās krievu vintofkas, kuņģam netrūka arī patronu. Tad dažas vācu kara šautenes un īsās krievu jātnieku berdankas. Bija arī vēl īsāku vācu artileristu karabīnu un ar dažām patronām arī kāda angļu vai varbūt tā bija franču kara šautene. Zirdziņu Jūlijam bija japāņu šautene ar ļoti tievu stobru un mazu lodīti. Toties lodes caursišanas spējas bija apbrīnojamas. Tā viegli „ņēma” cauri biežākajam arkla lemesim, kas vintofkai nebija pa spēkam.

Gandrīz katram aizsargam bija savs privāts revolveris. Arī tie bija dažādu valšķu un firmu ražojumi. Attiecīgu ādas ietvaru nebija, un vīri tos nēsāja tāpat kabatās. Apbruņojumā tie nebūtu pieskaitāmi, jo gandrīz visiem tiem trūka patronu.

Neskatoties uz vājo apbruņojumu, aizsargu pulciņa darbība iedzīvotājos radīja zināmu drošības sajūtu. Tā bija organizācija, kuŗas locekļi legāli varēja turēt ieročus, kontrolēt ceļus un aizturēt aizdomīgus braucējus un staigātājus. Tas bija ievērojams paš aizsardzības spēks, kas traucēja komunistu pagrīdes kustību.

Tumšie spēki, kas pavēles un ieročus saņēma no Padomju Savienības, kādreiz iznīra no pagrīdes un pagastu pārsteidza ar slepkavību, kuŗai neviens īstā iemesla nezināja. Varbūt, tas bija vecs, „nenokārtots rēķins”, vai, varbūt, komunisti gribēja pierādīt, ka tie nebija pilnām sakauti un no Latvijas teritorijas padzīti. Vienā gadījumā plānotā slepkavība tiem neizdevās.

1920. gada oktobrī kādā darbdiēnas pievakarē Klemperu-Kazaiņu mājās, kas atrodas vidū starp Alodzeni un Bāteravu, no meža puses ienāca apmēram desmit bruņoti vīri. Tie pavēlēja mājiniekiem nekur no saimniecības ārā neiziet. Daudz nekā neprasīdami, vīri pieliekamā kambarī sameklēja ēdamo un ieturēja vakariņas. Klemperi neviena no ienācējiem nepazīna, visi bija svešinieki. Spriežot pēc izlokšnes, neviens nebija no Malienas. Daži sētā neienāca, bet uzturējās mežmalā un uz ceļa attālāk no mājas. Likās, tie bija sargposteņi.

Sagaidījuši krietnu krēslu, svešinieki aizgāja uz Sofikalna pusi. Ceļā tos bija sastapuši Klempera Reinis un Kazaiņu Ote, kas nākuši mājās no kuļšanas talkas Žērveļos. Noprasīdami talciniekiem, kas tie esot, bruņotie vīri tiem pavēlēja iet mājās un uz ceļa vairāk nerādīties. Klempers ar Kazaini sapratuši, ka vīru grupa ir aizsargi, kas gūsta partizānus.

Tas bija kluss rudens vakars. Vienīgais troksnis, ko apkārtnē dzirdēja, bija kuļammašīnas dūķšana Stilves mājās Žērveļos. Ja

pieturējās labs laiks, tad mālupieši labību kūla arī naktīs.

Īsi pēc tumsas iestāšanās klusumu pārtrauca daudzi šauteņu šāvienī Sofikalnā. Aizskanēja arī dažī lielāki sprādzieni. Tad atkal šauteņu kārtas. Šaušana turpinājās apmēram piecas minūtes, tad viss apklusā.

Nebija šaubu, sarkanī partizānī bija iebrokuši Kupču mājās.

Sofikalnā bija divas dzīvojamās ēkas. Vecā, mūra māja, kuŗā dzīvoja Alekša un Ernesta tēvs ar savu brālī vecpuisi Pēteri un arī visi kalpi un kalpones. Netālu no tās tuvāk lielceļam atradās jaunā koka māja. Tanī mitinājās kalējs Alekss ar sievu Juliannu, kas patreiz bija gaidībās, un viņu vecākais delēns Jānis. Divās blakus istabās dzīvoja Ernests ar sievu Alvīni. Tiem bija divi bērni, piecus gadus vecais Paulis un vēl zīdāinis Pēteris.

Laiki bija nedroši, un Kupči savās guļamistabās turēja katrs pa šautenei. Ernestam, kas patreiz pildīja policija kārtībnieka pienākumus, vienmēr pa tvērienam atradās arī savs dienesta revolveris. Ieročus pie gultas toreiz neturēja Kupči vien, bet katrs, kas savā laikā nebija vienādās domās ar komūnistu varasvīriem.

Liktenīgajā vakarā, nekā ļauna nejauzdami, Sofikalnā visi bija aizgājuši mierīgi gulēt. Bandītu ienākšanu pagalmā neviens nebija pamanījis.

Abas ģimenes pamodināja skaļi sprādzieni telpās. Katrā guļamistabā caur logu bija iemesta rokas granāta. Tanī pat laikā ar spalgu plīkšķi šauteņu lodes caursita koka sienas un plēsa logu rūtis.

Alvīne izrāva no šūpuļa raudošo Pēteriti un, spīezdama to pie krūtīm, ieskrēja virtuvē. Tūlit skanēdamas izbīra arī virtuves loga rūtis. Kāds ārpusē bija dzirdējis bērna brēkšanu. Arī zīdāinis nedrīkstēja palikt dzīvs.

Tikko pamodies un pietrūcies kājās, Ernests sataustīja savu revolveri. Redzēdams kādu skrienam gar logu, tas dažas reizes izšāva. Arī Alekss tumsā bija atradis savu šauteni. Gatavs šaušanai tas gaidīja brīdi, kad bandīti laužīsies durvīs. Tie nenāca, istabā iebrukt viņi nebija paredzējuši.

Abi mazie brālēni Pauls ar Janci tanī naktī gulēja vienā gultiņā. Tie pamodās, bet neapjēdza, kas notiek. Bailēs viņi pārvīlka segu pāri galvām — tā bija drošāk. Isu sekundi kāds asi piesītās gultai, bet nekas vairāk nenotika. Segā bija caurums, bet puišēļi palika neskarti.

Kāds no iebrucējiem logā atkal meta rokas granātu. Tā atsitās rāmī un sprāga ārpusē. Vēl dažas ložu kārtas izsitās cauri sienām, tad, pēkšņi kā sācies, viss atkal apklusā.

Jau pats pirmais sprādziens pamodināja gulētājus arī Kupču vecajā dzīvojamā ēkā. Tie drīz vien saprata, kas pie jaunās mājas

notiek. Cik ātri spēdams, vecais Pēteris pārtēcēja pāri pagalmiņam uz šķūnīti, kur tam salmos paslēpta glabājās sava plinte. Kad tas ieroci un arī patronas bija sameklējis, šaušana apstājās. Tumsā tālu nevarēja redzēt, bet onkultis, kā visi viņu sauca, tomēr pamanīja kādu kustību ābeļu dārzā. Cik nu labi redzēdams, viņš notēmēja un izšāva visas patronas, kas bija aptverē.

Tanī pat laikā Kupču klēts sienā atsitās vairākas lodes, kuņas no savām mājām pāri tīrumam bija raidījis labs sābris Ādolfs Teterovskis. Dzirdēdams kaimiņos kaujas troksni, tas ne brīdi nebija vilcinājies. Viņš nedomāja, ka tumsā tas kādu bandītu varētu trāpīt, bet kaut ko kaimiņu labā vajadzēja darīt.

Varēja būt, ka onkultis un Ādolfs ar savu šaušanu ko labu arī panāca. Iebrucējus drošākus tā nedarīja, bet, varbūt, lika tiem ātrāk lasīties no Sofikalna projām. Tādu šāvēju varēja sarasties vairāk. Laiks nestrādāja bandītu labā.

Isi pirms pusnakts Klemperu-Kazaiņu mājās iebrāzās atkal tie paši pievakares mežabrāļi. Šoreiz vēl nerunīgāki un rupjāki. Kāds no tiem strupi pavēlēja sagādāt pārtiku. Saimniece atdeva visu izcepto maizi, kas mājās bija. Vajadzēja arī gaļas un sviesta. Tumsā caur zirgu aploku tie aizgāja uz mežu.

Kupčos no cilvēkiem neviens nebija cietis. Izsisti logi, saskrambāti galdi un krēslī, daži saplēsti trauki un caurumi sienās bija viss, ko iebrucēji bija paveikuši. Kāds brīnums sargāja cilvēku dzīvības. Varbūt tomēr Jūliannas bailu pārdzīvojums kļuva liktenīgs toreiz vēl nedzimušā Vernera mūžam.

Pēc dažām dienām govju gane Klemperu Alma meža pļavu siena šķūnī bija uzgājusi beigtu cilvēku. Ganos viņa nebija viena. Turpat skraidīja Blūmja Paulīne un Liepiņu Jānis, visi 7 — 8 gadus veci. Spēlējot savas bērnu spēles, Almai bija gadījies uzkāpt sienā paslēptajam vīram. Turpat tā pamanījusi arī asinīm notraipītas drēbes.

Bērni bija pagalam pārbaidījušies. Tūlīt tie dzinuši govīs mājās, lai par redzēto stāstītu lielajiem cilvēkiem.

Šķūnītis piederēja Pēterim Liepiņam. Tas atradās vistālākās Alodzenes pļavās, neliela purva malā. Tā bija klusa, mežu ieslēgta vieta, kas no ceļa nebija redzama. Alodzenieši to sauca par galadruvām. Iespējams, ka meža brāļi šķūnīti bija mitinājušies jau agrāk.

Līķi nogādāja Alūksnē. Tas nebija vietējais cilvēks. Miris tas bija no šķembu ievainojumiem, kas varēja rasties sprāgstot rokas granātai. Neviens nešaubījās, tas bija Kupču pagalmā savainots partizāns. Droši vien to bija paplostinusi viņu pašu mestā rokas granāta, kas atsitās pret loga rāmi. Ļoti iespējams, ka beigtais vīrs bija pats granātas metējs.

Kāpēc partizāni sava kritušā biedra nebija aprakuši, bet atstājuši siena šķūnī? Vai tie steidzās atpakaļ uz Padomju Savienību un aprakšanas darbu atstāja kādiem uzbrukuma līdzzinātājiem? Vai, varbūt, tie plānoja drīzumā atgriezties?

Iespējams, ka ar sarkano teroristu grupu no Padomju Savienības bija atgriezies arī kāds Mārupes milicis vai aizbēgušais pagasta varas vīrs. Zinādams apkārtni un pazīdams cilvēkus, tas varēja savus biedrus aizvest pie klusā meža šķūņa, kā arī tumsā vadīt iebrukumu Kupču mājās. Svešiniekiem bez laba vietējo apstākļu zinātāja tas nebūtu iespējams.

Cilvēki tādai varbūtībai tomēr neticēja. Tikai labi draugi un kaimiņi zināja, kurās istabās gulēja Alekša un Ernesta ģimenes. Bez kļūdīšanās pirmās granātas tika iemestas viņu guļamtelpās. Uz otru dzīvojamo māju iebrucēji neizšāva neviena šāviena. Bija kāds, kas Kupčos visas stidziņas, sētas un vārtņus tumsā atrast zināja tik pat labi kā paši mājinieki. To nespētu tāds, kas Sofikalnam būtu tikai garām gājis. Nodevējam vajadzēja dzīvot kaut kur tuvumā. Varbūt viņš pats iebrukumā nepiedalījās, bet partizāniem visu bija sīki izstāstījis.

Kāpēc svešajiem teroristiem Sofikalna saimnieki bija jānogatolina? Vai pietika ar to, ka Ernests pagastā pildīja policista pienākumus? Vai, varbūt, tiem bija pavēlēts izlabot miliču agrā pavasarī pielaisto kļūdu, kas ļāva abiem brāļiem no nāves izbēgt? Ar revolūcionāro prasību par mantīgās šķiras iznīcināšanu Kupčus mērit nevarēja. Viņi bija vieni no retajiem, kas savus priekštečus zināja līdz pat 1800-to gadu sākumam. Tie visi ir bijuši Babeckas un Mārupes muižas kalpi. Arī Alekša un Ernesta tēvs Jānis mūža lielāko daļu bija nodzīvojis par barona kalpu. Garus gadus taupīdams un krādams, tas iepircis Sofikalnu dzimtas īpašumā. Vai par to ar nāves sodu būtu sodāmi visi viņa pēcnācēji?

Ir iespējams, ka arī paši iebrucēji atbildes nezināja. Tie pildīja kāda centra pavēles, kas neatradās Latvija teritorijā. Kom-interna pirksts?

* * *

Dzīve ritēja tālāk. Vairāk terrora aktu partizānu bandas pagastā nerīkoja. Tas nenozīmēja, ka visas komūnistu aktivitātes būtu izbeigušās. Tās kļuva gan klusākas un slepenākas, bet arī plānveidīgas un mērķtiecīgas. Jauno Latvijas valsti vajadzēja sagrauzt ar pagrīdes darbību.

Nevaļīgie zemnieki sarkano ķirmju darbībai daudz vērības neveltīja. Bija sācies jauns laiks. Brīvā Latvija prasīja darbu un ticību nākotnei. Pagātne ar savām ēnām aizslidēja otrā vietā.

Pirmo reizi pagasta vēsturē tika izdarītas brīvas pašvaldības vēlēšanas. Bija politiskās partijas un to kandidāti. Steidzinātā kārtā agrārās reformas ietvaros ritēja zemes piešķiršanas darbs. Strādāja Zemes ierīcības komiteja un zemes mērnieki. Darbību sāka Mārupes piensaimnieku sabiedrība, kas vēlāk izvērtās par pagasta bagātāko saimniecisko organizāciju.

Tad pagastu pārsteidza kāds notikums, kas dienas gaismā pacēla vecās lietas. No Žērveļu ciema bija nozudis Oto Stilve. Kādā vakara krēslā kaimiņi bija maniļģuši, ka Stilvju mājas pārmeklē privātās drēbēs ģērbušies vīri. Tie bija politiskās pārvaldes ierēdņi no Alūksnes. Par vēlu, — Ottes mājās vairs nebija. Piederīgie nekā nezināja vai negribēja stāstīt.

Oto Stilve bija pagasta padomes un zemes ierīcības komitejas loceklis. Abās iestādēs tas pārstāvēja Sociāldemokratu partiju. Ļoti aktīvi piedalījās pagasta sabiedriskā dzīvē. Gandrīz katru dienu tas bija redzams pagastmājā.

Komunistu valdīšanas laikā Stilve nekādā amatā neiesaistījās, bet atklāti sarkanos atbalstīja un bija ar tiem draugos. Viņa brālis Reinis 1919. gada maijā reizē ar sarkanarmiju aizbēga uz Padomju Savienību.

Jau tūlīt pēc partizānu iebrukuma Sofikalnā pagastā paklīda minējumi, ka tas izdarīts ar Stilves ziņu un palīdzību. Ar gudru aprēķinu uzbrukums rīkots tieši tanī vakarā, kad Žērveļos bija kulšanas talka. Talcinieki redzēja, ka Otte visu vakaru savās mājās citīgi strādāja. Tātad — tam nebija nekā kopēja ar bandītiem. Cilvēki tādai viņa nevainībai neticēja, bet pierādīt nekā nevarēja.

Pagāja vairāk kā gads. Politiskās pārvaldes rīcībā Alūksnē bija nokļuvis kāds dokuments vai, varbūt, komunistu pagrīdes darbinieku saraksts, kurā minēts arī Oto Stilves vārds. Varbūt jau agrāk pārvaldes uzdevumā viņš tika izsekots, bet kad pienāca laiks apcietināšanai, tas bija jau brīdināts un paspēja nozust pāri robežai.

Tas pastiprināja aizdomas par Stilves līdzdalību uzbrukumā Kupčiem. Ja viņš būtu pilnīgi nevainīgs, tad tam nebūtu iemesla izvairīties no izmeklēšanas.

Pēc neilga laika tikpat mīklaini no Stradiņa nozuda Stilves līgava Elvira Jēgere. Vēlāk viņas piederīgie nemaz neslēpa, ka Otte slepeni pārnācis robežu un aizvedis savu iecerēto uz Padomju Savienību.

Valsts austrumu robeža tanī laikā jau bija labi apsargāta. Ja nu veiklais līgavas zaglis to spēja šķērsot divas reizes bez „iekrišanas”, tad tas nozīmēja, ka tam bija labi palīgi un slepeno ceļu zinātāji. Nieka vīram krievi pāri robežai meitās iet nepalīdzētu.

Varbūt Ottei zeme zem kājām dega kādu citu bailu dēļ. Brāļi Stilves dzīvoja zem viena jumta un un kopīgi strādāja tīrumos, bet savā starpā nevarēja satikt. Bez strīdus tie nespēja atrisināt neviena jautājuma ģimenē. Likās, Stilvēs dzīvoja nevis brāļi, bet lielākie naidnieki. Ottes asākais pretinieks bija vecākais brālis Aleksandrs, saukts Saša. Bez strīdus tie nevarēja ne satikties, ne izšķirties.

Kad komūnisti bija projām, Otte nespēja no citiem mājiniekiem noslēpt savus sakarus ar pagrīdniekiem. Tie vienmēr kaut ko redzēja vai dzirdēja, bet, baidīdamies no Kupču likteņa, nekā tālāk neteica. Droši vien Saša zināja kaut ko vairāk arī par brāļa līdzdalību Sofikalna grautiņā.

Ottei bija pamats baidīties, ka viņa tuvinieku klusēšanai reiz pienāks beigas. Tad no tiesas un soda tā nekas nespētu pasargāt. Vienīgais glābiņš — ceļš pāri robežai.

Cik daudz Saša par sava brāļa slepeno nodevēja darbu patiesībā zināja, nevienam arī vēlāk tas nekā nestāstīja, bet policijai ziņojis viņš nekā netika un nebija domājis to darīt.

Isi pēc tam, kad Oto ar Jēģera Elvīru bija patvērumu atraduši Padomju Savienībā, Stilves Saša no tiem saņēma kādu vēstuli. Kas tanī rakstīts, viņš nevienam nerādīja, bet to varēja viegli uzminēt. Tā bija draudu vēstule. Saša ar sievu Minni istabā vairs negulēja. Vakara krēslā tie klusām uzkāpa istabas augšā vai paslēpās šķūnī. Nekas nenotika. Varbūt, Oto gribēja tikai bendēt brāļa nervus, bet sūtīt partizānu bandu uz Žerveļiem nemaz nebija plānojis.

Visi Stilves bija strādīgi, čakli un godīgi cilvēki. Var droši teikt, ka mierā, pārtībā un satībā tie būtu dzīvojuši raženus mūžus. Ar savas „taisnības un vienlīdzības” mācību komūnisms visu dzimtu saveda naidā. Ieguvēja nebija neviena, zaudētāji — visi. Naida ir komūnisma dzīvības maize.

Jēģera Elvīras māsa Natālija bija precējusies ar Stradiņa tirgotāju Andreju Bici. Viņu dēls Richards, ko Bicos sauca par Rīķi, tanī laikā studēja Rīgā. Laikam vecākiem nezinot, tas iesaistījies kādā progresīvo studentu kopā. Tā bijusi nelegāla komūnistu šūniņa universitātē. Par tās darbību uzzinājusi arī Politiskā pārvalde. Apcietināšanas brīdī Rīķis vienu no policistiem nošāvis un vajātājiem izbēdzis.

Bici no dēla kaut kādā ceļā bija saņēmuši ziņu, ka tas nokļuvis Padomju Savienībā un saticies ar Elvīru un Stilves Otti. Tas bija viss. Tad Rīķis pazuda kā ūdenī iekritis. Komūnisms ir tāda odze, kas apēd pati savus bērnus.

1927. gadā Stilves uzbūvēja jaunu dzīvojamo māju. Vecais kambaris, kur savā laikā kopā dzīvoja visi brāļi, bija jānojauc. Izplēšot bēniņu grīdu, Saša atrada krietnu žūksni naudas. Tā bija

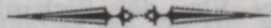
Padomju Savienībā izdotā naudā, kas Latvijā nederēja. Nekas tās neskaitīja. Bija vairāki tūkstoši rubļu, — vesela bagātība. Nevieni nešaubījās — tā bija nodevēja alga, ko Stilves Otte saņēma no Maskavas par savu darbu pagrīdē. Jādomā, rubļu žūksni paslēptuvē tas bija atstājis ar nolūku. Viņš cerēja vēl atgriezties.

* * *

1920. gada 11. augustā Rīgā Latvijas valdība ar Padomju Savienību parakstīja miera līgumu. Uz mūžīgiem laikiem krievi svinīgi atzina Latvijas neatkarību un robežu neaizskaramību.

Latvijas atbrīvošanas karš bija ildzis vienu gadu un deviņus mēnešus. Tas sākās ar 400 un beidzās ar 80 000 kaņavīriem. Pēc vēsturnieku ziņām kaujās krituši vai no ievainojumiem miruši 154 virsnieki un 2,892 kareivji un instruktori. Ar augstāko varonības zīmi Lāčplēša Kaņ Ordēni ir apbalvoti 1,824 cīnītāji.

Cik kaņavīru atbrīvošanas cīņām devis Mārupes pagasts, nav skaidri zināms. Vistuvākais minējums varētu būt 150. Tas ir par vienu simtu mazāk kā Pirmajā pasaules kaņā, kad cara armijā iesaukti ne mazāk kā 250 mārupieši. No tiem vairāk kā desmit krituši vācu gūstā. Izņemot vienu, 1918. gadā tie visi atgriezās mājās. Svešumā bija palicis Lauris Oto dēls Krēsliņš no Stradiņa. Vāciešu rokās tas bija kritis 1914. gadā Austro-Ungārijā, Galicijas frontē. Gaņajā gūsta laikā bija paguvjis apprecēties un palika tur uz visiem laikiem. Vēlāk apciemoja piederīgos Mārupes pagastā.

DZĪVĪBAS UN CIEŠANU UPURĪ

no 1905. gada līdz 1920. gadam

Pirmajā pasaules karā un Latvijas atbrīvošanas cīņās ir krituši vai kauju laukos bez vēsts pazuduši pavisam 25 mālupieši. Tānī pat laika sprīdī Mālupes pagastā ir nogalināti 12 iedzīvotāji. Iespējams, ka šie skaitļi nav pilnīgi pareizi. Dokumentētu liecību par upuriem nav. Vārdiskam sarakstam visi dati ir pēc mālupiešu atmiņām, kas nav nekļūdīgs ziņu avots.

Tas pats attiecas uz visiem turpmākiem sarakstiem, kas šinī grāmatā ievietoti.

Pirmajā pasaules karā krituši:

1. Eduards Akmentiņš
2. Aleksandrs Baltais
3. Georgs Bērziņš
4. Georgs Bošmaks
5. Oto Gābliks
6. Alberts Grīnbergs
7. Sīmanis Liepiņš
8. Jānis Andreja dēls Liepiņš
9. ? Lepiks
10. ? Mīķītis
11. Jānis Pilskalns
12. Jānis Pelēcis
13. Pēteris Skaliņš
14. Augusts Stilve

15. Jānis Kazainis
16. Alfreds Spugis

Bez vēsts pazuduši:

1. Alvils Kromulis
2. ? Jansons
3. Augusts Vaivers
4. Augusts Kalniņš
5. Oto Sīmaņa dēls Ozols
6. Herberts Stilve.

Divi sarakstā minētie karavīri — Sīmanis Liepiņš un Alfreds Spuģis nav krituši kaujas laukā, bet no kādas slimības miruši slimnīcā. Saslimuši kaut kur Krievijā kara laikā, pildīdami dienestu, un jāuzskata par kara upuriem.

Latvijas atbrīvošanas kara krituši: 1919. gadā komunistu

1. Jūlijs Jargans
2. Arvīds Gražanskis
3. Arvīds Pelēcis

varasvīru nošauti:

1. Oto Rumpe
2. Johans Kechris
3. ? Skopiņš
4. Paulis Bitans
5. Reinis Bitans
6. Jānis Priede
7. Roberts Priede
8. ? Puks
9. Jēkabs Bertans
10. ? Sņiķeris.

1918. gadā ar vācu kara tiesas lēmumu pakārti:

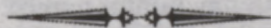
1. Georgs Liepiņš

1919. gadā igauņu karavīru nošauti: 1919. gadā komunistu

1. Pēteris Kuškis
2. Oto Spuģis
3. Kārlis Drizulis

partizānu nošauta:

1. Šarlote Aizupe

Kara laikā visdziļākā ciešanu jūra ir jāizbrien mātēm par zaudētiem dēliem un sievām par vīriem. Tās ir dvēseliskas ciešanas, kas vārdos nav izteicamas ne arī sarakstos registrējamas. Minēt var frontē ievainotos, netaisni tiesātos un arī citādi vajātos.

Saraksts ar deviņu mālupiešu vārdiem, kas 1905. gadā sodīti ar miesas sodu, ievietots šīs grāmatas 10. lappusē.

Pirmajā pasaules kara ievainoti:

1. Jānis Aizups
2. Jānis Gābliks
3. Alberts Kromulis
4. Alfreds Korps
5. Paulis Kupčs
6. Pēteris Liepiņš
7. Augusts Nāgelis

8. Roberts Ziņģis

Latvijas atbrīvošanas kara ievainoti:

1. Jānis Gorbans
2. Paulis Kupčs

1918. un 1919. gadā komunistu vajāti:

1. Oto Bauris	6. Ernests Kupčs
2. Kārlis Prauliņš	7. Oto, Jāņa dēls, Ozols
3. Kārlis Čukurs	8. Oto Bitans
4. Oto Bērziņš	9. Eduards Bērziņš
5. Aleksandrs Kupčs	10. Oto Kļavs

Šinī grupā ievietoti tie, kas komunistu valdīšanas laikā atradās pastāvīgās dzīvības briesmās. Dažus no nāves izglāba draugi, citi no tiesas atpirkās. Kaut arī komunistu laikā izglābti, ne visi tie piedzīvoja dabīgas mūža beigas. Brāļus Kupčus pēc trīsdesmit gadiem komunisti panāca.

Komunistu varasvīri un to līdzskrējēji, kas 1918. un 1919. gadā aizbēga uz Padomju Savienību:

Miliči:

1. Augusts Bukans	5. Georgs Incenbergs
2. Herberts Cīrulis	6. Arvids Drizulis
3. Hugo Cīrulis	7. Elza Drizule
4. Elmars Pilskalns	8. Reinis Stilve
5. Reinis Oluts	9. Jānis Horda
6. Eduards Oluts	10. Rudolfs Pauriņš
7. ? Jaunbērziņš	11. Reinis Mālkalns
8. Alberts Sīpols	12. Aleksandrs Mālkalns
9. Ernests Vācietis	13. Ernests Sīmaņa dēls Ozols
10. Jēkabs Zīle	14. Saša Līviņš
11. Oto Čarpa	15. Oto Stilve
12. Eižens Teteris	16. Elvīra Jēgere
	17. Aleksandrs Spuģis
	18. Alfrēds Spuģis

Pārējie:

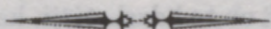
1. Augusts Zaimiņš
2. Oto Krustiņš
3. ? Krustiņa, dzim. Bāliņa
4. Rūdolfs Vaivers

Aizbēdžēju skaits ir diezgan liels, bet pārliecinātu komunistu viņu vidū bija ļoti maz. Lielais vairums laikmeta jukās apmulsa un nezināja, ko darīt. Tie paklausīja musinātājiem, kas solīja labāku un bagātāku dzīvi pāri austrumu robežai.

Vairāk kā 50 gadus Padomju Savienība par aizbēdžēju likteni klusēja. Tikai ļoti trūcīgas ziņas mālupieši par tiem saņēma

privātā ceļā. Latvijas sākumā Jūlija un Roberta Priedes māte no Mālpupes izbraukāja pie dēliem ciemā. Mājās pārbraukusi tā zināja stāstīt tikai par saviem dēliem. Pārējos pagastniekus tā nebija ne satikusi, ne arī ko par tiem dzirdējusi. Tie bija kā atvarā iekrituši.

Ap 1970. gadu Padomju Savienības Mazajā enciklopēdijā ir pieminēti Jēkaba Ziles un Arvīda Drīzuļa vārdi. Partijas tīrīšanas akcijā Staļina laikā tie esot sodīti ar nāves sodu.

1. Georgs Jānsone
2. Arvīds Jānsone
3. Jānis Jānsone
4. Jānis Jānsone
5. Jānis Jānsone
6. Jānis Jānsone
7. Jānis Jānsone
8. Jānis Jānsone
9. Jānis Jānsone
10. Jānis Jānsone
11. Jānis Jānsone
12. Jānis Jānsone
13. Jānis Jānsone
14. Jānis Jānsone
15. Jānis Jānsone
16. Jānis Jānsone
17. Jānis Jānsone
18. Jānis Jānsone
19. Jānis Jānsone
20. Jānis Jānsone
21. Jānis Jānsone
22. Jānis Jānsone
23. Jānis Jānsone
24. Jānis Jānsone
25. Jānis Jānsone
26. Jānis Jānsone
27. Jānis Jānsone
28. Jānis Jānsone
29. Jānis Jānsone
30. Jānis Jānsone
31. Jānis Jānsone
32. Jānis Jānsone
33. Jānis Jānsone
34. Jānis Jānsone
35. Jānis Jānsone
36. Jānis Jānsone
37. Jānis Jānsone
38. Jānis Jānsone
39. Jānis Jānsone
40. Jānis Jānsone
41. Jānis Jānsone
42. Jānis Jānsone
43. Jānis Jānsone
44. Jānis Jānsone
45. Jānis Jānsone
46. Jānis Jānsone
47. Jānis Jānsone
48. Jānis Jānsone
49. Jānis Jānsone
50. Jānis Jānsone
51. Jānis Jānsone
52. Jānis Jānsone
53. Jānis Jānsone
54. Jānis Jānsone
55. Jānis Jānsone
56. Jānis Jānsone
57. Jānis Jānsone
58. Jānis Jānsone
59. Jānis Jānsone
60. Jānis Jānsone
61. Jānis Jānsone
62. Jānis Jānsone
63. Jānis Jānsone
64. Jānis Jānsone
65. Jānis Jānsone
66. Jānis Jānsone
67. Jānis Jānsone
68. Jānis Jānsone
69. Jānis Jānsone
70. Jānis Jānsone
71. Jānis Jānsone
72. Jānis Jānsone
73. Jānis Jānsone
74. Jānis Jānsone
75. Jānis Jānsone
76. Jānis Jānsone
77. Jānis Jānsone
78. Jānis Jānsone
79. Jānis Jānsone
80. Jānis Jānsone
81. Jānis Jānsone
82. Jānis Jānsone
83. Jānis Jānsone
84. Jānis Jānsone
85. Jānis Jānsone
86. Jānis Jānsone
87. Jānis Jānsone
88. Jānis Jānsone
89. Jānis Jānsone
90. Jānis Jānsone
91. Jānis Jānsone
92. Jānis Jānsone
93. Jānis Jānsone
94. Jānis Jānsone
95. Jānis Jānsone
96. Jānis Jānsone
97. Jānis Jānsone
98. Jānis Jānsone
99. Jānis Jānsone
100. Jānis Jānsone

1. Jānis Jānsone
2. Jānis Jānsone
3. Jānis Jānsone
4. Jānis Jānsone
5. Jānis Jānsone
6. Jānis Jānsone
7. Jānis Jānsone
8. Jānis Jānsone
9. Jānis Jānsone
10. Jānis Jānsone
11. Jānis Jānsone
12. Jānis Jānsone
13. Jānis Jānsone
14. Jānis Jānsone
15. Jānis Jānsone
16. Jānis Jānsone
17. Jānis Jānsone
18. Jānis Jānsone
19. Jānis Jānsone
20. Jānis Jānsone
21. Jānis Jānsone
22. Jānis Jānsone
23. Jānis Jānsone
24. Jānis Jānsone
25. Jānis Jānsone
26. Jānis Jānsone
27. Jānis Jānsone
28. Jānis Jānsone
29. Jānis Jānsone
30. Jānis Jānsone
31. Jānis Jānsone
32. Jānis Jānsone
33. Jānis Jānsone
34. Jānis Jānsone
35. Jānis Jānsone
36. Jānis Jānsone
37. Jānis Jānsone
38. Jānis Jānsone
39. Jānis Jānsone
40. Jānis Jānsone
41. Jānis Jānsone
42. Jānis Jānsone
43. Jānis Jānsone
44. Jānis Jānsone
45. Jānis Jānsone
46. Jānis Jānsone
47. Jānis Jānsone
48. Jānis Jānsone
49. Jānis Jānsone
50. Jānis Jānsone
51. Jānis Jānsone
52. Jānis Jānsone
53. Jānis Jānsone
54. Jānis Jānsone
55. Jānis Jānsone
56. Jānis Jānsone
57. Jānis Jānsone
58. Jānis Jānsone
59. Jānis Jānsone
60. Jānis Jānsone
61. Jānis Jānsone
62. Jānis Jānsone
63. Jānis Jānsone
64. Jānis Jānsone
65. Jānis Jānsone
66. Jānis Jānsone
67. Jānis Jānsone
68. Jānis Jānsone
69. Jānis Jānsone
70. Jānis Jānsone
71. Jānis Jānsone
72. Jānis Jānsone
73. Jānis Jānsone
74. Jānis Jānsone
75. Jānis Jānsone
76. Jānis Jānsone
77. Jānis Jānsone
78. Jānis Jānsone
79. Jānis Jānsone
80. Jānis Jānsone
81. Jānis Jānsone
82. Jānis Jānsone
83. Jānis Jānsone
84. Jānis Jānsone
85. Jānis Jānsone
86. Jānis Jānsone
87. Jānis Jānsone
88. Jānis Jānsone
89. Jānis Jānsone
90. Jānis Jānsone
91. Jānis Jānsone
92. Jānis Jānsone
93. Jānis Jānsone
94. Jānis Jānsone
95. Jānis Jānsone
96. Jānis Jānsone
97. Jānis Jānsone
98. Jānis Jānsone
99. Jānis Jānsone
100. Jānis Jānsone

Agrārā reforma Mārupes pagastā 1922. un 1923. gadā

Mārupes muiža piederēja baronam Arnoldam fon Fitinghofam-Šēlam. Pats viņš Mārupē nekad nav dzīvojis, bet muižu ar visām tās saimniecībām izrentējis. Pēdējais Mārupes muižas rentnieks bija Pēteris Viļums. Viņa sieva Berta bija dzimusi Krēslīnā.

Visa muižas platība netika apsaimniekota no centra. Attālākās vietās bija izveidotas rentes saimniecības. Tie bija ilggadīgi muižas zemes rentnieki, kas ar baronu slēdza rentes līgumu.

Ar rentes maksu vien baronam nepietika. Muiža deva materiālu, bet zemniekam pašam bija jāceļ un jālabo saimniecības ēkas. Katru gadu rentnieks kalpoja muižai zināmu skaitu zirga un strādnieka dienu. Saskaņā ar līgumu, dažas saimniecības deva arī kaņepājus, bišu vasku, medu, olas un citus produktus.

Ap 1910. gadu barons lielāku skaitu šo rentes saimniecību pakāpeniski pārdeva. Ar retiem izņēmumiem tās atpirkā paši ilggadīgie rentnieki.

Mārupes pagasta robežās bija vēl otra, krietni mazāka muiža — Ermaņi. Rentes saimniecību tur nebija. Tā piederēja baronam Akselim Delvigam. Arī tas muižā pats nesaimniekoja, bet to izrentēja. Pēdējais Ermaņu rentnieks bija Kārlis Praulīņš.

Tā sauktās, kroņa zemes ne mežu Mārupes pagastā nebija.

Pirmā pasaules kara sākumā no visas apstrādājamās zemes kopplatības baroniem pagastā piederēja apmēram puse. Pārdošanai turpinoties, viņu īpašumi samazinājās. Toties mežu privātsaimniecībām bija ļoti maz, tie visi piederēja muižai.

Pirms agrārās reformas sākšanās Mārupes un Ermaņu muižas zemes kā arī visus mežus ieskaitīja Valsts zemes fondā.

Pagasta pašvaldība izraudzīja Zemes ierīcības komiteju, kas bija likumīgā jaunsaimniecību piešķirēja zemes pieprasītājiem.

Komitejā darbojās Augusts Lietapurs, Alfreds Nāgelis, Ernests Samsons, Ernests Krēslīņš, Oto Stilve, Aleksandrs Krūmiņš, Eduards Cekuliņš un vēl kādi, kuŗu vārdi nav atmiņā palikuši.

Jaunsaimniecību lielums uz kultivētas zemes bija no 17 līdz 20 hektari, uz nekultivētas — 20 līdz 24 hektari. Amatniekiem iedeva 2 līdz 3 hektari lielus zemes gabalus. 3 hektari meža dabūja tie jaunsaimnieki, kuŗiem kultivētas zemes netika, bet visa piešķirtā platība bija mežā. Uz atvieglotiem maksāšanas noteikumiem zemes ieguvēji mežu varēja atpirkt, ko vairāki arī darīja. Visu neatpirkto mežu valsts nocirta.

Mārupes pagastā vēl bija 30 muižas zemes rentnieki, kas savā laikā no barona saimniecības nebija atpirkuši. Saskaņā ar Centrālās zemes ierīcības komitejas dotām instrukcijām tiem ilggadīgās rentes saimniecības piešķīra dzimts īpašumā.

Mārupes muižas centra ēkas un nedaudz apkārtejās zemes pašvaldība paturēja pagasta vajadzībām.

Visus zemes pieprasītājus sadalīja trīs katēgorijās.

Pirmās katēgorijas tiesības baudīja Lāčplēša kara ordeņa kavalieri. Pagastā tādi bija četri: Latviešu strēlnieku virsnieks un arī atbrīvošanas cīņu līdzdalībnieks leitnants Alfreds Prauliņš, leitnants Alfreds Bērziņš, virsseržants Roberts Krustiņš un seržants Aleksandrs Egle. Tiem bija tiesības izvēlēties to jaunsaimniecību, kuŗu tie gribēja.

Otrā katēgorijā — Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībnieki, kritušo cīnītāju piederīgie, Latviešu strēlnieku pulku dalībnieki, 1905. gada revolūcijā cietušie un arī tie bezzemnieki, rentnieki, pusgraudnieki un iebūvieši, kuŗiem bija saimniekošanai vajadzīgais inventārs, — darba rīki, zirgs, govīs u. t. t.

Trešā katēgorijā ieskaitīja visus tos bezzemniekus, kas zemi gribēja apstrādāt, bet nebija ietilpināmi ne pirmajā, ne otrajā grupā. Vairāk kā 20 ģimenes tika pie sava kaktiņa, pie sava stūrīša. Viņus varēja apmierināt gan tikai tamdēļ, ka Mārupes pagastā zemes bija vairāk kā tās pieprasītāju.

Ja vienu un to pašu zemes gabalu gribēja iegūt divi vai vairāk zemes gribētāji, tad īpašnieku izraudzīja ar lozi. Pagastā tikai vienā gadījumā divi zemes prasītāji lozēšanai nepakļāvās un taisnības meklēja tiesā.

ILGGADĪGIE MĀLUPES MUIŽAS ZEMES RENTNIEKI

1. Paulis Bitans	Bāteravā
2. Reinis Bitans	Bāteravā
3. Jānis Priede	Bāteravā

4. Andrejs Timšs	Bāteravā
6. Eduards Timšs	Bāteravā
6. Andrejs Liepiņš	Opalniekos
7. Jēkabs Priede	Žerveļos
8. Andrejs Aizups	Žerveļos
9. Reinis Rēpsis	Žerveļos
10. Šimanis Stilve	Žerveļos
11. Andrejs Teterovskis	Ļikšos
12. Reinis Pelēcis	Ķikšos
13. Oto Puriņš	Birzgalē
14. Oto Liepiņš	Ciršņos
15. Andrejs Pelēcis	Ciršņos
16. Kārlis Liepiņš	Ciršņos
17. Oto Liviņš	Miškos
18. Pēteris Vilde	Miškos
19. Šimanis Kļavs	Miškos
20. Reinis Bitans	Miškos
21. Šimanis Aizups	Miškos
22. Reinis Priede	Miškos
23. Alekss Brilts	Briedeniekos
24. Jānis Kļavs	Briedeniekos
25. Jānis Rēdmanis	Briedeniekos
26. Johans Kehris	Tarvās
27. Jānis Timšs	Tarvās
28. Oto Koks	Tarvās
29. Ernests Kupčs	Tarvās
30. Jānis Semenovičs	Kļavusalā

Daži sarakstā minētie rentnieki, pēc tam kad bija kļuvuši par zemes īpašniekiem, saimniecību pārdeva.

ALFABĒTISKS JAUNSAIMNIEKU, AMATNIEKU UN CITU FONDU ZEMES IEGUVĒJU SAKASTS

Uzvārds un vārds	Māju nosaukums
1. Aizups, Oto	P Aizupmežs
2. Aizups, Paulis	P Plitene
3. Aizups, Minna	P Pededzmala
4. Aizups, Anete	Pededzmala
5. Augstkalns, Voldemārs	Dzegūzes
6. Auseklis, Ernests	Upītes
7. Augstkalns, Jānis	A Graviņas

8. Āboliņš, Pēteris	A Āboliņi
9. Āboliņš, Pēteris	P Maiznieki
10. Apsīts, Kārlis	A Mežmalas
11. Apsītis, Teodors	Jaunapsīši
12. Apsītis, Adolfs	P Cīruļi
13. Arājs, Alberts	Dzintari
14. Akmentiņš, Ernests	Akmeņi
15. Akmentiņš, Augusts	Leimaņi
16. Atslēga, Jānis	Mežciems
17. Abeltiņš, Roberts	Aizzaļi
18. Bērziņš, Oskars	P Pumpuri
19. Bērziņš, Jānis	Ziediņi
20. Bērziņš, Oto	P Lejmala
21. Bērziņš, Jānis	Bērziņi
22. Bērziņš, Alfreds	Indrāni
23. Bindulis, Oto	Ietekas
24. Bubucis, Jēkabs	Plaviņas
25. Bukans, Roberts	Sprīvuļi
26. Bindulis, Augusts	Ezeriņi
27. Brilts, Elmārs	P Kadiķi
28. Brilts, Oto	Dumbrāji
29. Brilts, Hugo	P Krastiņi
30. Brilts, Rudolfs	Viesturi
31. Balodis, Reinis	Baltiņi
32. Baltais, Augusts	Strautmaļi
33. Baltais, Valentīns	P Rītiņi
34. Botva, Augusts	Cekuliņi
35. Cekuliņš, Eduards	A Upmalnieki
36. Cilka, Adolfs	Šķiņķugārša
37. Čerbilkovs, Jūlijs	P Ceriņi
38. Dinga, Aleksandrs	Melderi
39. Dreimanis, Oto	P Cintiņi
40. Dravnieks, Jānis	Salmiņi
41. Delviņš, Georgs	Melderbirze
42. Egle, ?	Kalniņi
43. Egle, Jānis	Sašava
44. Galle, Pēteris	Robežnieki
45. Galle, Ernests	Medņukalns
46. Garais, Jēkabs	Pukudruvas
47. Gibala, Georgs	Oši
48. Gorbāns, Augusts	Apšukalns
49. Gorbans, ?	Irbītes
50. Gorbans, Roberts	
51. Gorbans, Mārtiņš	

52. Gorbans, Oto	Bruklēji
53. Gorbans, Jānis	P Lapulīči
54. Gražanskis, Paulis	Zieduleja
55. Gražanksis, Pēteris	
56. Gražanskis, Rūdolfs	A Avotiņi
57. Jaunbērziņš, Eduards	P Butleri
58. Jēgeris, Alfreds	Ievugrava
59. Jēkabsons, Ernests	Melderi
60. Jārgans, Alfrēds	P Sili
61. Kechris, Eriks	P Irbītes
62. Kalniņš, Rūdolfs	
63. Kampernaus, Aleksandrs	A Strautiņi
64. Krauze, Alīde	P Sozani
65. Kikuts, Pēteris	A Prieduleja
66. Kļaviņš, Brencis	Mētraine
67. Korps, Jānis	Mednieki
68. Kozlovs, Marija	P Stirnēni
69. Krēsliņš, Alfrēds	Lekmaņi
70. Krēsliņš, Ernests Oto d.	Saulieši
71. Kromulis, Alfrēds	Osiši
72. Kromulis, Roberts	A Viesuļi
73. Kromulis, Alberts	Rijiņas
74. Krūmiņš, Jānis	Siliņi
75. Krūmiņš, Oto	Liepusala
76. Krūmiņš, Oto	Cintiņi
77. Krūmiņš, Aleksandrs	Pededze
78. Kubulnieks, Reinis	Stiebrīņi
79. Kļaviņš, Pēteris	Strautiņi
80. Liviņš, Eduards	Imanti
81. Lakstīgala, Arvids	P Eglāji
82. Lakstīgala, Eduards	Cempji
83. Lakstīgala, Voldemārs	Plavnieki
84. Lakstīgala, Eduards	Lazduleja
85. Lauks, Kārlis	Laukuleja
86. Liepiņš, Eduards	Oliņi
87. Lietapurs, Augusts	Kārkliņi
88. Mālupe, pag. nams	Mālupe
89. Mālupe, piens. s. „Māra”	Mālupe
90. Nāgelis, Roberts	A Priednieki
91. Ozols, Ernests	Krastmale
92. Ozoliņš, Jānis	Dambīte
93. Paikis, Rūdolfs	Paegli
94. Pamiļjens, Pēteris	Siliņi
95. Piksis, Aleksandrs	Silzemji

96. Pilskalns, Jānis	Rijiņas
97. Pilskalns, Augusts	Ozoliņi
98. Pilskalns, Alvils	Celminieki
99. Plešs, ?	Riekstiņi
100. Pliens, Oto	Smilgas
101. Pods, Jūlijs	Frīdiņi
102. Prauliņš, Alfrēds	Ērmaņi
103. Prauliņš, Kārlis	Prauliņi
104. Predajs, Jānis	A P Kalnzemji
105. Priede, Jānis	Cirsņugārša
106. Puriņš, Kārlis	Zilītes
107. Randa, Oto	Priednieki
108. Ribaks, Johans	Spīcene
109. Riņķis, Jūlijs	Rubeņi
110. Rubenis, Alfrēds	Lapenieki
111. Rumpe, Hugo	Rustiņi
112. Sakss, Oto	Birzmaļi
113. Sakss, Rešs	Bērzemnieki
114. Sakvārnis, Pēteris	P Sunekļi
115. Sedlinieks, Oto	Sausiņi
116. Sinats, Augusts	A Zemītes
117. Sinats, Oto	A
118. Sinats, Jānis	Tiltiņi
119. Skopiņš, ?	A Krustceļi
120. Sopulis, Augusts	Elksniši
121. Sopulis, Ernests	Imanti
122. Stilve, Jānis	P Stūriši
123. Upenieks, Jānis	Liepusala
124. Vaivers, Jūlijs	Aronieši
125. Vaivers, Jānis	Abelnieki
126. Vaivers, Alfrēds	Amatnieki
127. Vīksna, Augusts	Aizupe
128. Vīksna, Ludis	P Upeskalns
129. Vīksna, Oto	A Tomāti
130. Zaimiņš, Pēteris	Annasbirze
131. Zāle, Jēkabs	Ķieģelceplis
132. Zars, Jūlijs	Migļiņas
133. Zars, Jūlijs	Zariņi
134. Zars, Roberts	A Rimšas
135. Zedens, Jānis	Jasmiņi
136. Zīle, Jānis	Vilniši
137. Ziņģis, Roberts	Vasarāji
138. Zirdziņš, Edgars	Irbulāji
139. Zirdziņš, Andrejs	P Smiltāji

140. Ziverts, Oto
141. Ziverts, Augusts
142. Zvirbulis, Pēteris

Daumanti
A Niedrāji
Skujas

A — amatnieka gabals.

P — saimniecība mainījusi īpašnieku pirkšanas-pārdošanas ceļā.

Pateicoties agrārai reformai Mārupes pagastā radās 119 jaunsaimniecības. Cītīgi strādājot, jaunie zemes īpašnieki Latvijas brīvības 20 gados panāca vecsaimniekus, un valsts pēdējos gados nekādas lielas atšķirtības starp tiem vairs nebija. Savus 3 hektaru īpašumus dabūja arī 16 pagasta amatnieki.

Atsevišķi ir pieminama Mārupes pagasta māja ar vairākām citām ēkām, Mārupes piensaimnieku sabiedrība ar koppienotāvu, Jēkaba Zāles „Ķieģeļu cepis”, Kārļa Puriņa „Zilītes” ar krogu un aptieku un Elmara Viksnas „Upeskalns” ar veikalu.

Savādā stāvoklī bija Jāņa Stilves „Stūrīši” un Eduarda Cekuliņa „Cekuliņi”. Īpašumus pieprasot, tie bija apsolijuši tur iekārtot plašu dārzniecību un koku skolu. Kaut gan dārzniecības jautājumu šad un tad cilvēki daudzina, īpašniekiem visu Latvijas laiku neradās uzņēmība kaut ko darīt.

No visiem 142 agrārreformas laikā piešķirtiem īpašumiem valsts pastāvēšanas gados 24 ir mainījuši saimnieku, tas ir apmēram 16%. No trim lāčplēšiem tikai Alfreds Bērziņš pats apstrādāja savu zemi, pārējie divi to pārdeva.

Pirms agrārreformas pagastā bija ļoti daudz saimniecību ar vienādiem māju nosaukumiem. Alodzenē bija 12 saimniecības, Žerveļos — 6, Bāteravā — 6, tāpat Tarvās, Brencos, Rutkos, Pronkās un arī vairākās citās vietās. Tā bija vecā cara laika ciemu sistēma, kas brīvajai Latvijai nederēja.

Valsts zemes ieguvējiem mājas nosaukums bija jāizvēlas jau pirms īpašuma koreborēšanas. Agrāko saimniecību „pārkrustīšana” bija jāizdara pamazām. Vēlāk vienādi māju nosaukumi radās mantiniekiem dālot tēvu atstātās saimniecības.

VIENĀDI MĀJU NOSAUKUMI

1. Alejas Adolfs Vilde un Ernests Bijons
2. Celmiņi Voldemārs Teterovskis un Oskars Zaube
3. Imanti Eduards Liviņš un Ernests Sopulis
4. Indrāni Alfreds Bērziņš un Vigants Aizups
5. Irbites Mārtiņš Gorbans un Eriks Kechris

6. Liepusala Oto Krūmiņš un Jānis Upenieks
7. Ozoliņi Augusts Pilskalns un Augusts Zaimiņš
8. Priednieki Oto Randa un Roberts Nāgelis
9. Strautiņi Pēteris Kļaviņš un Aleksandrs Kampernaus
10. Ziediņi Jānis Bērziņš un Alberts Lapsiņš
11. Siliņi Pēteris Pamiļjens un Jānis Krūmiņš, un
Oto Gradovskis.

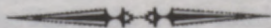
MĀJU NOSAUKUMI NEZINĀMI

1. Pēteris Gražanskis	5. Vilis Bleijers
2. Rudolfs Kalniņš	6. Pēteris Galle
3. Oto Sināts	7. Jānis Liepiņš
4. Reinis Balodis	8. Pareizticīgo draudzes Ipašums.

DIVU SAIMNIECĪBU IPAŠNIEKI

1. Oto Brilts Druvas un Dumbrāji.
2. Augusts Gorbans Tarvas un Puķudruvas.
3. Paulis Gražanskis Kopmaņi un Zieduleja.
4. Jānis Korps Mērnietki un Medinietki.
5. Herberts Puriņš Birzgale un Brūniņi.
6. Ernests Torokops Lejasnietki un Ipašums pie Svarītes mājām.
7. Ludis Viksna Upeskalns un Viksniņi.
8. Johans Ribaks Spīcene un Krēsliņi.

Grāmatas beigās ievietota Mārupes pagasta karte. Tātad atzīmēts katras saimniecības nosaukums, kā arī Ipašnieka uzvārds un vārds.

Latvija mostas un strādā.

Pēc agrārreformas bijušajos muižas tīrumos izgāja jauna arāju kārta — jaunsaimnieki. Tie bija saimnieku dēli, rentnieki, graudnieki, vaļenieki un kalpi. Citam jau piederēja savs zirgs un arklis, citam nebija nekā vairāk, kā laba griba strādāt.

Sākuma gadi nebija viegli. Sevišķi grūti tie bija tiem, kas zemi dabūja mežā. Trūka lopu, trūka sēklas, trūka darba rīku, bet visvairāk trūka naudas. Tās nebija arī vecsaimniekiem. Visus trūkumus atsvēra darba prieks un ticība labākai nākotnei. Kaimiņš palīdzēja kaimiņam, draugs draugam. No saules līdz saulei strādāja vīri un sievas, kas neskaitīja darba stundas.

Līdzās lidumi, cēlās jaunas mājas, un auga ganāmpulki. Katrs, kas gribēja strādāt, bija ticis pie sava kaktiņa, pie sava stūrīša zemes, ko vajadzēja kopt un mīlēt.

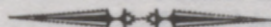
Pavisam neapskaužamos apstākļos darbu sāka brīvās Latvijas skolas. Nebija skolotāju, un nebija mācības līdzekļu. Mālupe pamatskolā pirmajā valsts brīvības gadā strādāja tikai trīs skolotāji. Vienā laikā tiem bija jāmāca bērni klasēs. Nevienš no viņiem nekurnēja par grūtu darbu, bet sniedza vairāk, kā to drikstētu prasīt.

Grūtā, pašizliedzīgā darbā ritēja gadi un panākumi arī radās. Radās jauni skolotāji, cēlās jaunas skolu ēkas, un auga jauna latviešu patriotu audze.

Reizē ar valsts nodibināšanos, izmantodami vārda un preses brīvību, zemē sāka darboties arī vairāki negāttvi spēki. Veiklu aģitatoru organizētas, īsā laikā radās pāris desmit politiskas partijas, kas nekā pozitīva nedarīja, bet veicināja tautā

savstarpēju apkaŗoŗanos un skaldiŗanos. Panākumi bija arī viņiem.

Jaunu tautas vienības un sadarbības rītu Latvijai atnesa 1934. gada 15. maijs. Kā uz burvja mājienu sabruka partiju cīņas un nesaskaņas. Lielā valstsvīra Kārļa Ulmaņa vadībā visa zeme no jauna saslēdzās kopējā darbā un ticībā labākai Latvijas nākotnei.

Bojā ejas laikmets

Gadiem mainoties, bija pienācis 1939. gada augusts.

Latvijas laukos iedūcās pirmās kuļammašīnas. Bija jāiekuļ jaunā rudzu sēkla. Sešana un pļaušana nekad nedrīkst apstāties. Lai varētu pastāvēt savā saimniecībā, kas ir zemnieka neatņemamā dzīves daļa, viss viņam ir jāparedz jau gadu uz priekšu. Zemnieks ir arī visas tautas un valsts dzīvot spējas neizsīkstošais spēka avots.

Radio ziņoja satrauktas vēstis par jaunu kaŗu. Tas vēl nebija sācies, bet politiskais saspīlējums Austrumeiropā bija tāds, ka eksplozija likās nenovēršama. 23. augustā Maskavā Staļins ar Vācijas ārlietu ministru Ribentropu parakstīja līgumu par Austrumeiropas sadalīšanu. Ar to Baltijas valstu gala sākums bija iezvanīts.

1. septembrī Vācijas armija iebruka Polijā, kas kaŗam nebija sagatavota. Poļu jātnieku divīzijas nespēja pretoties vācu tanku masām. Ar Padomju Savienības palīdzību 19 dienās Polija bija sakauta. Uzvarētāji priecīgi dalīja laupījumu.

1939. gada 5. oktobrī Latvija bija spiesta parakstīt ar Padomju Savienību Savstarpējas palīdzības līgumu. Ar to sarkanā armija ieguva bāzes Latvijā. Tānī pat laikā Latvija noslēdza līgumu ar Hitlera valdību par vācu tautības pilsoņu repatriēšanu uz Vāciju. Apmēram 50 000 baltvāciešu atstāja Latviju. Tiem līdz aizbrauca arī kādi 10 000 latvieši, kas baidījās jauna kaŗa un gribēja aizkļūt tālāk nost no Padomju Savienības.

5. oktobrī Staļins uzaicināja arī Somiju parakstīt līgumu par krievu kaŗaspēka bāzēm somu teritorijā. Somija piedāvājumu noraidīja.

1939. gada 30. novembrī bez kaŗa pieteikšanas Padomju Savienība uzbruka Somijai. Tā bija Dāvida cīņa ar Goliātu. Somi cīnījās ar apbrīnojamu varonību. Par viņiem runāja un tiem aplaudēja visa pasaule, bet palīgā neviens negāja. Ar cēlu žestu Francija somiem iedeva 12 Pirmā pasaules kaŗa lielgabalus ar 12 šāvieniem katram. Ar to nepietika. Draudzīgais kaimiņš Zviedrija aizvēra acis un vēsi pasludināja savu neitralitāti. Par ko lai tie uztrauktos? — somu asinis nelija uz Zviedrijas sniega. Ziemas puteņa laikā tālu dzirdēt nevar, un Somijas vaidi noslēpa ziemēļu sniegā. Pasaule tos nesadzirdēja.

Cīnās krievi cieta milzīgus zaudējumus, bet cilvēku tiem netrūka. Ziema bija nepieredzēti auksta, kas vairoja pametumus abās pusēs. Ar izmisīgu spēku somi turējās gandrīz četrus mēnešus, tad tiem elpas pietrūka.

Somija zaudēja dažus austrumu apgabalus Karēlijā un flotes bāzes Baltijas jūrā, bet paturēja savu valsts iekārtu. Par to, ka somi ar ieročiem bija aizstāvējuši savas valsts brīvību, krievi no tiem pieprasīja ļoti lielu kaŗa zaudējumu atlīdzību. Pasaules lielās demokratijas par tādu izkārtojumu neteica nekā.

Daži jautāja, kāpēc mēs, latvieši, neejam somiem palīgā? Mēs cerējām, ka krievi mūs neaiztiks.

* * *

Kauliņi bija mesti arī par Latviju. Sagaidot 1940. gadu, cilvēki mazāk domāja par laimes vēlējumiem kā par jautājumu — kad sāksies? Tautu mocīja kaŗa lietuvēns. Gadu maiņa bija drūmu nojautu pilna. Vai piepildīsies Edvarda Virzas Baigās vasaras vēstījums?

Laiks šovasar vairs neies vecās sliedēs,

Būs puķēs skumjas — bišu medus rūgts,

Uz tāliem ciemiem kumeļš netiks jūgts . . .

16. jūnija rītā radio ziņoja par „klūmīgu atgadījumu” pie valsts austrumu robežas. Nakti krievi bija uzbrukuši Rītupes robežsargu mītnēi Latvijas daļā. Mītnes ēka nodedzināta. Vairāki latviešu robežsargi nošauti, daži ievainoti, un kādi ar varu aizvesti pāri robežai uz Padomju Savienību. To pašu ziņoja arī laikraksti. Arī tie baidījās notikumu saukt īstā vārdā par rupju slepkavību, bet izlīdzējās ar mīksto apzīmējumu — klūmīgs atgadījums.

Tas bija Latvijas bēru dienas sākums. Tanī pat dienā Latvijas valdība saņēma Padomju savienības ultimātu: ielaist valsts teritorijā viņu kaŗaspēku. Nekādu sarunu.

Baiga ēna pārskrēja pāri Latvijas laukiem.

17. jūnijā Mārupē mājās atgriezās Daugavpils dziesmu svētku dalībnieki. Koristi vēl nebija izklīduši pa savām dzīves vietām,

kad pa lielceļu no austrumiem Alūksnes virzienā aizdrāzās pelēku smago mašīnu kolonna ar sarkanarmiešiem. Tos nesagaidīja neviena smaidīga seja, neviena sveicienam pacelta roka. Dziedātājas nostājas ceļa malā un raudāja. Vai mongoliskā izskata austrumnieki to redzēja? Vai tie zināja, ko tie dara?

Tikai viena nedēļa līdz Jāņiem. Bija laiks ligot. Bet Jāņu bērni negāja birzē meijas cirst. Vārti palika nepušķoti. Pagastā neatskanēja neviens ligo. Vērmelēs bija pārvērties Jāņu dienas prieks.

Pavisam citāds gaiss bija pagasta mājā. Tur pulciņš mālupiešu, kas komunistiem simpatizēja, pulcējās atklāti pacilātā garstāvoklī. Sevišķi priecīgs bija mežsargs Kelle, brāļi Skaliņi un vēl daži, kas sajuta nākam Staļina saulītes siltumu. Tie gatavojās paši — bez rīkojuma no augšas — pārņemt varu pagastā.

Tad pavisam negaidīts Mālupē ieradās vecais komūnists Augusts Samsons. Pēc 20 gadiem tas atkal bija atgriezies savā dzimtajā pusē. Reizē ar citiem varasvīriem no Mārupes viņš nozuda 1919. gadā, bet uz Padomju Savienību tiem līdzī nebija bēdzis. Tas aizgājis tikai līdz Ciblas pagastam Latgalē. Tur ar viltotiem dokumentiem un pieņemtu vārdu Matvejs Griņevičs, tas nodzīvojis visu Latvijas laiku. Sākumā strādājis par kurpnieku. Vēlāk, kaut no mežsaimniecības nekā nesaprata, pieteicies mežsarga dienestam. Pieņemts un uzdienējis par virsmežsargu. Nepārtrukti visu laiku tas darbojies komunistu pagrīdē. Ciblas mežsarga māja un pirtīņa garus gadus kalpojusi kā robežas pārnācēju, spiegu un teroristu slēptuve. Latvijas valsts algoja pati savus kapračus.

1929. gadā Samsons Ludzā nejauši bija saskrējies krūtīs ar kādu mālupieti, kas to pazinis. Ilgāk sava istā vārda tas noslēpt vairs nevarēja. Jau pirms tam valsts drošības iestādes viņu bija turējušas aizdomās par pretvalstisku darbību. Viņu arestēja.

Apgabaltiesa Samsona līdzdalības nelegālajā pagrīdes darbībā tomēr pierādīt nevarēja. Viņu sodīja ar 40 latu lielu naudas sodu par dzīvošanu ar svešu vārdu. Mežsarga amata tam ilgāk vairs neuzticēja, bet savu zemes gabaliņu viņš varēja apstrādāt arī turpmāk. Ulmaņa laikā Samsons saņēma Lauksaimniecības kameras godalgu par labu bišu kopšanu. Savā dzimtajā Mārupes pagastā visu Latvijas laiku tas nerādījās.

Pēc 20 gadiem, atsākdams savu veco partijnieka darbu, Samsons Mālupē bija vienīgais vēl dzīvais komunistu varasvīrs no 1919. gada. Gaļajos pagrīdnieka gados tas daudz bija mācījies. Viņš saprata, ka šoreiz lietas jākārto plānveidīgi, saskaņā ar rīkojumiem no augšienes. Kelle un Skaliņiem nekādas patvaļīgas varas pārņemšanas tas neatļāva.

Lai izraudzītu nākošās izpildkomitejas locekļus un savervētu milicijas darbiniekus, Samsons vispirms sasauca uz apspriedi jau agrāk komunistiem uzticamos pagasta cilvēkus. Vairākus tas bija apmeklējis jau mājās.

Darbs nebija viegls. Daudzi agrākie komunistu atbalstītāji agrārreformas ietvaros bija tikuši pie zemes un 20 gados arī pie teicamas turības. Nekādi pārliecības komunisti tie vairs nebija. Taisni otrādi — lielais vairums no tiem Isti sirsnīgi bija slavējuši Ulmani.

Apspriedes un piemērotu amatpersonu meklēšana vilkās apmēram vienu nedēļu. Šo laiku varētu saukt par inkubācijas periodu. Samsons cītīgi cilāja un grozīja cilvēku vārdus kā vista perējamās olas. Vajadzēja uzmanīties, lai reizē ar Istiem cāļiem neizšķiltos arī kāds dzeguzēns. Patiesībā pilnīgi uzticēties viņš nevarēja nevienam.

Kad visi darbinieki pagasta pārvaldīšanai bija atrasti, Samsons sasauca lielu tautas sapulci. Tā notika brīvā dabā — balles laukumā, Pededzes upes salā pie dzirnavām. Cilvēku bija sanācis ļoti daudz. Tie baidījās palikt mājās.

Vienīgais runātājs — Augusts Samsons — 20 gados drusku apvēlies, bet ne aptaukojies. Asā, piedienīgā ķīlārdiņa un labi pašūtais uzvalks tam piedeva vairāk bankieŗa nekā proletārieŗa izskatu. Kustībās mazliet lēnāks, bet valodā tikpat ass un neapvaldīts kā pirmajos gados.

Tad nu, uzkāpis dēļu paaugstinājumā, kur ballē mita orķestris, Samsons ņēmās klāstīt un skaidrot Ulmaņa laika ļaunumus un jaunās iekārtas labumus. Pāri netaisnībai, varmācībai un tumsonībai tagad, no austrumiem nākdama, esot atspīdējusi Staļina gaisma. Tā rādišot tautai ceļu uz labāku un laimīgāku nākotni. Latvijā esot valdījuši plūtokrati, tagad visa vara būšot pašas tautas rokās.

Tādu plūtokrata vārdu vairums mālupieŗu dzirdēja pirmo reizi. Ko tas Isti nozīmēja, laikam, nezināja arī pats runātājs. Klausītāji zināja kaut ko citu. Samsons drīkstēja runāt to, ko viņam pavēlēja un atļāva. Notikumi gāja pa Maskavā nosprausto ceļu, Augusts ar savu runāšanu grozīt nekā nevarēja.

Kad Samsons nosauca — vārda, biedrošanās un citas brīvības, kas tautai tikšot dotas, klausītāji tikai rūgti smīnēja. Visiem prātā vēl bija 1917., 18. un 19. gads, kad viņš solīja to paŗu. Bija gan arī tādi, kas ticēja, ka 20 gados komunisms esot mainījies. Tik ļauni kā toreiz vairs nebūŗot. Naīvie ticētāji maldījās.

Sapulcē Samsons pastāstīja arī kaut ko jaunu. Tā bija varbūtība par Latgales atdalīšanu no pārējās Latvijas. Latgale būŗot atseviŗķa republika. Tādā gadījumā viņam tajā būŗot jāpilda ļoti svarīgs pienākums. Iespējams, ka tāds Latgales

republikas projekts Augustam iešāvās prātā tikai sapulces laikā, lai parādītu mālupiešiem, kas par varenu vīru viņš bija.

Miers un kārtība sapulcē bija jāuztur pagasta policijas kārtībniekam kopā ar Samsona izraudzītiem palīgiem. Tie bija jaunie milicijas darbinieki, kuriem nekādas uniformas vēl nebija. Ap kreiso roku viņi nēsāja sarkanu lentu ar baltiem burtiem — P D, kas nozīmēja Palīgdienests.

Laikam tādai apsardzībai Samsons tomēr pilnām neuzticējās. Drošības pēc no Alūksnes bija izsaukta grupa sarkanarmiešu. Tie bija maza auguma austrumnieki — iešķībām acīm. Garš šautenes ar smailo „štiku” stobra galā sniedzās pāri vīreļu galvām. Vesti valējos spēkratos, tie bija noputējuši pavisam pelēki.

Pirms sapulces pāris Mārupes zemnieki bija mēģinājuši uzsākt ar svešiniekiem sarunu. Tie neviena vārda viņiem nebija atbildējuši. Varējis saprast, ka tālie drošības sargi krievu valodas nemaz neprot. Tā nebija sagadīšanās. Padomju Savienība Latvijā iesūtīja kaņavīrus, kas ar šejieniešiem nevarēja sarunāties.

Kad Samsons bija gana izrunājies, viņš sāka no saraksta lasīt jaunās izpildkomitejas, milicijas personāla un citu darbinieku vārdus. Sarakstā bija minēti — Jēkabs Spuģis, Antons Spuģis un Jānis Spuģis.* Tikko runātājs trīs Spuģu vārdus bija nosaucis, vecais Bikavs skaļi uzkliedza:

„Spuģu par daudz!”

Lasīšana pārtrūka. Cilvēki sakustējās un sāka paskali smieties. Īsu brīdi Samsonam sapulces vadība izslīdēja no rokām. Dzirdēja arī kādus aprautus starpsaucienus.

*Spuģi bija četri brāļi — Jēkabs, Arnolds, Antons, Alberts un viena māsa — Vaira. Viņu ģimenes stāsts ir traģisks.

Tēvu Kārli apmēram 1926. gadā Mārupes silā uz ceļa nošāva laupītāji. Māte Paulīne 1948. gadā bija aizgājusi mežā ogot. Tur tā bija satikusies ar latviešu nacionālajiem partizāniem, kas tanī laikā vēl darbojās Mārupes, Annas, Balvu un Liepnas mežos. Jādomā, partizāni bija ogotāju uzskatījuši par viņu atrašanās vietas izspiegotāju un turpat mežā nošāvuši.

Karstākais komūnists ģimenē bija vecākais dēls Jēkabs, kas pēc 1945. gada bija kalpojis milicijā. 1960.-to gadu beigās viņu piemeklējusi kāda slimība, kas paralizējusi visu ķermeni. Ilgu laiku pavadījis tikai gultā un miris 1970.-to gadu sākumā. Arnolds ar politiku nenodarbojās. Latvijas pēdējos gados brauca par smagās transportmašīnas šoferi. 1941. gadā, sarkanarmiešiem bēgot, ar visu mašīnu mobilizēts armijas transportēšanai.

Sarkanarmieši, kas sēdēja nost no cilvēkiem laukuma malā, kaut gan valodas nesaprata, bija apjēguši, ka kaut kas nav kārtībā. Daži no tiem, draudīgi rokās turēdami savas šautenes, piecēlās kājās. Smieklī un nūrdoņa pūlī uzreiz apklusā, un nekas nenotika.

Tikko Samsons bija apsoltījis vārda brīvību. Te nu viņa bija. Tās savaldīšanai bija atsūtīti durkļoti vīri no Padomju Savienības. Runā nu!

Isi pirms sapulces beigām Samsonam iznāca „saķeršanās” ar senu dienu kaimiņu Kārli Prauliņu. Tas uzdrošinājās pieminēt kadu runā teikto solījumu, kuŗa nebūšot iespējams pildīt. Augusts asi atcirta, ka komūnismam viss esot iespējams. Kad Prauliņš vēl nelikās mierā, Samsons, piedraudēdams ar tribūnālu, pavēlēja tam turēt muti. Tas vēl reizi apliecināja, kādu vārda brīvību jaunie laiki bija atnesuši.

Nošpiesti, drūmi un baismu nojautu pilni mālupieši aizgāja no sapulces mājās.

Drīz pēc tam pagastā ieradās lielāks komūnistu uzticības vīrs Grišjānis. Viņu bija sūtījusi Valkas apriņķa izpildkomiteja, lai tas Mālupē izdarītu personālās pārmaiņas. Kopā ar Samsonu tie vēlreiz „izsijāja” pagasta iedzīvotājus. Vajadzēja atrast labākos no labākajiem. Tad jaunizraudzītie amatvīri ar pilnām tiesībām varēja sākt darbu.

Brīvās Latvijas pēdējos gados Mālupes pagasta valdē darbojās:

1. Pagasta vecākais Adolfs Krustiņš
2. Valdes loceklis Ernests Ozols

Pleskavas tuvumā kolonai uzbrukuši vācu lidotāji un to iznīcinājuši. Citi šoferi stāstīja, ka Arnolds reizē ar savu mašīnu sadedzis.

Ciets komūnists bija arī Antons. Sākot ar 1945. gadu tas strādājis mežniecībā un it kā sasniedzis mežziņa dienesta gradu. Tad sanācis pretrunās ar komūnistu režīmu un no partijas atkritis vai izslēgts. Dzīvojis Mālupē bez darba. Smagi dzēris un lādejis komūnistus. Miris 1970-to gadu sākumā.

Par Albertu skaidru ziņu nav. It kā iesaukts sarkanarmijā un kara laikā pazudis.

Vaira 1941. gadā aizgāja brālim Jēkabam līdz uz Krieviju. 1943. gadā abi pārnākuši robežu un pievienojušies sarkanajiem partizāniem Mālupes mežos.

Milicijas darbinieks Jānis Spuģis ir pieminētās ģimenes radnieks. Viņa tēvu Oto Spuģi 1920. gadā nošāva igauņi. Brālis Alfreds 1919. gadā aizbēga uz Krieviju.

3. Valdes loceklis Augusts Lietapurs
4. Valdes loceklis Alberts Incenbergs.

Valdi nomainīja Samsona izraudzītā izpildkomiteja, kur darbojās septiņi locekļi. Tie bija:

1. Leons Stilve	5. Paulis Samsons
2. Paulis Grīnbergs	6. Anete Čarpa
3. Eduards Cekuliņš	7. Jūlijs Zābaks
4. Konstantīns Kēle	

Komitejas priekšsēdētāja amatu uzņemties bija pierunāts Stilve, kas nekāds īsts komūnists nebija. Savā politiskajā pārliecībā viņš bija vidusceļa gājējs.

Pagasta valdes darbvedi Oto Briltu pagaidām atstāja amatā. Tāpat darbu varēja turpināt arī pārējie pagasta kancelejas darbinieki:

1. Erna Janava	4. Oto Sēja un
2. Zenta Ruice	5. pagasta ziņnesis An-
3. Elza Pūpola	tons Bremanis.

Atlaistā policijas kārtībnieka vietā no Annas pagasta atsūtīja milici Arvidu Teterovski. Jau no tēvu laikiem pakreisas dzimtas pārstāvis, bet citādi lāga vīrs un labs dzērājs arī. Miliča amatā nokalpoja līdz komūnistu varas beigām un par viņu nevienam nebija ļauna vārda ko teikt. Reizēm pievaldīja savus karstgalvīgos palīgus.

Miliča palīgu (P. D.) Mālpē bija veseli divpadsmit:

1. Georgs Skaliņš	7. Jūlijs Kļaviņš
2. Augusts Skaliņš	8. ? Krauklis
3. Jānis Skaliņš	9. Alfreds Krušķis
4. Jēkabs Spuģis	10. Voldemārs Augstkalns
5. Antons Spuģis	11. Paulis Samsons
6. Jānis Spuģis	12. Jūlijs Zābaks

Tad sekoja vietējās aizsargu nodaļas likvidācija.

Pēc pagasta valdes nomaiņas uzticības vīrs Grišjānis draudzīgā garā aizsargiem paziņoja noteiktā dienā nodot ieročus. Par aizsargu organizācijas likvidēšanu viņš neteica nekā. Varēja domāt, ka organizācija pastāvēs arī turpmāk, tikai bez ieročiem.

Jau no organizācijas sākta gala ieroči nodaļā bija reģistrēti uz vārda, kam tie izsniegti. Tāds pat saraksts atradās arī pulka stābā. Pēc šiem sarakstiem ieročus arī atprasīja un nobēdzināt neko nebija iespējams. Saskaitītas tika arī visas reģistrētās patronas.

Pa to pašu ceļu aizgāja arī privātie ieroči. Nedrīkstēja paturēt ne medību bises, ne revolvera pašaizsardzībai.

Bez kādiem starpgadījumiem mālupieši nodeva apmēram 50 angļu kara šauteņu, zināmu skaitu revolveru un privātos ieročus. Visa procedūra vilkās apmēram divas stundas.

Pārmaiņas piedzīvoja arī pagasta kooperatīvs. Tam bija divi veikali — viens Mālpē un otrs dzelzceļa malā pie Žērveļiem. Kooperatīva valdes priekšsēdētāju Valentīnu Pelēci nomainīja Antons Spuģis ar palīgu Konstantīnu Ķelli. Veikalu vadītājus un pārdevējus atstāja darbā.

Piensaimnieku sabiedrību pārmaiņas neskāra. Valde palika tā pati. Tāpat pienotavas vadītājs, grāmatvedis un visi strādnieki. Jauns postenis bija pienotavas darbības kontrolieris. Tādam amatam izraudzīja partijai uzticamu vīru Pauli Samsonu. Viņam bija neierobežotas tiesības kontrolēt visu pienotavas darbību — sākot ar grāmatvedību un beidzot ar trauku mazgāšanu. Viņš varēja arī atlaist un pieņemt darbiniekus. Tautā Pauli sauca par piena politruku.

Arī Rābes un Baloža dzirnavām, kaut arī tās vēl nebija nacionālizētas, iecēla partijas pārraugu. Tas bija viens no dzirnavu strādniekiem Voldemārs Augstkalns. Arī viņam bija tādas pat tiesības kā piena politrukam.

Skolu pagaidām vēl lika mierā. Droši vien, kāds no skolotājiem apsolījās būt par ziņotāju, bet tauta tā nezināja. Skolotājus nomainīt nevarēja — komunistiem nebija savas līnijas cilvēku, kas varētu kā skolotāji strādāt.

Radās dažādi jauni postepi un nedzirdēti to nosaukumi.

Pirmie bija lauku darbu uzraugi. Laikam partija neticēja, ka zemnieki arī turpmāk gribēs čakli strādāt. Vajadzēja atjaunot vergu laika stārasta posteni. Izraudzīja divus — kooperatīva veikala vadītāju Oskaru Bici un drēbnieku Oto Ķiseri. Nevienš no tiem īsts zemnieks nebija un lauku darbus nesaprata. Nevar teikt, ka tie mēģinātu strādātājus darbā izdzīt, bet kaut kāda atskaite par padarīto viņiem bija jādod. Diezgan bieži sēdēja pie pudelēm un ar zemniekiem satika īsti labi.

Latvijas laikā visā plašā apkārtnē bija tikai viens nodokļu inspektors — Alūksnē. Jaunajai iekārtai tas likās par maz. Nodokļu piedzinējam jābūt katrā pagastā. Mālupei nozīmēja to pašu Oskaru Bici. Būdams vekalnieks, tas likās piemērotākais nodokļu aprēķināšanas darbam.

Tad no augšas bija nākusi pavēle pagastā dibināt MOPRU. Kas tā par biedrību, arī paši komunisti labi nezināja. Tautai tāda esot vajadzīga, pārējo pateikšot vēlāk. Pašā sākuma bija pieteikušies trīs biedri — Jēkabs Bubucs, Augusts Zīverts un Jūlijs Zābaks. Vēlāk to radās vairāk. Komunistu laiks bija par īsu, lai MOPRA

kaut ko pavektu.

Nodibinājās arī Arodbiedrība. Agrāk tādas Mārupē nebija. Kādu strādnieku organizēšanai arodbiedrība domāta, neviens līgā nezināja. Abi izraudzītie pilnvarnieki Oto Ziņģis un Voldemārs Endzelis teica, ka arodbiedrības biedri būšot visi, kas vien kaut ko strādādot. Laikam tādas arodbiedrības projekts palika uz papīra, ja pilnvarniekiem kādi papīri vispār bija.

Gribētas un arī negribētas pārmaiņas pagasta izpildkomitejai nācās izdarīt vienu pēc otras līdz apnikumam. Tās nekalpoja iedzīvotāju labklājības celšanai, bet tikai komunistu varas nostiprināšanai.

Sarkanie varas vīri baidījās, ka kaut kur varētu sākties organizēta pretestība. Brīdinājumus par to un mudinājumus uzmanties tie saņēma no centrālajām iestādēm. Milicijas darbinieki pastāvīgi izsekoja aizdomās turētos iedzīvotājus. Visvairāk uzmanīja agrākos pašvaldības darbiniekus un aizsargus. Draudus varēja just uz katra soļa.

Iedzīvotājos sāka zust agrākais darba prieks un taupības gars. Bezcerība veicināja dzeršanu. Brandavu, ko sauca par kandžu, brūvēja paši zemnieki. Tas bija stingri aizliegts ar likumu, bet iedzert mīlēja arī paši likuma sargi. Nereti, kad saimnieks tecināja kandžu, milicijas P D tam pienesa ūdeni. Pēc darba amatvīrs saņēma dažas pilnas pudeles par palīdzēšanu.

Tāda draudzēšanās daudz nepalīdzēja. Mazie P D bija tikai melnā darba darītāji, nekādu lemšanas tiesību viņiem nebija. Ja tie ko zināja par varasvīru nodomiem, tad baidījās to pieminēt.

Baiļu, nemiera un drūmu nojautu pilns atnāca 1941. gads. Reizē ar minējumiem un baumām par Vācijas-Padomju savienības karu pastiprinājās arī cilvēku uzraudzība un izspiegošana. Ļaunākais bija tas, ka daudzi agrākie draugi, kaimiņi un pat tuvi radnieki viens otram vairs neuzticējās. Tie baidījās no ziņotājiem. Vecais miera un sadraudzības gars ļaudīs sāka izzust.

* * *

Arī pilsētās dzīve vairs negāja vecajās sliedēs. Alūksni krievu kultūra bija pārvērtusi līdz nepazīšanai. Visredzamāk tā bija skārusi 7. Siguldas kājnieku pulka karavīru mītnes (kazarmas) ezera krastā.

Tās bija celtas valsts brīvības gados un atšķirās no agrākajām, pirms Pirmā pasaules kara celtajām karavīru mītnēm. Ne tikvien plašās, gaišās un ērtās iekštelpas, bet arī ēku ārpusē bija veidota gaumīgā un modernā izskatā. Laikam tās bija labākās karavīru mītnes visā Latvijā.

7. Siguldas pulks tajās mitinājās visu Latvijas pastāvēšanas laiku. Gaŗus gadus pulka komandieris bija pulkvedis Frickaŗus. Viņš bija ne tikvien krietns kaŗavīrs, bet arī audzinātājs un labs pulka saimniecības vadītājs.

No apmācībām brīvajā laikā kaŗavīri stādīja augļu kokus, ogu krūmus un raka puķu dobes. Lielu laukumu zemes katru pavasari sagatavoja dārzeniem. Tas palīdzēja pulka kaŗavīrus apgādāt ar uzturu. Ceļu malas apstādīja dzīvžogiem un krāšņuma kokiem.

Sevišķi skaisti izkopta bija pulka kritušo kaŗavīru pieminekļa apkārtne. Granītā veidotais piemineklis atradās netālu no mītnēm, uzkalniņā — Alūksnes ezera krastā. Viss uzkalniņš bija apstādīts puķēm, kas ziedēja visu vasaru. Celiņi nocementēti vai izlikti ar šķeltiem akmeņiem. Katru gadu 18. novembrī pie pieminekļa pilsēta rīkoja svinīgu kritušo piemiņas brīdi ar kaŗavīru godasardzi.

1940. gada vasarā, kad Alūksnē ienāca sarkanā armija, latviešu kaŗavīrus pārvietoja uz Liteni. Viņu vietā telpās iegāja sarkanarmieši.

Skaistā kaŗavīru mītnu apkārtne uzreiz pārvērtās. Pie kokiem piesietie zirgi nograŗuza mizu. Smagie kravas spēkrati brauca pāri dzīvžogiem un puķu dobēm. Tīrais kaŗavīru vingrošanas laukums ēku vidū kļuva par lūžņu un atkritumu krātuvi. Rūpīgi koptajos zāļu laukumīnos ganījās zirgi, tāpat augļu un ogu dāŗzos. Apgraŗutās ābeles nokalta. Zirgu barošanai savesto sienu, kas bija nomests nekārtīgās čupās, vējš dzenāja pa visu apkārtni.

Mītnes bija pilnīgi krievu armijas ziņā, un latvieši tās apmeklēt nedrīkstēja. Kas bija noticis telpās, atklājās tikai pēc krievu izvākšanās.

Visas kaŗavīru guļiņas aizvestas uz „bagāto” Padomju Savienību. Gulēšanai uz grīdas noklāti salmi, kas pilni blusām. Visā sarkanarmiešu valdīšanas gada laikā grīdas ne vienu reizi neesot mazgātas. Atejas aizsērējuŗas, un zaldāti savās vajadzībās gājuŗi ezer malas ogu dāŗzā un aiz dzīvžogiem. No pagraba telpām, kas arī lietotas kā ateja, augšā nākusi necieŗama smaka. Tāpat smirdējusi visa mītnu apkārtne.

Tādu savu paziŗanas zīmi bija atstājusi austrumu „kuļturnij narod”.

* * *

Pienāca 1941. gada pavasaris. Valodas par gaidāmo Vācijas Krievijas kaŗu kļuva skaļākas. Kādreizējos latviešu tautas apspiedējus, vācieŗus, ļaudis sāka gaidīt kā atbrīvotājus. Par komūnistu terroru neko ļaunāku nemaz nevarēja iedomāŗ. Tani pat laikā prāŗus satrauca ziņas par pēkŗšņām cilvēku apcietinā-

šanām. Meklēti tiekot tautas kaitnieki un ienaidnieki, kas no apkārtnes jāizolē.

Marta pirmajās dienās pagasta varasvīri bija saņēmuši sevišķu rīkojumu, kas tiem zināmu laiku jātur pilnīgā slepenībā. Kāda augstāka iestāde izpildkomitejai pavēlējusi izraudzīt vienu saimniecību, no kuŗas tās īpašnieks bez brīdinājuma izraidāms. Zeme, mājas un viss inventārs pārskaitāms valsts īpašumā.

Mājas atstājot, īpašnieks var līdzņemt vienu zirgu, govī, pāris sīklopus un vistas, bet uz dzīvošanu nedrīkst apmesties tuvāk par desmit kilometriem no atņemtās saimniecības. Par drēbēm un maizi lemj izpildvara uz vietas. Rīkojuma īstenošanai radāma sevišķa komisija ar pagasta izpildkomitejas priekšsēdētāju kā tās vadītāju.

Tā bija barga pavēle, kas pagasta varasvīriem neesot patikusi. Kuŗu saimnieku lai padzītu no mājām, un kas to darīs? Par speciāli sasauktās izpildkomitejas sēdi tās dalībnieki nevienam daudz nestāstīja. Varēja nojaust, ka pašos lēmējos nav bijis vienprātības. Tā kā augsto kungu pavēle tomēr jāpilda, tad vienojušies no mājām izlikt Mišķu māju saimnieku Oto Bitanu. Izraudzījuši arī pieprasīto konfiskācijas komisiju, bet izpildkomitejas priekšsēdis Leons Stilve nav bijis pierunājams uzņemties tās vadību.

Tāpat kā Oto Bitans arī Stilve bija ilggadīga muižas zemes rentnieka dēls. Abiem saimniecības bija apmēram vienāda lieluma. Visu Latvijas laiku tie bija vienlīdz smagi strādājuši, un algai saņēmuši to, ko zeme deva. Varbūt viņu tēvi kādreiz muižai renti laikā nesamaksāja, bet tāpēc barons viņus no mājām neizlika, kaut arī viņam bija tiesības to darīt. Kādas tiesības būtu Stilvem tagad Bitanu padzīt no viņa saimniecības?

Lai mazgātu rokas nevainībā, komisijas vadītāja postenim cilvēku izprasīja no Aprīņa izpildu komitejas Valkā. Tie atsūtīja savu uzticības vīru Alksni. Vēlāk kļuva zināms, ka tas Latvijas laikā par kādu kriminālu nodarījumu sodīts ar cietuma sodu.

Jaunais amatvīrs nekavēja laika. Viņa aicināti, 12. martā Mārupē sabrauca visi speciālās komisijas locekļi — Paulis Grīnbergs, Oskars Bics, pagasta milicis Arvīds Teterovskis, darbvedis Oto Brilts, kas bija nozīmēts par komisijas sekretāru, un divi P D ar šautenēm — Antons Spuģis un Oto Ziņģis.

Agrā priekšpusdienā tie ieradās Miškos. Bitanu saime par apmeklējuma nolūka nekā nezināja. Sameklējis saimnieku, Alksnis to tūlīt arī izskaidroja. Nosaucis visu, ko Bitani drīkst ņemt līdz, tas pavēlēja viņiem posties ārā no mājām. Lai nerastos nekādi pārpratumi, tas vēl pateica, ka komisija nekādas iebildumus neuzklausts, nekādiem jautājumiem neatbildēs un

katru pretošanos salauzis ar varu. Bruņotie P D, kas stāvēja lielajam biedram aiz muguras, neļāva šaubīties par teiktā nopietnību.

Sākās inventāra uzņemšana. Miški bija liela un viena no priekšzīmīgākām saimniecībām plašā apkārtnē. Sevišķa vērība bija pievērsta lopkopībai. 20 L. B. slaucamās govīs, katra deva pāri par 200 kilogramiem sviesta gadā. Apmēram tikpat daudz jaunlopu. Bija 6 darba zirgi, 4 kumeli un transportam smagie kravas spēkrati.

Centīgākais inventāra uzņēmējs bija Oskars Bics, kas rūpīgi saskaitīja visas uz gultām uzklātās segas un palagus. Tad galdus, krēslus, traukus un visas lietas istabās un virtuvē. Kad čaklie konfiscētāji tika laukā pie darba rīkiem, labības, lopbarības un citām mantām, tie bija noguruši un kļuva pavirši. Klēti labības nesvēra, kā tas bijis paredzēts, bet svaru pierakstīja uz acumēra. Arī tad līdz vakaram tie nespēja visa paveikt.

Alksnis „žēligi” atļāva Bitaniem vēl vienu nakti pārgulēt savās mājās. Lai nenotiktu kaut kas nepareizs, par mājas sargiem tas norīkoja abus P D Spuģi un Ziņģi.

Nakti nekas nenotika, un otrā rītā speciālā komisija pabeidza inventāra uzņemšanu. Tad arī abiem vecajiem Bitaniem bija laiks atstāt savā mājās. Viss, ko viņi drīkstēja ņemt līdzi, bija sakrauts divos ratos. Tā bija Mišku saimnieku mūža alga. Izbraucot pa vārtiem, Alksnis tiem vēl piekodināja — savu māju tuvumā nekad vairs nerādīties.

Bitani apmetās pie sava znota Valentīna Pelēča Ciršņos. Tas bija tuvāk par rīkojumā noteiktiem 10 kilometriem, bet Alksnis, lai viss darījums neizskatītos pārāk nežēlīgs, bija to atļāvis.

Tanī pat laikā un tādā pat ceļā arī citos pagastos no mājām bija izdzīti viens vai divi saimnieki. Kāpēc partijas augstākā vadība tādu akciju rīkoja? Par Miškiem pagasta izpildkomiteja ziņoja, ka tur tikšot ierīkots zirgu koplietošanas punkts. Zirgus varēšot aizlienēt tās saimniecības, kas to trūkuma dēļ nespējot laikā paveikt lauku darbus.

Tādai plāpāšanai zemnieki neticēja. Lieku zirgu, kas punktā būtu novietojami, pagastā nebija. Tie būtu jāatņem zemniekiem, kas savukārt no punkta tos aizņemtos darbam. Tāda maiņa lauku darbus nevis pasteidzinātu, bet nokavētu.

Mārupiešu vērtējumā akcija bija ievadījums kolchozu sistēmai. Laikraksts „Darba Zemnieks”, kas agrāk skaļi daudzinaja saukli — kolchozu nebūs, jau ilgāku laiku par to klusēja. Atsavinot katrā pagastā dažas saimniecības, partijas vadība gribēja redzēt, kā uz to reaģēs pārējie zemnieki. Tā kā nekāda pretestība neradās, tad kolchozu ierīkošanai nekādu šķēršļu nebija.

Pretestība neradās, bet Bitanu padzišana no mājām atņēma saimniekiem pēdējās darba prieka druskas. Kā gan tie varētu gatavoties sēšanai, ja nebija nekādas drošības par to, cik ilgi valdība atļaus savos tīrumos strādāt? Kam piederēs raža?

Uz tīrumiem vēl bija sniegs, kad pagasts no Padomju Savienības saņēma koksagīza sēklu. Latvieši tādu vārdu dzirdēja pirmo reizi. Tas esot stāds no kā krievi ražojot gumiju. Sēklu svēra un sadalīja pa saimniecībām. Dalītāji katram saimniekam pieteica, ka rudenī valdībai nododamo ražu aplēsīs pēc izsniegtās sēklas daudzuma. Uz tādiem noteikumiem neviens sēklas negribēja ņemt, bet izpildkomitejai, savukārt, bija jātiek no tās valā. Spieda ar varu. Tos, kas daudz runāja pretī, draudēja izsludināt par kaitniekiem. Jāņem vien bija. Neviens nekā nezināja arī par gumijas stādam vēlamo augsni, iestrādāšanu un mēslošanu. Krievi nekādu pamācību nepiesūtīja.

Par laimi pagastam piesūtītās sēklas nepietika, lai ar to „apveltītu” visas saimniecības. Arī tie, kas to iesēja, nekā nesagaidīja. Laikam sēkla bija bojāta — lielāko tiesu tā nemaz neuzdīga.

Bejas pagastam piesūtītā sēkla bijusi uzdiedzēta jau agrāk, bet kad tā pienāca pagastā, asni bija jau sakaltuši.

* * *

Aprīļa sākumā no Kusas pagasta Ģērķiem pienāca ziņa par mana brāļa Pauļa apcietināšanu. Jau vairākus gadus viņš tur strādāja par pienotavas vadītāju. Bija aizsargu vada komandieris.

Tulīt pēc ziņas saņemšanas uz Kusu aizbrauca jaunākais brālis Valdis. Pienotavas apkalpotāja Driķa sieva bijusi apcietināšanas lieciniece. Kādā vakarā, kad Paulis pienotavas kancelejā pie galda strādājis, telpā pēkšņi iebrāzuši vairāki miliči. Bez kādiem paskaidrojumiem tie saslēguši viņam rokas dzelžos. Tad pārmeklējuši dzīvokli. Visrūpīgāk tie rakājušies pa kancelejas galda atvilktnēm un Pauļa palielo bibliotēku. Izpurinājuši visas grāmatas, izcilājuši fotografijas un izskatījuši arī pastmarku kolekciju. Licies, ka miliči (viens no tiem privātā uzvalkā) meklējuši kādu papīru, bet nekā neesot atraduši.

Pāris nedēļu Paulis bija turēts Madonas cietumā, tad pārvests uz Rīgu.

Maija sākumā piederīgie Mālpē no Pauļa saņēma īsu vēstuli. Tā bija izsūtīta no Centrālcietuma Rīgā. Viņš prasīja tam aizsūtīt veļu, pāris dvieļus, kreklus un siltāku kamzoli. Pacīņa ar viņa vārdu sūtāma uz milicijas namu Stabu ielā.

Valdis prasīto aizveda uz Rīgu. Norādītā namā aiz pieņemamā lodziņa pajauna, melnmataina sieviete, spriežot pēc izskata un izrunas — židiete, paciņu pieņēmusi, bet uz jautājumu — par ko Paulis apcietināts, un vai viņš varētu to apmeklēt, strupi atcirtusi, ka viņa nekā nezinot, lai pienākot nākošā dienā, tad visu pateikšot.

Gaitenī Valdi aizturējusi kāda veca sieviņa, kas sarunas laikā tam stāvējusi aiz muguras. Viss, ko viņa gribējusi teikt, — lai rītā tas šinī namā nerādotos. Viņa esot vairākkārt redzējusi, ka jaunus cilvēkus, kas prasot ziņas par apcietinātiem piederīgiem, pašus apcietinot.

Pēc komunistu padzišanas Tautas palīdzības darbinieki Centrālcietuma papīros bija atraduši arī Pauļa vārdu. Maija mēnesī viņš divas reizes potēts pret tīfu. Tā bija drūma un sāpīga ziņa. Divreiz potēti bija tie, kurus atrada nomocītus Centrālcietuma sētā un Bīķernieku mežā. Visi, kurus aizsūtīja uz Sibīriju, bija potēti trīs reizes. Par noslepkavoto patriotu atrakšanu Mālpē ziņa pienāca par vēlu: Pauļa identificēšanai uz Rīgu neviens no piederīgiem neaizbrauca.

Ar to nav pilnām pierādīts, ka viņa dzīvība tika izdzēsta Centrālcietuma pagalmā, bet cits izskaidrojums Pauļa bezvēsts pazuššanai nav radies. Jāpieņem, ka viņš bija viens no tiem sadistu nomocītiem patriotiem, kuŗu personība palika nenoskaidrota.

Pēc Madonas atbrīvošanas cietuma telpās bija uzieti daži sienās ieskrāpēti patriotiski saukļi. Zem viena no tiem: Latvijas vārds — svēts vārds, bija paraksts — P. Ozols. Tas bija Pauļa pēdējais ticības apliecinājums.

Pienāca 1941. gada 14. jūnijs. Tā bija diena, kādas latviešu tauta nebija piedzīvojusi kopš 1583. gada, kad grāfs Šeremetjevs Vidzemē medīja cilvēkus.

Nelaime neaizgāja garām arī Mālpes pagastam. Tā sākās agrā rītā, kad smagajos kravas spēkratos Brencos iebrauca kāds svešs milicijas ierēdnis un četri bruņoti sarkanarmieši, kas bija izsūtīti no Alūksnes. Par vāga vadītāju bija mobilizēts pilsētas atsavināto veikalu šoferis Emīls Martini.

Uz ceļa tos sagaidīja pagasta milicis Arvīds Teterovskis un izpildkomitejas loceklis Paulis Grīnbergs, kas tālākā braucienā kalpoja par Mālpes ceļu un cilvēku pazinēju.

Brencos miliči apcietināja pamatskolas skolotāju Jāni Kataju. Viņš bija pagasta Mazpulka vadītājs. Strādāja ar ļoti labām sekmēm. Bija labs padomdevējas lauku darbu un māsaimniecības mechanizācijas jautājumos. Blakus skolotāja amatam aktīvi darbojās arī sabiedriskā laukā — rīkoja ekskursijas, spēlēja teātrus.

Nākošais bija Balvu māju saimnieks Aleksandrs Kalniņš. Tas nav bijis mājās un no apcietināšanas izglābās. Viņš bija Mārupes aizsargu nodaļas priekšnieks.

Tad cilvēku ķērāji ieradās Mārupes muižā. Tur viņi apcietināja Oskaru Bērziņu. Tas bija vīrs, ko mārupieši ļoti maz pazina. Latvijas laikā strādājis Politiskajā pārvaldē Rīgā, bet pēc komunistu ienākšanas no darba atlaists. Cilvēkos daudz nerādījās. Kopā ar ģimeni dzīvoja pie sievastēva Pēterā Āboliņa Mārupē. Ēkai viņa dzīves vieta ir bijusi zināma, un tās kalpiem nebija grūti to atrast.

Pēdējais 14. jūnija upuris Mārupes pagastā bija Puriņu māju saimnieka dēls Alfreds Sēja. Viņš vadīja aizsargu nodaļas sporta kopu. Centīgs jauns puisis, kam pagastā neviena ienaidnieka nebija. Smagi strādāja tēva tīrumos un organizēja savus sportistus. Jāšaubās, vai paši miliči zināja, kāpēc jauno Sēju bija pavēlēts apcietināt.

Jau nākošā dienā kļuva zināms, ka līdzīga cilvēku medīšana notikusi arī visos blakus pagastos. Tie bija cietuši smagāk kā Mālupe. Apcietināti bija ne tikai atsevišķi cilvēki vien, bet arī veselas ģimenes. Kāpēc bija pavēlēts Mārupē ģimenes neaizskart, palika nezināms.

Tanī pat laikā apcietināšanas vilnis bija vēlies pāri arī kaņavīru noņemnei Litenē. Tas skāra arī mārupiešus. Virsleitnants Arvids Ernīss no Proņkāms aizturēšanas brīdī bija pretojies un turpat nošauts.

Kapteinis Arnolds Pelēcis no Cīršņiem bija apcietināts un deportēts uz Sibīriju. Vēlāk Mārupē atnāca ziņa, ka viņš nošauts 1942. gada martā Dudinkā.*

14. jūnija akcijas laikā Mārupes varasvīri neesot varējuši saprast, kāpēc nav pavēlēts apcietināt Ernestu Kupču? Par to ilpildkomiteja ziņojusi uz Valku un prasījusi tuvākus paskaidrojumus. Atbilde nebija ilgi jāgaida.

18. jūnijā ar vieglo vāģi pie pagastmājas piebrauca Alūksnes milicis Lagzdīņš un kāds krievs formas tērpā. Tie paņēma līdz ilpildkomitejas priekšsēdi Stilvi, vēl vienu pavadoni un brauca uz Sofikalnu. Nezinādami, kā Kupči viņus sagaidīs, tie baidījušies pagalmā iebraukt. Pavēlējami vāģim apstāties gabaliņu nost no

*Kapteina Arnolds Pelēča sieva Emma ar abiem dēliem Juri un Arnoldu 1948. gadā no Mārupes izsūtīti uz Sibīriju. Viņiem līdzī aizbraukusi arī Pelēča māte Minna. Jaunākais dēls Arnolds, kas bija dzimis pēc tēva deportēšanas, saslimis un miris pie Obas upes. Tēvs viņa netika redzējis. Abi ir atraduši mūžīgo atdusu Sibīrijā.

mājām piekaldnē, tie iesūtījuši abus pavadonūs paskatīties, ko majinieki dara. Kupči nedomāja pretoties.

Tikai pēc laba brīža gūstītāji sadūšojās iebrukt sētā. Drošības pēc, turēdami šaušanas gatavībā revolverus, tie pavēlēja mājiniekiem pacelt rokas. Visus pārmeklēja. Nekā neatrada ne pie cilvēkiem, ne mājās.

Kad māju pārmeklēšana bija beigusies, Lagzdiņš paziņoja, ka Ernests ar sievu Alvīni ir arestēti. Abiem lika paņemt līdz siltākas drēbes un sēsties mašīnā. Vienā vāgī visiem vietas nepietika. Milicis pavēlēja lietot Kupču jaunākā brāļa skolotāja Pauļa vieglos spēkratus, kas Sofikalnā bija atbraukti labošanai. Tie jau bija braukšanas kārtībā. Ernestam ar Alvīni neļāva sēdēt kopā, bet izdalīja katru savā vāgī.

Arestētos aizveda uz Alūksni, bet tur nepaturēja. Tūlīt tos nosūtīja uz Valku, kur tie viens otru mūžā redzēja pēdējo reizi. Alvīnei atļāva braukt mājās, bet Ernests bez kādiem paskaidrojumiem ievietots cietumā.

Divas reizes dzīvē no komunistu piespriedē nāves soda tam bija laimējies izbēgt, trešo reizi tie viņu panāca. Par Ernesta Kupča likteni trūkst jebkādu ziņu.

1941. gada 14. jūnija cilvēku gūstīšanas akcija skāra visu Latviju. Tā bija organizēta ar profesionālu čekas rutīnu un māku. Bija jātic pagastu miličiem un citiem varasvīriem, kas apgalvoja, ka līdz pat 14. jūnija rītam par akciju tie nekā neesot zinājuši. Augstākās iestādes visus sagatavošanas darbus bija pratušas noturēt pilnīgā slepenībā.

Tikai nedaudziem laimējās no gūstītājiem izmukt. Daži palika dzīvi nejaušas sagādīšanās dēļ. Viss lielais vairums padevās liktenim un aizgāja mocekļu ceļos.

Ir zināms saimnieks, kas 14. jūnija vakarā pārnāca mājās pēc tam, kad ģimene bija aizvesta. Cerēdams, ka tam atļaus būt ar savējiem kopā, tas aizgāja un pieteicās pats. Pēc vairākiem gadiem no Sibīrijas atnāca ziņa, ka labprātīgais katordznieks savas ģimenes neesot redzējis un nezinot, kur tā esot.

Kādās citās mājās apcietinātāji ieradusies pavēlu vakarā. Saimnieks, redzēdams tos ienākam pagalmā, paguvus pa logu izlēkt dārzā un paslēpties aiz ogu krūma. Pēc brīža krūmam otrā pusē nostājies gūstītāju sargpostenis. Iebrucēji, saimnieka meklēdami, izložņājuši visas mājas, bet nevienam neienācis prātā pārmeklēt dārzu. Saimnieks izglābās, bet sieva un mazā meitiņa aizgāja tālos ceļos uz Sibīriju.

14. jūnijā daudzi no vajātājiem iespētu izbēgt, bet tie baidījās to darīt. Nevienš nezināja, cik tuvu patiesībā bija atbrīvošana. Ļaudis gan ticēja, ka karš ir nenovēršams, bet par to, kad tas varētu sākties, klīda tikai baumas.

Svētdien, 22. jūnijā, pagastu pāršalca sengaidītā ziņa — kaŗš bija sācies. Maskava ziņoja, ka Hitlera barbaru bandas esot iebrukuŗas sadalītās Polijas krievu daļā, bet panākumu tiem nekādu neesot. Tie, kas ar saviem radio aparātiem spēja uztvert vācu stacijas, nekādas skaidrības nedabūja arī no otras puses. Kauju operācijas notiekot pēc plāna. Tas bija viss, ko ziņoja vācieŗi.

Prieks un cerības uzstās augstā vilnī. Maskavas lielbai par Vācijas sakaušanu un drīzām kara beigām neviens neticēja. Visi gaidīja vāciešus. Bija pienācis laiks saraut latviešu tautai krievu uzliktās važas.

Neviens, kas pagasta komunistiem varētu likties bīstams, mājās vairs neguleja. Sevišķi nemierīgi par savu drošību jutās bijušie aizsargi un pašvaldības darbinieki. Tie baidījās, ka sarkanie varētu atkārtot kaut ko līdzīgu 14. jūnija akcijai. Mežos pārnākšņoja vairāk vīriešu nekā savās gultās.

24. jūnijā izpildkomiteja pavēlēja visiem pagasta iedzīvotājiem nekavējoties nogādāt pagastmājā savus radio uztvērējus. Vareja saprast, ka rīkojums bija nācis no kādas augstākas iestādes. Tā bija ļoti laba ziņa. Tas, ko krievi neļāva dzirdēt, varēja būt vienīgi neveiksmes frontē. Jānovāc bija arī visas antenas.

Pagastā bija arī daži neregistrēti uztvērēji, kas uz pagastmāju netika nogādāti. To īpašnieki klusām aizliegtās ziņas klausījās un stāstīja arī citiem, — sarkanie pirmajās kaujās bija smagi sakauti.

Savu gaisa spēku vajadzībām Annas pagastā krievi steigza ierīkot nelielu lidlauku. Laukuma nolīdzināšanai no apkārtnējiem pagastiem izpildkomitejas uz Annu dzina vīrus ar lāpstām un zirgus ar ratiem. Augstākos zemes pauguriņus lika norakt un ar zemi piepildīt ieplakas. Tie bija labi sazēlušī zaļi labības tīrumi, ko paši malēnīši izbrādāja, apbēra ar zemi un izraknāja.

Dienā, kad mālupiešiem bija jābrauc lidlauku līdzināt, Daugavpils virzienā jau varēja sadzirdēt liелgabalu ducināšanu. Nebija nekādu šaubu par to, ka fronte virzījās uz austrumiem.

Darbu sākot, laukumā kustējās vairāki simti zirgu un cilvēku. Darbus rīkoja vietējie varasvīri, bet viņi nebija vienīgie noteicēji lidlaukā. Mazās grupiņās pa laukumu staigāja bruņoti sarkanarmieši. Nevienam tie neko neteica un neaizrādīja, bet vienmēr kustējās uz to pusi, kur kāds bariņš vīru, darbu aizmirsuši, stāvēja un plāpāja. Slinkie klausinieki mudinājuma negaidīja, pamanīdami krievus, tie sāka atkal strādāt.

Jau paagrā rīta pusē pāri talcinieku galvām trakā ātrumā pārdrāzās trīs vācu lidmašīnas. Cilvēku un zirgu jūkli tās nešāva un bumbas nemeta. Sarkanarmieši gan norāva savas šautenes no pleciem, bet nepaguva ne reizes izšaut, kad vācieši jau bija

projām.

Vairāki māļupieši, būdami labi dzērāji, bija paņēmuši pa pudelei brandava arī līdz. Tā gan nebija valsts maraka, bet pietiekami laba pašu tecinātā kandža. Pirmie krūmos ielīduši pudeli cilāja Ernests Liepiņš, Augusts Lietapurs un vēl kāds trešais. Kad viņiem tuvojās sarkanarmiešu patruļa, ar nepārprotamām kustībām tie lēnām sāka atpogāt bikses. Aizbildinājuma par slinkošanu bruņotie darba pārraugi tiem neprastja. Vēlāk iereibušie zemes līdzinātāji kļuva drošāki un no uztraudztājiem vairs nebaidījās, bet tad kaut kas jau bija mainījies.

Ap pusdienas laiku krievi kļuva nemierīgi. Slinkotājus tie vairs netramdīja, bet sāka pulcēties laukuma malā un uztraukti par kaut ko savā starpā sarunājās. Varēja just, ka kaut kas nebija vairs kārtībā.

Kādam no viņiem bija gadījies pagriezties uz to pusi, kur daži talcinieki sēdēja un dzēra kandžu. Savu dzeramo tie piedāvāja arī krievam. Tas neatteicās. Pasniegto glāzi viņš iztukšoja un pateica arī paldies. Nabaga zaldātnim tā bija pēdējā degvīna glāze mūžā.

Draudzīgo šnabja sadzēršanu ar Malienas zemniekiem bija redzējis vienības politiņuks. Tas piegāja pie dzērājiem, paņēma zaldātu pie rokas, pveda to dažus soļus nost no citiem un nošāva. Revolvera plīkšķis aizskanēja pāri laukumam, un to dzirdēja visi klausinieki.

Iespējams, ka kandžas dzeršana nemaz nebija viņa nāves grēks. Varbūt tas bija izdarījis kaut ko citu, ko zināja tikai politiņuks, un soda izpildīšana pēc iedzēršanas bija tikai sagādīšanās. Laukuma līdzinātājiem gan tā nelikās.

Drīzi pēc tam sarkanarmieši sakāpa savos strupajos kravas spēkratos un steidzīgi aizbrauca. Nevienam nekā tie neteica un nekādus rīkojumus neatstāja. Laikam no vācu ielenkuma tie arī izspruka.

Tanī pat laikā, no rietumiem nākdamas, lidlauku pārlidoja 8 vai 9 krievu lidmašīnas. Viena no tām, kas bija labi atpalikusi aiz pārējām, lidoja krietni zemāk par citām. Viens spārns tai bija šķībi sasvēries uz leju un uz priekšu. Uz otra spārna motora propelleris negriezās. Bija redzams, ka ilgi gaisā tā neturēsies.

Droši vien krievu lidotājs gaisā drebēja un svīda nāves sviedrus, bet tanī pat laikā uz zemes Annas pagasta laukuma līdzinātāji priecīgi staipīja kaklus un kāpa uz ratiem, lai labāk redzētu, kā Staļina gaisa ērglis gāzīsies lejā. Lidmašīna pazuda aiz kokiem. Tā bija nokritusi Māļupes mežā netālu no Briediniekiem. Lidotājs palicis dzīvs.

Palikuši bez uztraudztājiem, šķūtnieki sāka izklist. Annas pagasta varasvīri gan mēģināja tos vēl pierunāt darbu turpināt, jo

krievi varot atgriezties, bet neviens tiem neklaustīja. Saulīte vēl bija labā gabaliņā, kad ļoti steidzīgi būvējamais lidlauks jau bija pilnīgi tukšs.

Otrā dienā Mārupes varasvīri, juzdami pienākumu palīdzēt sarkanai armijai, gājuši mežā nokritušās lidmašīnas meklēt. Tānī pat laikā lidmašīnas meklējuši arī daži aizsargi un partizāni, kas mežā jau dzīvoja. Abas grupas nejauši sastapušās. Nezinādami, cik pretinieka grupā cilvēku un kāds tiem apbruņojums, nevieni cīņas nebija sākuši.

Vēlāk nogāzto lidmašīnu mežā uzgāja, un ziņkārīgie mārupieši izplēsa no tās visu, kas plēšams. Sarkanā putna vraks palika guļam egļu jaunaudzē.

Dienas un arī naktis kļuva nemierīgas un trokšņainas. Gaisu pietrīcināja daudzās lidmašīnas, kas kā sirdīgas lapsenes skraidīja visos virzienos. Tie bija vācieši. Ko viņi naktīs ar savām gaismas raķetēm meklēja virs Mārupes mežiem, neviens nezināja.

Vāciešu tuvumu jūta arī pagasta varasvīri. Tie kļuva nervozi un viens pēc otra no Mārupes nozuda. Tie, kas palika, meklēja sev draugus un aizstāvētājus.

Kāda bēgošo sarkanarmiešu daļa ar daudziem zirgiem un ratiem pie Jaunannas bija nogriezusies uz austrumiem pa veco šaursliežu dzelzceļa stigu. Slīdes tai bija noņemtas jau Pirmā pasaules kara laikā, bet pa zemes uzbērumu varēja braukt ar zirgu. Stiga izbeidzās mežā, purvainā vietā, un tālāk nekur neveda. Tā bija tik šaura, ka pajūga apgriezt uz tās nevarēja. Vasarās pa to neviens nebrauca.

Krievu karavāna tur bija ieskrējusi slazdā. Tie netika ne uz priekšu, ne atpakaļ. Nevarēdami neko citu izgudrot, viņi bija atstājuši savus vergus uz stigas un pa mežiem kājām un jāšus aizgājuši uz austrumiem. Mārupieši, sevišķi Briedinieku un Mišku ļaudis, gāja uz atstātajiem ratiem un nesa mājās visu, ko uz muguras varēja aiznest.

Agri 4. jūlija rītā Stāmerienas virzienā bija dzirdams automatisko ieroču šāvīnu troksnis. Tas nevilcās ilgi, bet vāciešu tuvošanās ar to bija pieteikta. Malienas zemnieki ložmetēju kārtās saklausīja brīvības sveicienu, kas nu bija pienākusi pavisam tuvu.

Visu iepriekšējo nakti pa Alūksnes-Liepnas lielceļu austrumu virzienā vēlās bēgošo krievu karaspēka kolonnas. To vidū bija arī kāda Latviešu teritoriālā korpusa vienība. Tie visi bija latviešu karavīri ar saviem virsniekiem, bet krievu politiķiem. Viņiem draudēja latviešu strēlnieku liktenis. Uz Krieviju iet tie negribēja, bet Latvijā palikt nedrīkstēja. Daži bija dezertējuši jau tūlīt pēc kara izcelšanās.

Īsi pēc saullēkta automatisko ieroču uguns sāka vārties Liepnas virzienā. Tā jau izklausījās pēc istas kaujas. Drīzi vien no rietumu puses atsvilpoja vācu lidmašīna. Virs Demšām tā uzsitās stāvus debesīs, tad, ložmetēju kārtas pāri krievu kolonnai kaisīdama, nāca atkal lejā. Likās, krieviem nebija zenīrtātilerijas. Kauja vilkās apmēram divas stundas. Tad viss kļuva kluss.

Nakti kāda vācu motorizētā vienība, nākdama no Kupravas puses, bija sasniegusi Liepnu. Krieviem nemanot, vācieši ieņēmuši labas pozīcijas abās pusēs ceļam. Izmantojot nākts krēslu, tiem izdevies pāris ložmetējus novietot arī baznīcas tornī, no kurienes labi pārrედzams ceļš Mārupes virzienā. Kad no rīta Liepnai tuvojusies jauna krievu kolonna, vācieši ar savu ieroču uguni tos pilnīgi pārsteiguši.

Dažu minūšu laikā vienu kilometri garais ceļa gabals no Liepnas līdz Demšām piejucis pilns salauztiem ratiem, beigtiem zirgiem un kritušiem krievu karavīriem. Nekādas pretestības tie nepaguvuši parādīt. Garās kolonnas pēdējā puse vairākkārt mēģinājusi sakārtoties kaujai, lai caur Liepnu izlauztos uz austrumiem. Vācu ložmetēji katreiz tos sadzinuši atpakaļ ceļa grāvjos. Krievu zaudējumi bijuši tik lieli, ka pēc divām stundām tiem pietrūcis cilvēku.

Sakautās krievu kolonnas atliekas atstāja kaujas lauku un iebēga mežā uz austrumu pusi. Latviešu korpasa vīri līdz negāja. Daļa no tiem bija dezertējusi jau kaujas sākumā. Tie katrs uz savu roku meklēja ceļa uz mājām. Citi bija paslēpušies mežā ceļa tuvumā un otrā dienā pieteicās pagasta mājā Mārupē. Reizē ar latviešiem no meža iznāca arī tie krievu karavīri, kas savā dzimtenē atgriezties negribēja. Tie visi izskatījās novārguši un vienaldzīgi. Gausi atbildēja uz jautājumiem, bet nekā neprastja. Visi bija pārliecināti par Vācijas uzvaru. Viņi domāja, ka karš drīz beigsies un tad tos laidīsot mājās.

Kaujas laikā apmēram septiņus kilometrus no Liepnas uz Mārupes pusi bija apstājusies pēdējā krievu transporta kolonna. Dzirdēdami priekšā kaujas troksni, tie nemēģināja tālāk tikt, bet arī atpakaļ ceļa nebija. Atlika tikai viena izeja, atstāt vārumus uz ceļa un pa mežu kājām apiet Liepnu. Uzskraudami zirgu mugurām visu, ko tie spētu nest, krievi iegāja mežā.

Atstātie rati bija pilni Latvijā salaupītām mantām. Lielais vairums veikalu preces — drēbes, apavi, cukura maīsi un pārtika. Iedzīvotājiem atņemtie radio uztvērēji, dažas šujammašīnas un medību bises atradās gandrīz katrā vārumā. Pāris smagie spēkrati bija pilni ieročiem un municiju. Pretī Sidrabiņu mājām uz ceļa bija atstāts un aizdedzināts liels kravas vāģis. Tas bija pilns uzvalkiem, mēteļiem, kleitām un arī nešūtas drēbes ruļļiem. Uz

tiem varēja redzēt Rīgas Auduma zīmogu. Daļu kravas uguns bija bojājusi, bet lielāko tiesu apkārtējie iedzīvotāji aiznesa mājās tikpat labu kā vekalā pirktu.

Liepnas-Demšu kaujā kritušo sarkanarmiešu skaits nav skaidri zināms. Apkārtējie iedzīvotāji, kas bija izzinoti kritušo kaņavīru un beigto zirgu aprakšanai, esot sasakītijuši vairāk kā 400 sarkanarmiešus. Tāds skaitlis palika bez apstiprinājuma un arī bez atsaukuma.

Vācu pusē bija krituši četri kaņavīri. Viņu kapi, apzīmēti ar krustiem un uzrakstiem, atradās Kūdupes ceļa kreisajā pusē, mazā uzkalniņā, ļoti tuvu Liepņai.

Tikko kauja pie Liepnas bija beigusies, Mālpē no mežiem sāka nākt ārā tie, kas, baidīdamies par savu drošību, tur bija meklējuši patvērumu. Bijušie aizsargi, pašvaldības darbinieki un patrioti pulcējās pagasta mājā. Tur neviena izpildkomitejas locekļa ne miliča vairs nebija. Tie bija aizbēguši līdz sarkanarmijai vai slēpās savās mājās.

No meža iznāca arī vesela grupa Latviešu teritoriālā korpasa kaņavīru. Ar visiem ieročiem no vienības tie bija dezertējuši un mēģināja nokļūt tālāk aizmugurē. Šautenes bija arī daudziem bijušajiem aizsargiem.

4. jūlijā Mālpē nebija ne vāciešu, ne krievu. Tāds stāvoklis nekādas drošības tomēr nesolīja. Aizmugurē vēl varēja būt kādas sarkanarmiešu vienības vai aizkavējušies Malienas varasvīri, kas vācu pusē nedrīkstēja palikt. Lai tie nevarētu izsprukt uz austrumiem, pagastnieki pie Pededzes tilta ceļu aizsprostoja ar resnu balķi. Abās pusēs ceļam novietojās vīri ar šautenēm.

Minējums izrādījās pareizs. Pirmie Mālpes muižai rikšos tuvojās apmēram 10 līdz 15 krievu jātnieki. Tie gan nenāca no rietumiem, bet no Liepnas puses. Varbūt tie bija dzīvi palikušie Liepnas-Demšu kaujas dalībnieki. Visi bija bruņojušies mašīnpistolēm.

Laimīgā kārtā krievi neiegriezās muižā, bet apjāja tai apkārt pa lielceļu. Ja viņi ierīkšotu muižas pagalmā, tad apšaudīšanās būtu nenovēršama. Jāšaubās, vai mazā aizsargu grupiņa, kas tur patreiz atradās, spētu jātnieku uguns spēkam pretoties.

Sasnieguši Puriņa aptieku, krievi pamanīja šautenēm bruņotos tilta sargus. Strauji tie pagrieza savus zirgus uz dzirnavu pusi un aizauļoja Bejas pagasta virzienā. Tān laikā ceļš caur Visikumu uz austrumiem vēl bija brīvs.

Kādu laiciņu lielceļš bija atkal pilnīgi tukšs. Tad no Liepnas puses uz kalniņu pie Bērziņu mājām parādījās viens pats krievu jātnieks. Likās, uz sava nogurušā zirga muguras viņš snauda. Apstājies muižas pagalmā, tas laikam nezināja, kur tālāk jāt. Piegāja divi mālpupieši, norāva jātnieku no zirga un atņēma tam

šauteni. Krievs nepretojās. Brīdī, kad tas pagriezās, lai ietu pie sava zirga, kāds no malas, neredzēdams, ka gūsteknis bīstams vairs nebija, sarkanarmieti un arī viņa zirgu nošāva.

Tad no Alūksnes puses pie Pededzes tilta vieglajā vāgī piebrauca daži, kā likās, krievu virsnieki. Redzēdami ceļa aizsprostu un bruņotos sargus, tie izlēca no ratiem un paslēpās upes kraujā. Latviešu karavīri, kas patreiz sargāja tiltu, un arī daži aizsargi, sāka krievus apšaudīt. Tie nepadevās, bet krasta ieplakā ieņēma labākas pozīcijas un atšaudījās.

Pretinieki viens otra redzēt nevarēja, un lodes nekādus zaudējumus nenodartīja. Tad kāds kaprālis veikli uzrāpās uz aptiekas jumta, no kurienes ieplaka bija labi pārrēdzama. Aizslēpies aiz skurstēņa, tas vienu krievu virsnieku arī nošāva, bet vairāk neko nepaguva. Jau nākošā mirklī viņu pašu kaklā trāpīja pretinieka lode. Ievainojums bija smags, bet drošsirdīgais kaprālis pats spēja nokāpt no jumta.

Izmantodami Iso apjukuma brīdi, pārējie sarkanarmieši pārmetās pāri ceļam un pazuda rudzu laukā.

No muižas savējiem palīgā piestaidzās grupa karavīru un aizsargi. Tie mēģināja panākt un sagūstīt aizbēgušos krievus, bet rudzu tīrumā to vairs nebija. Arī apkārtnes pārmeklēšana nekādu rezultātu nedeva.

Daži karavīri kritušo virsnieku pazina — tas esot viņu korpusa komandieris ģenerālis Tupikovs. Vairāki citi, kas arī ģenerāli bija redzējuši, tam nepievienojās. Turpat ieplakā gulēja arī otrs krievu virsnieks, kas pats bija nošāviens. Tas esot politrūks Ribcevs. Arī par to visi nebija vienādās domās.*

Pēc apšaudīšanās uz tilta neviens sarkanarmietis uz lielceļa vairs neparādījās. Pienāca vakars. Mālpē bija sapulcējušies jau vairāki desmiti latviešu karavīru. Bija arī daži virsnieki un instruktori. Naktsgulai tos visus izvietoja pagastmājā, pienotavā un krogus telpās. Naktī visapkārt muižai novietoja sargpostenus. Ja arī apkārtne kāda sarkanarmiešu grupa vēl bija, tad muižai tuvumā tie nenāca. Nakts pagāja mierīgi.

Otrā dienā, 5. jūlijā, pagasta centrā nekas sevišķs neatgadījās, bet austrumu daļā aiz sila notikumi risinājās vēl Liepnas-Demšu kaujas ēnā.

Ap brokašķu laiku Sofikalnā sāka pulcēties no paslēptuvēm iznākušie partizāni un aizsargi. Tie jau bija bruņojušies ar ceļmalās atrastiem sarkanarmiešu ieročiem. No meža iznāca grupa

*Vēlāk radās zinātāji, kas apgalvoja, ka pulkvedis Tupikovs 4. jūlijā kritis Liepnas kaujas laikā Kūdupes ceļa malā.

latviešu karavīru un arī apmēram desmit krievu zaldātu. Tie stāstīja, ka mežā esot bars sarkanarmiešu, kas nezina, ko darīt. Padomju Savienībā atgriezies tie negribot, bet gūstā doties esot bail, jo viņiem stāstīts, ka vācieši visus gūstekņus nošaujot. Latviešu sadrošināts, viens no krieviem aizgāja mežā un izveda vēl četrus vai piecus savējos. Bara lielākā daļa izšķīrusies pa mežiem soļot uz Krieviju.

Īsi pirms pusdienām no Liepnas puses vaļējos spēkratos Žerveļiem garām pabrauca divi sarkanarmieši. Ieraudzījuši pie Sofikalna uz ceļa stāvam apbruņotos latviešus, tie strauji apgriezta ratus un iebrauca tos Mārupes dzelzceļa stacijas laukumā. Steidzīgi izlēkuši no saviem sēdekļiem, abi sarkanarmieši paslēpās malkas grēdās.

Latvieši malkas laukumu aplenca un krievus sagūstīja. Viņu pašu vāgos tos aizveda uz Sofikalnu, kur sapulcēti bija visi, kas labprātīgi padevās gūstā. Viens no tiem, ieraudzījis jaunpievestos, kādam latvietim klusu un bailīgi bija pačukstējis, ka sagūstītie esot viņu vienības politruks un tā šoferis. Sargu uzraudzībā gūstekņus paturēja Sofikalnā.

Pie Žerveļiem uz ceļa bija atstāti latviešu vienības „Henschel” firmas apvidus rati. Tie vienībā bija pataupījušies vēl no brīvās Latvijas laika. Aleksandra Kupča dēls Verners iedarbināja motoru un ratus atbrauca Sofikalnā. Tie bija pilnā braukšanas kārtībā. Arī degvielas likās pietiekami.

Kādam radās priekšlikums, aizbraukt līdz Liepnai un paskatīties, kas tur notiek. Tuvumā gadījās apmēram desmit, šautenēm bruņoti, vīri, kas tūlīt sakāpa spēkratos. Lai satiekot vāciešus nerastos pārpratumī, braucēji pagatavoja baltu karogu, ko pacēla gaisā pāri vīru galvām.

Liepnas tuvumā spēkrati ar bruņoto mālupiešu kravu piebrauca pie ceļu aizsprosta. Tikko tie bija apstājušies, abās ceļa pusēs no grāvjiem izlēca vācu karavīri un uzkliedza — Hände hoch, Hände hoch!

Neviens no mālupiešiem vācu valodas neprata un rokas tie pacēla tikai tad, kad zilie karavīri draudīgi sacēla savas mašīnpistoles šaušanai. Tad tie braucējiem atņēma viņu šautenes un ceļmalā tās sasita, bet pašiem lika stāvēt ar rokām aiz pakauša.

No Liepnas nelaimīgajiem palīgā ieradās Arturs Bics. Tas bija dzimts mālupietis, bet strādāja Liepnā. Viņš visus braucējus pazina. Prazdams valodu, tas mēģināja vāciešiem ieskaidrot, ka noticis pārpratoms. Tie arī Bicam pilnīgi neuzticējās. Balts karogs esot pretnieka padošanās zīme. Vajadzējis braukt ar brīvās Latvijas karogu.

Pēc brīža ceļa aizsprotam piebrauca divi vācu virsnieki. Viens no tiem, tērpies pulkveža uniformā (varbūt tā bija sevišķu uzdevumu virsnieka [sonderfuhrer] uniforma), pienāca pie mālupiešiem un malēniešu izloksnē sveicināja: „Nu sveiki, vasali, dāli!”

Tas visiem bija pārsteigums. Neviens nebija domājis, ka vācu armijā varētu dienēt latvietis, pie tam malēnietis. Virsnieks bija Sofikalna Kupču brālis mācītājs Jūlijs Kupčs.* Viņš vācu kaujas vienībai kalpoja par tulku.

Sava brāļa dēla Vernera viņš nepazina. Tāpat tas nepazina arī citus jaunekļus, bet, uzzinājis uzvārdu, gandrīz visiem uzminēja tēva vārdu. Tie bijuši viņa jaunības draugi. Vairākiem nekļūdīgi nosauca māju vai ciema vārdu.

Brīdi aprunājies ar savas vienības kaŗavīriem, Kupčs, kļūdams pavisam nopietns, saviem pagastniekiem pastāstīja par pārpratumu. Vācu priekšpostēna vīri mālupiešus noturējuši par krievu partizāniem. Aizdomīgs licies arī baltais karogs. Laimīgā kārtā visi braucēji savas šautenes paturējuši iekārtas plecā vai noliktas pie zemes. Ja kaut viens savu ieroci būtu pacēlis uz augšu, ko varētu saprast kā gatavošanos šaušanai, tad vāciešu jau notēmēto ložmetēju uguni neviens no braucējiem dzīvs nepaliktu.

To dzirdot, dūšīgajiem mālupiešiem auksti sviedri pārskrēja pār muguru. Katrs apzinājās, cik viegli jūsmīgais brīvības brauciens varētu pārvērsties traģēdijā, bet, paldies Dievam, viss bija labi beidzies.

Pēcpusdienā Jūlijs Kupčs atbrauca savās tēva mājās Sofikalnā. Pie vārtiem bija sanākuši sābri un bariņš bruņoto drošības sargu. Tālais savietis dažus jaunības dienu līdzgaitniekus pazina jau par gabaliņu, citu vairs nepazina, bet, roku dodams, sasveicinājās ar visiem. Runāšanai laika daudz viņam nebija. Jautāts par frontes stāvokli, bez kādas vilcināšanās, rāidīdams uz austrumiem, tas atbildēja:

„Pēc piecām dienām mēs būsīm Maskavā”.

Droši vien Jūlijs Kupčs tam arī ticēja.

Vācu kaŗavīri, kas Sofikalnā atbrauca reizē ar Kupču, tūlīt uzmeklēja politruku un viņa šoferi. Pārējiem krievu gūstekņiem tie nekādas vērības nepievērsa. Kādam no sargiem bija gadījies redzēt, ka politruks šķūņa paspārnē paslēpis mazu vīstoklīti. Tie bija viņa dokumenti un nauda. Noliegt tas neko vairs nevarēja.

*Jūlijs Kupčs uz Vāciju aizbrauca Latvijas sākumā reizē ar Andrievu Niedru.

Politruku un viņa šoferi vācieši iesēdināja savos spēkratos, aizveda mazu gabaliņu aiz Žerveļiem un ceļa malā nošāva.

Komunistu bruņotie spēki no apkārtnes bija padzīti, bet nebija skaidru ziņu par pagasta varasvīriem. Ja tie nebija paguvuši aiziet sarkanajiem līdz, tad tiem vajadzēja slapstīties apkārtējos mežos. Pieteicās grupiņa brīvprātīgo, kas pa nakti palika pie Sofikalna uz ceļa, lai kontrolētu privātos braucējus un gājējus.

Neviena bēdzēja tie nebija redzējuši.

Mārupes varasvīri pēdējās dienas nebija gaidījuši. Tie, kas baidījās pie vāciešiem palikt, pagastu bija atstājuši jau pirms Liepnas kaujas. Salīdzinot ar 1919. gadu, šoreiz bēdzēju bija maz.

Pirmais austrumu virzienā jau likus bija nozudis milicis Jēkabs Spugis. Pēdējā laikā Mārupē viņš nedzīvoja. Savā zilajā miliča uniformā bija redzēts staigājam pa Gulbeni. Viņam līdz aizbēga māsa Vaira, kas esot bijusi paredzēta kādam amatam sarkano pionieru pulciņā. Tādu pionieru grupu pagastā gan organizēja, bet darbību tā nepaguva uzsākt.

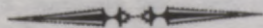
Dažas dienas vēlāk glābiņu Padomijā meklēja izpildkomitejas loceklis Konstantīns Ķelle. Uz austrumu pusi tas bija aizbraucis ar kādam saimniekam atpēmtu zirgu un ratiem. Arī savai audzumeitai Silvijai Skujai tas nebija ļāvis palikt mājās, bet paņēmis sev līdz. Ķelles sieva nebēga.

No pagasta nozuda arī izpildkomitejas priekšsēdis Leons Stilve, bet pāri robežai nokļūt tas laikam nemaz nebija mēģinājis. Vēlāk, vācu laikā, radās liecinieki, kas apgalvoja, ka Stilve slapstoties Balvu pagastā. Tur viņam bija radinieki Egles, kas to slēpjot savās mājās.

Tāpat vācu okupācijas laiku paslēptuvē bija pārdzīvojis milicis Arvids Teterovskis. Par viņu rūpējās draugi un piederīgie Annas pagastā. Pāris reizes slēptuve kļuva zināma arī drošības iestādēm, bet katrreiz milicim laimējās no tās laikā izsprukt.

Pavisam neapskaužamos apstākļos visu kara laiku bija dzīvojis izpildkomitejas loceklis Jūlijs Zabaks. Tas patvērumu bija meklējis mežā. Droši vien ziemu tas mitinājās kādās mājās, bet aizdomīgo saimniecību pārmeklēšana nekādu rezultātu nedeķa.

Mārupes komunistu dižvīrs Augusts Samsons savā pagastā nedzīvoja. Varbūt visi piedāvātie amati tam bija likušie par maziem. Sev piemērotu darbu viņš bija atradis Ludzā. Frontei tuvojoties, tas ar visu ģimeni bija aizmucis uz Padomju Savienību.

VĀCU OKUPĀCIJAS LAIKS

no 1941. gada jūlija
līdz 1944. gada jūlijam

Zemes pārvaldītāju mainīšanās nespēja grozīt sēšanas un plaušanas likumus. Zemniekam savi lauku darbi bija jāveic laikā, lai arī kāds karogs plīvotu pagastmājas karogmastā.

Jau nākošā dienā 6. jūlijā Mārupes saimnieki gāja plāvās sienu plaut, un piena kannām piekrautos vezumus zirgi vilka uz pienotavu. Jūsmošanai par atgūto brīvību daudz laika nevarēja dot: bija jāsāk atkal nopietni strādāt.

Pagasta centrā pulcējās bijušie Teritoriālā korpusa kaņavīri. Sarkanās zvaigznes no cepurēm un zīmotnes no apkaklēm tie bija noplēsuši, bet svārkus un bikses projām mest nevarēja. Daži gan bija tikuši jau pie privāta uzvalka. Visi viņi gaidīja iespēju tikt uz savām mājām.

Turpat kustējās arī apmēram 100 sarkanarmiešu. Arī tie bija atbrīvojušies no sarkanajām zvaigznēm, zīmotnēm un dienesta pakāpēm. Vācieši viņus gūstā neņēma — it kā neesot kur likt. Vienu pēc otru saimnieki tos sarunāja par laukstrādniekiem.*

*Krievu gūstekņi pie saimniekiem nostrādāja līdz rudenim. Vairums no tiem bija labi un paklausīgi strādnieki. Kaut arī tie dzīvoja pilnīgā brīvībā, neviens no saimnieka neaizbēga. Rudens pusē, paklausot Apgabala komisāra pavēlei, visi krievi bija jānogādā gūstekņu nometnē Valkā.

Pusdienas laikā kaņavīri atveda lauku virtuvi un novietoja to Doktorāta pagalmā. Produktus brīvprātīgi sanesa apkārtējie zemnieki. Atradās arī pavārs, un drīz vien garšīgu zupu tas dalīja visiem — kā latviešu kaņavīriem, tā krievu gūstekņiem. Tās pietika arī pagastniekiem, kas patreiz gadījās muižā.

Pēcpusdienā kopā ar pāris virsniekiem pie pagastmājas piebrauca Jūlijs Kupčs. Saticis dažus, kas viņu pazina, tas sāka ar tiem sarunāties. Dzirdēdami vācieti, kas runā latviski, ap grupiņu sāka pulcēties ziņkārīgie gaŗāmgājēji. Pulītis auga lielāks un lielāks, līdz pagalmā stāvēja apmēram 100 cilvēku. Kupčam nācās pakāpties un pacelt balsi, lai visi to dzirdētu.

Izteicis prieku par sava dzimtā pagasta atbrīvošanu no komūnisma, tas mudināja mālupiešus strādāt mierīgi tālāk. Par Latvijas iedzīvotāju drošību gādāšot Lielvācijas armija. Nevieni nejautāja, kā būs ar brīvās, neatkarīgās Latvijas atjaunošanu, visiem tā likās pati par sevi saprotama un skaidra lieta. Arī Kupčs tās nepieminēja.

Pagastmājā bija sapulcējušies visi bijušie pagasta valdes locekļi un kancelejas darbinieki. Iepazīstinājies ar tiem savus virsniekus, Kupčs deva dažus norādījumus turpmākam pagasta pārvaldes darbam. Viņš ieteica pārtraukto darbu atsākt brīvās Latvijas laika pagasta valdei. Tā papildināma ar diviem locekļiem.

Par Māļupes komandantu izraudzīja kapteini Antonu Liepiņu. Viņš bija viens no tiem Latviešu teritoriālā korpusa virsniekiem, kas Liepnas kaujas laikā kopā ar saviem kaņavīriem bija atradis iespēju pagriezties atpakaļ uz rietumiem. Būdams dzimts mālupietis, kas zināja meža ceļus, pa kuŗiem varēja iziet brīvībā.

Komandanta pienākums bija izkārtot kara radītās problēmas, kas pagasta valdes kompetencēs neietilpa. Pirmais bija kaņavīru jautājums. Vairāki no tiem brīvprātīgi pieteicās dienestam vācu armijā. Pieteikumus nosūtīja attiecīgām vācu iestādēm, bet tani laikā tās neviena brīvprātīgā nepieņēma. Kaŗu Vācija uzvarēšot viena pati — bez palīgiem. Latviešu kaņavīri aizgāja katrs uz savu dzimto pusi.

Komandantam pagastā bija jāveic arī izmeklēšanas tiesneša darbs. Viņš iztaujāja visus, kas varētu kaut ko liecināt par komūnistu varasvīru moziegumiem. Uz pagastmāju izsauca bijušos izpildkomitejas locekļus, P D vīrus un līdzskrējējus. Citus atlaida tūlīt mājās, citus pāris dienas paturēja aresta telpās. Tie neviens sodāma nozieguma nebija izdarījis, un komandants tiesai neviena arī nenodeva. Visi varēja strādāt tālāk. Īstie vainīgie bija aizbēguši uz Padomju Savienību.

Darba komandantam pietika tikai dažām nedēļām, tad dzīve

bija iegājusi jau normālās sliedēs un tāda posteņa pagastam vairs nevajadzēja.

Papildinātā sastāvā darbu atsāka agrākā pagasta valde.

Pagasta vecākais — Adolfs Krustiņš
Valdes loceklis — Ernests Ozols
Valdes loceklis — Augusts Lietapurs
Valdes loceklis — Alberts Incenbergs
Valdes loceklis — Aleksandrs Kupčs
Valdes loceklis — Aleksandrs Kalniņš

Par pagasta valdes darbvedi pieņēma Jāni Egli. Pārējie darbinieki palika agrākie.

Kancelejas ierēdne — Erna Janava
Kancelejas ierēdne — Zenta Ruice
Kancelejas ierēdne — Elza Pūpola
Pasta nodaļas vadītājs — Oto Seja
Pagasta ziņnesis — Antons Brēmanis.

Pagasta policijas kārtībnieka posteni atgriezās Akselis Baķis. Komunistu laikā viņš dzīvoja savā dzimtā Jaunlaicenes pagastā. 14. jūnija vakarā, pašā pēdējā brīdī, izlecot pa guļamistabas logu, bija izglābies no apcietināšanas.

Rābes un Baloža dzirnavas komunisti nebija paguvuši nacionālizēt. Tās turpināja kalpot zemniekiem tāpat kā agrāk. Arī aptieku vēl vienmēr vadīja Kārlis Puriņš ar kundzi Minnu. Par pagastu ārsti nepārtraukti darbojās Dr. Elizabete Leitis.

Savā saimniecībā Miškos atgriezās komunistu padzītais īpašnieks Oto Bitans. Kūti viņš atrada tikai vienu govī. Nekavēdams laika, tas sāka dzīt savam ganāmpulkam pēdas. Latgalē atradās aitu bars, bet no govīm tikai divas teles. Saimnieks nenolaida rokas gar sāniem, un vācu laika beigās Bitanam kūti bija atkal 36 govīs, vairumā jaunlopī.

No sākuma zemes jaunie saimnieki — vācieši likās tīri labi. Par neatkarīgās Latvijas atjaunošanu tie gan nerunāja, bet katram vajadzēja saprast, ka vispirms tiem bija jāsakaļ komunisti, tad varēs runāt par nacionālām lietām. Citādi ar viņiem sadzīvot varēja pavisam draudzīgi. Katrs drīkstēja iet un braukt, kur vien gribēja. Ja kādam bija laimējies tikt pie motocikla vai lielākiem spēkratiem, tas par gaļas gabalu no viņu kaņavīriem varēja dabūt benzīna, cik vien vajadzēja. Tāpat no rokas rokā gāja cigaretes, tabakas paciņas un bieži vien uz viesību galda parādījās arī vācu konjaks. Tad pamazām stāvoklis mainījās.

Kaut kur Krievijas plašumos vācu uzbrukums bija apstājies. Kaņš ieilga, bet laiks nestrādāja vāciešu labā. Armijas vajadzēja

apgērbt un paēdināt, bet Vācijai visa sāka trūkt.

Daļu nastas Lielvācijas kara saimniecības vadītāji mēģināja uzkraut mazā latviešu zemnieka pleciem. Nodevas arvien vairāk palielināja un sāka arī piedzīt. Karstā sākuma mīlestība pret vāciešiem lēnām atdzisa. Vieni okupanti bija nomainījuši otrs, bet zemniekus tie mocīja ar tādu pat bardzību.

Drīz vien malēnieši sāka gudrot, — kāda vajadzība krievam ar vācieti bija karot? Latviešu zemniekus dīrāt tie varētu arī mierā dzīvodami. Simtiem gadu baltieši bija meslus devuši abām pusēm. Vai mēs vainīgi, ka tie nevarēja sadzīvot? Vilhelms ar Nikolaju saplūcās, brālēni būdami. Laikam vācietis ar krievu bija tādas vārns, kas viena otrai knāba acī.

Pagasta darbvedis pukojās par svešiem vārdiem un nosaukumiem, ar kādiem tam sarakstoties esot jātiek galā. Bija iestāde, ko sauca par Kreisfirera pārvaldi, tad — Gebitskomisārs, Zonderfirers, Gauleiters, Kreisleiters, Zichercheits Dinst, Ordnungspoliceī, Šucmanšaft un kas viņus visus zinot! Nelaime tā, ka kungi nosaukumus neļaujot latviskot.

Tas pats posts bija arī komunistu laikā. Tad darbvedi mocīja Mopra, Iskolats, Iskorats, Iskolostrels, Iskosols, Komo, Sovko un dažādi citi burtu savienojumi. Visi cilvēkiem prātā nepalika, bet tādi uzspiesti vārdi kropļoja un piemēšloja latviešu valodu.

Drošības dienestam aizmugurē bija pavēlēts organizēt Latviešu policijas bataljonus. Kad tādi bija sakomplektēti, tos nosūtīja uz fronti. Pavēli par bataljonu organizēšanu vācieši deva par veltu. No Mārupes pieteicās tikai kādi 8 vai 10 vīri. Kara sākumā to būtu bijis daudz vairāk.

Tad Vācijas bruņoto spēku galvenā mītne bravūrīgi sāka ziņot par austrumu frontes iztaisnošanu. Tā radišoties spēku sakoncentrējumi izšķirīgam triecienam un uzvarai. Tie bija meli un beigu sākums. Vācieši sāka atkāpties.

Ap to pašu laiku Latvijā sāka mobilizēt armijas un gaisa spēku izpalīgus. Tie bija pavisam jauni zēni. Daudzi vēl nespēja tēvam palīdzēt tīrumus apart. No Mārupes aizgāja apmēram 70 jaunekļi. Ervīns Arājs nopelnīja Dzelzs krustu.

Mobilizācijas lietas kārtojot, vācieši dažiem piemēroja kādu savādu likumu. To sauca — U K. Katrs, kas atbilda U K noteikumiem, bija aizmugurē neatvietojams. Fronte bez tāda iztikt varēja, bet aizmugure — nevarēja. Kāds līdzīgs likums bija arī cara Krievijā. Tur armijā neiesaucā ģimenes vienīgā dēla. Latvieša domāšanā tā bija netaisnība. Ja jākaŗo, tad jākaŗo visiem, dzimtene jāaizstāv visiem. Visām dzīvībām cena ir vienāda.

Tad no austrumiem sāka nākt bēgli. Sākumā tās bija tālas

krievu ģimenes un arī vieninieki, kas kaut kādā veidā pakalpojuši vācu armijai vai civilai pārvaldei. Vēlāk tie nāca arī no tuvākiem, pierobežas apgabaliem. Nokļūt komunistu rokās viņiem nozīmētu drošu nāvi.

Reizē ar krieviem Alūksnē ieradās arī vairākas latviešu ģimenes. Daži no tiem bija kurzemnieki un zemgalieši, kas, bēgdami no vāciešiem, Krievijā nokļuvuši 1915. gadā. Prātā palikuši Ores, Grīnblati un Kauķi. Ores palika Mārupē, bet pārējie aizbrauca tālāk uz rietumiem.

Bēgļu stāsts par dzīvi „laimīgajā” Padomijā bija drūms. Līdz 1927. gadam tie dzīvojuši samērā ciešamos apstākļos. Strādājuši uz laukiem un iztikt varējuši. Tad, reizē ar uzspiesto kochozu sistēmu, sākusies arī istā pārkrievošana. Bērni vecākiem atņemti un ievietoti kopmītņēs. Tēvam un mātei atļauts tos apmeklēt tikai reizi nedēļā. Latviešu valodu tie drīz vien aizmirsuši. Neskatoties uz to, videjā paaudze Alūksnē, satiekoties ar šejieniešiem, runāja skaidru latviešu valodu. Savās ģimenēs krieviski tie nekad neesot runājuši. Bērni latviešu valodas neprata, bet ļoti ātri to iemācījās.

1943. gada vasarā Malienas mežos atkal sāka pulcēties sarkanie partizāni. No Padomju Savienības tie bija izsūtīti cauri fronteī vai ar izplētnēm nomesti no gaisa. Viņi uzspridzināja tiltus un dzelzceļa līnijas vai arī apšaudīja mazākas vācu apgādes kolonnas. Siroja pa mājām uzturu meklēdami, bet lielākās kaujās nekad neielaidās. Vēlāk meža brāļiem pievienojās arī kaņavīri, kas bija dezertējuši no latviešu leģiona.

Partizānu apkaņošanai organizēja palīgpolīcijas vienības, ko sauca par šucmaņiem. Panākumi bija mazi. Komunistu apmācītie bandītu grupu vadītāji ar savām kustīgajām vienībām vienmēr prata izvairīties no satikšanās ar vajātājiem. Tani pat laikā viņiem kalpoja labi organizēts ziņu dienests. Kādreiz Ilzenes mežos, kad šucmaņiem bija skaidri zināma partizānu atrašanās vieta, mežu aplencot un pārmeklējot, tie atrada ugunsroku ar vēl karstiem kartupeļiem, bet cepēji bija jau projām.

Neilgi pēc tam kāda polīcijas vienība mēģināja panākt bandītu grupu Karvas mežos. Īsas apšaudīšanās laikā krita palīgpolīcists Jānis Avotiņš no Mārupes pagasta Mišķiem. Partizāni izbēga.

Bandīti mitinājās arī Mārupes mežos. Frontei tuvojoties, tie kļuva arvien drošāki. Produktus meklēdami, viņi zemnieku mājas izlaupīja ne tikai naktīs, bet visbiežāk dienas laikā. Mārupes silā uz viņu izliktās mīnas bija uzbraucis un galu dabūja kāds ritenbraucējs no Viksnas pagasta.

Tā paša gada augustā, kādā agrā rītā uz ceļa starp Mārupi un Dambīti palīgpolīcists Jūlijs Kļavs bija saticis divus aizdomīgus gājējus, vīrieti un sievieti. Viņš abus aizturējis un prastījis tiem

uzrādīt dokumentus. It kā papīrus meklēdams, vīrietis izrāvis no kabatas revolveri un sašāvis Kļavu vēderā. Tūlīt abi svešinieki pagriezušies un sākuši bēgt. Kaut smagi savainots, Kļavs spējis uz bēdzējiem vairākas reizes izšaut. Asins pilieni uz ceļa rādīja, ka vienu no tiem tas bija ievainojis. Vēlāk, apkārtni pārmeklējot, bēgļus neatrada.

Tuvējo māju iemītnieki šāvienus bija dzirdējuši un aizsteidzās notikuma vietā. Ievainoto steidzīgi nogādāja Alūksnes slimnīcā. Tas visu izstāstīja, bet tad viņa spēki bija galā. Otrā dienā jaunais Pikļavas māju saimnieks Jūlijs Kļavs nomira.

Nākošā tragēdija mālupiešus piemeklēja 1944. gada februārī. Ļoti agri aukstā ziemas rītā Irbuleju saimnieks Edgars Zirdziņš bija aizgājis uz labības šķūni, lai iekrautu ragavās linus, kas vedami uz kaimiņa riju kaltēšanai un mīstīšanai. Pēc brītiņa viņa sieva Vilma, iedama uz kūti rīta soli, atrada vīru, asinīm noplūdušu guļam pagalmā sniegā. Viņš bija jau miris.

Pa telefonu saimniece ziņoja policijas kārtībniekam, kas kopā ar vairākiem aizsargiem drīz ieradās Irbulejās. Edgars Zirdziņš bija nodurts. Pārmeklējot mājas un tuvāko apkārtni, slepkavas neatrada.

Nekas neliecināja, ka pagalmā būtu notikusi cīņa. Šķūnī atradās ragavas, kurās Edgars sācis iekraut linus. Jādomā, ka bandīts bija paslēpies aiz linu stirpas, lai tur pavadītu dienu. Kad saimnieks slēptuvi sāka nojaukt, tas bija izšķīries viņu nodurt. Tam bija diezgan laika vēl pirms gaismas aiziet pietiekami tālu, lai viņa neatrastu. Pēc saduršanas Zirdziņš bija spējis noiet apmēram 50 soļus uz dzīvojamās mājas pusi, tad pagalmā saimīmis.

Slepkava palika nezināms. Tas varēja būt armijas dezertieris, kas pa naktīm slapstījās uz savas dzimtenes pusi. Vairāk ticams — tas bija tuvcīņai apmācīts un apbruņots izplētņu lēcējs, kas nakti nomests nepareizā vietā. Paslēpšanās Irbuleju šķūnī un satikšanās ar saimnieku bija tikai sagadīšanās. Tanī laikā krievu izplētņu lēcēji visā Malienā bija ļoti aktīvi.

* * *

1944. gada pavasaris atnāca agrs, silts un jauks. Neskatoties uz strādnieku un zirgu trūkumu, Malienas zemnieki sējas darbus paveica gandrīz bez nokavēšanās. Zemei mitruma pietika, un tīrumi solīja labu ražu rudenī.

Kaŗa pērkons austrumu malā ar katru dienu gauda skaļāk. Tālos cīņu laukus pie Volgas, Donas un Dņepras Vācijas bruņoto spēku virspavēlniecība savos ziņojumos sen vairs nepieminēja. Tie bija aizslīdējuši pagātnē kaŗa vēsturnieku izvērtēšanai.

Latviešu leģiona vīri cīnījās pie Veļīkij-Lukiem, Neveles un tad, pavisam tuvu Latvijas robežai — pie Opočkas.

Sēru vēsti no frontes par kaujā kritušiem dēliem saņēma vairākas mālu piešu ģimenes un arī mana dzimta. Jau 1943. gada martā pie Kachanovičiem ievainoja manu brāli Valdi. Viņam bija caursāutas plaušas. Pēc izveseļošanās tas bija nozīmēts policijas dienestam Alūksnē. Apmēram tanī pat laikā Neveles tuvumā bija kritis mans brālēns Laimons Ozols. Viņš bija iesaukts Latviešu leģionā. Austrumos bez vēsts pazuda Laimona brālis, mans krustdēls Ernests Ozols. Abi brāļi dzīvoja Raunā, bet vecākais brālis Jānis ar ģimeni un tēvs Jēkabs Ozols — Alūksnē.

No austrumiem sēru vēsts pienāca arī Vaidavas māju saimniekam Augustam Bērziņam ar sievu Bertu. Atkāpšanās kaujā pie Opočkas bija kritis viņu jaunākais dēls Vilis. Turpat kaujas lauka tuvumā kopējos kaņavīru kapos tas arī apbedīts. Bērziņu vecākais dēls Jānis, kas arī dienēja leģionā, tanī laikā atradies citā frontes sektorā un par brāļa likteni ilgāku laiku nekā nav zinājis.

Opočkas vārds Vaidavas saimniekam nebija svešs. Pirms Pirmā pasaules kara Augusts Bērziņš tur strādājis par pilsētiņas policijas kārtībnieku (uradņiku). 1913. gadā kādā kalniņā ceļa labotāji, ņemdami granti, uzrakuši vairākus cilvēku skeletus. Acīmredzot tā bijusi veca kapsēta. Bērziņš pavēlējis grantsvedējiem kalniņā vairāk nerakņāties, un par atradumu ziņojis pareizticīgo priesterim. Tas savācis visas pie kauliem atrastās mantijas un, sazinoties ar kādu vēsturnieku, arī noskaidrojis kapsētas pagātni. Arī vietējās pareizticīgo baznīcas grāmatās atrasts sens ieraksts par uzkalniņā apraktajiem cilvēkiem.

Tie bijuši Napoleona kaņavīri, kas 1812.-13. gada ziemā pēc neveiksmes pie Maskavas, soļodami atpakaļ uz Franciju, par Opočku tālāk nebija tikuši. Tur viņi miruši vai Krievijas salā nosaluši. Varbūt mazajā miestīņā tos panāca un ar saviem zobeniem nodūra krievu kazaki, kas nogurušos frančus vajāja vēl tālu uz rietumiem.

Pareizticīgo baznīca mazo kapukalniņu ņemusi savā pārziņāšanā, un turpmākā grants rakšana tur noliegta.

Ļoti iespējams, ka blakus 130 gadus vecajiem Napoleona kaņavīru kauliem 1944. gadā pēc kaujas pie Opočkas vācieši apraka kritušos un latvieši savus leģionārus, arī Vili Bērziņu.

Dīvaini ir laiki un cilvēku likteņi: 1913. gadā Augustam Bērziņam bija jārūpējas, lai pienācīgā mierā zemei atstātu Napoleona kaņavīru mirstīgās atliekas, 1944. gadā tas nedrīkstēja aiziet uz to pašu vietu, lai pie sava dēla kapa noskaitītu tēvreizī.

* * *

Fronte nāca arvien tuvāk. Mālupe pieplūda ar vācu karavīriem. Visvairāk bija apgādes un remonta vienību, kas turējās frontes tuvumā. Pagastā ierīkoja dažādas darbnīcas un mašīnu labošanas punktus. Pagastnieku privātās mantas vācieši neaiztika, bet izsaimniekoja pagasta namam sagādātos koka materiālus — dēlus un blankas. Tas pats notika ar materiāliem, kas bija paredzēti tiltu būvēm.

Nevienam izniekoto vērtību nebija žēl. Drīzas beigas nojauzdami, pagasta valdes vīri vācu rīcībai nepretojās, bet tos atbalstīja.

Pienāca Jāņi. Lielo ligošanu Pededzes upes salā vienmēr bija rīkojusi Aizsargu nodaļa. Viņi to negribēja vairs darīt. Nevienš kopējas Jāņu svinēšanas arī neprastja. Lielgabalu grāvieni austrumos nelāva tautai iedegties ligošanas priekā.

Tā tas tomēr nepalika.

Par latviešu Jāņu svinēšanas paražu bija uzzinājis kāds vācu virsnieks, kas ar savu vienību patreiz uzturējās Mālpupē. Tas negribējis palaist gaŗām izdevību redzēt latviešu tautas svētkus. Sarunā ar Kārli Prauliņu viņš piedāvājis savu palīdzību svētku rīkošanā.

Vācieša palīdzība bija alus. Vēlāk, svētku vakarā no viņa vienības alu arī atveda, bet ligotājiem tā nepietika. Nekāds stiprais padzēriens tas arī nebija, un mālpupiešiem kājas krustā no tā nemetās, bet kur labāku lai ņemtu.

Ar alus apzināšanu vien svētkus nevarēja rīkot, vajadzēja arī orķestŗa. Lietapura deju kapella bija paputējusi un nebija kopā dabonama. Kāds uzņēmīgs ligotgribētājs mūzikantus atrada Annas pagastā. Tie bija mālpupiešiem jau labi pazīstamie Arnolda Icaka danču spēlētāji. Viņa piecus vīrus par orķestŗi saukt nevarēja, bet dancotāji tāda arī neprastja.

Jāņu vakars pienāca kluss, silts un jauks. Pededzes upes salā jau laikus sanāca krietni daudz cilvēku. Vācu karavīri nogrupējās pie atsevišķiem galdiņiem pašā upes krastā zem ievām. Viņu vidū vieta atradās arī mālpupiešiem, kas prata vācu valodu. Bars karavīru ar savām alus pudelēm rokās nemetās turpat zālē.

Jau pirms saulrieta sabrauca Icaka mūzikanti. Tie sagrupējās uz paaugstinātās koka grīdas un tūlīt arī sāka spēlēt. Pirmos noskandināja dažus latviešu maršus, tad, vāciešu priekam — Heimat deine Sterne.

Reizē ar saulrietu iedegās jāņuguns. Bars skaļāko dziedātāju sastājās lokā apkārt ugunij un sāka ligot. Mūzikantiem palīdzot, ligo dziesmai pievienojās visi pārējie. Likās — uz brīdi uzdzirkstīja senais Ligo svētku prieks. Bet tikai uz īsu brīdi. 1944. gada ligošana Pededzes salā nebija agrākā, nebēdīgi liksmā Jāņu

nakts. Līgotāji ar savām dziesmām it kā cīnījās pret lielgabalu dārdiem, ko tie dzirdēja katrā elpas atņemšanas brīdī. Varbūt kāds grāviens pāri Latgales mežiem atnesa sēru vēsti arī viņiem, — frontē cīnījās labs pulciņš mālupiešu.

Jāņu rīta saullēktu salā sagaidīja pavisam mazs bariņš līgotāju. Visi bija aizgājuši mājās jau pusnaktī. Tā bija pēdējā mālupiešu kopējā brīvā ligošana pusbrīvajā Latvijā.

Cerēdami, ka kaut kas varētu mainīties un fronte tuvāk nenāks, ļaudis ķērās pie ābolīņa un siena plaušanas. Tas gan lāgā neveicās, jo jau pirms Jāņiem armijā bija iesaukti ļoti daudzi plāvēji. Trūka arī zirgu.

Tad pavisam negaidīti svētdien, 23. jūlijā, Mālpē no Liepnas puses sabrauca Kacēnu pagasta pašvaldības darbinieki, policisti, bijušie aizsargi un lauksaimnieki ar visām ģimenēm. Viņus pārsteidzis krievu iebrukums.

Līdzpaņemto mantu tiem bija ļoti maz. Daļa ieradās tikai ar to, kas mugurā. Daudzi nepaguvuši izmukt un palikuši pie krieviem. Vairāki bēgļu pajūgi nogriezušies uz Kupravu, lai ceļu turpinātu ar vilcienu. Varbūt viņiem tas būtu arī izdevies, bet bēdzējus stacijā pamanījuši sarkanie partizāni. Brīdī, kad kacēnieši kāpuši preču vagonos, partizāni iebrukuši stacijas laukumā un tos visus nošāvuši.

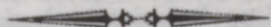
Straujā krievu izraušanās līdz Kacēniem satrauca visus apkārtnējos pagastus. Par laimi viņu uzbrukums aiz Liepnas pie Katležiem apstājās. Tas deva mālupiešiem laiku sagatavoties bēgšanai.

Vēl tikai dažas dienas — un būtu jāsāk rudzi plaut. Par to neviens vairs nedomāja. Pirmajā vietā bija stipri rati un labi apkalti zirgi. Kaut kur Latgales daļā pret debesīm cēlās vairākas dūmu grīstes. Vācu kaņavīri jau bija teikuši, ka viņiem pavēlēts krieviem neko neatstāt. Mājas un gatavie labības lauki esot jānodedzina un tilti jāsaspridzina. Laikam tur jau dega zemnieku sētas.

Vilcināties nedrīkstēja. Fronte bija apstājusies tikai kādus divdesmit kilometrus no Mālpes. Vēl viens krievu trieciens — un viss būtu par velti. Viņu lidmašīnas jau riņķoja virs Mālpes ceļiem un pāri bēgošām vācu kolonnām izbēra savas bumbu kravas. Vienu sarkano skārda putnu vācu zenīttartileristi gaisā sašāva. Atstādams debesīs melnu dūmu asti, tas nokrita Elmara Brīļa tīrumos.

Pagastā līdz pašai pēdējai dienai darbojās abas tālruņu centrāles. Brenco dežūrēja Ķirša kundze un Celmiņos Voldemāra Teterovska ģimene. Paši viņi nezināja — bēgt vai nebēgt, bet citiem palīdzēja. Tā bija uzpurēšanās līdzilvēku labā, par ko

atalgojuma tie nesaņēma. Visiem, kas gatavojās atstāt savas mājas, bija iespējams sazināties ar radniekiem un izšķirties par kopēju rīcību. Paldies Ķirša kundzei un visiem Teterovskiēm pēc daudziem, daudziem gadiem!

Bēgļu ceļš

Reizē ar Kacēnu pagasta bēgļiem ceļā devās arī daudzi mālupieši. Jau 23. jūlijā mājas atstāja tie, kas dzīvoja austrumos no Mālupe sila. Ne jau visi izšķīrās par bēgšanu. Lielākā tiesa palika uz vietas. Tie gatavojās paslēpties mežā, lai tur pārlaistu fronti. Pēc tam — kas būs, tas būs.

Mana tēva mājās brālis Arvīds ar sievu Almu un trīs bērniem gatavojās ceļam, bet tēvs ar māti par bēgšanu nemaz nedomāja — viņi nekur nebraukšot. Baidīdamies no nezināmām ceļa grūtībām, mājinieki nolēma jaunāko meitu Zentu, kas bija tikai sešus mēnešus veca, atstāt mājās pie vecās mātes. Tāda izšķiršanās nebija viegla, bet, domājot par bērna dzīvību, bija jādara tas, kas likās pareizākais. Kad pienāca aizbraukšanas brīdis, Alma, nevienām nekā neprasīdama, paņēma mazulīti un uzsēdināja to vezumam. „Kas ceļā sargās mūs, tas sargās arī viņu.”

Pirms zirgs sāka soļot, tēvs sasauca visus kopā, lai Dievu pielūgtu. Ģimenes lūgšanas mana tēva mājās bija svētku un svarīgāko brīžu neatņemamā daļa. Vienmēr savu mājinieku jaunus ceļus Dieva sargāšanai tēvs novēlēja ar kopīgu lūgšanas brīdi. Tā bija darījis viņa tēvs.

Arvīds aizbrauca līdz Balvām pie Kalniņiem, kur bija ieprecēta māsa Marta. Ar saviem mantu vezumiem un ratiem piesietām govīm tur ieradās arī brālis Augusts, Adolfs Priede un otrā dienā arī mūsu jaunākā māsa Puriņa Lucija ar diviem bērniem un vīramāti. Lucijas vīrs Herberts bija iesaukts legjonā, un viņa atrašanās vietas piederīgie nezināja.

23. jūlijā ar divriteni pēdējo reizi aizbraucu uz pagasta māju. Tur satiku pagasta vecāko Adolfu Krustiņu. Atceļā uz mājām iegriezāties Sķelecos pie Bērziņiem. Tiem pagalmā vezumi jau sakrauti, un zirgi aizjūgti. Pie katriem ratiem piesieta govys.

Ar dziesmu grāmatu rokā pie mums iznāca vecais Šķelecu saimnieks, manas mātes brālis Oto Bērziņš. Pirms došanās ceļā viņš gribēja nokristīt dēla Jāņa atvasīti Rūtu, kas vēl ne rāpāt neprata.

Bērziņš bija ļoti daudzus gadus kalpojis Alūksnes draudzē par pērminderi. Bērnu kristīšana un mirušo izvadīšana bija viņa amata pienākumos, ko tas ļoti labprāt darīja. Viņam bija pabeiza, melnos vākos iesieta piezīmju grāmatiņa, kurā tas ierakstīja visus viņa kristīto bērnu vārdus, kā arī krusttēvus un krustmātes. Nezinu, cik daudz vārdu grāmatiņa glabāja, bet kad viņš tanī ierakstīja Rūtu, tā bija gandrīz pilna.

Visi sapulcējās lielajā istabā. Tā bija telpa, kurā Bērziņu tēvs visu savu mūžu pie lielā saimes galda bija turējis ģimenes svētbrižus. Sirms un salicis tas nu pēdējo reizi sauca kopā Šķelecu saimi. Kādā prātam netveramā priekšnojautā viņš visiem pateica, ka šis ir pēdējais bērns, ko Dievs viņam ļauj nokristīt.

Adolfu Krustiņu lūdza būt par krusttēvu un Jāņa māsu Olgu par krustmāti. Virs Mārupes gaisā riņķoja krievu lidmašīnas, un lielgabalu grāvienī ietricināja logu rūtis, bet tas nelika Šķelecu saimniekam steigties ar to, kas kristībās jādara. Lēnām, kā savu testamentu lasīdams, viņš teica priekšā dziesmas vārdus: Dievs Radītājs, ar Tavu ziņu šis bērniņš nācis pasaulē . . .

Baznīcas dziesmas Šķelecos vienmēr bija ļoti skanējušas. Vecā saimniece Alvīne zināja no galvas visas melodijas dziesmu grāmatā. Viņaspēc vārdi nebūtu priekšā jāsaka. Viņai bija ļoti laba un skanīga balss. Melodiju vienmēr tā uzsāka pareizā augstumā un dziedot vārdus nestiepa pārāk gaļi. Visa Šķelecu saime bija tikai līdzdziedātāji savai saimniecei.

Sirmā pērminderā svētvārdi uz brīdi sajaucās ar lidmašīnu motora rūkoņu. Tas viņa netraucēja. Kā dārgu mantu dāvinādams, tas vēlēja, lai kaŗa troksnī sapemtā krusta zīme ir stiprais sargs mazmeitai. Redzami aizkustināts, viņš sāka tēvreizi. Tā nebija parastā vārdu noskaitīšana, bet izjuts ticības apliecinājums Dievam. Nekad nebiju redzējis Šķelecu onkuli tik dziļi pārdzīvojam lielās lūgšanas brīdī. Laikam tā Dievu lūgt cilvēks var tikai vienreiz mūžā. Asaras lēnām ritēja pār vecā vīra vaigiem, bet viņš tās nejuta. Pirmatnējais nemiers un satraukums no sejas bija nozudis. Likās, ar Rūtas nokristīšanu viņš jutās izpildījis to, ko sirds tam bija likusi pildīt.

Lēnām, viegli trīcošā roka cēlās krusta zīmei. „Lai Dievs stāvē tev klāt — Āmen”. Tas bija pēdējais Bērziņu dzimtas kopējais dievkalpojums.

Nekavējoties braucēji devās ceļā. Ratos starp daudzām mantām vietu atrada arī mazā Rūta. Arī viņai piederēja kāda manta, ko neviens tai nevarēja atņemt. Tā bija vecāka dotā, acīm

nesaredzamā krusta zīmīte, ko tā nesa uz savas pieres. Pagalmā palika abi vecie Bērziņi un noskatījās, kā pasaules ceļos aizgriezās paaudze, kuŗai pēc Dieva likumiem vajadzēja dzīvot Šķelecos.

Otrā dienā sētā sabrauca vācu kaŗavīri. Pašu drošības labā tie pavēlēja abiem vecajiem saimniekiem atstāt mājas un braukt uz rietumiem. Apkārtņē varot sagaidīt kaujas. Bija jāklausa. Saimnieku rīcībā vēl bija zirgs un vieglie goda rati.

Abi norunāja aizbraukt līdz Lejasciemam, kur par policijas kārtībnieku dienēja viņu jaunākais dēls Leonards. Salastjuši dažas drēbes un uzturu, tie sēdās ratos. Brīdi saimnieks vilcinājās ar zirga skubināšanu, tad tas atdeva grožus sievai un izkāpa no ratiem.

„Lai notiek, kas notikdams, es nekur nebraukšu”. Nekā viņam nebija bail. Nekādas drošības tas neprastja un negaidīja.

Alvine nezināja, ko darīt. Viena laisties ceļā tā baidījās. Sagadīšanās dēļ sētā patreiz iegriezās vaļenieks Rūdolfis Slogis. Tas uzņēmās Bērziņu saimnieci aizvest uz Lejasciemu. Šķelecu saimnieki šinī pasaulē vairs nesatikās.*

Jūlija otrā pusē laiks pieturējās silts un saulains. Fronte bija apstājusies kaut kur aiz Liepnas. Tas deva māļupiešiem laiku izšķirties par bēgšanu vai palikšanu. Tikai retais ticēja, ka krievi tālāk netiks. Bēdzēji sakrāva savus vezumus un devās ceļā, bet palicēji ar visām govīm un zirgiem iegāja mežā. Visi mani kaimiņi patvērumu meklēja Šķiņķu gāršā, kas bija liels meža gabals diezgan tālu nost no lielceļa.

Vācieši Māļupē raka dziļus tanku aizsprosta grāvjus. Līnija sniedzās no Tarvām uz Mieravu, tad pāri Brencu purvam uz Rutkiem, Ermaņiem un tālāk Annas pagastā. Viņu kaŗaspēka kustības tomēr neliecināja, ka tie gatavotos jauno frontes līniju aizstāvēt. Taisni otrādi, kaŗavīri mudināja bēgļus ātrāk doties uz rietumiem, jo arī viņi ilgi te nepalikšot.

Savu bēgļa vezumu biju jau laikus sagatavojis braukšanai. Uz stipriem platformas ratiem nostiprināju lielu koka kastī, kuŗā bija salikts viss, kas sargājams no lietus. Vieta iznāca vēl mazākām kastītēm, dažādām pakām un arī miltu maisam. Par visu bija jādama un viss jāparedz. Vezums sanāca smags, bet nelikās, ka tanī būtu ielikts kaut kas lieks vai nevajadzīgs. Lielākās rūpes

*Oto Bērziņš miris 1946. gada 4. jūlijā savās mājās, 84 gadu vecumā. Apglabāts dzimtas kapos Alūksnē. No Bērziņu astoņiem bērniem, kas toreiz vēl bija dzīvi, bērēs nav bijis neviena. Alvīne mirusi 1945. gada 13. oktobrī Vācijā. Apglabāta Cellē, Hanoverā.

bija par dienišķo maizi. Lai tās nepietrūktu, produkti jāņem līdz pēc iespējas ilgākam laikam.

Par bēgšanu bija izšķīrusies arī mana tuvākā sābriene Kļaviņa māte ar meitām Luciju un Ainu. Divdesmit gadus ar viņiem bijām sadzīvojuši kā roka ar roku. Kopš skolotāja Brenča Kļaviņa nāves, šad un tad palīdzēju atraitnei darbos, kur vajadzīga vīrieša roka. Daudz tas nebija.

Gatavojot bēgļu vezumu, palīdzēju Kļaviņiem nokaut un sadalīt cūku. Tad mate ar meitām nolēma kopā ar kaimiņiem palikt Šķiņķu gāršā. Baidījās tās pierunāt braukšanai, jo neviens nezināja, vai bēgšana bija pareizākais ceļš.

27. jūlija rītā ar divriteni aizbraucu uz Balvām pie savas radu saimes. Tur visi patreiz jūdza zirgus, lai dotos ceļā. Skatās sievu valodas un bērnu klaigas, kas piepildīja viņu pagalmu iepriekšējās dienās, bija aprimušas. Klusēdami vīri mauca zirgiem sakas un sēja grožus. Vēlreiz tie pārbaudīja virvju mezglus ar ko bija nosietas ratos saliktās mantas. Nekas ceļā nedrīkstēja atraisīties un pazust.

Sievas sēja pie ratiem līdzatvestās govīs. Kalniņu māju saimnieks Aleksandrs, ko mēs saucām par Aleksi, radniecēm piedāvāja sava ganāmpulka govīs. Lai ņemot, kuŗu vien gribot. Piedāvājums bija labs. Piesienot ratiem lieku govi, varētu ilgāku laiku nodrošināties ar iztiku. Kalniņu govīs deva daudz piena.

Lai pajūgu rinda nepievērstu sev krievu lidotāju uzmanību, braucēji norunāja neturēties kopā, bet braukt atsevišķi. Satikšanās vietu nolika Kalncempju pagasta Gaiķos. No turienes bija nākusi Mārupes pārraudze Gaida, ko par sievu apņēma Pikļavas jaunais saimnieks Rudolfs Kļavs.

Pirmais uz Annas pagasta pusi aizbrauca Arvīds ar savu ģimeni. Tad lēni — viens pēc otra, govīs līdzī vezdami, pagalmu atstāja arī visi pārējie. Pēdējais no mājām šķīrās Alekss ar sievu Martu un saviem trim bērniem.

Sētvidū stāvēt palika vecā Kalniņu saimniece, manas mātes vecākā māsa Anna, kuŗai toreiz bija krietni pāri septiņdesmit gadiem. Nosaukdama savus mazbērnus vārdā, tā klusām sarunājās pati ar sevi. Viņai nekur nebija jābrauc, ne arī no kā jābēg. Mantu un drošību, ko viņa no Dieva lūdza, šī pasaule nespēja dot. Kaut tikai bērni un mazbērni tiktu pasargāti! Radusi visu mūžu smagi strādāt, tā lēnām sāka staigāt parasto mājas soli. Vēl jau laidarā bija govīs un aizgaldās cūkas.

Balvās palika arī vecās saimnieces meita skolotāja Marta Kalniņa. Viņa teicās tikai tad atstāt mājas, ja to izdzītu ar varu. 27. jūlijā ar varu no turienes arī neviena vēl nedzina.

Izvadījis aizbraucējus, šaubu, neziņas un nemiera vajāts, atgriezās mājās. Laiks būtu arī manai ģimenei doties ceļā. Bija

saklausītas ziņas par lidotāju sabumbotām bēgļu kolonnām. Kādu drošību solīja lielceļi? Cik tālu lai bēgtu? Ja Dņepra un Dona krievus nespēja aizturēt, vai Daugava to spētu? Vai labāk palikt uz vietas un cerēt uz kādu brīnumu? Jautājumu bija daudz, bet pareizās atbildes nezināja neviens.

Nolēmām iet vienā laikā divus ceļus. Sieva ar kalponi un mūsu trim bērniem paliks mājās, bet es došos projām. Varbūt komunisti viņiem ļaus dzīvot, bet mani tie nesaudzēs. Neskaitot manu agrāko darbu, biju strādājis pagasta valdē vācu laikā. To krievi man nepiedotu.

Savācām dažus drēbes gabalus un pāris dienām uzturu. Pauniņu uzsēju divritenim un atvadījos no ģimenes. Aizbraucis līdz savas zemes robežai, apstājos, lai vēlreiz paskatītos uz savām mājām.

Pirms divdesmit gadiem, kad man šo vietu piešķīra, te bija mežs. Pašā upītes malā bija mazs pļavas laukumiņš. Tur saplāvu pusgubiņu siena. Tā bija pirmā raža. Esmu lidis lidumus, izplēsis celmus, iekopis laukus un uzcēlis ugunsdrošas mājas.

Vai mazā, divritenim piesietā paciņā ir visa manu divdesmit sūra darba gadu alga? Nē, nav tik netaisnas varas pasaulē, kas aizdzītu mani no šīs vietas un neļautu atpakaļ nākt! Es aiziešu, bet arī atgriezīšos.

Kad vēlreiz atskatījos, redzēju vecāko dēlenu Oskaru zirgu vedam uz meža pusi. Pats viņš tā neizdomāja. Droši vien, māte vēlēja zirgu paslēpt biežoknī, lai vācu kaņavīri tā neatņemtu. Palicējiem bija jādomā par dzīvošanu.

Iebraucis Annas pagastā satiku citus bēgļus. Gandrīz visi kopā ar ģimenēm. Vai, atstādams savējos mājās, biju pareizi darījis? Nakti nebija miera. Tā vien likās, ka pats esmu glābies, bet sievu ar bērniem atstājis briesmās. Tā tas nevarēja palikt.

28. jūlija rītā braucu atpakaļ uz mājām, lai kļūdu izlabotu. Pie Škelecim satiku savējos ar visu mantu vezumu ceļā uz rietumiem. Vācu kaņavīri tos bija izdzinuši no mājām. Ar to nekas nebija atrisināts vai nokārtots, bet sirds kļuva vieglāka. Visi kopā ceļu turpinājām uz Lejasciema pusi.

Tanī pat dienā savas mājas bija jāatstāj arī manam tēvam un mātei, kas nebija gatavojušies un negribēja doties bēgļu ceļos. Viņu pagalmā jau otro dienu mitinājās kāda vācu artilērijas vienība. Tās komandieris, ar kuŗu māte prata sarunāties, vecos saimniekus ar varu ārā nedzina, bet teicās atkāpjoties mājas nodedzināt. Tā esot pavēle, kas viņam jāpilda.*

*Pavēli par māju un gatavo lauku nodedzināšanu Hitlers bija izdevis jau pašā vācu armiju atkāpšanās sākumā. To sauca par nopostītās zemes jeb tuksneša taktiku. Kur vien paguva, Krievijā

Kur bez mājām lai dzīvotu? Varbūt varētu viņiem atstāt pirtiņu? Tā bija dīka malā, nost no citām mājām. Jaunais virsnieks neapsolīja arī to.

Piejumē vēl bija piena vedamie rati, ko sauca par dēļadrošku. Tēvs jūdza zirgu. Līdzjāņem arī kādas drēbes un ceļamaize. Māte klēti glabāja 25 litri lielu medus kannu. Vācu kaņavīrs palīdzēja tēvam to iecelt ratos. Vēl kādas pauniņas, un tas bija viss.

Lēnām vecais saimnieks aizgāja līdz rudzu laukam. Tie bija gatavi pļaušanai, bet par to nevajadzēja domāt. Lai maize nepaliktu krievi, vācieši visu solījās nodedzināt. Ko bez maizes? Tad jau jāiet vien projām.

Pirms izbraukšanas tēvs vēl aizgāja uz Alodzenes ciemu, lai atvadītos no sava brāļa Oto. Viņi bija divi brāļi, abiem 73 gadi. Nekā jau nebija ko runāt, tikai ardievas jāpasaka.

Oto kopā ar citiem alodzeniešiem patreiz gatavojās iet mežā, lai tur paliktu līdz krievu ienākšanai. Jau agrāk viņš bija pateicis, ka nekādā gadījumā no savām mājām projām neies.

Pirms 50 gadiem abi brāļi pie māju vārtiem bija iestādījuši katrs vienu ozoliņu. Nu tie bija lieli koki. Pāri ceļam zari sasniedzās kopā un veidoja biezu zaļu lapu vārtus.

Projāmejot tēvs pielika plaukstu sava ozola pelēkajai mizai un, nekā nemeklēdams, īsu mirkli pacēla acis uz kuplo zaru lapotni. Tanī brīdī viņam bijusi nojauta, ka tā ir pēdējā reize savās dzimtajās mājās. Ar brāli viņš nekad vairs nesatikās.

Māte vēl apstaigāja savus bišu kokus ābeļu dārzā. Mazās Dieva gotiņas nejuta saimnieces bēdu. Ar savām vaska kājiņām tās čakli nāca un gāja, it kā pasaulē ļaunuma nemaz nebūtu. Jāsteidzas, — ziedu laiks bija īss.

Istabā paņēmis dziesmu grāmatu un biezo ģimenes biblii, tēvs gausi pārsoļoja pagalmu un iesēdās bēgļa ratos.* Māte viņa jau

vācu pēdējās vienības to arī izpildīja. Pavēle attiecās arī uz Latvijas teritoriju, bet kaņavīri to pildīja tikai ļoti retos gadījumos. Arī Zemzari palikuši nenodedzināti.

*1898. gadā Jelgavā izdotā bībele ir manu vecāku kāzu dienas dāvana. 1900. gada 20. februārī viņiem to devis mans vectēvs Alūksnes draudzes pērminderis Jānis Ozols. Cietos vākos iesietā bībele savās lapās glabā ziņas par Ozolu dzimtu. Tēvs tanī ierakstījis svarīgākos notikumus ģimenē un visu savu bērnu vārdus ar dzimšanas datumiem. Pēdējās bibelē ierakstītas ziņas ir par maniem vecākiem. Mans tēvs Pēteris Ozols miris 1947. gada 18. maijā Vācijā, 76 gadu vecumā. Apbēdīts Bavārijā, Švāndorfā kapos. Māte Alvīne mirusi 1967. gada 24. maijā Amerikas Savienotās Valstīs, Mančesterā, Konetikatā, 92 gadu vecumā. Apbēdīts Mančesteras kapos.

gadija. Pie robežas tie apstājās un, izkāpuši no ratiem, tīruma malā noietās ceļos: — Tavs prāts lai notiek . . .

Pirmā apmešanās vieta jau norunāta pa telefonu. Tā bija Balvās pie mātes māsas Kalniņu mātes, kas kopā ar meitu Martu palikusi mājās. Tur iznāca tikai Isa apstāšanās, jo vācu karavīri, baidīdami ar apvidū paredzamām cīņām, visus steidzināja no mājām ārā. Arī spalgie lielgabalu grāvieni, kas nāca arvien tuvāk, satrauca prātus un mudināja doties tālāk. Cerēdama ceļā panākt savējos, Kalniņu māte brauca mātai līdz. Arī Marta, pēc tam kad bija saņēmusi pavēli atstāt mājas, posās ceļā. Viņa domāja, ka braucot ar divriteni tā iespēs sameklēt radnieku kolonnu, kas nevarēja būt pārāk tālu aizkluvusi.

Sekojojot citu bēgļu pajūgiem, braucēji divās dienās nonāca Lejasciemā. Tur visi Ozoli, Kalniņi un Priedes pajumti bija atraduši pie mācītāja Grāviša. Tā bija priecīga satikšanās, bet tanī pat laikā radniekos domas dalījās par to, vai vecajiem cilvēkiem vajadzētu uzņemties grūtās bēgļu gaitas. Neko grozīt vairs nevarēja. Ja jau visi kopā bija savesti, tad kopā arī jāturas.

Lejasciemā bija sabraukuši Mālpes, Bejas, Annas, Kalncempju, Zeltiņa un citu pagastu bēgļi. Vairāki simti zirgu, govju un pat aitu piepildīja mazās pilsētas ieliņas un visu apkārtni. Ķēvēm pie sāniem spiedās pavasara kumeliņi, un no sava saimnieka ratiem nost negāja uzticamais māju sargs suns. Tas bija raibs mudžeklis, kādu Lejasciems nekad nebija pieredzējis.

Zirgu, govju un cilvēku jūklim cauri izlauzties mēģināja kāda vācu karavīru motorizētā vienība. Ceļš bija tā pieblīvets, ka zirdzinieki nevarēja nobraukt malā, lai atbrīvotu tiem ceļu. Vācieši savā mēlē braucējus lamāja, bet ar varu neko neuzsāka. Arī viņiem nācās nogaidīt, līdz radās iespēja ceļu turpināt. Tas pats bija jādara arī nedaudzajiem privātiem kravas spēkratiem.

Katrs bēglis savā mantu vāgumā bija ielicis to, kas tālam ceļam visnepieciešamākais, vai arī to, kas viņam līcis visdārgākais. Kāds tirgotājs lielos spēkratos bija iekrāvis istabas iekārtu ar visiem grīdu paklājiem, platu, mīkstu divānu un lielu spoguļi.

Zemnieku ratos galvenā manta bija uzturs un drēbes. Labi nožāvēta cūkas gaļa, vairāki klaipi maizes, siera rīteņi, sviesta un tauku spainīši, kā arī cukura un sāls maisiņi bija katrā vāgumā. Tie, kas nešaubījās par ratu stiprumu, tur bija iecēlušī arī maisu ar rudzu miltiem.

Ermaņu saimniekam Kārlim Prauliņam ratos bija viņa mazās ērģelītes. Tas bija mūzikas instruments, ko bijušais Alūksnes draudzes priekšnieks lietoja savos mājas dievkalpojumos. Dažas reizes gadā svētbrīžus viņš noturēja arī citu saimnieku mājās — istabā vai labības šķūnī. Katros Ziemsvētkos dievkalpojums bija pagasta nespējnieku mājā. Ja arī svētbrīdi vadīja mācītājs, tad

vienmēr tur bija arī Prauliņš ar savām ērgelītēm. Nekad par savu pakalpojumu atlīdzības viņš neņēma. Laicīgā manta nebija Prauliņa stiprā puse.

Miltu maisam Prauliņa ratos nebija iznācis vietas. Arī citu mantu daudz tur nebija. Vai mazās ērgelītes Ermaņos bija dārgākā manta?

Tikpat dažāda kā viņu manta, Lejasciemā bija arī bēgļu izturēšanās. Vairākas draugu ģimenes, Gaujas malā apmetušās, cilāja degvīna pudeles. Tie kļuva arvien skaļāki, līdz pievakarē pavisam nebēdīgi nodziedāja Zilo lakatiņu un Gaidi mani atkal mājās. Laikam vēlāk jaunie upes līcī arī dancoja. Vai tās bija dzīres mēķa laikā?

Kāds vecāks vīrs iegāja pie mācītāja apjautāties, kad būšot dievkalpojums baznīcā? Nenojauzdami, kas notiek, bērni skraidīja starp ratiem, klaigāja un nezināja, kur likt uz vezumiem sēdot sakrāto enerģiju. Lielais vairums Malienas saimnieku drūmi, zemu noliektām galvām, staigāja ap saviem mantu vezumiem un prātoja, ko darīt tālāk. Cerēdami saklausīt kādas labas ziņas, tie gāja viens pie otra, bet neviens nekā laba nezināja pastāstīt.

Viens savu begļa likteni pieņēma vieglāk, otrs smagāk, un bija arī tādi, kas nespēja savaldīt krūtīs samilzušo rūgtumu. Dūšīgais, stiprais Tarvu saimnieks Elmars Kechris, pie saviem ratiem piespiedies, raudāja. Nekad nebiju redzējis viņu to darām. Jauns, spēka pilns, drošs un enerģisks. Likās, nekas to nespētu satriekt līdz izmisumam. Viņš nezināja, ko darīt.*

Otrā dienā pārbraucām Gauju un apmetāmies kādus desmit kilometrus uz leju pie Bušmaņa. Tas bija labs un izpalīdzīgs saimnieks: deva pajumti pašiem un atļāva ganības mūsu govīm un zirgiem.

Vecais Bušmaņu saimnieks mājās bija viens pats. Visa viņa ģimene 14. jūnijā bija aizvesta. Nelaimīgajā dienā, kad miliči iebrukuši mājās, viņš vienīgais paguvis nokāpt kartupeļu pagrabā un paslēpties. Miliči pagrabu gan pārmeklējuši, bet saimnieka neatraduši. Viņam bija pieticis laika ierakties kartupeļos.

Bušmaņu saimniecība uz paša Gaujas krasta — ļoti skaistā vietā. Dziesmas par Gauju man vienmēr patikušas, bet miera laikā nebija vaļas pie tās apstāties. Nekad nebiju iedomājies, ka Gaujas līči ir tik klusi un skaisti. Tagad, kad viņa manai apjūsmošanai savu skaistumu piedāvāja, man tā vairs neva-

*Elmars Kechris ar saviem vezumiem bija palicis ceļā un nonācis krievu rokās. 1948. — 1949. gada deportācijas akcijā kopā ar ģimenes izsūtīts uz Sibīriju, kur miris. Piederīgie atgriezušies Latvijā.

jadzeja. Kādreiz Andrievs Niedra viņas straumē ir kaislījis „dažu skaistu ziedu” — lai pietiek ar to!

Pie Bušmaņa palikām vairākas dienas. Mežu ieslēgtajā saimniecībā nekādas ziņas no ārpusē neienāca. Tā nevarēja ilgi dzīvot. Gribējās zināt, kas notiek frontē. Ar divriteni devos garākā ziņu ievākšanas izbraucienā uz rietumu pusi. Palsmanes tuvumā sastapu pulciņu bārdām noaugušu vīru, kuņģus sākumā bija grūti pazīt. Tie bija pēdējā laikā armijā iesauktie mālupieši — Jānis Ķirsis no Brenciem, Ansis Samsons no Šķiņķiem, Jānis Spuģis no Alodzenes, Kārlis Puks no Bāteravas, mans svainis Herberts Puriņš no Birzgales un vēl kādi citi.

Viņu stāsts nebija garš. Pēc iesaukšanas tie nosūtīti uz Jelgavu par lidlauka strādniekiem. Strādājuši un domājuši, kā varētu no darba aizbēgt, lai mēģinātu nokļūt mājās. Tas nebijis viegli paveicams, jo vācieši viņus lidlaukā apsargājuši gandrīz kā gūstekņus.

Kādā dienā lidlaukam uzbrukuši krievu lidotāji. Reizē ar pirmajiem bumbu sprādzieniem visi mālupieši paslēpušies kādos grāvjos, bet vācu sargi aizbēguši uz bumbu drošām patvertnēm. Tas bijis istais brīdis „laisties lapās”. Turpat gadījies arī kāds latviešu kaņavīrs, kas pazinis Jelgavas apkārtni. Slapstoties pa grāvjiem, tas bēgļus izvedis līdz mežam uz Daugavas pusi.

Ceļā uz mājām tie bija satikuši vācu kaņaspēka vienības un arī viņu lauku policijas vīrus. Laimīgā kārtā nekur tie nebija aizturēti dokumentu pārbaudei. Tātad laikā vācieši savus dezertierus nošāva.

Puriņš pievienojās ģimenei, bet visi pārējie, cerēdami izlavīties cauri fronteī, aizgāja uz Mārupes pusi. Vēlāk dabūjām zināt, ka viņiem tas arī izdevies.

Puriņu ģimeni kopā saveda sagādīšanās. Ja es nebūtu gadījies uz klusā lauku ceļa, pa kuņģu mājās nāca dezertieri, tad kopā ar citiem cauri fronteī būtu aizgājis uz savām tukšajām mājām arī Herbets.

Tanī dienā, izņemot Valdi, kas vēl vienmēr dienēja savā policijas vienībā, mēs visa lielā Ozolu radu cilts bijām salastājušies kopā.

Vārdiskā sarakstā pirmais jāmin Pēteris Ozols ar sievu Alvīni, tad Ernests Ozols ar sievu Zeltu, diviem dēliem Oskaru un Induli un meitu Arijū. Aleksandrs Kalniņš ar sievu Martu, diviem dēliem Bruno un Ludi, meitu Inu un māti Annu. Arvīds Ozols ar sievu Almu un trim meitām Elzu, Austru un Zentu. Augusts Ozols ar sievu Dzidru un meitu Gaidu. Vilma Ozola ar dēlu Juri. Herberts Puriņš ar sievu Luciju, meitu Veltu, dēlu Vili un māti Minnu. Adolfs Priede ar sievu Annu un divām meitām Innu un Klāru. Priedes bija Augusta sievas Dzidras tuvi radnieki. Kopā

bijām 32 cilvēki. Viss, kas mums piederēja, bija sakrauts vienpadsmit pajūgos.

Neviens no mums nedomāja par aizbraukšanu no mājām uz visu mūžu. Katrs savā sirdī glabāja cerības — gan laiki mainīsies un pienāks atgriešanās diena. Varbūt nevajadzēs nemaz tālu aizbraukt. Vācieši runāja par jauniem ieročiem, kas vienā mirkli kara ratu pagriezīšot pretējā virzienā. Gribējās ticēt, ka viņi tādu ieroci arī gatavo. Vāciešiem bija labi zinātnieki un labi kara ģenerāļi.

Bija pakļdušas ziņas, ka visiem bēgļiem, kas grib nokļūt drošībā, jātiek pāri Daugavai. Kādu drošību solīja Daugavas rietumu krasts, neviens nezināja pateikt, bet tas deva mērķi braucienam. Varbūt vācu kara stratēģiem Daugava bija būt vai nebūt robeža. Vācija nekad neesot kaļojusi uz savas zemes.

Pie Bušmaņa iebruca arī Purmalas Nāgeļu Augusts ar sievu Jūli un meitu Luciju. Viņu abi dēli Ernests un Valdis iesaukti legionā un atrodoties kaut kur frontē. Tanī pat dienā mums pievienojās mūsu brālēns Rudolfs Ozols no Alodzenes. Viņam ratos sieva Herta, dēls Imants un trīs meitas — Ausma, Vija un Berta. Pedējā vēl mātei pie krūtīm. Viņa tēvs Oto Ozols palicis mājās.

Tad mūs pārsteidza ziņa, kas lika apstāties un vēlreiz visu pārdomāt. Jūlija pēdējās dienās krievi, nākdami no Lietuvas puses, ieņēmuši Jelgavu un tālāk caur Sloku izlauzušies līdz Rīgas jūras līcim. Tas nozīmēja, ka visām vācu armijām, kas atradās Latvijā un Igaunijā, zemes ceļš uz Vāciju bija aizsprostots. Reizē ar to pagaisa arī bēgļu cerības atrast patvērumu Kurzemē.

Ko darīt — braukt tālāk, vai griezt zirgus atpakaļ uz māju pusi? Runājot ar vācu kaŗavīriem, tie par šādu ielenkumu tikai pasmīnēja — lai nebaidoties, viņi tādos esot bijuši daudzas reizes. Arī mums pašiem likās, ka vāciešiem Baltijā vajadzētu būt pietiekamu spēku, lai atbrīvotu ceļu uz rietumiem. Jelgavas un Slokas krišana bēgļos radīja mazāku satraukumu, kā tas sākumā likās. Zirga uz māju pusi neviens negrieza.

Atstājām viesmīlīgās Bušmaņa mājas, un braucot pa klusākiem lauku ceļiem virzījāmies uz rietumiem. Katrā apstāšanās vietā sievas atraisīja no ratiem savas govīs un, saitē turēdamas, ļāva tām baroties ceļmalas zālē. Ja tuvumā gadījās tīrums ar āboliņa atālu, saimnieki neliedza bēgļiem tur paēdināt savus lopus. Arī viņi nezināja — bēgt vai palikt mājās?

Mēru tuvumā mūs panāca Valdis. Viņa vienība apmetusies pagastmājā. Runājot ar ģimeņu galvām, viņš mudināja tos braukt uz Cēsīm, kur apgabala komisārs bēgļiem izsniedzot atļaujas braucienam ar kuģi uz Vāciju. Bez komisāra izdotās apliecības uz kuģa neviena nelaidīšot. Vilmai tādu viņš jau bija

sagādājis.

Tādai braukšanai uz Vāciju visdedzīgāk pretojās Marta ar Annu. Abas bija noredzējušas tādus sapņus, kas nozīmējot, ka visiem jāpaliek Latvijā. Kāda cita bēgle padomu prasījusi pareģei. Tā apliecinājusi, ka pāri jūrai neviens nebraukšot. Laikam kaŗu un juku laikos cilvēki raugās pēc kādām zīmēm, kam sekot. Ja nekas cits nerodas, tad tie pakļaujas sapņu tulkiem un pareģiem. Marta ar Anna agrāk tādām lietām neticēja.

Par braukšanu uz Vāciju bijām ļoti maz domājuši un runājuši. Vienmēr it kā gaidījām kāda cita atrisinājuma. Uz Cēsim kuģa apliecības meklēt neviens neaizbrauca. Nevienam tādas arī nevajadzēja. Tad jau bija pienākusi ziņa par to, ka krievi no jūras atspiesti un ceļš uz Kurzemi brīvs.

Lai ātrāk tiktu uz priekšu, sākām prātot par braukšanu ar vilcienu. Par tādu iespēju ziņa bija atnākusi no Valmieras. Tur bēgļu transportam esot nozīmēti ļoti daudz preču vagonu. Nekas nebija zināms par mājlopiem, bet varbūt pastāvēja kāda iespēja arī tos ņemt līdz.

Sākām virzīties uz Valmieras pusi. Vispirms pagriezāmies uz Strenčiem. Tur Kalniņiem dzīvoja labi draugi Eiduki. Izbraukuši cauri pilsētai, apmetāmies atsevišķās lauku mājās. Vairākas dienas mēs palīdzējām saimniekiem rudens lauku darbos. Laiks bija rudzus sēt, bet tiem trūka strādnieku. Mūsu palīdzība viņiem nāca istā laikā.

Arvids ar savējiem vietu bija atradis pie saimnieka tuvāk Smiltenei. Viņu Zenta toreiz bija sešus mēnešus veca. Tā kā viņas nebija kristījis mācītājs, bet pērminderis Oto Ozols, tad tā bija jāved pie mācītāja svētīšanai. Septembrā pirmās svētdienas rītā viņi veda Zentu uz Smiltenes baznīcu. Kad tie bija gandrīz jau galā, pilsētai uzlidoja krievu lidmašīnas. Rinķodamas gaisā, tās apšaudīja ielas ar ložmetējiem un meta bumbas. Baznīcēni grieza zirgu atpakaļ uz mājām. Paldies Dievam, ka tie nebija izbraukuši 20 minūtes agrāk!

Augustam ar Adolfu savās mājās vietu deva Grīnbergs — Jērcēnu pagasta Krustceļos. Ilgi uz vietas palikt nevarēja. Lielgabalu grāvieni austrumu pusē kļuva arvien skaļāki. Likās, fronte bija sākusi kustēties un nacā tuvāk. Jābrauc tālāk.

Kalniņi un Vilma bija apmetušies Muižnieku mājās. Turpat mitinājās arī kāda vācu kaŗaspēka vienība ar vairākiem smagajiem spēkratiem. Visvairāk tie uzturējās tukšajā labības šķūnī. Ābeļu dārzā ar zariem nomaskētas stāvēja municija kastes un benzīna kannas.

Kad norunātajā dienā mūsējo pajūgi izbrauca uz ceļa, Muižniekiem uzbruka krievu lidmašīnas. Zibināja ložmetēji un sprāga bumbas. Dažās minūtēs lielais labības šķūnis bija liesmās.

Dūmi pacēlās arī no citām ēkām. Likās, dārzā dega paslēptais benzīns.

Tad kāda lidmašīna pagriezās uz bēgļu pusi, kas bija aizbraukuši apmēram puskilometru no mājām. Zemā lidojumā tā pārviedza pajūgus. Līdztekus ceļam garā strīpā gaisā pajuka ložu uzsistās smiltis. Krievs aizdrāzās labu gabalu uz priekšu, tad apsvieda savu spīdīgo putnu apkārt un nāca atpakaļ. Bēgli atstāja zirgus uz ceļa un sakrita grāvjos.

Vilma pakēra no ratiem savu vienu gadu veco Juri, nokrita ar to ceļmalas smilgās un, uz elkoņiem balstīdamās, uzgūlās tam virsū: tā lode, kas mērķēta viņam, pirmā lai paņem manu dzīvību. Tani brīdī baiļu viņa nejuta.

Ložmetējiem vāroties, ar skaļu kaucienu pārskrēja lidmašīna. Gaisā paputēja ložu uzvandītās smiltis. Šoreiz tās bija vēl tuvāk kā pirmajā skrējienā. Putekļu mākonīši pajuka arī uz ceļa. Neviens nebija trāpīts.

Uzbrukuma brīdī uz ceļa pie zirgiem bija palikusi vienīgi vecā Kalniņu māte. Ar vienu roku tā turēja vēja raustīto galvas lakatiņu, ar otru — pie iemauktiem savu zirgu, lai tas no rūkoņas nesabaidītos un nesāktu lēkt. Tādā troksnī atstāt zirgus uz ceļa vienus nebūtu pareizi. Tas, ka kājās stāvēšana ceļa vidū varēja kļūt liktenīga viņas pašas dzīvībai, tai nebija ienācis prātā.

Lidmašīnas sakārtotās ķēdē un, palidojušas uz Valmieras pusi, ar saviem ložmetējiem labu brīdi kapāja meža puduri ceļa malā. Tur steigā patvērumu bija meklējusi kāda bēgļu kalonna. Bija nošauti zirgi un varbūt arī cilvēki.

Kad viss bija apklusis, bēgļu vezumi sāka kustēties tālāk. Valmierā neiebraucām, jo baidījāmies no uzlidojumiem, un arī lapiem pilsētā nebūtu barības. Ar divritepiem aizbraucām uz dzelzceļa staciju. Preču vagonu tur daudz, bet tie nebija paredzēti bēgļu transportam. Varbūt pēc vienas vai divām nedēļām stāvoklis mainīšoties. Ja gribot, lai gaidot. Patreiz dzelzceļi kalpojot tikai armijai.

Norunājām virzīties uz jūras pusi, varbūt līdz Rozulai, tad pa mazākiem ceļiem uz Rīgu. Es ar savu ģimeni kādas dienas mājāju Augstrozes pagasta Ķīlkās, Pēteru Čilenberga saimniecībā. Kāds cits no mūsu pulka tanī pat laikā bija Ķieģeļu pagasta Baldiešās pie Jēgeriem. Arvīds ar savējiem un Vilma dzīvoja Rozulas pagasta Apsēs pie Puriņa. Dažas dienas man ar saviem piederīgiem iznāca nodzīvot Rozulas pagasta Pulkās pie Jātnieka. Citu māju vārdi ir aizmirsušie.

Kur vien apstājāmies, sastapām labus un izpalīdzīgus cilvēkus. Mēs, savukārt, palīdzējām viņiem lauku darbos. Jāsteidz bija rudzu sēšana. Sēdami svešos tīrumos, domās staigājām pa savējiem. Laikam tie paliks neapsēti. Ceļā bijām gandrīz jau

divus mēnešus. Sākumā viens otru uzmundrinājām ar apgalvojumu, ka uz rudzu sējas laiku būsīm atpakaļ mājās. Par vēlu, — nebūsīm.

Kādas cerību drumstalas tomēr lika tālajos tīrumos čakli strādāt, lai rudzi tiktu apsēti. Lai kāda vara valdītu, zemniekiem maizes vajadzēs. Labi zinājām, ka jābrauc tālāk un savus sētos rudzus sadīgstam mēs neredzēsīm. Bet kas zina, ko Dievs tur savā rokā? Varbūt šie saimnieki mums iedos ceļa maizi tad, kad te pietāsīsimies braukdami atpakaļ uz savām mājām.

Mēs, radinieki, savā starpā sazinājāmies ar tālruniem, kas tur bija katrās mājās, vai viens pie otra aizbraucām ar divriteni. Katra laba vai slikta ziņa, ko saņēma viena ģimene, drīz vien kļuva zināma visām pārējām. Tanī laikā arī uzzinājām, ka krieviem bija atdota Alūksne un Lejasciems, bet kur fronte atradās patreiz, par to mums nebija ne jausmas. Reizēm kaŗa troksnis bija tik skaļš, ka likās — cīņas notika jau pie Valmieras.

Nolēmām 24. septembrī doties tālāk. Rīga vēl labā gabalā, bet Vidzemes pusē nedomājām ilgi kavēties. Vispirms jātiek pāri Daugavai, tad redzēsīm, kas darāms tālāk. Arvien biežāk no zemapziņas izkāpa domas par nokļūšanu Vācijā.

Visa lielā radu saime sapulcējāmies pie Rozulas pienotavas. Visi bija veseli un gatavi braukšanai. Baidīdamies no krievu lidmašīnām, uz lielākiem ceļiem negribējām rādīties. Mazie, savukārt, smilšaini, un pa tiem braukšana lēna. Pirmajā dienā tālu arī netikām. Vakars pienāca Straupē.

Meklējot vietu kur pārnakšņot, satikām Almas piederīgos — Klemperus. Tēvs ar māti un brālis Arvīds ar ģimeni sveiki un veseli, bet krievu uzlidojumā uz ceļa pazaudējuši vienu zirgu. Vērtīgākās mantas sakrāvuši vienos ratos un turpinājuši ceļu. Kaut arī paši gājuši kājām, vezums pārlieku smags.

Klemperu Rains, par kuŗu teica, ka tas zirga žēlojot vairāk kā sievas, nepagalam negribēja tālāk braukt. Teikdams: „Durak, kur tu dzīsies?” — viņš mēģināja pierunāt arī Arvīdu un Almu palikt uz vietas.

Laikam vecais zirgu mīļotājs tālāk arī neaizbrauca. Visi Klemperi esot runājuši palikt kādas dienas Straupē, lai atpūtinātu zirgu. Šķiet, izbraukšanu tie bija nokavējuši. Mēs viņus vairs nesatikām.

Otrā dienā jau agri posāmies ceļā. Prātā nav palicis vietas nosaukums, varbūt tā bija Lēdurga. Ceļu aizsprostoja gaŗa bēglu rinda. To vidū arī daži mālupieši, kuŗus agrāk ceļā nebijām satikuši. Atceros Stūrīšu Stilves Jāni un Kromuļu Epras.

Visi aizardētie bija satraukti un nezināja, ko tālāk darīt: vācu kaŗavīri bēglus uz priekšu vairs nelaizot. Ceļi esot vajadzīgi kaŗaspēkam. Lai bēgli darot, ko katrs gribot. Nevienam neesot

liegts griezt zirgu atpakaļ.

Tas bēgļos izraisīja dusmas un sašutumu. Daudzus vācieši bija izdzinuši no mājām ar varu. Tagad tie dzina viņus atpakaļ. Laikam pareizāk darīja tie, kas nebēga. Tanī pat laikā stāvētāju rindu apskrēja ziņa, ka krievi pa Vidzemes šoseju triecoties uz Rīgu. Neviena nezināja, cik tālu tie tikuši, bet stāvoklis likās traģisks.

Sagājām visi kopā, lai aprunātos, ko darīt. Ar saviem vienpadsmit zirgu pajūgiem uz priekšu tikt vairs nevarējām. Atlika vēl iespēja mēģināt kājām. Tādā gadījumā uz ceļa būtu jāpaliek mūsu trim vecajiem cilvēkiem un mātēm ar bērniem. Tāds atrisinājums nevienam miera nedotu. Tomēr bija jāreķinās ar to, ka visi no krievu rokām neaizbēgsim. Tās bija piesniegušās par daudz tuvu.

Nolēmām, ka glābties mēģinās tie, kas nekādā gadījumā komunistu rokās nokļūt nedrīkstēja. Aizsargu organizācijai bijām piederējuši visi, bet Augusts ar Aleksi palīgpolīcijas (šucmaņu) dienestā kalpoja arī vāciešiem. Viņiem jāmēģinā tikt drošībā. Atvadījušies no ģimenes, tie uzsēdās saviem divriteņiem un pa ceļmalas stidziņu aizbrauca uz priekšu.

Mēs, pārējie, palikām uz ceļa ar niecīgām cerībām, ka varbūt radīsies kāds mums nezināms un neredzams atrisinājums. Negriezīsim vēl zirgus uz māju pusi, pagaidīsim vēl. Vai tad dziesma neteica, — . . . tūkstošiem Viņš ceļus zinās, kur es neviena nezinu. Sirdī miera tomēr nebija. Varbūt vajadzēja arī man ar divriteni braukt uz priekšu . . .

Arī citi nelaimīgie nezināja, ko darīt. Daži grieza zirgus sānu ceļā, lai meklētu pie saimniekiem naktsmājas. Citi palika uz ceļa, bet atpakaļbraukšanai neviena negatavojās. Pievakarē saimnieces slauca savas govīs, pienu izkāsa caur drēbi un turpat deva bērniem to dzert. Labi gan, ka līdzpaņemtas bija arī govīs. Visu ceļu bērni bija labi paēduši un veseli. Maizes mums netrūka.

Vakarā, ceļmalas zālē zirgus barodami, vērojām, ka Cēsu pusē pamalē uzzibināja kaŗa uguņi. Prāts kļuva drusku mierīgāks, jo likās, ka fronte vēl atradās austrumos no mums.

Otrā rītā, pabraucot ar divriteņiem uz priekšu, uzzinājām, ka ceļš ir brīvs un mēs varam turpināt braukšanu. Neviena nezināja, kāpēc bijām aizturēti, bet par to mēs daudz arī nedomājām. Dzirdēja, ka vācieši pa jūrmalas ceļiem esot uz rietumiem izlaiduši savas Igaunijā novietotās armijas. Varbūt tas bija tiesa.

Pēcpusdienā sastapām Augustu ar Aleksi, kas mūs ceļmalā jau gaidīja. Viņi bija redzējuši citus bēgļus braucam un zinājuši, ka arī mēs uz vietas nepaliksim. Tad nu tikai uz Rīgu un pāri Daugavai!

Kādā vietā, kad mēs ceļmalā atpūtinājām zirgus, ar saviem pajūgiem mums garām aizbrauca soļotājs Jānis Dāliņš. Kaut aktīvā sportista gadi tam sen aiz muguras, izskatījās vingrs un brašs. Viņu viegli pazīt pēc daudzajiem uzņēmumiem laikrakstos. Labi koptie zirgi, stiprie, krāsotie rati un melni spīdīgās zirgu lietas liecināja, ka tas bijis ne tikai labs sportists, bet arī labs saimnieks. Acis iekrita Dāliņu augstie zirgu loki. Tādus nekur nebijām redzējuši. Varbūt ar tās puses zemniekiem mums ceļā negadījās tikties.

Pie Murjāniem pārbraucām Gauju un tad pa upes malu līdz Ropažiem. Tur ceļu krustos uz Vidzemes šosejas satiksmi regulēja vācu lauku policisti. Tie bija slaida auguma jauni puisi, tērpti zilās uniformās ar platu sudraba krāsas uzrakstu uz krūtīm. Ar bēgļiem daudz runāt tiem nevajadzēja. Vidzemes zemnieki viņu roku rādītās zīmes saprata arī bez valodas.

Uz šosejas priekšroka bija vācu kaŗaspēka daļām. Patreiz Rīgas virzienā brauca kāda motorizētā apgādes vienība. Tad garā rindā nāca bēgļu pajūgi. Tie brauca tik cieši kopā, ka mēs nevarējām iespieties viņu vidū. Uz mazā pievadceļa gaidījām vairākas stundas, līdz agrā pēcpusdienā zilais kaŗa policists mūs ielaida bēgļu straumē.

Kādā gleznā biju redzējis mākslinieka iedomātu izraēla tautas izešanu no Ēģiptes. Kaut ka līdzīgs, tikai laikmetīgākā skatījumā, 1944. gada 27. septembrī risinājas uz Vidzemes šosejas starp Ropažiem un Rīgu. Zirgi, rati, govīs un aitas, sievas ar bērniem uz rokām, pusaudži, veci, salīkuši cilvēki un divriteņu braucēji nepārtrauktā straumē plūda uz apsolītās drošības zemi — Kurzemi. Nevienš nevarēja ne kavēties, ne aizbraukt citam garām. Visi spiedās un kustējās uz priekšu vienādā ātrumā.

Bēgļu pajūgus malā spiezdama, pret straumi lauzās kāda vācu kaujas vienība. Šautenes starp ceļgaliem turēdami, smagajos armijas spēkratos sēdēja pavisam jauni zēni, varbūt vēl ģimnazisti. Viņu noliektās galvas neliecināja par gribu cīnīties. Vairāk tie izskatījās pēc nāvei nolemtiem. Dažiem spēkratiem bija piekabināti lielgabali. Citi bija piekrauti ar municijas kastēm. Uz kādām platformām nostiprinātus redzēja lidmašīnu apkaŗošanas ložmetējus. Vai viņi krievus noturēs?

Kaut arī mēs tam daudz neticējām, vācu kaujas vienību kustība uz austrumiem liecināja, ka viņu atkāpšanās nebija pārvērtusies pāniskā bēgšanā. Frontē vēl pastāvēja vadīta un kontrolēta pretestība. Tas radīja mazu drošības sajūtu. Tanī pat laikā jauno zēnu mums bija žēl. Arī viņiem bija mātes, kas kaut kur Vācijā par savu dēlu dzīvībām lūdza Dievu. Mēs bijām liecinieki kādai rēgainai likteņu spēlei. Varbūt jaunie vācieši, braukdami uz fronti, gāja pretī savai nāvei. Ceļā izmanījāmies, bet vai mēs,

braukdami pretējā virzienā, no tās jau bijām izglābušies?

Tā bija laimīga diena — gaisā neparādījās neviena ienaidnieka lidmašīna. Varbūt krievi baidījās no zenītlieģabalu baterijām, kas šur un tur bija novietotas ceļa tuvumā. Draudīgi skatīdamies debesīs, garie gaisa lielgabalu stobri mūs sargāja līdz pat Rīgai.

Pilsētā iebraucām naktī. Ielas apgaismotas nebija, bet tā kā spīdēja pilns mēness, tad redzēt varēja labi. Rīga bija bēgļu pilna. Daudzi, ielu malās apstājušies, atpūtināja nogurušos zirgus un govīs. Segās ietinušies, cilvēki gulēja ratos, zem ratiem un arī uz ietvēm. Turpat nogulušās bija arī viņu govīs.

Pa ielas vidu nepārtrauktā straumē uz tiltu pusi plūda daudzi tūkstoši braucēju un gājēju. Mūsu vienpadsmit pajūgiem vajadzēja turēties cieši kopā. Ja kādi svešinieki iesprauktos mūsu vidū, tad vienam otru atrast būtu grūti.

Gar Brīvībaspieminekli braucām tieši pusnaktī. Tā bija divaina nakts parāde. Gaŗām valsts brīvības simbolam parādes soli nemaršēja Latvijas armijas kaŗavīri, bet mēness gaismā uz Daugavas pusi lēnām vilkāms Vidzemes un Latgales bēgļi. Salūtam celto zobenu šķindoņas vietā uz Brīvības bulvāŗa akmeņiem dārdēja dzelziem apkaltie zemnieku darba rati. Tā nebija valsts svētku goda parāde, bet rēģainas ardīevas Brīvības dievietei pusnaktī.

Paceldams acīs uz balto tēlu un noņemdams cepuri, es nedomāju, ka to daru pēdējo reiz. Aiziešana bija vērmeles, bet tikai uz laiku. Neviena tauta, kas nebeidz cīnīties par savu brīvību, uz mūģīgiem laikiem tās nepazaudē.

Brīvības pieminekli biju vairākkārt skatījis Latvijas labajos gados. Godbijībā un gandrīz svētā ticībā mūģīgai Latvijai biju vērojis svinīģo goda sardzes maiņu. Latvija bija jauna zvaigzne zvaigģņāģā, kas uzlēkusi, lai nekad nenorietētu. Kas gan toreiz iedroģinātos domāt, ka reiz man pret savu gribu būs jābēģ projām no šīs zemes? Neuzminami ir laiku un cilvēku likteņu ceļi.

Pārbraucot Daugavu, sirds kļuva it kā vieģlāka — bijām Kurzemes pusē. Varbūt pie latvieģu tautas likteņu upes krievu barbaru ordas arī apstāģies. Tādai iespēģai daudz tomēr neticēģām, un savās domās ģatavojāģies ceļam uz Vāģiju.

Pārdaugavā apstāģāģies, lai kāda parka malā atpūtinātu zirģus un govīs. Lopiņi likās pagalam noguruģi. Mēness bija norietēģis, un tumsā tāģāk braukt labprāt arī negribēģām. Turpat atpūtai apstāģies jau bija Meiravas Kģlaviņu Auguģts ar savu ģimeni. Viņiem govij līdz atnākuģas arī aitas. Aģrāk nebūtu ticēģis, ka mīksto ģanību staigāģāģi mājukustoni spētu pa cietajiem ceģiem nosoģot vairāk kā 230 kilometru. Kģlaviņus uz ģaŗā ceģa aģrāk nebīģām satikuģi.

28. septembrī turpināģām ceģu uz rietumiem. Kaŗaspēka

kustību un daudzo bēgļu dēļ uz priekšu tikt varēja ļoti lēnām. Vairākas reizes mūs nogrieza malā, lai garām palaistu karavīrus. Nakstmāju nemeklējām, bet pārnakšņojām tāpat ceļmalā. Pa dienviņu krastu nobraucām garām Babītes ezeram. Domājām doties uz Kalncienu, bet vācu lauku policijas postenis mūs nogrieza uz Sloku. Nakti no 29. uz 30. septembri pa armijas gatavotu pontontiltu pie Odiņiem mūs pārlaida pāri Lielupei. Agrā rītā izbraucām cauri Slokai.

Ragaciema tuvumā naktsmājas mums deva kāda zvejnieku ģimene. Tie bija ļoti laipni un izpalīdzīgi ļaudis. Līdzjūtīgi uzklausa mūsu bēdas un izstāstīja arī savējās. Viņi domājot palikt uz vietas. Nekāda cita darba tie neprotot, kā vien zivis zvejojot. Esot jāpaliek pie jūras, lai nāk kāda vara nākdama.

Svētdien, 1. oktobrī, pa klusu meža ceļu braucām uz Kandavas pusi. Apstājāmies pie ceļmalā uzstādītas piemiņas zīmes, vietā, kur 1925. gada 22. augustā nelaimes gadījumā galu dabūja ārlietu ministrs Zigfrīds Meierovics. Ja nelaime nebūtu notikusi, viņš būtu 57 gadus vecs. Varbūt vēl vienmēr vadītu Ārlietu ministriju. Vai Latvijas liktenis būtu citāds?

Naktsmājas atradām Pūres pagasta Apsēs pie Kānberga. Atkal — ļoti labi ļaudis. Deva pajumti pašiem un neliedza barību zirgiem un govīm. Mūsu dēļ izkurināja arī pirti. Kad to bijām izstaigājuši, uz brīdi jutāmies mājās. Pie viņiem palikām visu pirmdienu. 1915. gadā mēs palīdzējām Kurzemes bēgļiem, tagad viņi mums to pilnām atmaksāja. Kā gan citādi tas lai būtu? Sirds — kurzemnieka gods.

3. oktobrī atvadījāmies no viesmīlīgajiem Kānbergiem un devāmies tālāk. Atpūtai apstājāmies ļoti skaistā vietā. Tā bija gleznainā Abavas ieleja ar Kandavas pilsētu, kas dažkārt tika dēvēta par skaistāko vietu Latvijā. Vai to nesauca par Kurzemes Šveici? Žēl, ilgi kavēties nevarējām, jo tuvojās vakars un mums bija jābrauc tālāk.

Gadījās arī daži izņēmumi. Citu dienu braucām gar rāceņu lauku, vai varbūt tie bija turnipši. Bija pavēls rudens un laukam vajadzētu būt jau novāktam, bet laikam saimniekam trūka strādnieku.

Rāceņus baroja lopiem, bet mēs, malēnieši, kādreiz mikstāku un sulīgāku bumbulīti noēdam arī paši. Gribēdams uzzināt, kāda garša Kurzemes torņiem, mans tēvs pārkāpa grāvi un, nolūkojies mazāku stādīpu, to izvilka. Turpat ceļmalā viņš atvāza savu kabatas nazi un sāka rācenīti mizot.

Tūlīt tuvējo māju ceļā parādījās resna sieva, laikam saimniece. Pienākusi tuvāk lielceļam, tā sāka mūs lamāt. Mēs esot slinkī un vazaņķi, kas nevižojot godīga darba strādāt. Tēvu viņa nosauc par vecu zagli, kam neesot kauna lavīties svešā tīrumā.

Tas tēvam bija par daudz. Ne vārda neteicis, viņš nometa mazo rācenīti zemē, iebāza savu nazi kabatā un klusēdams sāka soļot tālāk. Es redzēju, kā viņam trīcēja rokas. Neviena visā garajā mūžā tā nebija nosaucis par zagli. Likās, tālāk ejot viņa mugura salika vēl vairāk kā agrāk. Laikam uz saviem pleciem viņš sajuta vēl vienu nastu vairāk — zaglis.

Bagātā kurzemniece nenovēlēja Vidzemes bēglim viena lopu rāceņa.

Pārnakšņojām kādā saimniecībā, kur atkal mūs laipni uzņēma sirsnīgie kurzemnieki. Otrā dienā izbraucām cauri Sabilei un pievakarē arī Kabilei. Tur nogriezāties uz Kuldīgu. Kad laiciņu bijām braukuši, ievērojām, ka uz ceļa bijām vieni paši. Bēglu pajūgu neredzēja ne priekšā, ne aizmugurē. Vēlāk uzzinājām, ka Kabilē visi bēgli novirzīti uz Saldu. Laikam brīdī, kad mēs atrādāmies krustcelēs, satiksmes regulētājs bija aizgājis pusdienās.

Bez kādiem starpgadījumiem 5. oktobrī sasniedzām Kuldīgu. Prātā ienāca klusie svētdienu rīti, kad radio sāka pārraidīt Latvijas baznīcu zvanu skaņas. Ziņotājs vispirms pieteica — Rīga, Madona, Kuldīga un Liepāja. Tad, reizē ar zvanu skaņām: „Mana tauta, tevi saucu, tu nāci”. Viena otru nomainīdamas, ar saviem zvaniem manā mājā atnāca Latvijas baznīcas. Tie bija svētrīti, kas manai dzimtai ir nolaupīti. Viņu vietā esmu saņēmis begļa vārdu.

6. oktobra rītā izbraucām cauri Kuldīgas pilsētai un nogriezāties uz Aizputi. Laiks bija jauks, un braukšana veicās labi. Pārnakšņojām Kazdangas pagasta Melķu mājās. 7. oktobrī tikām cauri arī Aizputei. Apstājāties kādā saimniecībā, ko sauca par Brašiem. Tur bēgli bija mitinājušies katru nakti. Laipnie saimnieki stāstīja, ka rītā vieni izbraucot, vakarā nākošie iebrāucot. Labie ļaudis visus uzņēma un palīdzēja, kā vien varēja. Brašos nodzīvojam visu nākošo dienu.

9. oktobrī braucām tālāk. Bijām nodomājuši mēģināt uz Vāciju aizbraukt pa zemes ceļu ar visu, kas mums bija līdz. Skatoties uz kartes, tas aplam tālu nemaz nelikās. Durbē nestājāties, tikai garāmbraucot vērojām māju, kuŗā dzimis Zigfrīds Meierovics. Pie sienas piestiprināta plāksne ar uzrakstu.

Nakts no 9. uz 10. oktobrī parastajās slīdes vairs negāja. Bijām apmetušies lauku mājās tuvu Grobiņai. Tumsā Liepājai uzlidoja krievu lidmašīnas. Gaismas sveces tās izmeta arī virs Grobiņas un mūsu atrašanās vietas. Bumbas sprāga arī lauku sētā. Uztraukumā neviens nezināja, kur glābties. Patvertņu nebija, un ja arī tās būtu, mēs nezinātu, kur viņas meklēt. Daži bija ielīduši salmu kaudzē. Kad bumbošana beidzās, tumsā

lasījāties kopā un priecājāties, ka visi bijām sveiki un veseli. Arī govīs un zirgi bija palikuši neskarti.

10. oktobra agrā rītā bijām Grobiņā. Pilsētiņa man pazīstama jau no 1919. gada, kad tur dienēju jaundibinātajā Latvijas armijā. Toreiz man bija 19 gadu. Apkārtne kaut kas vēl likās pazīstams, bet kaut kas arī svešs. Tās vietas, kas vislabāk palikušas atmiņā, savu izskatu mainījušas. Tomēr tā vēl bija vecā Grobiņa.

1919. gada 14. novembrī pie Liepājas fortiem cīnījās pret bermontiešiem saņēmu pirmās kaujas kristības. Kāda likteņu spēle pēc 25 gadiem bija mani atvedusi vecajā cīņu vietā. Toreiz tas bija Pirmā pasaules kara beigās, tagad — Otrā. Taisni tur, kur 1919. gadā piedalījās Latvijas atbrīvošanas cīņās, 1944. gadā biju atdzīts kā kāds noziedznieks vai nodevējs. Vai tad latviešu karavīri savu zemi kādam būtu netaisni atņēmuši? Patiesība jau laikiem ir tāda, ka tie, kas savu dzimteni visvairāk mīl, dabū arī visvairāk ciest.

No Grobiņas mēs nedomājām braukt uz Liepāju, bet doties uz Nīcu, Rucavu un Palangu, ar gala mērķi Mēmeli. Tad, ja vajadzēs, arī tālāk.

Izbraucot no pilsētas, varēja sadzirdēt kauju troksni, kas, kā likās, nāca no Nīcas pusēs. Varbūt tas bija drusku pa kreisi, vairāk zemes iekšienē. Bēgli par to daudz neuztraucās. Taisni otrādi, tie priecājās, ka vācieši neļaujot krievi nogriezt mums ceļu uz Vāciju. Pie kara trokšņiem mēs bijām jau pieraduši.

Ceļa gabalā no Grobiņas līdz Nīcai bēgļu pajūgi brauca tik tuvu kopā, ka rinda līdzinājās gaļam vilciena sastāvam. Tur bija ļaudis no visiem Latvijas apgabaliem un arī igauņi. Tas bija pudeles kakls, pa kuŗu visi centās izkļūt brīvībā. Bēdzējus bija satraucis uzlidojums Grobiņai. Tie vairs negribēja kavēties uz vietas, bet steigties, cik vien ātri iespējams projām uz Vāciju.

Braucot gar Liepājas ezeru, gaŗo pajūgu ķēdī aplidoja ļoti slikta ziņa: krievi kaut kur pie Rucavas tuvojoties jūrai. Bēgli tādai vēstij neticēja. Daudzreiz, baumu biedināti un mulķoti, tie brīdinājuma neņēma nopietni, bet labās cerībās sasniegt Vāciju kustējās vien tālāk.

Cetrus kilometrus no Nīcas uz ceļa parādījās pretimbraucēji. Tie bija atpakaļ atgrieztie bēgli. Ceļš uz Vāciju bija nogriezts. Daži nāca kājām. Krievi viņus tā pārsteiguši, ka tie nepaguvuši apgriezt zirgus, bet, visu atstādami uz ceļa, pa grāvjiem izbēguši no bīstamā apvidus. Veselas kolonnas bēgļu esot kritušas sarkanarmiešu rokās.

Visu ceļu mēs bijām braukuši, cik vien ātri to spējām, bet laimīgā kārtā trīs vai četras stundas bijām nokavējuši. Ja mēs būtu izbraukuši dažas stundas agrāk, tad arī mēs no krievi-

neizbēgtu. Sagadišanās vai Sargātāja roka?

Mišku saimnieks Oto Bitans ar saviem pajūgiem gar Nīcu bija braucis četras dienas pirms mums. Kuršu kāpās viņi no krieviem izglābās un sasniedza Mēmeli, bet gan pašā pēdējā pusstundā. Tie bijuši tik tuvu kaujas laukam, ka redzējuši krievu tanku lielgabalu cīņu ar vācu kuģu artilēriju.

Pie Nīcas, reizē ar citiem, mēs griežām zirgus atpakaļ uz ziemeļiem. Bēgļu lielākā daļa tūlīt brauca uz Liepāju, lai meklētu iespēju Vācijā nokļūt ar kuģi. Tie domāja, ka pa zemes ceļu droša braukšana vairs nebūs.

Cerēdami, ka vācieši krievus no jūras vēl padzīs, mēs nolēmām kādas dienas palikt uz vietas. Runājām ar vācu kaņavīriem, kas gadijās uz ceļa. Arī tie ieteica nogaidīt, bet viņu vārdos nebija pārliecības. Likās, ceļa atbrīvošanai viņi neticēja.

Tuvojās vakars un reizē ar to arī rūpes par naktsmājām. Nevarēja cerēt, ka visi vienpadsmit pajūgi varētu pajumti atrast vienā saimniecībā, bija jāizklīst pa vairākām. Daļa mūsējo vietu atrada Mielavās. Arī citiem pārāk tālu nebija jābrauc. Labie jūrmalnieki uzņēma mūs visus un palīdzēja, cik spēja.

Man ar savējiem gadijās iebraukt Raņķu mājās. Tur jau bija kāds bēgļu pajūgs, bet saimnieks teica, lai paliekot vien arī mēs. Kad sākām ar mājiniekiem runāt, atklājās, ka tie mums bija gandrīz radinieki. Raņķu dēls Miķelis bija apprecējis manu māšicu — Šķelecu Bērziņu meitu Mildu. Zināju, ka Milda strādāja Nīcā par skolotāju un tur arī apprecējās. Īsi pēc kāzām tie ciemojās Šķelecos un iegriezās arī manās mājās Krastmalē. Man vienmēr ir patīcis apciemot savus radiniekus, bet šinī ciemā biju iebraucis pats to nezinot. Jaunos Raņķus nesatīkām. Miķelis esot policijas dienestā Liepājā un arī Milda dzīvojot turpat.

Raņķu labības šķūnī nodzīvojam piecas dienas — līdz 15. oktōbrim. Katru nakti krievi uzlidoja Liepājai un meta bumbas, ko no mūsu apmešanās vietas varēja redzēt. Nepārtraukti dienās un naktīs kaut kur jūrmalā aiz Nīcas grāva lielgabali. Krievi mums bija tik tuvu, ka viņu smago lielgabalu lādiņi, kas tika raidīti Liepājas virzienā, lidoja pāri mūsu galvām. Viena tāda granāta varēja kļūt liktenīga Oskaram. Brīdī, kad tas stāvēja pagalmā, ar skaļu bukšķieni bumba nokrita tikai pāris soļus no viņa. Granāta bija nākusi tādā leņķī, ka ieurbusies gan zemē, bet par mazu gabaliņu līdz pusei iznākusi atkal ārā. Tās diametrs bija apmēram četras collas. Kas notiktu, ja tā būtu sprāgusi? . . .

Mielavu saime bija dievturī. Katru rītu viņi sapulcējās lūgšanas brīdim. Aicināja piedalīties arī bēgļus, ko tie labprāt darīja. Viegļā, ritmiskā tautasdziesmu dziedāšana skanēja tuvi un silti, bet Dieva lūgšana bez Kristus pieminēšanas mums bija sveša.

Tomēr viņu ritu svētbrīži stiprināja arī mūs nepagurt, bet ticēt labā uzvarai.

Mēs nebijām vienīgie, kas gaidīja ceļa atbrīvošanu. Tādi gaidītāji visā apkārtnē bija katrās mājās. Pāris dienu tie klausījās kara troksnī, bet kad tas klusāks nekļuva, jūdza zirgus un brauca uz Liepāju. Mēs vēl palikām.

Krievu uzlidojumi Liepājai nemazinājās, bet pieņēmās stiprumā un plašumā. Bumbas krita ne tikai pilsētā un tās tuvumā, bet arī diezgan tālu laukos. Kādā vakarā vēlu stāvēju pagalmā un vēroju, kā starmešu gaismas kūļi virs Liepājas ķerstīja ienaidnieka lidmašīnas. Tā bija spokaina kaķa un peles spēle naktī. Lidmašīnu rūkoņu dzirdēja visapkārt, arī virs Raņķu mājām. Pēkšņi sajutu gaisa spiedienu, un tanī pat brīdī tuvumā nodārdeja varens sprādziens. Visapkārt bira zemes pikas un varbūt arī granātas šķembas, bet mani neviena neskāra.

Otrā rītā manējie bija ieskatījušies, ka man uz muguras garā plēsumā pāršķelti svārkī. Tad atcerējos, ka bumbas sprādziena brīdī jutu, it kā mani kāds būtu viegli parāvis aiz svārkīem, bet vairāk nekā nebija un tūlīt to aizmirsu. Apskatīdams vietu, kur vakarā stāvēju, zemē atradu sprīža gaŗu granātas šķembu. Tā laikam bija atsitusies šķūņa sienā, un, zemē krizdama, pārcirtusi manus svārkus. Tas bija otrs gadījums Raņķos, kas varēja beigties traģiski. Kas tam neļāva tā notikt?

Ceļš gar jūrmalu uz Vāciju nepavērās, un 15. oktobrī, atvadījušies no saviem saimniekiem, sākām ceļu uz Liepāju. Tā bija saulaina, silta rudens svētdienas pēcpusdiena. Lauku ceļš līdz šosejai bija smilšains un smags. No visa mūsu pulka braucu pats pēdējais. Likās, nebija nekur jāsteidzas. Nīcas pusē dārdeja lielgabali, un augstu pāri mūsu galvām uz Liepājas pusi sīkdami lidoja krievu artilērijas lādiņi. Kaut kur tie sprāga, bet to mēs nevarējām sadzirdēt.

Braucām lēnām, it kā vēl kaut ko gaidīdami. Daudzās mājās redzējām bēgļus ar saviem ratiem. Tie vēl nebija atmetuši cerības Vācijā nokļūt pa zemes ceļu. Varbūt arī mums vēl nevajadzēja steigties uz Liepāju. Nožēlojām, ka visā garajā ceļa daudzās vietās bijām par ilgu kavējušies. Mums ļoti viegli bija ietaupīt pāris nedēļu. Ja to būtu darījuši, tad Liepājas vietā mēs būtu jau sen aiz Mēmeles.

Vēlāk uzzinājām, ka, baidīdamies no jūras ceļa, daudzi bija palikuši Latvijā. Arī Meiravas Kļaviņi, Tarvu Perimeži, Žerveļu Aizupi, Tarvu Epros un laikam arī skolotāja Kataja kundze ar bērniem bija vieni no tiem. Klīda ziņas par bēgļu kuģiem, kas jūrā nogremdēti, un pārspīlētās baumas bailes vēl pavairoja.

Pēc vairākām atpūtām 18. oktobrī iebraucām Liepājā. Gala mērķis, par ko sākām domāt īsi pēc izbraukšanas no mājām, bija

sasniegts. Nobraukdami vairāk kā 500 kilometrus, ceļā bijām pavadījuši trīs mēnešus. Mans tēvs, kas nemilēja sēdēt ratos, neskatoties uz 73 mūža gadiem, gandrīz visu ceļu bija atnācis kājām. Nezin, vai kāds gados jaunāks to spētu. Bet, paldies Dievam, visi, kas izbraucām no mājām, bijām Liepāju arī sasnieguši. Ceļā nebija notikusi neviena nelaime un arī no slimībām visu laiku bijām pasargāti. Zaudējums vērtējams kādā citā plāksnē: no Latvijas zemniekiem, kas reiz ar sviestu, gaļu un olām apgādāja Vāciju un Angliju, mēs bijām kļuvuši par bēgļiem, kam piederēja vairs tikai tas, kas mugurā. Un tas sāpēja.

Apmetāmie pilsētas lielajā parkā, kas bēgļu veltums, zirgu, govju un cilvēku pilns kā gada tirgū. Būvējot pretgaisa aizsardzības patvertnes, parks izraknāts un izvagots. Nebija saudzēti arī košuma krūmi un puķu grēdas.

Parkā visiem jāsaņemtojas aizbraukšanai. Jātiek vaļā no zirgiem un govīm, jāameklē braukšanas atļaujas un kuģa kartes, bet nekas ātri nekārtojās. Vairākas reizes jāstaigā no vienas vietas uz otru. Apgabalu komisāru braukšanas atļaujas nederēja, bija jāmeklē citas. Kaut lēnām, dokumentu lietas nokārtojās laikā.

Ja gadījās cilvēks, kas par govi kaut ko maksāja, tad īpašnieks to tūlīt arī pārdeva. Ja pircējs neradās tā, ejot uz kuģi, saimnieces savus lopīņus palaida brīvībā. Es savas ģimenes govi jau pirms Liepājas izmainīju pret aitu. To turpat nokāvām, iesālījām un kastē iesaiņotu paņēmām līdz.

Zirgi bija jānodod armijas vajadzībām. Tos novērtēja un īpašniekam izsniedza zīmi naudas saņemšanai. (Vēlāk Vācijā naudu visi arī saņēma). Lai ar savām mantām varētu nokļūt līdz kuģim, zirgus uz laiku atstāja bēgļu rīcībā.

Mums izsniedza kuģa karti braukšanai ar „Varte”. Braucēju bija tik daudz, ka uz tā mēs netikām. Tad mums apsoltja vietu uz nākošā — „Tango”. 26. oktobra rītā ar saviem veltumiem rindojāmies kādā ielā virzienā uz ostu. Kad solīti pa solītim kustēdamies nonācām ostmalā, bija jau vakars. Govju mums vairs nebija. Visas mantas, kā tas bija norādīts, ratos sašķirojām rokas bagāžā un lielajā bagāžā. Visām kastēm, maisiem un pakām piestiprinājām uzrakstus (birkas) ar īpašnieka vārdu.

Beidzot pienāca arī mūsu kārta kāpt kuģī. Vispirms no ratiem paņēma lielo bagāžu. Zirgus nobraucām laukumā, kur tie jāatstāj. Bija pienācis šķiršanās brīdis no mūsu uzticamajiem draugiem. Alma savam zirgam nobūcoja pieri, apķērās tam ap kalu un sirsnīgi apraudājās. Viņai zirgs bija kaut kas vairāk kā tikai labs veltuma vilcējs. Jāšķirās bija no šava darba un gaŗā ceļa līdzgaitnieka, kas sirdij tuvs. Arī citiem bija žēl paklausīgos darba lopīņus atstāt nezināmam liktenim.

Tad visi ņēma savas rokā nesamās pakas un rindojās pie tiltiņa, lai kāptu uz kuģa. Mēs mēģinājām pēc iespējas vairāk mantas paturēt savā tuvumā, jo domājām, ka drošs ir tikai tas, kas pie rokas. Visi ar somām un maisiem bija apkrāvušies kā nastu nesēji ēzeļi. Arī bērniem uz muguras bija uzieti mantu maisi. Elzai tas bija tik liels, ka cēlās krietni pāri viņas galviņai. Izskatījās kā bitīte. Dūšīgā meitene knapi kājās varēja noturēt līdzsvaru, bet par maisa smagumu nežēlojās. Varētu savas vērtības nest pa divi lāgi, bet no kuģa atpakaļ krastā nokāpt nevienam neļāva. Augšā pa tiltiņu visi gāja tikai vienā virzienā, kur atradās sveša, mums nepazīstama pasaule.

Ja pareizi atceros, no mūsu radu saimes pirmie uz kuģa uzkāpa Kalniņi, tad viens pēc otra visi pārējie. Vecā Kalniņu māte abās rokās turēja kādus nesamos. Pirms tā sāka kāpt pa dzelzs tiltiņu, kāds vācu jūrnieks panāca viņai pretī, paņēma abas paunas un uznesa augšā. Tātad pat laikā cits jūrnieks pie rokas uz kuģa uzveda vecu vīru, kas pats ar saviem spēkiem augšā varbūt nemaz netiktu. Pateicoties balta jūrnieka palīdzībai, arī Elza ar savu lielo maisu laimīgi tika uz kuģa.

Lēnām, kā jaunībā savām govīm smagu zāļu nastu uz muguras nesdama, pa laipu augšā kāpa mana 69 gadus vecā māte. Viņa bija izaudzīnājusi piecus dēlus un divas meitas. Nevienš no tiem nevarēja viņai solīt vecuma maizi. Nevienam nekas vairs nepiederēja. Čaklā, rūpīgā saimniece un Ozolu ģimenes pavarda kopēja bija padarīta par kādu lielceļu nabadzi, kas aizgāja pasaulei pajumti lūgt.

Pirms šķiršanās no mājām tēvam ar māti bijis grūti izlemt, ko isti darīt. Tēvs gribējis palikt pie zemes, māte — pie bērniem. Laikam pareizi vien bija izdarījuši. Tēvam zemi atņemt, bet te, kaut svešā jūrā braukdami, mēs visi bijām kopā.

Uz „Tango” uzlādējāmies ostas Jaunliepājas pusē. Bez mums uz kuģa bija ļoti daudz kaņavīru ar saviem zirgiem, ratiem un smagajām mašīnām. Tas bija varen liels kuģis. Miera laikā vedis ceļotājus no Vācijas uz Āfriku un atpakaļ. Runāja, ka uz tā esot vairāk kā 1500 cilvēku. Mums telpas ierādīja kādā apakšējā stāvā. Laikam tas bija jau zem ūdens līmeņa. Pēc pusnakts mēs izbraucām reidā.

27. oktobris bija silts un saulains. Pusdienas laikā Liepājai uzlidoja daudzas krievu lidmašīnas. Uz klāja neviens nedrīkstēja palikt. Visiem bija jānokāpj kuģa apakšējās telpās. Mēs dzirdējām bumbu sprādzienus Liepājā un kuģa zenītartilērijas šāvienu troksni. Kauja nevilcās ilgi. Kad pēc tam mums atļāva iziet uz klāja, tur pa grīdu valstījās ļoti daudz tukšu lielgabalu čauliņu. Kaut kur pilsētā pret debesīm cēlās lieli, melni dūmu stabi. Likās, tur dega kādas degvielu tvertnes. Varbūt mūsu

jūrnieki kādu krievu bija arī nogāzuši, bet to mums neviens nestāstīja.

Vēlāk Vācijā būdami uzzinājām, ka tanī laikā, kad mēs stāvējām reidā, ostā bēgļus uzņēmis kāds cits kuģis. No mālupiešiem tur bijis Paulis Kupčs ar sievu un māti Alvīni. Uzlidojuma brīdī viņi bijuši jau uz kuģa. Patreiz kārtā kāpt pa laipu augšā bijusi Alvīnes brālim Mieravas Kļaviņu Augustam ar ģimeni. Tie no uzlidojuma sabijušies, griezušies projām un aizgājuši atpakaļ pilsētā. Kļaviņi no Latvijas neizbrauca, bet Kupči bez briesmām sasniedza Vāciju.

Kad 27. oktobra vakarā „Tango” sāka kustēties, pie mums nonāca ziņa, lai visi pulcējoties uz augšējā klāja. Kad es tur uzkāpu, citi man nāca jau pretī. Viņi bija dziedājuši Dievs, svētī Latviju. Pēdējo valsts himnu savā zemē biju nokavējis. Neesmu mānticīgs, bet man tā likās laba zīme. Kaut kas palika nepiepildīts — man vēl jāatgriežas.

Otrā dienā, 28. oktobrī, izgājām uz klāja. Jūrā redzējām vairākus preču kuģus, kas kopā ar „Tango” vakar stāvēja Liepājas reidā. Karavāna bija diezgan gaļa. To veda kāds karakuģis, bet abās pusēs brauca zemūdenes.

Ceļā bijām divas nakts un vienu dienu. Bēgļos garastāvoklis bija labs. Visiem likās, ka no ļaunākā esam izglābušies. Ja arī Vācija kaŗu pazaudētu, tad sabiedrotie aizstāvēs mūsu tiesības. Miera līgumā tie prasis atjaunot Baltijas valstu brīvību. Maskavai būs jāpiekāpjas, un tad mēs brauksim mājās.

29. oktobra rītā „Tango” piestājās Dancīgā. Izkāpjot krastā varējām atviegloti uzelpot — arī jūrā nekas ļauns nebija noticis. Vispirms mums bija jāiet uz kādu lielu muitas telpu, kur mūs reģistrēja. Bijām iebrucēji no citām zemēm. Robežpolicija mūsu Latvijas pasēs iespieda savu zīmogu „Deutsche Grenzpolizei Neufahrwasser 29. okt. 1944.”

Tanī pat telpā vācu meitenes ar N. S. V. burtiem uz piedurknēm mums izdalīja ļoti garšīgu, siltu zirņu zupu. Viņas mūs uzņēma nevis kā bēgļus, bet gandrīz kā viesus. Bija laipnas un izpalīdzīgas. Lielajā telpā bija daudzi simti bēgļu, bet zupas pietika visiem. Vācu palīdzības organizācija darbojās priekšzīmīgi.

Bieži bijām biedināti ar bada briesmām Vācijā. Pirmajā dienā redzējām, ka tā bijusi tikai baumošana. Likās, pārtika tur bija normēta ar tālredzīgu aprēķinu. Bēgļus apgādāja tā, it kā tur nekā netrūktu. N. S. V. darbinieces sevišķu vērību pievērsa bērniem un veciem cilvēkiem. Palīdzība bija priekšzīmīga ne tikai uztura ziņā vien, bet vēlāk arī mūsu pārvietošanā no vienas vietas uz otru. Kara laika jukās Vācija savā iekšienē prata uzturēt apbrīnojamu kārtību.

Kad Dancīgas muitas mājā bijām paēdināti un arī mūsu dokumentu lietas nokārtotas, mums bija jākāpj dzelzceļa vagonos, lai brauktu zemes iekšienē. Stacijā bija atvesta arī mūsu lielā bagāža. Nekas nebija zudis. Arī mans divritenis bija tādā kārtībā, ka ar to tūlīt varētu braukt. Dzīvas bija arī gaļas kastes un miltu maiši. Nesdami rokās un uz mugurām smagos mantu saiņus, sevi veltīgi bijām mocījuši. Viss varēja būt nodots lielajā bagāžā.

Kad bēgļu tālākai transportēšanai padeva garu vagonu rindu, bija jau tumša nakts. Cilvēkiem bija paredzēti pasažieru, bet mūsu mantām — preču vagoni. Sākums likās labs.

Paklausot „eisteigen” pavēlei, drīzi vien visi bijām vagonos. Brīdī, kad gatavojamies aizņemt solus sēdēšanai, zem mūsu vagona ar spalgu troksni sāka šņakt gaiss. Laikam bija pārplisusi kāda caurule. Vilcienam vajadzētu sākt kustēties, bet tas stāvēja uz vietas. Ar zilas gaismas vējlukturiem rokās gar sastāvu sāka staigāt vācu dzelzceļnieki. Likās, tie zem vagoniem kaut ko meklēja.

Kad viens no tiem palīda zem mūsu vagona, sāka pūst gaisa uzlidojuma trauksmes sirēnas. Cilvēki, kas bija sapulcējušies stacijas priekšā, bez kavēšanās aizskrēja kaut kur uz patvertnēm. Nozuda arī dzelzceļnieki. Mēs patvertņu nezinājām un palikām vagonos.

Trauksme nebija gara. Vagonā ienāca dzelzceļnieks un sāka pārbaudīt dažādos kloķus pie sienām. No viena viņš noņēma Kalniņu Alekša mēteli un nolika to uz sola. Pasmagais mētelis bija pakārts uz gaisa bremzes kloķa. Ar savu svaru tas bija novilcis svīru uz leju un iedarbinājis visa vilciena automatiskās bremzes. Uzrakstus pie kloķiem mēs nesapratām.

Sākās garš brauciens ar vilcienu. Aizmirsušie ir svešo pilsētu un vietu nosaukumi. 31. oktobrī pusdienas deva Polijas pilsētā Kotmā. Pirmā lielākā apstāšanās bija Lodzā. Tur mums pašiem bija jāiet pirti, bet drēbes izkarsēja, lai zemē neievestu utis. Turpat mūs apgādāja ar uzturu tālākam braucienam. Iedeva baltmaizi, desas, margarīnu un vēl kaut ko.

Mūsu vagoni bija bēgļu pārpildīti. Tie sēdēja un gulēja ne tikai uz soliņiem un ietvēs vien, bet pilna bija arī mazmājiņa. Tur iekšā neviens nevarēja tikt. Naktī vagona otrā galā kāda sieviete savas vajadzības bija mēģinājusi izdarīt ārpusē uz kāpnītēm. Vilcienam skrejot, tā bija izkritusi ārā. Kāda cita, kas nelaimi bija redzējusi, sāka saukt pēc palīdzības. Pagāja labs brīdis, kāmēr sapratām, kas noticis. Bremzes kloķis, kas nu man bija zināms, nebija tālu. Pacēlos un to novilku uz leju. Vilciens apstājās.

Vai izkritušo atrada — nezinu. Drīz vien sastāvs atkal sāka ripot. Grūti ticēt, ka tādā ātrumā vilcienam skrejot, viņa būtu

palikusi dzīva. Mūsu vagonā nekāda ziņa par nelaimīgo neatnāca.

Tad mūsu vilciens ripoja uz rietumiem. Gar vagona logu aizslīdēja Drēzdene, Leipcīga un daudzas citas Vācijas pilsētas. 7. novembrī iebraucām Bietingheimā. Tā ir neliela pilsēta starp Štutgarti un Karlsrūhi. Atkal izstaigājām pirti un turpat pagaidījām, kāmēr izkarsēja mūsu drēbes.

Gandrīz reizē ar mums stacijā pienāca kāds cits bēgļu vilciens. Tas bija ļoti garš un sastāvēja tikai no preču vagoniem, kas bija pilni cilvēkiem. Garā vilciena pirmais gals apstājās stacijas laukumā uz līdzenas vietas, bet pēdējais palika ārā uz vairāku metru augsta uzbēruma.

Bēgļiem bija jākāpj no vagoniem ārā un kājām jāiet uz apmešanās vietu. Kaut arī stāvais uzbērums bija apaudzis ar zāli, nokāpt pa to bija grūti. Sevišķi vecāki laudis jau pēc pirmajiem soļiem zaudēja līdzsvaru, krita un lejā novēlās ar velšanos. Turpat noripoja arī viņu paunas. Varbūt kāds arī sadaudzījās, bet smagāka negadījuma neredzēju.

Vagoni pamazām tukšojās, un vaļņa malā auga ceļinieku pūlis. Laimīgi pa stāvumu lejā nokļuvusi, savu piederīgo vidū stāvēja jauna sieva. Pēkšņi tā aizvaidējās, nolaidās zālē un sāka mocīties dzemdību sāpēs. Uztrauktie tuvinieki nezināja, ko darīt. Tie sauca ārstu vai vecmāti, bet no tiem neviens tur negadījās. Arī apkārtstāvētāji nekāda padoma nezināja. Pēc brīža radās kāds, kas varot palīdzēt. Vēl dažas minūtes, un Bietingheimas dzelzceļa malā latviešu bēglei atskrēja puika. Pasaulē bija ieradies bēgļa bērns, bez dzimšanas vietas adreses.

Pagriezies un sāku iet uz mūsu apmešanās vietu. Ceļā sastapu jaunu vīrieti ar sanitārām nestavām rokās. Viņš lūdza manu palīdzību. Domādams, ka tas ir dzemdētājas vīrs, priecīgs gāju viņam līdz, lai jauno māti nogādātu nometnē.

Mana palīdzība bija vajadzīga pavisam citam gadījumam. Jaunajam cilvēkam, kā vārdu esmu aizmirsis, brauciena laikā vagonā bija mirusi vecmāte. Viņš bija jau paguvis atrast Sarkanā krusta palīdzības punktu, kur saņēmis arī nestavas. Starplaikā vilciena sastāvs bija pavilkts gabaliņu tālāk no stacijas. Ilgāku laiku mēs nevarējām atrast istā vagona. To bija varbūt vairāk kā simts, un visi pilnīgi vienādā izskatā un krāsā. Sākām pārbaudīt visus pēc kārtas un beidzot vecmāti arī atradām.

Dīvains ir dzīvības un nāves riņķaceļš. Kur vecmāte savējo atstāja, tur sliežu malā jaunpiedzimušais to saņēma. Gals un sākums bezvārda vietā.

Otrā dienā, 8. novembrī, mirušo vecmāti apglabājām Bietingheimas kapos. To pavadīt bija atnācis labs pulciņš bēgļu, kas patreiz tur gadījās. Paši aizmetām kapu — tāpat, kā to

darījām dzimtenē. Nezinu, kas notika ar dzelzceļa malā dzimušo bērnu.

Daudzo bēgļu izvietošana Vācijai bija smaga problēma. Cilvēku zemē bija pieplūdis par daudz, nebija vietas, kur tos likt. Grūtību nebija tiem, kas varēja apmesties pie radniekiem vai draugiem. Mums nebija ne vienu, ne otru.

Kaut kādā ceļā mūsējie bija dabūjuši barona Gumpenberga adresi Traunšteinā, Bavārijā. Tas varot pie sevis uzņemt Latvijas bēgļus. Bavāriju uzskatīja par visdrošāko vietu bēgļiem. Traunšteina ir neliela pilsēta pašā Alpu pakājē. Daudzo slimnīcu dēļ tā bija izsludināta par atklāto pilsētu. Bija pamats cerēt, ka amerikāņi tās nebumbos. Nolēmām doties uz turieni.

Pieprastījām dzelzceļa kartes un tās arī saņēmām. Sadalījāmies divos preču vagonos, kurus piekabināja pasažieru ātrvilcienam. Tas bija uztraukumu un baiļu pilns brauciens. Lielā ātrumā mūsu vieglie, pustukšie vagoni lēkāja, svaidījās un kratījās tā, ka mēs nevarējām ne uz mantu kastēm nosēdēt, ne uz grīdas nogulēt. Visu ceļu nepārtraukti drebējām, ka vagoni var izlēkt no sliedēm un mēs nositīsimies. Dauzījāmies pret sienām un grūstījāmies cits citam virsū, bet nekā nevarējām darīt, lai ātrumu samazinātu. Strenču Eiduks, kas brauca reizē ar mums, pavēra durvju spraugu un, galvu laukā pabāzis, kļiedzs — „Langsam! langsam!” Vilciens lēnāk nebrauca. Trakais skrējiens kļuva gausāks tikai gala stacijas tuvumā. Tur mūsu vagonus steidzīgi nostūma uz blakus sliedēm.

Sameklējām baronu Gumpenbergu. Tas bija ļoti laipns un izpalīdzīgs kungs. Viņa abi dēli, armijas virsnieki, ar savām vienībām cīnoties Latvijā. Būdami ļoti labās domās par latviešiem, tie ieteikuši savam tēvam palīdzēt Latvijas bēgļiem.

Telpas mums ierādīja agrākajā tūristu mītnē, kas patreiz bija tukša. Māja laikam piederēja Gumpenbergam. Viņš mums pajumti būtu devis ilgāku laiku, bet saņēma valdības rīkojumu, kas viņam to liedza. Tā bija pavēle Traunšteinā atbrīvot visas iespējamās telpas Minchenes iedzīvotājiem, kas tika evakuēti, gaidot pilsētas bumbošanu.

Traunšteinā nodzīvojam tikai četras dienas. 14. novembrī kāpām atkal vagonā, lai dotos no skaistās Alpu pilsētas projām. Žēl, mēs labprāt tur būtu dzīvojuši līdz pat kara beigām. Pilsētas valde mums bija arī darbu sagādājusi, bet nevarēja atrast vietas dzīvošanai. Braucām atpakaļ uz Bietingheimu.

Apmetāmies mūsu agrākajās pagaidu mītnēs un gaidījām, ko ar mums darīs tālāk. Tur pienāca 18. novembris. Nometnē bija labs bariņš latviešu, bet par kopīgu valsts svētku atzīmēšanu neviens nedomāja. Nebija arī nekādu iespēju to darīt.

Sagaidījās, ka tieši mūsu svētku dienā mūs pirmo reizi norīkoja

darbā. Bija jāiet burkānus novākt. Darbs nebija smags, bet strādāt nevienam gan negribējās. Locīdamies vācieša tīrumā, domās staigājām pa savu māju burkānu vagām. Droši vien, tie palika nenovākti. Tagad būtu jau par vēlu, novembra vidū bieži vien Mālpē zeme bija jau sasalusi.

Patreiz būtu laiks apsiet jaunās ābelītes, lai ziemu zaķi neapgrauž. To vēl varēs paspēt. Varbūt jau pirms sniega būsīm mājās. Un ja arī ne — mans sābris Ozoliņu Jānis nebēga nekur. Sadzīvojām kā brāļi, viņš neļaus ābelītēm aiziet bojā.

Man blakus burkānus vilka jauns lietuvietis. Esot Latvijas pusē gājis skolā un ļoti labi runāja mūsu valodu. Lietuvā strādājis par žurnālistu.

Viņš domāja, — mūsu lielākā kļūda esot bijusi tā, ka laikā neesot nodibinātas Baltijas Savienotās Valstis. Ja mums pievienotos arī Somija un Zviedrija, tad krievi tādām spēkam nemaz nemēģinātu uzbrukt. Pēc viņa domām Polijas mums nevajadzētu. Kad mēģināju iebilst, ka to vēl pagūsīm, kad atgriezīsimies mājās, lietuvietis noraidīgi purināja galvu. Drīzai mājās braukšanai viņš neticēja. Varbūt mūsu paaudze brīvības nemaz neredzēsot.

Draudzīgais lietuvietis jau tā drūmo 1944. gada 18. novembri padarīja vēl bezcerīgāku un smagāku. Lai Dievs dotu, ka viņam nebūtu taisnība!

Mūsējie viesnīcā bija nopirkuši alus mucīņu. Nolikām to telpas vidū, apsēdāmies visi apkārt un, krūzītes pildīdami, cilājām, kas kuŗam uz sirds. Tā bija pirmā valsts svētku diena ārpus savas zemes. Domājām, ka tā paliks arī pēdējā. Nākošo savas brīvības dienu svinēsīm mājās. Viens gads likās pietiekami garš laika spridis, lai sabiedrotie izkārtotu Baltijas valstu jautājumu.

Tad atkal bija jāiet uz staciju, lai brauktu uz citu vietu. Šoreiz mums deva pasažieru vagonus. Sūtišot uz Ausigu, kur mūs izvietošot darbā. Kad daļu no savām mantām jau bijām nogādājuši sliežu malā, Bietingheimai uzlidoja amerikāņi. Gaisa sirēnu kaučieni mūs sadzina patvertnēs. Pēc brīža stacijā sprāga bumbas. Tā bija nelāga sajūta. Latvijā mūs sita krievi, Vācijā — amerikāņi. Kur lai mēs ietu?

Reizē ar bumbu sprādieniem ievērojām, ka patvertnē glabīņa meklējis nebija mans tēvs. Droši vien tas atradās vēl laukā pie mūsu mantām. Bija par vēlu, lai mēģinātu viņu sameklēt un atvest pie citiem. Kāmēr gudrojām, ko isti darīt, uzlidojums beidzās.

Negaidīdami trauksmes atsaukuma, nācām no patvertnes laukā. Netālu uz sliedēm kādai lokomotīvei šņākdams no sāniem ārā plūda tvaiks. Turpat tuvumā pāri dziļam bumbas krāterim gaisā slējās sasisto sliežu gali. Kaut kur tālāk dzelzceļa malā

kūpēja dūmi, laikam tur dega kāda māja.

Tēvam nekas ļauns nebija noticis. Viņa tuvumā bija nokritusi tikai viena bumba. Tā sprāgusi brīdī, kad tas noliecies zemē pie kādas balķu grēdas. Bumbas skemba bija izplēsusi lielu robu augšējā balķī galvas augstumā, tieši virs tēva muguras. Kur lielākas briesmas, tur tuvāk ir Sargs.

Aizbraucām Ausīgā. Tur mūsu nevienam nevajadzēja. Darbs gan būtu, bet nebija dzīvokļu. Vilciens veda mūs tālāk, bet mēs nezinājam uz kurieni. Skatoties saulē un lasot staciju nosaukumus, jutām, ka ejam mums nevēlamā virzienā. Tā bija Sudētija.

25. novembrī vilciens apstājā Halbštatē, Braunavas apriņķī. Tā bija maza Sudētijas pilsētiņa Polijas robežas tuvumā. Iedzīvotāji — vācieši, kas visi karsti nacionālsociālisti. Nekur ielās un veikalos nebijām dzirdējuši tik daudz heil Hitler kā Halbštatē. Varbūt pilsētā dzīvoja arī čehi, bet viņu valodas mēs nedzirdējām. Vācieši par čehiem runāja ar neslēptu naidu.

Visus mālupiešus un arī vairākas citas ģimenes novietoja Taubica viesnīcā. Dažas dienas tur bija arī Alūksnes Šlosa dzirnavu melderis Ziemeļis ar savu ģimeni. Viņš labi prata vācu valodu un labprāt palīdzēja, kad mums vajadzēja tulka. Ziemeļi pārcēlās uz Braunavu. No pārējiem līdzimītniekiem atceros Strenču Eiduku ar sievu Annu, Medni ar dēlu Otomaru, Bedriti ar sievu un Alpu ar sievu un diviem bērniem.

Viesnīcā nekādu viesistabu nebija. Varbūt agrāk tā bija kalpojusi par ēdnīcu. Mitinājāmies visi vienā lielā telpā, ko sauca par ēdamzāli. Vakaros galdus pietūmām pie sienām un gulēšanai uz grīdas saklājām Taubica matračus un savas drēbes. Par uzturu mums nebija jāmaksā, to deva par brīvu. Sevišķi bagāts tas nebija, bet mums jau vēl nebija izsīkuši no mājām līdzņemtie pārtikas krājumi.

Citus Bietingheimas ešalona bēgļus no Halbštates stacijas zirgu pajūgos nogādāja Heicendorfā. Tas bija paliels ciems dažus kilometrus no mums. Iebraucējus novietoja teātra zālē. Arī uz skatuves. Tur bija agronoms Fricis Butners ar savu ģimeni, Kalniņi, Grobiņi, Zemīši, Naudiņi, Tīdemaņi, Gulbji un vairākas citas ģimenes.

Viņiem klājās sliktāk kā mums. Lielās telpas vidū bija novietota oglēm kurināma krāsns. Ogļu nepietika. To vietā viņi kurināja zaģu skaidas, kas deva mazāk siltuma, bet vairāk dvingas. Telpa nekad nebija pietiekami silta. Arī uzturs viņiem nebija tik labs kā mums.

Pienāca Ziemassvētki. Mēs savā viesnīcā dedzinājām eglīti un dziedājām svētku dziesmas. Gribējās brīdī izrauties no tagadnes un klusajā naktī aiziet atpakaļ savā dzimtenē. Gribējās būt

mājās. Dziesmām bija tās pašas vecās melodijas un svecītēm tāda pat gaisma, bet seno Ziemassvētku siltums telpā neienāca.

Turpat sagaidījām arī Jauno gadu. Radio ziņās noklausījāmies Hitlera solījumus 1945. gadam. Kas lai tiem vairs ticētu? Patiesos stāvokli jau paši redzējām un sapratām, kas pasaulē notiek.

Ziemas vidū fronte stāvēja uz vietas, bet tālu lielgabalu dunēšanu varēja dzirdēt visu laiku. Janvāra vidū, no austrumiem nākdami, garām Halbštatei sāka braukt vilcieni ar bēgļiem. Sākumā retāk, tad arvien biežāk. Arī uz zemesceļiem parādījās mantu vезumi, kas virzījās uz rietumiem. Laikam piefrontes iedzīvotāji, baidīdamies no krievu uzbrukuma, jau laikus vācās ārā no bīstamās joslas. Arī mēs ilgi Sudētijā palikt negribējām. Bija jāsāk domāt par to, kā nokļūt tālāk uz rietumiem.

Bēdas mūsu telpā ienāca vēl pa kādām citām durvīm. Alpu jaunākais bērniņš, kas bija tikai kādu mēnesi vecs, saslima un nomira. Tas bija dzimis bēgļu ceļos un jau no paša sākuma izskatījās ļoti vārgs.

Mums pašiem bija jāizrok kapa bedre. Mazo bērna zārku uzlikām uz ragaviņām un paši aizvilkām uz kapsētu. Tas bija bēru gājieni, kas tik dziļi ir iesāpējies sirdī, ka nekad neaizmirsīsies.

Manā redzēšanā tās nebija tikai viena, netaisnība, netaisnība bērnam, bet visas latviešu tautas traģēdija. Varbūt reizē ar mums savus vectēvus un mazbērnus sniegā apraka tās latviešu ģimenes, kas tālās tundrās soļoja uz Vorkutu vai Karagandu. Vai nu tas bija Dieva sods par mums nezināmiem grēkiem vai šķīstīšanas uguns jaunam tautas augšāmcelšanās rītam — sāpju jūra jāizbrien.

Varbūt ir latviešu mākslinieks, kas bēgļu bērna zārka vilcēju varētu atveidot gleznā vai skulptūrā.

* * *

Mums bija ienākušas ziņas, ka Latviešu leģions atrodies kaut kur pie Dancīgas. Par Valdi mēs nekā nezinājām, varbūt viņš atradās vēl Kurzemē. Tomēr Vilma gribēja braukt, uzmeklēt leģiona stābu un kaut ko uzzināt par savu vīru. Tādas pat rūpes bija arī Alfredam Mednim. Viņam leģionā dienēja vecākais dēls Tāivaldis. Tānī laikā sabiedrotie bieži bumboja lielās pilsētas un dzelzceļu mežglus, bet tuvinieku meklētāji brīdinājumiem neklausīja. Abi sarunāja un janvāra beigās ar vilcienu aizbrauca uz Dancīgu.

Pēc nedēļas tie bija atpakaļ Halbštātē. Laimīgā kārtā savus piederīgos abi bija atraduši. Valdis esot vecajā Polijas pilsētā Tornā un rokot tanku grāvjus. Viņa pulks apbruņots tikai ar lāpstām. Turpat esot arī daži citi mālupieši — Ciršņu Liepiņu

Centis, Alodzenes Caunes Alfons, gaisa izpalīgs Celmiņu Teterovsku Uldis, Alodzenes Liepiņu Jānis, Stričku Brītu Aleksandrs, Liviņu Ernests un vēl kādi.

Atbraucēji atnesa arī sliktu ziņu. Tornā visi runājot par drīzu krievu uzbrukumu. Jau tuvākās dienās latviešu grāvju racējus sākšot piedalīt kaujas vienībām. Valdis jau zinot, ka viņš iedalīts Rusmaņa kaujas grupā, kas nozīmēta nosūtīšanai uz Kurzemi.

1. februārī mūsu radu saime palielinājās par vienu locekli. Augusta sievai Dzidrai atskrēja dēls Eriks. Paldies Dievam, istā diena pienāca laikā, kad mēs vēl bijām zem jumta un stiltumā. Radās arī iespēja grūtnieci nogādāt Braunavas slimnīcā, kas ir Erika dzimšanas vieta. Ozolu dzimtai pievienojās dūšīgs puika.

16. februāra diena bija ļoti jauka un saulaina. Ielejā jau tecēja saules kausētās ūdens urdziņas, bet kalnos balti vizuļoja sarmas aprotātie koki. Ļoti gleznains skats. Halbštate agrāk esot bijusi slēpotāju un tūristu iemīļota vieta.

Gadījās būt ceļa malā, kad pa to kustējās gūstekņu kolonna. Likās, tie bija krievi. Viņi bija tik izdēdējuši un vāji, ka knapi vilkās uz priekšu. Drēbju skrandas, kas tiem bija mugurā, nevarēja saukt par apģērbu. Daudziem zābaku vietā kājas bija aptītas ar lupatām. Laikam viņus dzina darbā, kaut gan nevaru iedomāties, kādu darbu tie spētu strādāt.

Galvas nodūruši, vārgie pusgindeņi gāja ierindā pa četri. Redzēju vairākas pāris metru garas koka kārtis, kas bija uzliktas uz divu vīru pleciem no pirmās uz otro rindu. Kārts vidū drātis līmeniski iesiets karājās skārda gabals. Uz tā viņi bija sakūruši mazu ugunskuru. Liesmiņa likās pietiekami liela, lai uz tās uzvārtu kāsi iekārta armijas katliņa saturu.

Tādas ēdiena gatavošanas ierīces nekad nebiju redzējis. Laikam vācieši saviem gūstekņiem nedeļa laika ēdienu uzvārt cilvēcīgākos apstākļos. Dzīve pati māca, kā rīkoties tiem, kas atrodas nāves ēnā.

Pa to pašu ceļu pēc kāda laiciņa nāca cita kolonna. Malā stāvētāji runāja, ka tie esot kādas koncentrācijas nometnes iemītnieki, lielākā daļa — paši vācieši. Tāpat kā krievu gūstekņi, tie bija kaulaini, vāji un drausmīgi nopļisuši. Kolonnā bija apmēram 150 cilvēku. Varbūt pusei mugurā kādas uniformas, otrā puse privatās drēbēs. Kāds rindas vidū pats vairs nespēja paiet. Lai tas tiktu uz priekšu, divi citi viņam palīdzēja. Nosmulētā uniforma liecināja, ka tas bijis virsnieks. Dzirdēja runājam, ka tos, kas nespējot paiet, apsargi ceļa malā nošaujot.

Apcietināto kolonnu apsargāja daudz stingrāk kā krievu gūstekņus. Tos pavadīja tikai nedaudz kaņavīru ar šautenēm, bet šiem līdzī gāja sargi ar automatiskiem ieročiem un policijas suņiem. Kolonna nāca no Polijas puses un virzījās uz

Čehoslovākijas rietumiem. Tā bija vēl viena zīme, ka vācieši sāka izvākties no frontes rajona.

Februāra vidū arī mēs sākam nopietni meklēt iespējas tikt no Halbstates projām. Agronoms Butners, kas labi runāja vāciski, bija latviešu bēgļu pārstāvis pie vācu iestādēm. Viņš vairākkārt lūdza stacijas priekšnieku — dot mums iespēju aizbraukt ar vilcienu. Tas vienmēr bija aizbildinājies, ka tas neesot iespējams, jo viņš bēgļiem vagonus dot nedrīkstot.

Tad pie priekšnieka sūtījām trīs cilvēku delegāciju. Butneram līdzi gāja Eiduka kundze, kas arī prata vācu valodu, un Arvīds. Priekšnieks vagona lūdzējus gan uzklaustījis, bet nekā nesolījis. Transporta prasot arī turienes vācieši, un nekādas priekšrocības citiem bēgļiem viņš nevarot dot. Kad lūdzēji vēl neatlaidušies, izsūtījis tos ārā un pieteicis, lai vairāk vina netraucējot.

Mūsu stāvoklis nebija apskaužams. Krievi bija sākuši savu ofensīvu, un vācu fronte grīļojās visā garumā. Kara troksnis strauji nāca tuvāk, un bēgļu rindas līdzinājās jau tam, ko bijām redzējuši pie Rīgas un Liepājas. Būtu mums savi Mārupes zirgi!

Tad Arvīds, kas no mājām bija patauptjis kasti cigāru, gatavoja vēl vienu gājienu pie stacijas priekšnieka. Par tulku viņš bija sarunājis labu valodas pratēju un cienīga izskata vīru, liepājnieku Alfredu Miežiti. Arī viņam ar sievu un diviem bērniem draudēja tas pat liktenis, kas mums. Lai varētu cerēt uz panākumiem, tie „apbruņojās” vēl ar nožāvēta šķiņķa gabalu un puskilogramu sviestu.

Pievakarē abi aizgāja uz staciju. Nebija viegli piekļūt pie priekšnieka tādā vietā, kur citi to neredzētu. Stacija pilna cilvēku, kas visi grib kaut ko uzzināt vai nokārtot. Nevalīgas amata vīrs bieži steigzās uz platformu, lai palaistu garām kādu vilcienu, tad tecinēm vien atpakaļ kancelejā pie telefona. Ej nu tādu noker!

Pacietīgi gaidot un izsekojot steidzīgā dzelzceļnieka gaitas, jau labi vēl vakarā mūsējiem bija izdevies viņu sastapt Istā vietā. Varbūt, pateicoties Miezīša cienīgajam izskatam un skolota cilvēka valodai viņš bija ielaidies valodās. Ar to pietika.

Speķis, cigāri un sviests salauza pedantiskā ierēdņa pretestību. Tas apsolīja dot vagonus, bet iekraušanās izdarāma kreslā, kad mazāk citu cilvēku to redzētu. Pasažieru vagonu viņam neesot, bet tas gādāšot, lai stiprākos preču vagonos tiktu ieliktas krāsniņas un arī pietiekamā daudzumā ogles.

Visi bijām ļoti priecīgi par izkārtojumu, bet tanī pat laikā uzmācās šaubas — vai tikai stacijas priekšnieks savu solījumu pildīs? Viņš varēja vagonus mums arī nedot, un mēs nekā tam nepadāritu. Tā būtu nelaime, par ko nedrīkstēja nemaz domāt. Vācietis vārdu turēja.

1945. gada 24. februārī kāpām vilcienā, lai no nedrošās

Čehoslovākijas brauktu projām. Mūsu preču vagonus atkal pieāķēja pasažieru vilcienam, bet tas neskrēja pārāk ātri. Mātes ar maziem bērniem varēja sēsties pasažieru vagonos.

Prāgā mūs no ātrā vilciena atkabināja un atstāja uz blakus sliedēm pa nakti. Čehu dzelzceļnieki, kas stacijā strādāja, karsti nīda vāciešus. Sarunās to arī neslēpa un priecājās par Vācijas sakāvi. Tāpat tie neslēpa savas labās domas par krieviem. Tos viņi gaidīja kā draugus un atbrīvotājus. Mēs tiem baidījāties stāstīt, ka no tādiem draugiem mēs bēgam. Čehi toreiz komunistus vēl nepazīna.

No Prāgas braucām uz Pilzeni un tad uz Firtu, kur apstājamies tikai īsu brīdi. 28. februārī sasniedzām Švāndorfu Augšpfalcā. Tā bija mūsu gala stacija. Tikko bijām izkāpuši no vagoniem, sāka kaukt gaisa trauksmes sirēnas. Sabēgām kalnā ieraktās patvertnēs. Visiem prātā vēl bija stacijas bumbošana Bietingheimā. Šoreiz bumbas nekrita, un pēc brīža gaisa trauksmi atsauca.

Visu mūsu radnieku pulku novietoja pilsētas katoļu skolā. Tā bija liela, balta ēka ar gaišiem logiem un siltām telpām. Mums ierādīja kādu klases istabu. Gulējām uz grīdas, bet jutāmies ļoti labi. Turpat atradās arī skolas klavieres. Oskars tad jau bija sācis mācīties mūziku. Neļaudams mazākiem bērniem ar skaisto instrumentu niekoties, viņš ņēma to savā aizsardzībā. Spēlēja katru dienu.

Reizē ar iebraukšanu Švāndorfā jutāmies pietiekami tālu no frontes, lai atviegloti uzelpotu. Radās drošības sajūta, ka krievi mūs vairs neaizsniegs. Tā kā pilsētā nekādu militāru mērķu nebija, tad domājām, ka arī lidotāji mūs nebumbos. Svētā vientiesība!

Pirmās dienas pagāja, apskatot pilsētu un apkārtni. Mans tēvs bija aizgājis arī uz tuvāko kapsētu. Pārņācis viņš stāstīja, ka tā esot ļoti skaista pēdējās dusēšanas vieta. Man tā nelikās. Šauro un gaŗo kapu strēmeli ļoti stāva kalna malā par skaistu saukt nevarētu. Varbūt tēvs bija saskatījis kaut ko tādu, kas manās acī nebija ielikts. Vēlāk Švāndorfā kapsēta savu vārdu ierakstīja Ozolu dzimtas vēsturē.

Skola, kur bijām apmetušies, drīz vien bija jāatbrīvo. Telpas esot vajadzīgas slimnīcai. Neko darīt, bija jāvācas ārā. Mūs izvietoja uz laukiem pie zemniekiem, par ko ļoti priecājāties. Tā bija istā vieta zemnieka rokām un sirdij, kādu svešums varēja piedāvāt. Cerējām, ka ar „baueriem” labi sadzīvosim un uz laukiem varēsim nodzīvot līdz kara beigām. Piespiestā izbraukšana no pilsētas izglāba mūsu dzīvības.

18. aprīļa nakti Švāndorfā piedzīvoja smagu gaisa uzbrukumu. Desmit kilometru attāļajās zemnieka mājās, kur bijām apmetu-

šies, pusnaktī zeme drebēja un logi trīcēja. Laikam sabiedrotie sita Švāndorfas dzelzceļa mežglu. Bet ja tas bija nervu kaŗš un bumbas krita tur, kur vairāk cilvēku?

Otrā dienā ar divriteni aizbraucu uz pilsētu. Dzelzceļš sapostīts, bet stacija pilnīgi neskarta, tur bumbas nebija kritušas. Mūsu baltās katoļu skolas vietā zemē rēgojās dziļš krāteris. Pat ne stūrtis no dižās celtnes nebija palicis dzīvs! Smagā gaisa torpēda to trāpījusi tieši centrā.

Krāteri strādāja upuru atracēji un reģistrētāji. Viņu darbs nebija viegls. Slimnīcas personāls, visi slimnieki un ievainotie kaŗavīri bija sajaukti ar ķieģeļu, cementa un koka gabaliem. Dažus, kam mugurā varēja sazimēt baltos slimnieku kreklus, no lūžņiem izvilka vēl cilvēka izskatā, bet lielāko tiesu meklētāji pa drupām lasīja kopā atsevišķus locekļus.

Bedres malā, putekļiem aplipušus, pamanīju dažus baltus klavieru taustiņus. Nē, Oskars tanī brīdī pie tām nebūtu sēdējis. Mēs visi telpā būtu mierīgi gulējuši. Skolā atradās 40 latviešu bēgļi.

Es ar savu ģimeni strādāju ciemā (Dorf), ko sauca par Riden. Tas ir kādus 20 kilometrus dienvidos no Ambergas. Manam saimniekam piederēja arī maza mechaniskā darbnīca, kas bija viņa galvenais ienākumu avots. Dažus kilometrus tālāk Šmidmīles tuvumā ūdensdzirnavās dzīvoja Augusts ar ģimeni un Priedes Adolfs ar savējiem. Vēl tālāk uz Švāndorfas pusi, Kolbdorfā, pie saimnieka strādāja Kalniņu ģimene un Vilma. Arvids ar savu saimi un mūsu tēvs ar māti dzīvoja Zolbachā pie Brukas. Turpat vietu atrada arī Puriņi. Brukā bija apmetušās vairākas latviešu bēgļu ģimenes.

Kad uzzinājām, ka Šmidmīlē dzīvo žurnālists Osvalds Akmentiņš ar savējiem, tūlīt gājām ciemā. Tad jau gaŗi jo gaŗi runājām par kaŗiem, pasaules politiku un arī par latviešu stāvokli. Visi domājām, ka nav ko bēdāties — pēc katras nakts nāk rīts.

Augšpfalca — Ambergas un Švāndorfas apkārtnē, kur mūs izvietoja pie saimniekiem, ir lēzeni kalnaina ar daudzām kaļķakmens lautzuvēm. Arī stāvākos kalnus zemnieki ar grūtībām apstrādā. Gandrīz pa katru ieleju tek upe, kas jau no laika gala saviem krastiem piesaistījusi cilvēkus. Ieleju ciemi ar saviem sarkanajiem ēku jumtiem piešķir apkārtnē gleznaini romantisku izskatu. Vēl tagad kalnu burvība saista bavāriešus vecajos ciemos, kur vērsim blakus soļo zemnieks.

Ciemos, kopā saspiedušies, dzīvo plašas apkārtnes zemnieki, arī tie, kam savas zemes robeža pie ciema nemaz nepienāk. Tīrumu apstrādāšana ir gausa un nepraktiska, bet viņi par to nedomā. Tiem patīk dzīvot visiem kopā.

Mums pie zemniekiem klājās labi. Bavārieši nav slinki, bet lauku darbos tie kustas gausāk kā latvieši. Mums viņu darba temps „kaula nelauza”. Patika viņu stingrais svētdienu svētišanas tikums. Tad mans saimnieks uzgērba savu labāko uzvalku, paņēma rokā resno svētdienu spieķi un, dziesmu grāmatu padusē ielicis, lēnām soļoja uz baznīcu ciema vidū. Tam blakus — platu cepuri galvā — gāja sieva, bet bērni tipināja mazu gabaliņu pa priekšu. Liekas, kaut ko līdzīgu biju jau redzējis gleznā.

Bavārijas zemniekiem Hitlers nebija draugs. Atklāti viņi par to nerunāja, bet mēs jutām, ka tie klusām „firerī” nīda. Sveicinot rokas gaisā tie nekad necēla, bet, cepuri paceļot, uzsauca savu gadsimtus veco sveicienu — Grüss Gott!

Arpārceļšanos uz laukiem karš it kā mazliet attālinājās, bet no prāta ne mirkli neizgāja. Sabiedrotie mums lika sevi sajost pavisam redzamā un jūtamā veidā. Reizēm, kad mēs strādājām tīrumā, zemū pāri mūsu galvām aizsvilpa pāris amerikāņu vai angļu lidmašīnas. Ar saviem ložmetējiem tās dzina zemniekus nost no tīrumiem. Rīdenes ciemā uz lauka tie nošāva tikai vienu vērši, bet citās vietās esot cietuši arī cilvēki. Nedomāju, ka uzbrukums lauka sievām, kas stādīja kartupeļus, būtu kāds varoņdarbs.

Tikai pāris dienas pirms kara beigām vācu GESTAPO vīri caur Šmidmīli dienvidu virzienā dzinuši kādas koncentrācijas nometnes iemītniekus. Apcietināto lielākā daļa vācieši, bet daudz arī ārzemnieku, to vidū jēlgavnieks Viktors Krečmanis. Brīdī, kad arestēto kolonna apstājusies atpūtai, no meža puses nākdami to pārsteiguši amerikāņu tanki.

Daļa apsargu paguvuši aizbēgt, bet ne visi. Daudzi cietumnieki aiz pateicības bučojuši amerikāņu karavīru zābakus un drēbju sterbeles. Tanī pat laikā citi uzbrukuši kolonnas apsargiem. Tie situī savus mocītājus ar visu, kas gadījies pie rokas. Tas bijis traģikomisks skats. Daudzi sargu sitēji bijuši tik vāji, ka atvēziena brīdī paši krituši zemē. Ja arī kāds spējis ar savu mīksto dūri pieskarties sarga galvai, tad tikai vienu reizi, otram sitienam pietrūcis spēka. Ceļmalā bijuši arī nelieli akmeņi, bet tos nomocītie cietumnieki nespējuši paņemt rokā. Kādu brīdi sargi stāvējuši kājās, bet to sitēji gulejuši zemē. Ja amerikāņi ļautu, varbūt pēc labas atpūtas apcietinātie savus sargus arī nosīstu.

Vēlāk Krečmani satikām Šmidmīlē un tas mums visu izstāstīja. Koncentrācijas nometnē, laikam Zaksenhauzenā, viņš bijis kopā ar brīvās Latvijas sabiedrisko lietu ministru Alfredu Bērziņu. Nezināja, kas ar to noticis. Krečmanis vēl vienmēr staigāja stripainajā cietumnieka ģērbā.

8. maija rītā sākām strādāt tāpat kā parasti. Tad pēcpusdienā

pa radio bija saklausīta ziņa par Vācijas kapitulāciju. Bavārieši to uztvēra ar dalītām jūtām. Tie neslēpa sava prieka par nacionālsociālisma beigām, bet par kara iznākumu, savukārt, nepriecājās nemaz. Viņi bija patrioti, kam sāpēja savas valsts sakāve.

Kaut ko līdzīgu jutām arī mēs. Labi, ka karš bija beidzies, bet slikti, ka mūsu lielākais ienaidnieks nebija sakauts. Tūlīt sākam domāt un rēķināt, cik daudz laika sabiedrotiem vajadzēs, līdz tie piespiedīs krievus izvērties no Latvijas?

1945. gada septembrā sākumā mēs no saviem saimniekiem aizgājām dzīvot nometnēs. Gādību par mums uzņēmās vispasaules organizācija, ko sauca par Apvienoto Nāciju Palīdzības un Izvietošanas Pārvaldi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Saīsināti to apzīmēja ar UNRRA. Mūs vairs nesauca par bēgļiem, bet par pārvietotām personām (Displaced Persons). Amerikāņi mūs dēvēja par „dī pi”, bet mēs paši sevi saucām par dīpišiem.

Mums visiem radiem neizdevās iekļūt vienā nometnē. Arvīda, Kalniņa, Puriņa ģimenes un Vilmu aizveda uz Ambergu, kur tos novietoja visus vienā istabā ķeizara Vilhelma kazarmās. Man, Augstam un Priedes Adolfam ar savējiem bija jābrauc uz Bodenvēru. Tā bija maza dzelzceļa stacija priežu mežā starp Švāndorfu un Firtu.

Reizē ar mums tur ieradās arī Akmentiņš ar savu ģimeni, Gaida Putenes jaunkundze un Jurkas kundze. Darba nekāda mums nedeja. Sēdējām, spriedām par pasaules nebūšanām un gaidījām, kad pavērsies ceļš uz mājām. Ar Akmentiņiem turējamies kopā arī vēlāk.

Unra bija bagāta organizācija un apgādāja mūs labāk, kā to bijām cerējuši. Uzturam dalīja amerikāņu paciņas (C Ration), kas saturēja arī tā laika visu vērtību mērauklu — cigaretes. Tās saņēma arī bērni, un dubultdevu piešķīra tiem, kas kaut ko strādāja. Dažās nometnēs pietika ar savas istabas iztīrīšanu.

Par vienu cigaretīti no Bodenvēras ar vilcienu varēja divas reizes izbraukāt 20 kilometrus attāļajā Ambergā. Pārdodot visu paciņu, naudas pietika ceļam uz Libeku, Hamburgu un atpakaļ. Sauja marku palika vēl pāri.

Sarkanā krusta pakās atradās arī piena pulveris un šokolāde. Tādu mantu vāciešu veikalos nebija. Ja kāds iekārojās svaigu produktu vai augļu, pret cigaretēm un šokolādi no zemniekiem visu varēja iemainīt. Tie bija zelta laiki nepīpētājiem.

Dzīvokli ar apgaismošanu un apkurināšanu, uzturu un ierobežotos daudzumos arī apģērbu mums deva pilnīgi par brīvu. Pie tam jāmaksā nebija arī ārstu rēķini, slimnīcas un sanatorijas. Piecus gadus Unrai pietika visa.

Pavisam nelāga lieta bija daudzās iztaujāšanas un sijāšanas (screening). Pārvietoto personu tiesības baudīja tikai tie, kas kara dēļ bijuši spiesti atstāt savu dzimteni. Vācu tautības piederīgiem, kaut arī tie bija izbēguši no Ungārijas, Jugoslavijas vai Baltijas valstīm, D. P. statusa nepiešķīra. Nometnēs neuzņēma arī tos, kas brīvprātīgi kalpojuši Vācijas bruņotos spēkos.

To attiecināja arī uz mūsu leģionāriem. Vēlāk, iznākdami no gūstekņu nometnēm, tie nokļuva neapskaužamā stāvoklī. Vācieši no viņiem raisījās vaļā, jo tie esot ārzemnieki, bet nometnēs viņus neņēma pretī, jo tie kalpojuši vāciešiem. Tā kā taisnība bija abiem, tad bez melošanas mūsu karavīri pie maizes nevarēja tikt.

No Mārupes pagasta Bodenvēras nometnē dzīvoja vēl Opalnieku Ernests Liepiņš ar sievu Emmu, meitu Valiju un jaunāko dēlu Ludi. Viņu vecākais dēls Arturs bija palicis Latvijā. Ambergā bija Purmalas Nāgeļu Augusts ar sievu Jūli un meitu Luciju. Viņi abi dēli Ernests un Valdis dienēja leģionā. Par tiem ilgāku laiku Nāgeļi nezināja nekā.

Tad pavisam negaidīti visai mūsu radu saimei pāri pārklājās nāves ēna. Ar paratifu saslīma un 1945. gada 21. septembrī Švāndorfā slimnīcā nomira Augusta sieva Dzidra. Viņai bija tikai 25 gadi. Augustam tā atstāja trīs gadus veco meitiņu Gaidu un dēlu Eriku, kas tad bija tikko sešus mēnešus vecs.

Gandrīz veselu gadu, kara pārkoņa vajāti, mēs bijām bēguši un arī izbēguši no nāves. Tad, kad viss jau bija pāri, tā klusām piezagās un paņēma Dzidru sev līdz.

Saulainā rudens pēcpusdienā jauno Lāčplēšu māju saimnieci aizvedām uz Švāndorfā kapsētu. Bija labs pulciņš pavadītāju. Varbūt dzērvju kāsis, kas debesīs slīdēja uz dienvidiem, bija nācis pāri Mārupes tīrumiem . . .

Tanī pat kapsētā mazliet vēlāk apglabājām mākslinieka Arnolda Treiberga mazo bērniņu. Tur tika apbēdīts arī Arnolda tēvs arhitekts Treibergs. Švāndorfā mūža dusu esot atraduši arī citi latvieši, bet to vārdus es nezinu.

No Bodenvēras mūs pārcēla uz Neuburg von Wald. Tur bija pavisam ērti — katrai ģimenei sava istaba. Tik brīvi un netraucēti nekur nebijām dzīvojuši. Arī apkārtne patika. Bija zaļi meži, zili ezeri un zivīm bagātas upes.

Bieži ar savu divriteni aizbraucu uz Ambergu. Tur bija apmēram 800 latviešu. Bēgļu dzīve tur ritēja straujāk kā pie mums. Viņi rīkoja arī teātra izrādes, koncertus un balles. Cietākiem taupītājiem bija saglabājušies vēl no Latvijas līdzņemtie rudzu milti. Tā kā nekādi bada gadi tuvākā nākotnē nebija paredzami, tad viņi no tiem dzina kandžu. Par labu samaksu „brūzim” savā šķūnī telpu deva Bavārijas zemnieki. Tie tāda amata vēl neprata, bet latvieši viņiem to drīzi vien iemācīja.

1946. gada martā reizē ar citiem leģionāriem no gūsta Auerbachā bija atbrīvots arī Valdis. 1944. gada februārī, īsi pirms Rusmaņa kaujas grupa sākusi kāpt kuģī, lai brauktu uz Kurzemi, viņš saslimis ar dzelteno kaiti un atstāts Vācijā. Amerikāņu gūstā kritis Alpu kalnos reizē ar pēdējām vācu vienībām. Ievietots tādā gūstekņu nometnē, ko ar pārtiku apgādājusi nevis amerikāņu armija, bet turienes vācu pašvaldība. Tā ārzemniekiem ēst devusi tikai tik daudz, lai tiem neizdzistu dzīvība, ne vairāk. Valdis svarā nokritis līdz 40 kilogramiem (100 mārciņas). Galva gan reibusi, bet kājas krustā vēl nemetušās. Viņš mūsu ģimenē bija skaļākais dziedātājs. Stāstīja, ka nometnē dziedāt gan vairs negribējies. Tad arī mēs ticējām, ka viņam nebija klājies diez cik labi.

Ar leģionāru atbrīvošanu viņu problēma nebija vēl nokārtota. Viņi nevarēja iekļūt pārvietoto personu nometnē. Maskavas pierunāti, Unras vadītāji ar mūsu kaņavīriem rīkojās tā, it kā tie būtu kaņa noziedznieki. Arī Valdim sieva ar dēlu saņēma Unras apgādi, bet viņam pašam bija jāpaliek ārpusē aiz sētas. Angļu zona tanī ziņā bija iecietīgāka ar tiem, kas cīnījušies pret komunistiem.

Radās labvēļi, kas vajadzīgos personības dokumentus sagādāja, un drīzi vien kanaki pārvērtās par dīpišiem. Pēc kāda mēneša arī Valdim izdevās iemēloties nometnē. Drusku vēlāk vārti pavērās otram mālupietim Ervīnam Arājam. Bija arī tādi kaņavīri, kas D. P. statusa nemaz nelūdza.

1946. gada pavasarī lielo Ambergas nometni pārcēla uz Hersbruku. Tur latviešu trimdiniekus novietoja agrākās koncentrācijas nometnes barakās. Mūs no Neuburg von Wald, savukārt, pārcēla uz Ambergu aizgājušo tautiešu vietā.

Nometņu dzīve sāka ieilgt. Zināms skaits iemītnieku strādāja Unras un arī nometnes pašpārvaldes darbā, bet lielākā daļa nedarīja nekā. Spēlēja kārtis, sprieda par pasaule politiku un arī strīdējās. Tāda dzīve neko labu neradīja.

Starp bēgļiem bija dažādu profesiju ļaudis, to vidū arī skolotāji un Latvijas universitātes mācības spēki. Apzinādamies savu sūtību, tie jau nometņu dzīves sākumā organizēja skolas, rīkoja priekšlasījumus un kursus. Trūka grāmatu, bet, likdami vietā savu amata prasmi un pieredzi, viņi izveidoja ļoti labas skolas. Darbojās arī teātra trupas, koņi un dažādu profesiju kopas.

Dibinoties draudzēm, rosījās arī garīgā dzīve. Hersbrukā latviešu dievkalpojumi notika katru svētdienu. Tur draudzei kalpoja mācītājs Žanis Kristbergs.

Zīmīgi bija Latvijas valsts svētku akti un gadu maiņas sarīkojumi. Tad mēs visvairāk runājām un spriedām par drīzu atgriešanos dzimtenē. Atceros 1947. gada sagaidīšanas sarīko-

jumu Hersbrukas noietnē. Advokāts Oto Kārklīšs, kas bija noietnes latviešu pārstāvis, viesiem jaunajā gadā laimes vēlēdams teica:

„Šinī, 1947. gadā mēs mājās vēl nebrauksim. 1948. gadā — varbūt brauksim, bet 1949. gadā — esiet droši — mēs būsīm mājās!”

Lielākā daļa balles dalībnieku viņam nepievienojās. Tie domāja, ka tik ilgi nebūšot jāgaida. Uzvarētāji drīzi vien plūkstoties savā starpā.

Katru dienu klausījāties ziņas par notikumiem pasaulē. Kad vien sadzirdējām kaut vai baumas par nesaskaņām krievu un rietumnieku sadzīvē, tūlīt savā domāšanā tās pārvērtam par zīmi drīzām kara sākumam agrāko sabiedroto starpā. Katra amerikāņu transporta vienība, kas gar Ambergu aizbrauca austrumu virzienā, mums likās neapstrīdams pierādījums tam, ka tie savēlķ spēkus pie Čehoslovākijas. Tūlīt ies vaļā!

Pārlieku lielās cerības drīz atgriezties mājās bēgļiem tikai kaitēja. Tie neapmeklēja valodas un amatu pārsķološanas kursus. Sak', kāpēc sevi mocīt? Brauksim uz savu zemi, un strādāsim katrs savu veco darbu, nekādas pārsķološanās nevajaga. Tā arī palika. Amatu kursiem bija ļoti maza atsaucība.

Tad nāve otrreiz apstājās pie mūsu nama durvīm. Jau ilgāku laiku mans tēvs ķēlojās ar kakla iekaisumu, bet pie ārsta labprāt negribēja iet. Kad beidzot tas bija jādara, viņam atrada rīķles vēzi. Tanī laikā tādu audzēju uzskatīja par neārstējamu. Patiesības tēvam nevarējām slēpt, jo viņš savu vainu gribēja zināt, lai tā vai kāda. „Tad jau es savu ķēlu zinu”, viņš noteica ar tādu mieru, kas lika mums saprast, ka nāves tam nebija bail. Savu pēdējo stundu gaidīja kā atpestīšanu.

Mēs viņu aizvedām uz vēķa ķlīniku Erlangenā. Audzēju apstaroja un vēlāk Hersbrukas slimnīcā arī operēja. Bija par vēlu. Viņš ķķīrās no mums 1947. gada 18. maijā. Vietu savai pēdējai dusai tēvs bija saredzējis jau pirms diviem gadiem, kad tam iepatikusies Švāndorfas ķapsēta. Teica, lai vedot viņu uz turieni, tad Dzidra nebūšot viena.

Daba necieš tukšumu. 1948. gada 12. martā Valdis ar Vilmu sagaidīja savu otro dēlu Andri. Aleksi un mani bija izvēlējušies par krusttēviem. Kristību laikā Hersbrukas ķaznīcā nodomāju, ka šis ķaikam paliks mans pēdējais krustdēls. Tanī pat dienā iesvētīja Oskaru, — pieaugušo ķārtu bija sasniegusi jauna Ozolu paaudze.

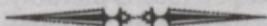
1949. gadā sākās izceļošana uz aizķūras zemēm. Bijušie cīnītāji aizbrauca uz Kanadu par malkas cirtējiem un ogļraķiem. Citi izvēlēķās tālo Austrāķiju. Mana ķagasta ķaudīm piemērotākā likās Amerika.

Ļsi pirms izbraukšanas uz Gronu nelāķa paziņojumu saņēma

Puriņu ģimene. Vecās mātes plaušās bija saskatīti kādi plankumi. Ar tādiem neviena Savienotās Valstīs nevarot ielaist. Viņiem bija jāpaliek papildus pārbaudei. Prātā ienāca 1944. gada oktōbris Liepājā. Veselības tur nevienam nepārbaudīja. Balti jūrnieki uznesa uz kuģa tos, kas paši pa tiltiņu nespēja uzkāpt.

1949. gada 12. maijā ar armijas transportkuģi „General Omar Bundy” mēs iebraucām Jaunorleānā.

Bet kā ar dzimteni? Vai visas lietas jau nokārtotas? Varbūt mana laika paaudze nepiedzīvos dienu, kad Maskava maksās savus rēķinus, bet reiz viņa tos maksās. Dieva dzirnas malī lēni . . .

Dzīvību un ciešanu upuři Latvijas bojā ejas laikmetā

Krievu okupācijas laika upuři 1941. gadā

1. Paulis Ozols Alodzenē — 1941. gada 27. februārī apcietināts Kusas pagastā, ieslodzīts Rīgas Centrālcietumā. Tālāku ziņu nav.
2. Virsleitnants Arvīds Ērnis Proņkās — 1941. gada 14. jūnijā Litenes nometnē pretojies apcietināšanai. Turpat nošauts.
3. Ernests Kupčs Sofikalnā — 1941. gada 18. jūnijā apcietināts savās mājās, aizvests uz Valku, kur ievietots cietumā. Tālāku ziņu nav.
4. Kapteinis Arnolds Pelēcis Ciršņos — Pēc izsūtīšanas uz Sibīriju tiesāts un 1942. gada 15. martā Dudinkā nošauts.

1941. gada 14. jūnija akcijā izsūtīti uz Sibīriju

1. Jānis Kataijs Brencos.*
2. Oskars Bērziņš Pumpuros
3. Alfreds Sēja Puriņos*

Mārupes komunistu varasvīri un līdzskrējēji, kas 1941. gada jūnijā īsi pirms vāciešu ienākšanas aizbēga uz Padomju Savienību

1. Leons Stilve — Pagasta izpildkomitejas priekšsēdis
2. Arvids Teterovskis — Pagasta milicis
3. Jēkabs Spuģis — milicis Mārupē, vēlāk Gulbenē
4. Vaira Spuģe — sarkanā pioniere
5. Jūlijs Zābaks — Pagasta izpildkomitejas loceklis
6. Konstantins Ķelle — Pagasta izpildkomitejas loceklis
7. Silvija Skuja — Ķelles audžumeita
8. Augusts Samsons — plaši pazīstams komūnists, kas pēdējā laika strādāja Ludzā.

Iespējams, ka Stilve, Teterovskis un Zābaks visu vācu valdīšanas laiku nodzīvoja slēptuvēs Malienas apkārtnē.

Vācu okupācijas laiks (1941. — 1944.)

1941. gada jūlijā reizē ar žīdiem Alūksnē nošauti arī divi mārupieši:

1. Georgs Skaliņš un
2. Alfreds Kruškis.

Krituši saskarē ar sarkanajiem partizāniem

1. Jūlijs Kļavs Kļaviņos — 1942. gada vasarā sašauts uz ceļa. Miris Alūksnes slimnīcā.
2. Edgars Zirdziņš Irbulejā — 1943. gada janvārī nogalināts savās mājās.
3. Jānis Avotiņš Miškos — Partizānus vajājot, kritis Karvas mežā 1944. gada pavasarī.
4. ? Sprūdzānu no Viksnas pagasta 1944. gada maijā Mārupes silā nogalināja partizānu uz ceļa izliktā mīna.
5. Aleksandrs Korņejevs Mellupē — 1944. gadā nošauts Mārupes mežā.

Karā pret Padomju Savienību kristuši austrumu frontē

1. Alfreds Baltais Stradiņā
2. Alfreds Jēkaba dēls Baltais Ūbuļos
3. Leonards Udrovskis Bāteravā
4. Edmunds Auniņš Vasarājos
5. Vilis Bērziņš Vaidavā
6. Laimonis Ozols

Kaŗa pret Padomju Savienību bez vēsts paduduŗi

1. Egerts Zars	Mērniekos
2. Kārlis Gorbans	Tarvās
3. Oto Jeŗgers	Luņķos
4. Laimonis Karo	Sozanos
5. Saŗa Bubucis	Plaviņās
6. Pēteris Ugainis	Mālpē
7. Augusts Lepiks	Sviestiņos
8. Elmars Dinga	Ceriņos
9. Jānis Liviņŗ	Igrivē
10. Augusts Liviņŗ	Igrivē
11. Ernests Zābaks	Brencos
12. Voldemārs Gābliks	Bāteravā
13. Pēteris Korņejevs	Mellupē
14. Eriks Ribaks	Vecmeŗkungos.
15. Vigants Rozītis	Alodzenē.

Ciņās pret komūnistiem ievainoti

1. Ervīns Arājs	Dzintaros
2. Hedvīgs Vepers	Jaunŗķiņķos
3. Viktors Zaimiņŗ	Ozoliņos
4. Valdis Ozols	Alodzenē
5. Valentīns Pelēcis	Cirŗņos
6. Jānis Oluts	

Vācu okupācijas laikā bez vēsts pazuduŗi

1. Eduards Cekuliņŗ	Mālpē	} 1943. gadā apcietināti un ievietoti Salaspils nometnē. Tālāku ziņu nav. Iespējams, ka nosūtīti uz Vāciju.
2. Paulis Samsons	ŗķiņķos	
3. Paulis Grīnbergs	Sebeŗniekos	
4. Jānis Degmeiers	Miŗkos	
5. Augusts Skaliņŗ	Tarvās	— Apcietināts 1941. gadā. Tālāku ziņu nav.
6. Jānis Skaliņŗ	Tarvās	— Apcietināts 1941. gadā. Tālāku ziņu nav.
7. ? Kozlovs	Stirnēnos	. Apcietināts 1941. gadā. Tālāku ziņu nav.

Vācu valdīŗanas laika pēdējās nedēļās begļu ceļos devās vairāki simti mālpieŗu. Daļa palika Vidzemē, citi — Liepājā. Iespējams, ka kādus krievi notvēra arī Berlīnē un Sudētijā. Brīvajā pasaulē ir izkļuŗuŗi pavisam 230 Mālpes pagasta ļaudis. Septiņus no tiem, kas visi bija kaŗavīri, vēlāķ krievu repatriācijas ierēdņi pierunāja atgriezties mājās. Pārējie izkļīda pasaulē.

Lielais vairums mālupešu mājas vietu ir atraduši Savienotās Valstīs. Neliels skaits dzīvo Kanadā, Anglijā, Zviedrijā un pāris ģimenes ir izceļojušas arī uz Austrāliju.

ZIŅAS NO OKUPĒTĀS DZIMTENES

Nāves upuri Mārupes pagastā

1. Ernests Zivers Skaistāsīlā
 2. Valija Ziverta Skaistāsīlā
 3. Valdis Zīverts Skaitstāsīlā
 4. Paulis Kuškis Kļavusalā —
 5. Konstantins Ozoliņš Pabeļos
 6. Rudolfs Pičs Sebežniekos
 7. Jēkabs Vilciņš Sebežniekos
 8. Alberts Arājs Dzintaros —
 9. Alberts Puniņš —
 10. Aleksandrs Gābliks Bāteravā
 11. Pēteris Jekabsons Ūbuļos
 12. Jūlijs Kļaviņš Stradiņā
 13. Imants Kļaviņš Stradiņā
 14. Rudolfs Brilts Dienvidos —
 15. Elmars Egle Jaunskansniekos —
 16. Paulīne Spūge Alodzenē —
1944. gada augustā tos mājās nošāvuši nacionālie partizāni.
1944. gada augustā nošauts ceļā. Šāvējs nav zināms.
- Nacionālie partizāni, kas 1945. gadā, solot amnestiju, izvilināti no meža un tūlīt pie pagastmājas nošauti.
1945. gadā ceļā aplaupīts un noslepkavots.
- plostu dzinējs no Annas vai Litenes pagasta. 1945. gadā Pededzes upes krastā viņu nošāvis milicis Jēkabs Spuģis.
1944. un 1945. gadā atrasti nošauti savu māju tuvumā vai uz ceļa. Jādomā, ka šāvēji ir bijuši nacionālie partizāni, kas tos uzskatījuši par milicijas ziņotājiem.
- apcietināts 1945. gadā. Miris Rīgas Centrālcietumā.
- 1945. gadā apcietināts un ieslodzīts Rīgas Centrālcietumā, kur miris vai nomocīts. Viņa kapa vietai cietuma kapsētā vēlāk tēvs uzlīcis piemiņas plāksni.
- 1945. gada vasarā atrasta mežā nošauta. Ir ticams, ka mežā tā gājusi milicijas uzdevumā, lai uzzinātu nacionālo partizānu noņemšanas vietu. Partizānus viņa arī satikusi.

17. Edmunds Rēpsis Grantājos — iesaukts sarkanarmijā. 1944. gada rudenī Kurzemē ievainots. Miris 1945. gada pavasarī.
18. Alfreds Caune Egleskalnā — nošauts Mālpes mežā 1947. gadā. Iespējams, ka bijis nacionālo partizānu atbalstītājs.
19. Jānis Bitans Miškos — nacionālais partizāns. 1949. gada 21. janvārī kritis Mālpes mežā.
Trīs pamatskolas skolnieki, kas nogalināti 1944. gadā negadījumā, sprāgstot rokas granātai.
20. Vilis Auniņš Tarvās —
21. Ludis Cirka Tarvās
22. Valdis Vācietis Tarvās

Piezīme: Iespējams, ka no dzimtenes saņemtajās ziņās visu notikumu laiki nav pilnīgi pareizi. Ja arī nav nekādu šaubu par traģisko notikumu patiesumu, tad laika ziņā iespējamas arī kādas kļūdas. Ziņu sūtītāji gadus un mēnešus ir minējuši pēc atmiņas, kas nav nekļūdīga.

Laikā no 1944. līdz 1949. gadam no Mālpes pagasta uz Sibīriju izsūtītas 66 ģimenes. Ieskaitot arī bērnus, izsūtīto kopskaits ir apmēram 200. Daudzi trimdā miruši, citi pēc 10 — 15 gadiem atgriezušies pagastā, bet par citiem nekas nav zināms. Sarakstā minēti tikai tie, par kuru izsūtīšanu saņemtas drošas ziņas.

Izsūtīti laikā no 1944. līdz 1946. gadam

1. Aleksandrs Kupčs	Sofikalnā*
2. Edgars Bics	Sprīdīšos*
3. Jēkabs Zāle	Kieģeļceplī*
4. Leonards Bērziņš	Šķelecos*
5. Ernests Sināts	Jaungrundās*
6. Alfreds Prauliņš	Ermaņos*

1948. — 1949. gada akcijā un vēlākos gados uz Sibīriju izsūtīti

1. Aizups, Oto	Žerveļos*
2. Aizupa, Alvīne	Stričkos*
3. Aizups, Andrejs	Stričkos
4. Auniņš, Oto	Kalnājos*
5. Auniņa, Emma	Kalnājos*

6. Auniņa, Aina	Kalnājos*
7. Auniņa, Mīle	Kalnājos*
8. Atslēga, Modris	Mežciemā
9. Atslēga, Arnolds	Mežciemā
10. Atslēga, Anna	Mežciemā*
11. Akmentiņš, Oto	Leimaņos
12. Apsītis, Adolfs	Ciruļos*
13. Brilts, Elmars	Kadiķos
14. Brilts, Roberts	Vērtupītē
15. Brilts, Adolfs	Strīčkos
16. Botva, Augusts	Ritiņos*
17. Briedis, Jānis	Brencos*
18. Briede, Lotte	Brencos*
19. Briede, Ausma	Brencos*
20. Botva, Pēteris	Ritiņos
21. Bundzens, Jānis	Brencos
22. Bitans, Arturs	Bāteravā
23. Brilta, Lillija	Druvās
24. Bērziņš, Rudolfs	Grundās
25. Cinklers, Alfreds	Kaķos
26. Čerbikovs, Jūlijs	Šķiņķugāršā*
27. Čerbikova, (sieva)	Šķiņķugāršā*
28. Čerbikovs, (dēls)	Šķiņķugāršā
29. Čerbikovs, Rudolfs	Šķiņķugāršā
30. Čerbikova, Milda	Šķiņķugāršā
31. Cirka, Augusts	Tarvās
32. Cirka, Ella	Tarvās
33. Cirka, Guna	Tarvās
34. Delviņš, Paulis	Siguldā*
35. Delviņa, Minna	Siguldā
36. Delviņš, Jānis	Siguldā
37. Delviņš, Arnolds	Siguldā
38. Delviņš, Oto	Siguldā
39. Dinga, Alfreds	Apšusilā*
40. Dinga, (sieva)	Apšusilā
41. Dinga, Dāvis	Apšusilā*
42. Egle, Rudolfs	Rutkos
43. Epro, Alfreds	Kromuļos
44. Epro, Jānis	Lejaskromuļos
45. Epro, Milda	Lejaskromuļos
46. Epro, Arija	Lejaskromuļos
47. Epro, Jēkabs,	Lejaskromuļos
48. Epro, Eriks	Lejaskromuļos
49. Epro, Juris	Lejaskromuļos
50. Garais, Arnolds	Robežniekos

51. Grāps, Kārlis	Apšusalā
52. Grāpa, Alvīne	Apšusalā
53. Gābliks, Jānis	Bāteravā
54. Incenbergs, Hugo	Vārpās
55. Incenbergs, Alberts	Jaunsaleniekos
56. Kļaviņš, Adolfs	Strautiņos
57. Kļaviņa, Milda	Strautiņos
58. Kļaviņa, (meita)	Strautiņos
59. Kļaviņa, (meita)	Strautiņos
60. Kļaviņš, Rudolfs	Lielgabalos
61. Kļaviņa, Gaida	Lielgabalos
62. Kļaviņš, (dēls)	Lielgabalos
63. Kļaviņa, (meita)	Lielgabalos
64. Kechris, Elmars	Uplejās*
65. Kechra, Emma	Uplejās*
66. Kechris, Eriks	Uplejās
67. Kechra, (meita)	Uplejās
68. Lapsiņš, Alberts	Alodzenē
69. Lapsiņa, Erna	Alodzenē
70. Lietapurs, Adolfs	Tarvās*
71. Lietapura, Alma	Tarvās
72. Lakstīgala, Rudolfs	Jauntarvās*
73. Miezītis, Aleksandrs	Šķiņķos
74. Ozols, Pēteris	Alodzenē
75. Ozols, Ernests	Jēkaba dēls
76. Paķis, Rudolfs	Paegļos
77. Pauriņš, Jānis	Grundās
78. Pelēcis, Aleksandrs	Ķikšos
79. Pelēce, Minna	Ciršņos
80. Pelēce, Emma	Ciršņos
81. Pelēcis, Juris	Ciršņos
82. Pelēcis, Arnolds	Ciršņos*
83. Ribaks, Roberts	Kraukļos
84. Sināte, (sieva)	Jaungrundās
85. Sināts, Andrejs	Jaungrundās
86. Sināts, Oto	Rāmavā
87. Strupiņš, Arnolds	Aizpuros
88. Sēja, Augusts	Puriņos*
89. Sēja, Hermīne	Puriņos*
90. Teterovskis, Oto	Rogās
91. Teterovskis, Aleksandrs	Ķikšos
92. Teterovskis, Jānis	Ķikšos*
93. Vepera, (sieva)	Jaunšķiņķos
94. Zars, Jūlijs	Zariņos*
95. Zābaks, Adolfs	Sebežniekos*

Ar (*) apzīmēti tie, kas izsūtījumā Sibīrijā miruši. Ernests Sināts un Jēkabs Zāle izsūtīti laikā no 1944. līdz 1946. gadam, bet viņu sievas (Nr. 84. un Nr. 96.) Sibīrijā nokļuvušas tikai 1948. gadā. Tāpēc tie minēti katrs savā sarakstā.

Mišku māju saimnieka Oto Bitana piezīmes bēgļu gaitās no Mālupe līdz Svinemindei Vācijā

Hitlera Vācijas armijas, dzirdams, strauji atkāpjas. Sen izgaususi tā sajūsma, ar kādu to sagaidījām 1941. gada jūlijā. Staļina zemes atņemšanu zemniekiem neatcēla. Nedeļa arī mums pašiem nekādas teikšanas savas valsts lietās.

Austrumu malā, pret Liepnu un Kupravu, jau kuņģi dienu dimd kara troksnis un liekas, ka nāk arvien tuvāk.

Vācu armijas apgādes daļas no Liepnas, Žerveļiem un Sofikalna izvācoties uz Alūksni. Tur ieradusās it kā citas kara spēka vienības, kas neievērojot sējumus, bet bradājot un rokot tranšejas.

Manā tīrumā rudzi jau tuvojas gatavībai, siena lielā puse šķūņos. Bet ko tas viss dod, ja plaušanas, kulšanas un palikšanas te nebūs.

Varbūt uz rudens pusi angļi un amerikāņi iesaistīsies palīdzēt Liepājā vai Ventspilī, tāpat kā 1918. — 1919. gadā. Bet šī gada raža jau būs pagalam.

Visādi jau runā, daudzina zviedru floti arī. „Tēvijā” vēl bija garš raksts, ka vācieši Latviju bolševikiem neatdošot. Vadonim esot jauni ieroči, kas visu pasauli pārsteigšot. Tikai grūti ticēt, ja dzird, kur rīb fronte. Arī pagastā esot pavēles par iespējamo evakuāciju. Ir patiešām pienācis laiks, kad nav neviena, kas varētu dot kādu neapšaubāmu padomu, ko darīt un kā rīkoties.

Kādā dienā netāļajos Cīršņos ar meitu Olgu, kuņģi vīrs Valentīns Pelēcis nesen tika iesaukts vācu armijā, labākās drēbes un dažas citas lietas jau aprakām zemē, Druviņas šķūnīti zem grīdas, sausā vietā.

Jau agrāk ir norunāts, ka bēgšanu sāksim kopīgi. Šādā ceļā gatavojoties, ir neaptveramas bažas un rūpes par mazajiem bērniem. Olga viena tak nevar iedomāties ar tiem riskēt. Māte varēs būt neatvietojams palīgs. Par to visu tiek domāts un pamazām gatavoti kā aizjūgi, tā rati un līdzņemamās mantas.

Olga stāsta. Kādā no iepriekšējām naktīm sarkanie partizāni ieradušies Ciršņos. Protams, kaut ko samangot. Prastjuši, kādēļ Valentīns paklausījis mobilizācijas pavēlei, vajadzējis labāk iet mežā. Tur viņam esot paziņas, tie būtu viņu galvojuši. Arī tādi gadījumi patreiz jāpieredz un jāpiedzīvo.

Arī Miškos šis un tas jau laikus tiek aprakts zemē, nav citas vietas, kur ko paglābt, ja būs lemts atgriezties un atkal šeit dzīvot. Daudz kas tāds, gatavojot vezumus, tiek domāts ņemt līdzi, bet, lai nepārslogotu zirgu spēkus, tomēr jāatstāj. Sagatavoju divi vezumus — viens uz ratiem, otrs uz lielas stipras droškas, kuŗa kalpoja piena vešanai. Visas šīs pēdējās dienas paiet zināmā uztraukumā, nervozējot un klausoties labi dzirdamo kara troksni un krievu lidmašīnu rūkoņu. Arī Kausvinieku grantājā Līviņiem palīdzēju aprakt dažādas lietas. Elza to visu redzēja, un zināja arī mana māsa Minna. Viņas abas paliek.

1944. gada 23. jūlijā.

Šodien ar Ciklonu aizjūgā no Ciršņiem Mišku pagalmā iebrauc Olga ar saviem trīs bērniem, Ivars 5 gadi, Līvija 4, bet Jēkabam (Jēcītim) nepilni divi mēneši. Kādam gan liktenim šādi dzīvībiņai ir jādodas pretim?

Viņa ir savas mājas jau atstājusi. Visu laiku bija divas kalpones — polietes. Gribējusi, lai abas paliek mājās un saimnieko tālāk. Liza bijusi ar mieru to darīt, bet Nīna ne. Grib joprojām turēties pie Olgas, lai nāk kas nākdams. Olga bijusi viņai mīļa un laba saimniece. Palīdzēšot ceļā vākt bērnus.

Mājās palikušas 8 slaucamas govīs, sīkie mājķustoņi, kāds pusducis barokļu, bars aitu un mājputni. Ķēvīti Raitu ar kumeliņu nodevusi Auniņu jaunsaimniecībā, tā tālāk no satiksmes ceļiem — mežā. Lielā Skanstreju pļava palikusi gabanās.

Gatavojoties izbraukšanai, Ciršņos iegriezies no Mārupes braucot Grundu Jēģera Rūdis. Tas gan šo brīdinājis, kādās briesmās kara laikā sievietē ar maziem bērniem varot iekulties. Viņa atbildējusi, ka Valentīns aiziedams piekodinājis: labāk bēgt projām, nekā gaidīt Sibīriju. Svešums jāpieņem vienādi vai otrādi.

Tīri piesardzības nolūkos tiek domāts jau šovakar atstāt mājas un pārbraukt pāri Pededzes upei braslā aiz Līviņu mājām. Kad jājūdz zirgi, lai atstātu mājas, prātā ienāk savs dēls Jānis.

Lieldienās, kad leģiona vienības bija vēl kaut kur aiz Ostrovas, viņš uz pāris dienām bija atbraucis paciemoties. Stāstīja, ka leģiona vīri nedomājot Vidzemi atstāt — palikšot par partizāniem mežā. Bet vai tā to izdarīs, nevar zināt.

Mūsu pagalmā ir jau trīs pajūgi ar krietni piekrautiem vezumiem. No kūts tiek izvestas četras labākās govīs no 36 galvu liela ganāmpulka. Šis brīdis, kad atstājam savu pagalmu, ir svarīgs un nozīmīgs kā man, tāpat arī citiem. Bet nav laika par to padomāt. Man pašam ir velosipeds. Pārējie sēd uz vezumiem — nav tālu, citi iet kājām. Te aiziet sieva Emma un vedekla Velta, kuņī meita Māra un dēls Dainis uz vezuma. Tad Olga Pelēcis ar Ivaru, Līviju un zīdaini Jēkabu. Viņas kalpone Ņina palika vēl Ciršņos, bet vakarā nāks uz Kļaviņu mājām, kur būsīm apmetušies. Pārbraucam upi un esam Kļaviņa Pētera jaunsaimniecībā. Vēl Mišku mājas var labi redzēt. Divas govīs tiek nodotas Oto Aizupja jaunsaimniecībā, tepat aiz Kļaviņa kaimiņos. Tur kā ģimene saimnieko vecā Jēgeru māte, tās kopšanā līdz laikam, kad nākšu atpakaļ. Kļaviņu mājās atbrauc arī Sofikalna Kupču Paulis, kuņī tēvs nesen tika aizvests, ar savu māti Alvīni, kuņī ir Kļaviņa māsa, arī vecā Lotte, Pauļa tēva māsa, kalējs Aleksandris Kupčs, Pauļa tēva brālis, ar sievu un meitu Bertu (no pirmās sievas Julianas).

Vakarā, pārbrīzdamas upi, atnāk Ciršņu abas kalpones. Tās stāsta, ka Ciršņos sanākuši vācu kaņavīri, vispirms jau izpostījuši dārzā bites. Liza aiziet atpakaļ uz Ciršņiem, bet Ņina paliek pie Olgas. Palīdzēšot, kamēr Olga satikšoties ar savu vīru Valentīnu. Pirmā nakts ārpus savām mājām.

24. jūlijs.

Pie Kļaviņiem to nakti jau pārlaidām, bet nekāda liela gulēšana jau nenotika. Sevišķi man. Rīta agrumā ar riteni uz pleca pārbridu upi un vēl reiz aizskrēju līdz mājām. Ar vakardienas atvadišanos, kad visi aizbraucām, man it kā nepietika. Tik ļoti gribējās tur vēlreiz kaut dažus mirklus pabūt, kur reiz bija man šūpulis kārts.

Ir pagājušas tikai nedaudzas nakts stundas, kamēr biju projām, bet pagalmā mani pārsteidz ar savām pārmaiņām un notikumiem. Vispirms jau tas ir pilns ar kaņaspēka auto mašīnām. Klēti rosās kaimiņu ļaudis, ber maisos graudus. Kaņavīri kur kuņī gul. Ir gan jau govju slaucamais laiks, bet mājās palikušās kalpones vēl gul. Tas ir neparasts, tāpat kā neparasts ir viss cits, kas te notiek. Vēlāk kaņavīri govīs paslauks paši, cik kuņī vajadzēs. Iegriežos arī klēti pie kaimiņiem, kuņī tur sanākuši. Citreiz šādu rīcību gan varētu saukt par zādzību, bet šoreiz tas tā nav — Sproģu Jānim palīdzu pat maisu pieturēt. Man nav laika ne palīdzēt, ne te ilgāk skatīties, piesteidzos pie

lopu kūts redzu, govīs piecēlušās un gaida slaucējus, dažā iemaujas — it kā vaicādama, kas nu noticis, ka nenāk slaucējas? Man it kā nedaudz valgas top acīs, uzlecu velosipēdam un, pat atpakaļ nepaskatījies, aizdražos gar Līvīņu mājām, kur saimnieks mans svainis Otis paliek gulot slims uz gultas. Pie viņa paliek meita Elza. Viens dēls Augusts jau ir karā, otrs — Arturs — kaut kur Vidzemē kā mežzinis, bet trešais — Jānis — taisās ar mums reizē bēgļu gaitās. Viņam ir tikai neliela pauniņa, kas uzsieta uz riteņa.

Kļaviņos jau rostība, jūdzam zirgus. Man līdzī nāk arī kumeliņš, un sākas neparastais brauciens, kuŗš izveidojas nedomāti gaŗš. Te mājās paliek pilnīgi bez cilvēkiem. Ceļa pievienojas Vaidavas Bērziņu Augusts ar sievu, dēlu Ludi un meitu Ainu. Divi dēli — Jānis un Vilis jau iesaukti karā. Tad vēl Sofikalna Teterovskis Valdis ar meitu Tiju. Dēli Brunis un Uldis iesaukti. Braucam cauri Šķiņķiem, Jaunannai, Kalnienai. Ir 10 pajūgu gaŗa rinda.

25. jūlijs.

Otrā nakts pienāk 2 km aiz Puna kroga. Mājās, kuŗās to pārlaidām, gulēšana bija slikta. Tur bija daudz blakšu un visāda neviŗība. Tālāk uz Beļavu un Lejasciemu. Atbraucām Gaujmalē. Visi mazgājamies un peldamies. Ūdens ļoti silts. Bērni priecīgi. Te Gauja nav neko lielāka par Pededzi. Ienāk prātā Niedras dziesma — Dažu skaistu ziedu — jau manā jaunībā tika dziedāta. Tepat jau laikam sacerēta arī otra dziesma — Es dziedāšu par tevi, tēvu zeme — Bet vai tā nebija Tīrmalietes? Melodija un vārdi vēl labi atmiņā, daudz reizes dziedāta. Dun kaŗa troksnis. Tālāk braucam cauri Lejasciemam, Sinolei, Velēnai, Lizumam. Vakārā apmetamies Elstēs, Dzērvē un Mūrnieka mājās. Mūrnieks man ļabi pazīstams, jo no viņa mēs pirkām stacijas bulli Kenci. Tālāk ar viņu un R. Dzērvī vēl bija daudz darīšanu sugas lopu audzēšanas lietās. Elstes māju abi saimnieki tagad ir kā radnieki, arī kā tādus šodien mūs te uzņem. Kupči un pārējie aizbrauc tālāk. Te dzīvojot esam kā viesi, ēdam visi pie viena galda. Te arī es nāku pie pārliecības, ka braukšana būs jo tāla, ar tik maziem bērniem tā var būt smaga problēma sievietēm. Kā glābties no lietus un pat sniega? Kēros pie darba un pēc plostnieku parauga uz droškas un gumijas riteņu ratiem uzceļu būdas. Izmeklētu rīkšu stiegrojumu apklāju ar jēlajām lopu ādām, kuŗas te kaŗaspēka nomestas. Jēlā puse uz āru gan ne visai glīti izskatās, bet uz iekšpusi likt to nevar. Tur sēdētājiem jāpieskaŗas ar rokām, jāspieŗas ar muguru, tās ir asiņainas. Gaŗāmgājēji noskatījās un nobrīnījās. Bet šīs būdas bija neizsakāmi labas.

Dzērve pats bija izsūtīts uz Sibīriju jau 1941. gadā. Bija palikusi tikai Dzērves māte, pāri 80 gadiem. Viņai palīdzēt saimniekot bija atbraukusi precētā mazmeita Mēlupe. Beigusi Kaucminde skolu un, kā redzams, prata arī saimniekot. Mūrnieks bija atstāts un saimniekoja joprojām.

27. jūlijs.

Fronte vēl esot Igaunijā, bet Latvijas daļā — kaut kur ap Viļaku un Balviem. Varbūt, ka uz Aiviekstes un Pededzes līnijas krievus apturēšot. Nolēmām nogaidīt. Lauki labi paauguši. Dzērvju vecmāte un Mūrnieks domā, ka mēs varētu te palikt. Pēc nedēļas būšot rudzi gatavi. Jūtamies labi, palīdzam, kur tik vajadzīgs, arī ja rudzi būs jāplauj. Ganāmpulki gan, salīdzinot ar agrākiem laikiem, abām saimniecībām krietni samazināti. Kaŗa troksnis nāk mums līdzī. To var it labi sadzirdēt klusos vakaros vai rītos. Līzumā esot ierīkota frontes lazarete, kuŗa pārpildīta ar ievainotiem.

12. augusts.

Palīdzējām nopļaut Dzērvēm un tāpat Mūrniekiem rudzus, saslējām runīnās uz lauka. Tā būs drošāk. Šķūņi var nodegt. Mūsu Astrai piedzima kumeliņš — ķēvīte. Agrāk kumeļu dzimšana bija agri pavasaros, bet tagad kaŗa laiks. Daudz kas notiek citādi. Ķēvīti nokristījām par Bumbu. Ierodas vācu armijas kareivji. Apmetas Mūrniekos, Dzērvēs un citās saimniecībās. Izskatās vēl disciplīnēti, nelaupa, bet kaŗš viņiem līdz kaklam. Neprotu sarunāties, bet viņi man rāda ar roku pāri kaklam un saka: „Šeize krīg.” Hitleri arī kāds ģenerālis gribējis nošaut. Nenošāvis. Tādas nelabas baumas, ka krievi Jelgavu un visu Kurzemi jau ieņēmuši. Nevar zināt, kam ticēt. Znots arī Olgai tikai vienu vēstuli no Jelgavas bija atrakstījis pēc mobilizēšanas. Vēl atbrauca Kupča Paulis, Jānis Alekša dēls, Murjānu Balodis, policists Miežītis, Vaidavas Bērziņi un Seglenieku Dzidra. Dzidrai jau nekas nedraudētu. Mežu jaunsaimnieka meita, bet brālis Imants, leģionā . . .

19. augusts.

Piepeši saslīma Olgas meita Līvija. Privātiem naktīs satiksme jau bija aizliegta. Olga bija ļoti uztraukusies un raudāja. Vāciešu zaldāti, uzzinājuši par Līvijas slimību, jūdza zirgu un aizveda Olgu ar Līviju uz Ramku pie latviešu daktera. Tas teicis, ka nekavējoši vajadzīgs operēt, bet viņam neesot līdzekļu. Varbūt, ka aklā zarna jau pārpļīsusī un viss par vēlu. Olga raudājusi, un

vāciešu zaldāti ar Līviju viņu aizveduši uz feldlazareti Lizumā. Tur nakts vidū vāciešu kara ārsts operējis Līviju. Visapkārt vaidējuši ievainotie zaldāti, bet dakteris atļāvis Olgai palikt pie Līvijas, jo bērns bijis ļoti sabijies, kliežis, līdzko Olga gribējusi iet projām. Vācu armijas lazaretē bijuši arī citi ievainoti latviešu civilisti.

21. augusts.

Olgai joprojām atļauts palikt pie Līvijas slimnīcā. Ārsts sakot, ka varbūt tālu neesot diena, kad Vācijā notikšot tādas pašas briesmas kā nu Latvijā. Arī Vācijā esot sievas un mātes ar maziem bērniem.

23. augusts.

Ar riteni izbraukāju Rīgā. Interesējos, kā būs, ja Latvijā nevarēsīm kara beigas sagaidīt?

Pauls Kupčs (Sofikalna Kupču jaunākais brālis) un mans svainis, sievas māsas Almas vīrs Ernests Baltais, ar kuriem bija izdevība ilgāk parunāties, nekādu noteiktu padomu nevarēja dot. Pašlaik te viss esot sajucis. Bet pie Staļina gan palikt nevajagot. Drošākais būtu atstāt Latviju un doties uz Vāciju. Tā arī būs jādara.

24. augusts.

Olgai ar Līviju vēl jāpaliek vāciešu armijas feldlazaretē. Bērnam rēta lāgā nedzīstot. Strutojot. Ja būšot atkāpšanās, evakuēšot līdz. Nu jāsāk nopietni gatavoties braukšanai ar zirgiem un govīm uz Vāciju. Lai sagaidītu Olgu un Līviju, nolēmu vēl braukt uz Limbažiem. Tur Valentīnam māte pie brāļa sievas un bērniem dzīvo. Brāli viņam aizveda 1941. g. no Litenes nometnes. Netālu no Limbažiem, Ainažu mežniecībā, strādā arī mans māsas dēls Līvīnš. Tur varēs pārdomāt un aprunāties. Te, Dzērvēs un Mūrniekos, ir labi, dzīvojam kā savās mājās. Viņiem ir ļoti militāra agro kartupeļu šķirne. Savus produktus Lizumā ietaupījām, jo ēdām saimnieku uzturu. Ceļā vēl satiku A. Apsīti, R. Kļaviņu, Šķiņķu Gāršas Atslēgu, Ozoliņu, Miežīti, Teterovsku, Ziemeli, lopkopības pārraudzi Avenu, Alūksnes Art. Bērziņu ar ģimeni, Bejas Līvīnus u. c.

27. augusts.

Legionārs Dzērves Roberts bija iegriezies tēva mājās no frontes. Nekā patīkama nevarēja pastāstīt. Krieviem, neraugoties uz milzīgajiem cilvēku zaudējumiem, tomēr cilvēku masas

netrūkstot. Blakus Staļina tankiem un ērgelēm esot arī amerikāņu konservi, šērmaņi, tie esot amerikāņu tanki, tāpat smagās amerikāņu automašīnas transportiem. Pie Jaunannas labu čupu sašāvuši un apskatījušies. Lūdzu, ja iespējams, lai mēģina sameklēt manu dēlu Jāni Bitanu.

Arvien vairāk katru dienu parādās krievu lidmašīnas, met bumas uz ceļiem, mājām. Caurbraucēji bēgļi stāsta, ka no lidmašīnām šaujot ar ložmetējiem arī, pat uz atsevišķiem bēgļu pajūgiem. Padomu meklēdams, vēl izbraukāju Sinoles — Krācēs, kur apmetušies Murjānu Balodis, Epro Alfreds, Bērziņi, Briediņi un Zara Augusts ar ģimeni. Arī Bērziņa Leni satiku, viņš tikko bija evakuējies no Lejasciema.

6. septembris.

Gatavojamies doties ceļā uz Limbažiem. Alūksnē, Gulbenē un Lejasciemā jau krievi. Dzērvēs un Mūrniekos ceļā mums iedeva 2 maisus miltu. Man — paša izsūtītā Dzērves uzvalku, sievietēm visādas drēbes. Mūrnieks iedeva arī brangu sivēnu. Viņš savus sugas lopus jau bija aizsūtījis uz Straupi, bet Dzērves nesūtīja, jo vāciešu armija ar varu vairs nespieda. Ko vajadzēja pašiem, to apēda uz vietas. Es vēl par 110 premiju punktiem Lizumā kooperatīvā nopirku cukuru. Veikals vēl darbojās puslīdz normāli. Sievietes gan pastāvīgi bridinu, lai iekrāj sviestu, jo vēlāk viņa nebūs. Kausvenieku Liviņa Jānim jau otro reizi bija jāiet uz mobilizācijas komisiju. Pēdējo reizi nelaida vaļā. Pēdējo nakti pārgulējām Mūrnieka vāgūzī. Pārrunājām vēl par manu Jāni, ko mobilizēja gandrīz pirms gada, par manas māsas Paulīnes dēlu Jāni, ko iesauca jūlija vidū, reizē ar manu znotu, un nu, arī manam otras māsas dēlam jāiet . . . Citi lizumieši lādē smagākās mantas uz vilciena, sūta uz Rīgu. Nevienš jau skaidri nezina, kas un kā. Olgai vēl jāpaliek pie Līvijas. Feldlazaretēs ārsts teicis, ka bērns esot ļoti nervozs, pieradis pie mātes. Rēta dzīstot gausi, un viņš cerot, ka, fronteī mainoties, feldlazareti savlaicīgi pārcelšot tālāk aizmugurē. Varbūt, pēc kādas nedēļas, māte pati varēšot pārsiešanas un citus rētas apkopšanas darbus izdarīt.

7. septembris.

Izbraucam prom no Dzērvēm, Mūrniekiem un Lizuma. Olga paliek vēl feldlazaretē pie Līvijas. Dakteris, kas Līviju operējis, pats ievainots ar šķembu. Esot cits feldārsts. Teicis, ka ļoti grūti frontes apstākļos uzturēt antiseptiku. Kas tā tāda par slimību, nezinu. Kaŗa laiks. Gulējām pie Ramkas papes fabrikas. Es

gulēju kādā dārzā zem ābelēm, kopā ar mūsu pajūgu zirgiem, kumeliem un govīm.

8. septembris.

Pārbraucam Gaujai. Braucam pa maziem ceļiem. Lielceļos kašaspēks. Pie Gatartas muižas krogus pargulējām nakti. Tepat veterinārārsta Eglīša saimniecība, bet nebija, ko lopiem dot ēst.

9. septembris.

Gatartā satiku Epro Jāni un atkal Murjānu Balodi. Nakti pargulējām Raunas Kalnamuižniekos. Nekā no muižniekiem tur nebija. Tikai vārds. Balodis palika Raunā. Zirgam pakavs nokritis, nags atspaidīts, klibojot. Jāmeklē kalējs.

10. septembris.

Braucam gar Vaives dzirnavām. Nakti pargulējām Priekuļu bijušās muižas kalpu mājās. Olga, kad gāja Priekuļu lauksaimniecības vidusskolā, stāstīja, ka bijušā Priekuļu muižā esot skolas dārzniecība un zirgu audzētava. Nu manai vedeklai Veltai jāzīda divi puikas. Pašas Dainītis un Olgas Jēcītis. Olgai jau piena pietika, bet sakarā ar Līvijas operāciju viņa vairs nevarēja Jēcīti pazīdīt.

11. septembris.

Nakti pargulējām ap 24 kilometri no Limbažiem. Bija upes krasts, bet upes vārdu nezinu. Lija spēcīgs lietus. Zirgi un govīs labi paēda. Saimnieka mājās nebija, bet likās, ka ir labi cilvēki.

12. septembris.

Iebraucam Limbažu Kaipagā — mana znota brāļa Arnolda Pelēča aizpirktā saimniecībā, kad vācieši no Latvijas prom brauca. Par pašu, kopš izsūtīšanas neko nezina. Esot tikai spējījis izmest zīmīti pa vagona logu, ko kāds Zilupes dzelzceļnieks vēlāk sievai aizsūtījis. Kaipagā izkravājām mantas, jo bijām gaidīti.

13. septembris.

Esam novietojušies. Liekas, labi. Nevar saprast, kur Isti fronte? Kā un kur viņa virzās? Citās mājās kuļ labību, citās vēl plauj sienu.

15. septembris.

Sievietes veļu mazgāja Limbažu ezerā. Es, Kaipagā auzas gubā krāvu. Še mūs bez darba netur. Sūta pat uz tālajiem skrejgabaliem sienu plaut. Limbažu Jānis saka, ka ziemā govīm un zirgiem siena vajadzēšot. Es gan nedomāju arī Limbažos zem Staļina palikt.

19. septembris.

Šais dienās plāvām vēlās auzas un lasījām kartupeļus. Lasījām līdz tumsai. Es izbraukāju arī Rīgu. Drūms stāvoklis. Krievi jau esot Piebalgā, un fronte tuvojoties arī no Igaunijas. Vakarā atbrauca arī Olga. Līvija ievietota Valmieras slimnīcā. Esot labāk un rīt jābrauc pakal.

20. septembris.

Ar Olgu bijām pēc Līvijas. Braucam par viņas zirgu Ciklonu. Līvija dikti priecīga, kad ieraudzīja Olgu. Vēl lai aizvedot pārsiet uz Limbažiem.

21. septembris.

Atbrauca mūsu pagasta vecākais Ādolfs Krustiņš un valdes loceklis, jaunsaimnieks Ozola Ernests. Krustiņš bijis pie svaiņa Līvija, kas ir Ainažos par mežzini. Domā, ka man vēlreiz ar riteni jāizbraukā Rīga un jāapklausās, kā ir ar cauri tikšanu uz Kurzemi, jo krievi jau augustā esot Jelgavu un Tukumu ieņēmuši, kas ir ļoti bīstami.

22. septembris.

Šorīt agri braucu uz Rīgu. Olgai jāved Līvija pārsiet uz Limbažiem, tur vēl esot kāds latviešu dakteris.

23. septembris.

Vēlu pārbraucu. Ceļā daudz zaldātu, armijas mašīnu un privāto bēgļu. Arī Kaipagā sabrauc kareivji. Rīgā teica, ka ceļš uz Kurzemi vaļā, bet varot arī no Rīgas ar kuģi. Es no zirgiem un govīm nedomāju šķirties, jo nevar jau zināt, cik droši uz kuģa un kā ar pārtiku. Mūsu vairāki mazie bērni bez piena nevarēs dzīvot.

24. septembris.

Atstājam Kaipagu. Valentīna māte un brāļa sieva Emma ar mazajiem bērniem nepievienojās. Emmai vīrs aizūtīts Sibīrijā,

palikšot pie krieviem, varbūt vēl atgriezīšoties. Valentīns gan vēl no Kurzemes atrakstījis, lai nepaliekot, bet viņam esot citādi. Tā arī Valentīna māte paliek pie vedeklas un bērniem. Nakti pārgulējām 21 kilometru no Limbažiem uz Rīgas pusi. Redzēju, kā vācu zaldāts slauca naktī mūsu govi. Atbrauca arī Krustiņš. Kopā ar Liviņiem un Epro Aldonu, un viņu bērniem.

25. septembris.

Pie Skultes baznīcas vācu armijas policija mūs novirzīja no lielā ceļa. Vakarā stipri lija un nakti pārgulējām Carnikavā. Satikām arī Mārupes aptiekārus Puriņu pāri un Liepnas koop. vadītāju Voldi Freidi ar sievu, kas brauca smagajā mašīnā. Ārsta — profesora Bukela labajā saimniecībā dabūjam dārzā labus kartupeļus. Tur mēs no paziņām šķīrāmies.

26. septembris.

Braucam cauri Vecāķiem un Mīlgrāvim. Ceļi pilni ar bēgļiem un vācu zaldātiem. Pirmajā karā bēga no vācieša kurzemnieki uz Vidzemi, nu bēg no krieva vidzemnieki un latgalieši uz Kurzemes pusi. Miera gadi ātri paiet. Netiekam tālāk. Pārgulējām Ķīšezerā malā. Tur nakšņodami satikām kādus Melngaiļus.

27. septembris.

Visi pajūgi ar zirgiem un govīm braucam cauri Rīgai. Govīm uz akmeņiem nagi atspaidīti. Nav jau savā mūža pa akmeņiem staigājušas. Braucam garām Brīvības piemineklim. Bija jāapstājas un ilgi jāgaida. Ivariņš brīnījās un prasīja Olgai, kas tas tāds esot. Nedzirdēju, ko Olga teica, jo gājām ar Ninu kanāla malā salasīt atstātās kāpostu lapas. Prāts bija bēdīgs, atceroties Zemnieku savienības kongresus un mūsu pēdējo prezidentu Ulmani. Maz mums pašiem savā zemē teikšanas bijis. Aizskrēju vēl pie brālēna R. Egles Krasta ielā 2 atvadīties. Tas man iedeva sviestmaizi ar ķilavām, ko skriedams apēdu. Uz dzelzs tilta panācu savus ļaudis.

28. septembris.

Vakar ar grūtībām tikām Rīgai cauri. Daugavas tilti pārslogoti. Apstājāmies 20 kilometrus no Kalnciema. Satiku Mārupes rakstvedi Egli, uz Sibīriju deportētā Brenču skolotāja Katāja sievu ar bērniem, Brenču Briežus, mežsargu Purvīti ar ģimeni, Driķukalna Zirdziņus, Bāteravas Bitanus, Pūrmalas Nāgeļus, Šķelecu Bērziņus un Opalnieku Liepiņu ar ģimeni. Viņš jau sīksaimnieks, amatnieks — krāsotājs, par meisterīti

iesaukts. Liekas, ka vai puse no mālupiešiem bēgļu ceļos, bet, kur galā paliksim un cik tiks tālāk no Kurzemes? Stāvoklis ļoti neskaidrs. Pie Džūkstes var dzirdēt frontes dimdēšanu. Ceļš ļoti slikts. Paši palīdzējām zirgiem, stūmām ratus. Nopirkām teli kaušanai. Visu nakti braucām. Bistams rajons. Rīta pusē drusku atpūtāmies, bet atkal agri sākām braukt. Govīm gan ļoti grūti. Nav radušas tik ilgi soļot bez atpūtas. Šinī vietā mēs atrodamies ļoti tuvu pie frontes, jo labi dzirdam ložmetēju troksni, tādēļ steidzinājam savu braukšanu.

29. septembris.

Atpūtāmies 3 kilometri no Irlavas. Naktsguļai iebraucām pajūgos krūmos kā čigāni. Krustiņa Adolfam jau mazāka bēdāšana. Viņam sieva ar dēliņu jau aizbraukusi Vācijā. Bet arī tur angļi un amerikāņi bumbojot no gaisa. Bet jācer, ka viņi galā palīdzēs mums tikt vaļā no sarkanā krieva. Saimniece dikti dusmojas, ka mēs govīm un zirgiem bijām nekultas auzas no tīruma bez prasīšanas ņēmuši. Rītu jādodas šādā pašā ceļā arī viņai.

30. septembris.

Atbraucām līdz Remtei. Māju saimnieks nelaida šķūnī, lai pārguļot uz lauka. Šis ar bijis pirmā kaŗā bēglis un pie grūtībām esot jāpierod, un tāds bars arī šķūni pipēdami varot nodedzināt.

1. oktobris.

Iebraucam Saldū. Līst auksts rudens lietus. Nolēmām atpūsties. Nāgeļu Augusts nošķīrās un aizbrauca uz Kursiņiem. Olga saka, ka Valentīns no Saldus augustā rakstījis savam svainim Osvaldam Vanagam uz Kuldīgu, tā Valentīna māte Limbažos stāstījusi. Viņš rakstījis svainim tāds bībeles vārdus, lai esot gudri kā čūskas un bez viltus kā baloži. Saproti nu? A. Nāgelis, kā vienmēr paklausīgs, arī tagad klausīja žandarmu rīkojumam un brauca uz Možeikiem. Bet tur jau atradās vaņkas. Mēs naktī nemanot braucām Pampāļu virzienā ar visu lietu. Nāgelim iedevu divas lietus palatkas. Mēs vēlāk vairs nesatīkāmies ceļos. Pirms gaismaņas izbraucam no Saldus. Par fronti nav skaidrības. Visādi baumo. Braucam uz Pampāliem. Joprojām līst. Veltas un Olgas mazie bērni raud. Grūti ar tādiem ceļā, kas vēl nekā nesaprot.

3. oktobris.

Aizbraucam gaŗām Pampāļu mežniecībai. Kādu kilometru aiz

tās, lūdzam naktsmājas. Viss pagalms rudens dubļos. Atļāva šķūni, bet tur ūdens man ar Emmu tecēja virsū. Lija un caurs jumts. Nolaidīgs saimnieks. Brīnījās, kur un kāpēc mēs bēgot? Viņam esot 30 hektaru aļūzemes, vēl 30 neizmantojamu krūmāju un ja krievi atnākšot, kolhozi palīdzēšot viņam atsavināties no parādiem Latvijas zemes bankai. Ir jau visādi zemnieki. Latu parādus rubļos varēja samaksāt arī 1940. gadā.

5. oktōbris.

Iebraucam Nigrandē. Likvidējam nopirkto teli un taisījām desas ceļam uz Vāciju. Atbrauca arī Sofikalna Kupču Alvīne. Viņi apmetušies pie Kaspariem, kas pirmajā kaņā no Kurzemes izbēguši, dzīvojuši pie viņiem Sofikalnā. Tā tie ceļi saiet kopā. Desas taisījām kopā ar Krustiņa Ādolfu, Liviņiem un Epro Aldonu.

6. oktōbris.

Atbraucam Mazgramzdā. Piesitas viens igauņu zaldāts. Slikti krieviski mācēja, bet solīja, lai es pērkot voilakus. Nopirku arī par nieku, kaut neticēju, ka Vācijā voilaku vajadzētu.

7. oktōbris.

Iebraucam Bārtā. Vāciešu kareivji bija izkurinājuši pirti. Arī mēs visi nomazgājāmies. Krustiņa Ādolfs man bārdū nodzina, bija mežonīgi saaugusi.

8. oktōbris.

Izbraucam Nicas virzienā. Atkal var dzirdēt frontes dunēšanu. Arī vācu kareivji, ar kuņiem Aldona vislabāk var sarunāties, neko noteiktu nezina pasacīt. Lai braucot uz Liepāju atpakaļ, tur ar kuģi aizvedīšot uz Vāciju.

9. oktōbris.

Pametam Rucavu un iebraucam Lietuvā. Visur bēgli, bēgli un vācu armijas zaldāti. Nekur nekādas ceļa zīmes neprasa. Domājam, ka būs stingra kontrole, bet žandarmi tikai māj, lai braucot mudīgāk. Izbraucam naktī cauri tādām leišu miestinām Kretingai. Liekas, ka fronte nav tālu, varēja dzirdēt pat ložmeteju šaušanu. Labi redzami Kretingas degšanas dūmi, dzirdama krievu tanku dārdēšana. Labi saredzama bija Liepājas apgaismošana no gaisa un bumbošana labi sadzirdama. Tas viss mūsu briesmas pavairoja.

10. oktōbris.

Esam visu nakti braukuši, un ceļā mums neskaitāmi tanki ir garām braukuši un visi Kaletten-Mēmeles virzienā. Tas lika domāt, ka priekšā kas varīgs sagaidāms. Briesmas pieņemās. Rīta gaismiņā jau redzējām lopu barus klejojam pa sakņu laukiem. Mājas visur tukšas. Līdz ar gaismu arī krievu lidmašīnas sāka nemitīgi kaut un bumbot. Mūsu tuvumā jau dega kāda mašīna ar benzīna kravu. Nu mēs atstājām savus pajūgus un metāmies slēpties, kur saprazdami. Es paķēru Ivaru padusē un kādā bedrē iekritām, lai glābtos, bet Ivars jau cēlās un gribēja visu redzēt. Emma paņēma Līviju un Olga Jēcīti, un arī viņas meklēja kādu patvērumu. Kad tas uzlidojums beidzās, tad visi lasījāmies uz atstātiem pajūgiem. Lopi un zirgi kā paralizēti stāvēja, kur atstāti. Tikko sākam braukt, nomuka ratiem ritenis. Tikko sakārtojos braukšanai, nāca jauns uzlidojums. Mēs gan steigā tikām mežā, bet tur glābiņu atrast nebija vietas. Pie kāda ugunsкура redzējām cilvēku kājas, rokas un citas daļas, un tas mūsu šausmas vairoja. Mēs slapstījāmies pa mežu un krūmiem divi dienas un vēlāk ievilkāmies kādā dzīvoklī, kur neatradās neviens cilvēks. No jūras pienākusi vācu flote atspieda krievu tankus tālāk, un mēs jutāmies drošāk. Ceļi uz Tilzīti visi bija krievu rokās, un mums atlika vienīgais Kuršu kāpu smailšānais ceļš — bēgļiem. Kuršu kāpu ceļu izmantoja vācu armija arī — atkāpjoties. Esam pie Mēmeles. Tādā nelielā miestīnā — Klotten. Bēgļu pajūgu un armijas vienību sadambējums. Krievi septiņas reizes uzlidoja. Vāciešu zaldāti ļoti ātri māk paslēpties, bet mēs, bēgļi, kā auni skatāmies gaisā, kamēr kāds vezums ar visiem braucējiem izput. Sāku pārdomāt, diez vai vajadzēja pamest Miškus? Vienreiz jau jāmirst, lai kur būtu.

12. oktōbris.

Jau trešo dienu Mēmelē. Govīm un zirgiem pietrūkst barības. Govis norauj pienu. No vāciešu kareivjiem nopirku trīs sapresētus āboliņa baķus. Viņi teica, ka no Mēmeles uz Vāciju vairs varot tikt tikai ar prāmi pāri kuršu „nērungam”. Kas nērungs tāds, to nezināja ne Ādolfs, ne Aldona. Nebijām pat aizmiguši, kad ieradās militārā policija un teica, ka jāsapulcējas pie Mēmeles prāmja. Vispirms pārlaidīšot civilos bēgļus, tad zaldātus, un pēc tam pārceltuvi uzspridzināšot. Kamēr salasījāmies, jau arī pēdējie vācu zaldāti, likās, tikuši pāri. Kāds vācu virsnieks briesmīgi kļiedza, kad ar pajūgiem piebraucām pie plostas. Aldona ar Olgu, kas vāciski labāk saprot, teica, ka viņš

mūs lamājis, jo visi zaldāti pāri, bet mēs ar govīm un zirgiem gribot arī krievus „nērungā” ielaist. Kad pajūgus sākām braukt otrā pusē, prāmi uzspridzināja.

12./13. oktobra nakts bija stipri vēsa un vējaina, kuŗu mums nācās pavadīt zem kļajas debess, jo no mūsu mājiņas mūs izdzina vācu virsnieki, kuŗiem tur priekšroka. Tad sākās mūsu ceļojums pa Kuršu kāpām, kur dzeramais ūdens jādabū no izraktas bedrītes un caur drēbi jāfiltrē. Lopu barībai mēs brucinājām koku lapas, jo zāles kāpās ir ļoti maz. Lopi un zirgi cieta badu un nespēja vezumus vilkt. Vietām paši palīdzējām stumt vezumus un dienā pāvirzījāmies nedaudz kilometrus. Mūsu virzienam vienmēr sekoja krievu lidmašīnas un nobēra savas ložu kārtas. Mūsu priekšā tika nogalināti vairāki bēgļi — lietuvieši.

13. oktobris.

Zirgi nevar vezumus pavilkt. Tādas smiltis, kādu mūsu pusē nebija. Visi vīrieši palīdz zirgiem. Olgai Jēcītis saslīmis. Laikam neizturēs. Vācu armijas sanitāri teikuši, ka plaušu karsons. Lai steidzoties uz Nidu, tur esot armijas feldlazarete. Smiltis kavē. Nekad mūžā tādu smilšu neesmu redzējis. Ratu riteņi grimst kā ūdenī! Pa ceļu braucot var redzēt, ka ūdens abās pusēs. Smiltājs ar zvejnieku būdiņām nav neko platāks par vienu vai diviem kilometriem. Nu saprotu, kas ir tas „nērungs”.

14. oktobris.

Olgai Jēcītis ļoti slims. Krievi nepārtraukti apšauda no gaisa. Vāciešu zaldāti sakot, ka krieviem lielāks prieks esot šaut uz civilajiem, jo tiem neesot armijas „acht un achzig”. Kas tas par akcig, nesaprotu. Aldona saka, ka tie esot kādi ieroči pret lidmašīnām.

15. oktobris.

Olgu ar slimo bērnu uzņem kāda armijas mašīna, kas var braukt arī pa šīm milzīgajām smiltīm. Mēs no saviem vezumiem jau sākām mest laukā smagākās mantas. Zirgi pārguruši. Es izmetu zirņu maisu. Zirņi derīgi, bet ļoti smagi, divpūru maiss sver vairāk kā simt kilogramu. Aldona aprok kasti ar apaviem, ko viņa no sava veikala Dzērbenē līdzī paņēmusi. Apropok iezīmīgā vietā un cer, ka atpakaļ braucot varbūt vēl būs lietojami. Olga atskrējusi raud. Jēcītis jau ceļā, nesasniedzot Nidas lazareti, klēpi nomiris. Skrējusi atpakaļ. Bērniņu nolikusi pie kādas būdiņas, zem priedītes, kur kāds vecītis dzīvojot un lūgusi, lai uzraugot, kamēr šī ar tēvu un māti atbraukšot apbedīt. Vecītis laikam nebija

Olgu sapratis un bija mironīti apracis. Mēs atrakām. Olga nebeidz, raudāt.

16. oktobris.

Kā zirgi, tā cilvēki pārguruši, kad sasniedzam Nidu. Te kādā nelielā kapsētīnā apbedījam Jēciti. Tādas caurā smilti un jūras vējos augušas priedītes, daži bērziņi. Olga raudādama ietina savā lielajā segenē mironīti, bez zārka, bez kā. Ādolfs uz ātru roku bija sameklējis bērziņu, uztaisījis krustu un ierakstījis arī vārdu, dzimšanu un miršanu. Viņam jau koka darbs mājās arī padevās. Sarēķināju, ka manas meitas jaunākais dēls nomira trīs mēnešus un sešpadsmit dienu vecs. Visāduš zaudējumus rada kaŗš. Pa apbedīšanas laiku bija arī zirgi pazuduši. Lopi, izbadējušies pa šiem smiltājiem, bija aizklīduši paši barību meklēt. Te vietām aug tāds kā ass smilšu grīslis, kā virši, kā kas. Posta zemīte, varbūt kādu kartupelīti, kādu rudzīti te var uzaudzēt? Krustiņš ar Līviņu saka, ka te dzīvojot senprūšu pēcteči, kuŗu valodu varot labāk saprast par leišu, un tie pārtiekot no zvejošanas, jo abās pusēs ūdeņi. Beigās arī zirgus atradām. Iznāca vēl trešā ķibele, jo ratiem bija vajadzīgs kāds koka remonts. Tādu veicām ar Krustiņu.

17. oktobris.

Nelielu gabalu aiz Nidas sākās daudz labāks ceļš. Pamats jau kā šosejai un lielāks platums, kaut gan apkārt joprojām smiltāji ar priedītēm, bērziņiem un baltajiem alkšņiem. Te vieglāk zirgiem un vieglāk arī nobraukt malā bēgļiem, ja iznāk pārmities ar armijas vienībām. Pabraucam garām tādām zvejnieku ciemam Pilkopēm. Šī daļa vairs neesot Lietuvas valstij piederējusi. Pirmo nakti bez uztraukumiem un krievu bumbošanas gulējām ceļmalas alkšņiņšos, bet kustība pa ceļu dārd visu nakti un vēl var dzirdēt arī frontes dimdēšanu uz Mēmeles pusi.

18. oktobris.

Tāds ciems Rossitten. Te vāciešu Sarkanais Krusts domāts bēgļiem. Pirmo reiz, kopš Latviju pametuši, saņēmām pārtiku: maizi, marmelādi, margarīnu, drusku desas un karstu kafiju. Leišu bēgļi visu maizi nemaz neapēd. Viņi nav arī tik gaŗu ceļu braukuši. Mēs salasām, ko var zināt, kas priekšā.

19. oktobris.

Priekšā Krancs, tāda neliela pilsēta pie jūras. Tur šī šaurā smilšu josla izbeidzoties, un esot stingra žandarmu kontrole.

Atnemot zelta rotaslietas, tāpat zelta un sudraba naudu. Pulksteņus un laulību gredzenus neatņemot. Man un Aldonei ir Latvijas sudraba lati, divlatnieki un pieclatu gabali. Negribētos pēdējo brīvās Latvijas bagātību vāciešiem atdot. Izrādās, ka Aldona savu sudraba naudu, ap 20 mārciņas, jau pie Mēmeles norakusi. Pie kāda dzelzs staba. Man tikai 12 mārciņas. Krēsļai iestājoties, noraku kādas lielas egles pasaknēs. Šo vietu visādi iezīmēju: 39,9 kilometrā, kas ir 6 kilometrus uz austrumiem no Kranca. Varbūt kādreiz atdabūšu. Norakšanas vietu arī A. Krustiņam parādīju, varbūt viņam būs labāka izdevība tādu vēlāk atrast.

20. oktōbris.

Pārgulējām pie Kranca, jūrmalā. Auksts, nemīlīgs vējš. Bet nav tik briesmīgi kā Kuršu kāpu sākumā. Tur pat dzeņamā ūdens nekur nebija, bet nošauti zirgi un cilvēki. Zirgi izkritušies. Tāpat govīs, un nagi pavisam nodiluši. Varbūt tālāk būs auglīgāks apgabals, varēs lopīni atkopties.

21. oktōbris.

Krancī braucam cauri žandarmu kontrolei. Mantas tik stingri nekontrolēja, kā baidījāmies; aizturēja Līvīņa Arturu un Krustiņu Adolfu. Es nesapratu, kas par lietu, bet Aldona stāstīja, ka žandarmi prasījuši, kāpēc tik jauni vīrieši bēgot un necīnoties pret komunistiem? Mēs visi bijām satraukti, īpaši Artura sieva Mirdza. Adolfs jau savu sievu un dēlu bija ātrāk uz Vāciju aizsūtījis. Arī es nejutos drošs, kaut gan man jau 57 gadi. Mums pavēlēja braukt tālāk. Pabraucām dažus kilometrus un nolēmām nogaidīt, jo viņiem abiem bija tādi dokumenti, ka mobilizēt nevar. Visi jutāmies atviegloti, kad pievakarē viņi tiešām ieradās, ielida ratu būdās un lika sievietēm kučierēt. Tur bijuši diezgan daudzi aizturēti, bet šie izmanījušies, jo apsardzība bijusi vāja, izbēguši. Tie aizturētie neesot domāti kaŗošanai, bet tranšeju rakšanai. Nu vīriešiem jāuzmanās. Līvīņam bija divi labas medību bises. Vienu viņš Krancī nodeva žandarmiem.

22. oktōbris.

23 kilometri no Kēnigsbergas esot kāds bēgļu lēģeris, bet mēs tik tuvu pie frontes negribam palikt. Te ceļi ļoti labi. Tīrumos skaisti sazaļojuši ziemāju sējumi, un dzīvniekiem barību var vieglāk sagādāt. Bieži pa tumsīņu bez atvēlēšanas. Ko lai dara, jāmacās visādi pasaulē dzīvot. Vācieši bieži nēlaiž pat šķūņos pārgulēt. Tāpēc, vakaram tuvojoties, cenšamies laikus noskatīt

kādu biežāku krūmu aizvēju, kur nakti pārgulēt. Naktis aukstas un vējainas. Īpaši riebīgi, ja list.

23. oktōbris.

Pirms Braunšbergas palaimējās tikt kādā lielas saimniecības salmu šķūnī. Dabūjām arī lopiem barību. Salmos gulēdams biju nazi pazaudējis. Par laimi atradu gan.

24. oktōbris.

Braunsberga tāda Alūksnes lieluma pilsēta. Te bēgļu pajūgos novadīja pilsētas sporta laukumā. Te jau vācieši norāda tālāko ceļu. Aldonai kā vācu valodas pratējai jādara visa ceļu izkārtošana. Protams, viņa vienmēr aprunājas, prasa padomus arī mums, vīriešiem, bet vācieši jau nosaka, uz kuŗu pusi jāturas. Te, tālāko ceļu skaidrodami, palikām arī 25. oktōbrī.

26. oktōbris.

Frauenburga. Deva telpas un salmus, kur pārgulēt. Dabūju kartupeļus, palielu maisu. Ar Adolfa kalponi Mariju, naktī, āboliņu bez atļaujas ņēmām. Lopiņi jāuzbaro. Jāpļauj ar loku, kā saka čigāni!

27. oktōbris.

Vakarā iebraucam Grunavā. Liela muiža. Citi gulēja telpās, es uz stallaugšas. Naktī dabūju vēl vienu maisu kartupeļu. Nu esam glābti no bada.

28. oktōbris.

Deičesdomerava. Te mums vācieši izsniedz garšīgu zirņu biezeni. Tepat aiz uzkalna angļu gūstekņu nometne. Viņi izskatās labi paēduši. Daudz pipē. Nez vai Gebelsam taisnība, kā Čerčils ar Rūzveltu mūs Staļinam pārdevuši? Varbūt tā tikai tāda politiska viltība; kad Hitlers būs sakauts, tad pienāks Staļina un Berijas kārta.

29. oktōbris.

Apstājāmie Mergentālē. Pagrabā ēdam vakariņas. Es gāju gulēt zirgu stallī. Ceļa rādītājs uz Rīzenburgu. Redzēju arī Marienburgas nosaukumu. Tā cara laikos krievi un baroni Alūksni sauca. Saimniecības liekas ļoti lielas. Daudzas gandrīz kā muižas, un zeme arī, liekas, ļoti auglīga. Te neredz arī pašus vāciešus bēgam, bet redzamas lielas ores un smagās mašīnas

pielādē ar varen lielām cukurbietēm, labības un kartupeļu maisiem. Daudzās vietās ar traktoriem aŗ zemi. Redzami arī arāji ar smagajiem Ardeņu sugas zirgiem un pat ar bulļiem. Netiku dzirdējis, ka Latvijā kāds būtu ar vēŗšiem aris. Bija tikai brūnie sugas bulļi. Ceļi gan te priekšzīmīgi.

30. oktōbris.

Liekas, ka mēs vairs tikai latviešu un leišu bēģļi vien palikuši. Pie Mēmeles izskatījās, ka vai visa pasaule bēģ. Pārnakšņojām kādus 4 kilometrus no Graudencas. Tā esot vecajā poļu koridorā uz Dancīgu. Tā poļu koridora pēc jau Hitlers to skandalu cēla. Tur zem Piļsudska esot palikuši ap 2 miljoni vāciešu. Tā mazākais toreiz mūsu avīzēs rakstīja. Bet cik nu miljonu nebūs pazaudējis? Un kas Staļinu apturēs, ja neslēģ mieru ar Angliju un Ameriku? Smagi jautājumi. Mēs ar Emmu pārgulējām šķūnītī. Velta ar Olgu un bērniem ratu kulbās, tāpat citi. Nemīļģ laiks.

31. oktōbris.

Astra galīgi kliba. Nevar vairs paiet. Kādās mājās, kur apmetāmiģ, tai iedevu auzas, ko ilgi nebija baudījusi. Bija arī izbadojusies un tās ātri apēda. Vēlāk palika slima un necēlās vairs kājās. Ar to vairs tālāk braukšana nevarēja notikt. Te palikām vēl visu 1. novembra dienu, kamēr nokārtoju Astras palikšanu.

Prom braucot paņēmu arī šā saimnieka adresi. Kumeliņu ņēmu līdz. Varbūt izaudzināšu ar ko braukt atpakaļ uz Mišķiem.

Vēlāk sarakstoties dabūjām zināt, ka Astra atlabusi un dzīvojot.

2. novembris.

Atbraucam ap pāris kilometru no Svetz pilsētīņas. Pārgulējām kāda vācu policista mājās. Uzņēma ļoti laipni. Īpaši ilgi sarunājās ar Aldonu. Jau manos gados. Dēli kaŗā. Viens kritis pirmajā ziemā pie Ļeņingradas. Pats pirmajā kaŗā kaŗojis Latvijā. Par latviešiem atsaucās ļoti labi. Esot strādīga un tīrģ tauta, tikai, ļoti maza un sliktā vietā, kur krievi un vācieši sacenšoties savas nākotnes dzīves telpu nodrošināšanā. Tā Aldona atstāstīja man. Kad Aldona prasījusi, ko šīs domājot par kaŗa iznākumu, tad paraustījģ plecus, ka viss atkarāģoties no vadoņa un rietumu sabiedrotajiem.

3. novembris.

Veikselfortā pārdevu izdevģģ riteni par produktiem.

4. novembris.

Neliela pilsētiņa — Oselna. Kāds vācietis par varēm gribēja mūsu govīs atpirkt. Viņš no Igaunijas esot repatriējies. Te viņam piešķirta saimniecība, un Latvijas brūnās esot ar augstu tauku procentu un izslaukumu. Olga ar viņu sarunājās, un es teicu, ka nepārdosim. Nagi gan viņam ir vai līdz asiņošanai nodiluši. Citādi nu, ar barības uzlabošanos, atkopušās un piena sievietes izslauc, ka paliek ir bērniem, ir pieaugušiem. Oselnā bija kāds kurpnieks, polis. Tas par diviem kukuļiem maizes salāpīja manus zābakus. Viņš saprata arī krieviski, un es viņam prastīju, ko viņš darīs, kad Staļina armija atnāks? Tāpat turpināšot savu kurpnieka amatu. Bet es viņam teicu, ka Staļins viņam atņems darbnīcu, ieliks ar visām liestēm un mašīnām valsts arteli strādāt. Viņš neticēja. Pasmējās. Te esot poļu zeme un būšot poļu vadība, ne krievu.

5. novembris.

Iebraucam Brombergā vai, kā poliski saucot, — Bidgoščā. Liela pilsēta. Cauri tek liela upe. Tāda kā Daugava pie Aiviekstes Cūku kroga, kur Pededzes plostus nodevām Daugavas enkurniekiem. Tikai šī upe nav tik strauja; Mālupe Bubucu ģimenē bija labākie plostnieki pa Pededzi un Aivieksti. Pārgulējām pajūgos netīrā traktiera sētā.

6. novembris.

Slešinas miestpiņš. Vēl Polijas koridora daļā. Atkal kāds repatriants no Besarabijas, kam te zeme piešķirta, gribēja mūsu govīs atpirkt. Neatceros lāgā, vai rumāņu Besarabiju Staļins pārņēma pirms vai pēc mūsu okupēšanas? Laikam reizē, jo vienīgi somiem bija dūša turēties pretim. Govīs nepārdevām, tādēļ noņēma mums 20 reichsmarkas par naktsmājām.

7. novembris.

Pārgulējām kādā nekurinātā skolā. Turpat ceļmalā bija kāds traktieris, tur atstājām pajūgos. Līja auksts lietus. Visi jutāmies nospiesti, cik tālu un kur aizbrauksim? Aldona ar Olgu vienīgās, kas ar vāciešiem tiek ar valodu cauri. Adolfs un Arturs, kaut Latvijā studējuši, slēpjas ratu kulbās, jo baidās, ka var mobilizēt. Vakar, atpūtinot zirgus pie kādām dzirnavām, labi vācieši mums iedeva miltu maisu.

8. un 9. novembris.

Merschofas muižā. Pēc diennakts nepārtrauktas lišanas tā izskatījās kā dubļu muiža. Milzīgi gaļas buļļi ir brūža brāgu

nodzirdināti. Bet te bija laba, liela pirts, blakus modernam cūku ķēķim, kur pēc pēdējās Kurzemes pirts dabūjām labi nomazgāties. Adolfs atkal man nodzina bārdū un drusku apgriezta matus. Pie kāda vācieša šeit mēs atstājām abas govīs, jo nagu nodilšanas dēļ nebija spējīgas ceļu turpināt. Nākošās dienās ieradāmies Rīgas vācieša Millera saimniecībā. Tad es braucu un pārvedu govīs no vācieša un atstāju tās Milleram līdz ar ķēvi Vētru un Olgas divričiem. Arī citas mantas un drēbes atstājām Milleriem.

10. — 14. novembris.

Nodzīvojām Latvijas vācieša Millera mājās. Pie viņa atstāsim arī govīs, jo nagi asiņo un tālāk par Šneidemīli zirgu vezumniekus — bēglus nelaižot. Viņš dod pārtikas vielas un apsolās, ja braukšot kādreiz atpakaļ, tad dabūšot govīs atpakaļ. Bērniem nu nebūs piena. Astras kumeļu Kuršu kāpās vācu zaldāti paņēma savos ratos un aizveda.

15. novembris.

Caurbraucām Smilavu. Kāda vāciete sliktas mājas solīja, bet labas iedeva. Viņai pašai vīrs austrumu frontē. Veltu, Olgu un Aldonu ar bērniem ielaida savās guļamistabās gultās pārgulēt. Pati sev sataisīja pārgulēšanu ķēķī. Deva arī labu kafiju un ēšanu. Olga pat baidījās tik tīrās gultās ar bērniem gulēt. Varbūt pa šiem bēgšanas mēnešiem esot kāda uts iemetusies, bet vāciete nepieļāvās. Vīrs viņai no austrumu frontes esot daudz rakstījis par tiem, kas, visu pamezdami, bēgot no komunistiem, varbūt viņai arī tāds pat ceļš reiz būšot jāiet, ka ne vectēva celto māju, ne aļamos laukus nevarēšot paturēt. Pret mums, vīriešiem, viņa nebija tik labvēlīga, bet visiem istabās arī vietas nesanāca.

16. novembris.

Iebraucām Šneidemīlē. Izskatās diezgan liela pilsēta. Tā vairs neesot Polijas koridorā. Te Aldona pie vāciešiem noskaidroja, ka tālāk ar zirgiem braukt nelaidīšot. Nepatīkami jau bija šķirties no govīm, bet zirgiem vēl kājas tur un vienmēr drošāk, ja pats esis kungs par braucamām pariktēm. Ja man būtu tāda vācu valoda kā Aldonai, es mēģinātu vāciešus pārrunāt. Varbūt pat kādu kukuli iedot. Sievietēm jau nav ne aprēķina, ne uzņēmības.

17. novembris.

Atdevām vāciešiem zirgus. Olga apraudājās par Ciklonu, ka tas viņu reiz no Mišķiem aizvedis uz Cīršņiem. Viņa raudulīga, kopš

utu pilns. Žēl mūsu drēbju, ko bez utīm sadedzināja. Neparastie apstākļi uzspieda neparasti rīkoties arī savas dabiskās vajadzības kārtojot. Virieši no sievietēm un otrādi, bija spiesti atmett parasto kautrību un pieklājību. Daudzas reizes kā bērni, tā pieaugušie, pat vilcienam ejot, izkārtojās paverot preču vagona durvis, vienam otru pieturot, lai neizkristu.

23. novembris.

Iebraucam Rostokā. Liela pilsēta. Dažas vietas gan sabumbotas. Aldona prasījusi vāciešiem, vai te bīstami? Teikuši, ka, salīdzinot ar Hamburgu vai Brēmeni te pavisam mierīgi.

24. novembris.

Visus novietoja bēgļu barakās. Tās tādas spundētu deļu, nelielas, bet diezgan pagaras mājiņas, sadalītas mazās vienistabās un ķēķīša aizgaldās, nepatīkama jušana.

25. novembris.

Sodien sievietes izmazgāja piešķirto istabiņu grīdas, apslaucīja palodzes, griestus. Sasildīja arī ūdeni un vakarā nomazgāja bērnus. Man ienāca prātā, ka ar visām nelaimēm esmu aizmirsis mūsu Latvijas 18. novembri.

26. — 30. novembris.

Nekā jauna. Saņēmām pārtikas devas. Grūti ar tām bez sava aizdara iztikt. Mums jau nu vēl savs ar turās, taupīgi jādzīvo. Biju staigāt arī uz pilsētu. Tur esot kādas lidmašīnu fabrikas vai citas bruņošanās ierīktes, pilsēta liela. Lielākie skatu logi aizklāti ar finiejiem. Visai drūma noskaņa.

1. decembris.

Naktī pārdzīvojam pirmo uzlidojuma trauksmi. Visi puskaili skrējām uz norādīto patvertni. Starmetēji un savādas gaismas bumbas dega virs pilsētas, un sirēnas briesmīgi gaudoja. Bet mūsu rajonā nekas nenotika. Jāgudro par darba un dzīvokļa meklēšanu uz laukiem. Lauku darbus es saprotu arī bez valodas.

2. decembris.

Bērni saslimuši: Dainītis un Ivars. Abiem liela temperatūra. Atsaucam ārstu. Nē, tā esot kāda Rīgas farmaceite. Iedeva eleodron tabletes. Es strīdos ar Veltu un Olgu, ka neved Dainīti uz slimnīcu.

3. decembris.

Ārsts bija otrreiz. Dainītim nekļūst labāk. Ļoti slims. Tiek aizvests uz bērnu kliniku Doberānā. To vedam ar Veltu, un es stumju ratiņus, tad viņa vaidziņi dega kā ugunīs. Kad es uz viņu šad un tad paskatījos, viņš savas actiņas no manis nenovērsa, bet pastāvīgi skatījās manī. Tā bija pēdējā reize mums dzīviem saskatīties. Ļoti žēl Dainīša, jo ar viņa zaudēšanu pazūd uz visiem laikiem mūsu ģimenes vārds.

7. decembris.

Bēdu ziņa: Dainītis Doberānā miris; raudam. Mana vienīgā dēla vienīgais dēliņš. Nekādu ziņu arī no Jāņa, vai tika no Vidzemes ārā? Vācu ziņās esot latviešu leģionāri slavēti, bet runa esot par Kurzemi.

8. decembris.

Kārtojam Dainīša apbedīšanas lietu. Izdevās dabūt tepat vietu kādā Rostokas kapsētā.

9. decembris.

Apbedījām Dainīti Neue Friedhof kapsētā. Bija atsūtīts arī kāds vācu mācītājs. Es jau neko nesapratu, ko viņš tur runāja. Bijām tikai es, Emma, Velta un Olga. Viens mazdēls bija jāaprok Kuršu kāpās, otrs Rostokā. Kā vēl ar atlikušiem būs līdz kaŗa beigām? Vēlāk Dainīša kapam Rostokā ar Vācijas paziņu palīdzību uzlikām piemiņas plāksni. Arī Alūksnes kapos Reiņa un Līzes Bitanu kapa akmenī tika iekalti viņu mazdēla Jāņa un mazmazdēla Daiņa vārdi.

11. decembris.

Zāģējam malku dzīvoklim. Ivars arvien vēl klepo.

12. decembris.

Atkal uzlidojums, bet bumbas krīt kaut kur uz pilsētas otru pusi, tikai sirēnas nejauki gaudo un visiem atkal jāskrien patvertnē.

13. decembris.

Nu arī Līvijai temperatūra. Abi liekas ļoti slimi. Olga visu nakti neguļ. Tās Rīgas farmaceites arī aizceļojušas tālāk.

14. decembris.

Ivars ar Līviju joprojām nopietni slimi. Temperatūra 40 grādu. Meklējam ārstu, bet sakarā ar bumbošanu tie aizņemti pie ievainotiem. Bēdīgs stāvoklis.

15. decembris.

Bērni šodien jūtas labāk. Ārā sals -2 grādi. Vējš, barakā auksti. Jāmeklē vairāk kurināmā. Eju uz pilsētu un savas lielās kabatas piebāžu ar briketēm, un varu iesildīt aukstās telpas.

16. decembris.

Paziņojums no darbu sagādes biroja, ka mūsu ģimenes norīkotas lauku darbos. Pēc trim dienām jābrauc projām. Esmu priecīgāks.

18. decembris.

Pekelējam mantas kopā. Gatavojamies ceļam uz laukiem. Ar Ņinu sameklējam vecu siļķu mucu un kāpostus uz kāda lauka, kupus ieskābējam priekšdienām.

19. decembris.

Ar auto mantas un pašus līdz ar kāpostu mucu aizveda uz Rostokas staciju. No turienes ar vilcienu uz Emkendorfas muižu, kas ir nepilnus 30 kilometrus no Rostokas. Vilciens neiet līdz muižai, bet 2 kilometrus no tās ir dzelzceļa stacija Bād Zilce.

20. decembris.

Liela muiža. Mums, Bitaniem: es, Emma, vedekla Velta un mazmeita Maruta, Pelēciem: Olga, Ivars, Līvija un Olgai no Latvijas līdz atbraukušajai kalponei polietei Ņinai, kopā piešķīra trīs dzīvojamās istabiņas, vienu priekšistabiņu un mazu ķēķīti padurvē. Pieciem lieliem cilvēkiem un trīs bērniem te ir par šauru. Neko darīt, labāk tomēr kā Rostokas barakās. Aldona ar dēlu Vilni palika tur. Viņai vācu valoda, ir izdarīga, palika par saimnieci. Mārupes pagasta vecākais Krustiņa Adolfs aizbrauca pie sievas un dēliņa, kas jau savlaicīgi Vācijā atbraukuši. Man māsas dēls Līviju Arturs ar sievu Mirdzu un meitiņu Aiju arī aizbrauca tālāk uz rietumiem — uz Drēzdeni. Citādi Emkendorfas muižā ir skaista apkārtnē, prom no bumbu apdraudētām pilsētām. Tepat netālu redzama Reknicas upe. Gandrīz Pededzes lielumā, bet neaizsalusi un lēnu straumi. Tāpat pakalnās un zemākās gravās lieli meži. Vairums koku gan citādi kā Latvijā. Ir

pa priedei, eglei, bērzam, bet vairums tādi, kā ar kļava vai oša mizu, tikai kailie zari kroņos drusku savādāki. Olga saka, ka vācieši tos saucot par bukiem. Pie mums par bukiem sauca stirnu tēviņus. Tos kokus sauca arī par skabardžiem. Emkendorfas apkārtnē bija liela meža zvēru bagātība, kur Hitlers braucis medībās. Tur atradās akmens, uz kuŗa sēdējis Hitlers medību laikā. Tiku redzējis barā 8 briežus un 15 stirnas uz rudzzāles.

21. decembris.

Izdeva produktu kartiņas. Viss vāciski. Nu jādod, lai Olga ar Veltu mēģina izstudēt, cik un ko mēs saņemsim? Izdeva arī galda piederumus, traukus, ziepes un mazgājamus pulverus, gultas segas, jo mēs Šneidemīles atutošanā bijām pilnīgi apdeguši. Atsūtīta otrā dzīvokli vēl otra Latvijas bēgļu ģimene, Peipes, no Ērgemes pagasta, Valkas apr. Pats Peipe, liekas saprātīgs cilvēks. Bija palīgā mantas vest. Peipes jau bija novietoti pirms mums Emkendorfā. Saņēma un apsveica mūs jo sirsnīgi.

23. decembris.

Laikam tik vaļīgi vairs nebūsim, kā braukdami, kad briesmu bija daudz un bieži, bet varēja apstāties arī, nobraukt malā. Sievietes saka, ka muižas pārvaldnieks atnesis arī mūsu darba gaitu sadalījumu. Slikti, ka man nav vācu valodas. Krieviski, kopš draudzes skolas, puslīdz protu. Slepus aizgāju gar muižas dārzniecību un ar kabatas nazi nogriezu nelielu, bet smuku Ziemsvētku eglīti.

24. decembris.

Ir svētdiena, bet arī Ziemsvētku sestdiena. Tā pēc kalendāra. Sveciņu eglītē gan nav, bet skujiņas tikpat zaļas kā Mišku silā. Sievietes nejūt Ziemsvētku vakaru, nes ūdeņus, mazgā grīdas, visādi traucē. Es izgāju laukā apskatīt Reknicas upi un mežu. Visa apkārtnē izrādījās patīkama, un mūsu dzīve iestājās labvēlīgākos apstākļos.

25. decembris.

Domās svēttjam Ziemsvētkus. Pagājušos vēl bijām Miškos. Jānis gan jau bija mobilizēts. Olga saka, ka Ciršņos Ziemsvētku vakarā atnākusi Ozoliņa Alvīne un trakais Aleksis. Abi piedzēruši un lēkuši ap eglīti polku. Valentīna tēva laikā tā nedrīkstētu, bet Valentīns pats ar labi iemet. Olga saka, ka Ozoliņa Alvīne dzērumā mirusi, dienu pirms viņu izbraidīšanas no Ciršņiem.

Aprakuši bez zārka pie Liepiņu Kārļa lielā oša. Radio ziņojis, ka vāciešiem lieli panākumi rietumu frontē.

26. decembris.

Otrie svētki. Ritā sākšu iet darbā. Šodien gribēju astoņas stirnas upē iedzīt. Pavisam redzēju trīspadsmit un divus zaķus. Domāju arī par zivīm. Žēl, ka nav bises.

27. decembris.

Pirmo dienu biju muižas darbā kopš bēgļu gaitu sākuma. Rausām, vedām un krāvām kūtsmēslus. Bija smagi, jo esmu atradis no darba. Kādi franču gūstekņi arī strādā kūtī pie govīm. Ir kādas 50 govīs — melnraibās, kādas 100 aitas — oksfordširas, varbūt 15 smagie jūga zirgi, daudz cūku. Ar frančiem nevaru sarunāties, bet viņi ir ļautri un diezgan čakli. Ar poļiem un ukraiņiem varu krieviski saprasties. Poļi un ukraiņi nav tā kā īsti gūstekņi, bet darbos ar varu atsūtītie. Poļi ir slinki un man jābrīnās, kas par jēgu vāciešiem viņus te sūtīt? Pēc manas redzēšanas viņu padarītais nav pat tās pusbada normas vērts, ko oficiāli viņiem dod, kaut gan, kā šodien darbā novēroju, te uz laukiem ir visiem iespēja dabūt lieku no sakņaugiem, kartupeļiem, cukurbietēm un pat piena, jo franči ir govju slaucēji un vāciešu vagars visu nevar ne apskriet, ne pārredzēt. Esmu piekūsis, jo strādāju, kā savās mājās paradīs. Būs jāmacās no poļiem.

29. decembris.

Visas dienas raujos ar mēsliem. Veltai ar Olgu arī jāiet darbos, bet viņām pārvaldnieks atļauj sadalīties uz pārdienām, kad viena darbā, tad otrai atļauts palikt mājās pie bērniem. Emmu ieskaitīja kā mūsu ģimeņu saimniecības apkopēju, jo viņai jau drīz būs 58 gadi. Ļinai tāpat kā man jāiet katru dienu darbā. Es sevī domāju, vai viņai labāk nebija palikt Ciršņos? Olga jau abām ar Lizu visu bija atstājusi, bet viņa nepalikusi, jo pieķērusies Olgai un bērniem. Mums piešķīra 20 kilogramus labu zirņu.

30. decembris.

Iesaistījās darbos arī otrā latviešu bēgļu ģimene — Peipes. Pašiem ar sievu ap 45 — 50 gadu, divi dēli, viens ap 13, otrs ap 16 gadiem. Viens it kā neesot pašu, bet audžu dēls. Tā sievietes runā. Peipu pašu dēls bija Jānis, bet audžu dēls Miķelis Grīntāls, Peipes māšas dēls.

31. decembris.

Svētdiena un arī vecā gada vakars. Uzsņigusi sniega kārtiņa, ap pāris collām, 8 grādi pēc Celzija. Mūsu pusē tas nebija nekāds aukstums. Te izliekas miglaināks, vējaināks klimats. Kad dzīvoju Miškos, tad izlikās, ka Vācija gandrīz kā ziltā zeme. Es visu pagājušo nedēļu ar kūtsmēslu raušanu rāvos. Nu jau sāku pierast un sūdi nav nemaz smagāki kā Latvijā, bet tie poļi gan slinki. Laikam tāpēc savā zemē viņi nekur uz priekšu netika, bet čaklākie meklēja darbu un maizi Latvijā. Tā kā Ņina, ļoti tīrīga un čakla.

1945. GADS.

1. janvāris.

Ar Emmu gājām trušus medīt. Nav bises, bet domājām alā noķert. Neizdevās. Vairākas stirnas redzējām. Te tās ļoti drošas, bet ar rokām jau gan nevar noķert. Varbūt, ja visas sievietes sasauktu un ielenktu, tad es ar nazi gan kādu pievarētu, bet ne Olgai, ne Veltai, ne Ņinai nav uzņēmības. Paēst pietiekot tāpat.

2. janvāris.

Atkal muižas darbā. Tīrīju un smērēju kuļammašīnu, Lanca firmas, 28 collu trumulis. Man Miškos bija angļu Ransoms ar dampi un 36 collu trumuli. Te kuļammašīnu dzen ar elektrības motoru. Tur maz saprotu.

4. janvāris.

Sais dienās vedam saknes no ieziegotām šķirdām, ko rudenī apseguši tīrmos. Sniegs, cik bija, nokusis. Šodien mūs visus ar traktoru aizveda uz Tesinas pilsētiņu fotografēties. Vācieši grib uz darba kartiņām arī fotografijas, lai cilvēki nešmauktos. Atpakaļ nācām kājām, jo traktora šoferis bija kādā krogū piedzēris. Es, ja labi apskatītos, varētu traktoru vadīt. Miškos braucu ar smago Fordu un Staļina kāpurķēzni, bet te nav Latvija. Atpakaļ gājām kājām, tikai pieci kilometri.

6. janvāris.

Vācijā Zvaigžņu dienu nesvēta. Ar poļiem vedam saknes. Viņi saka, ka viena poļu armija esot Italijā, otra Prūsijā. Kad abas

armijas apvienošoties Berlīnē, tad Polija būšot divreiz lielāka kā pirms kara. Es saku, ka Staļins jau Poliju ar Hitleru sadalīja un diez' vai Staļins savu daļu dos atpakaļ, būs jāpietiek ar to, ko Hitlers nolaupīja. Olga un Ņina bija kūts darbos. Veltai brīvā diena pie bērniem. Bērni daudz slimo.

10. janvāris.

Cirtu mežā malku. Buki ir ļoti cieti. Tādā pat cietumā kā mūsu kļavas, oši vai ozoli. Ar Peipes Miķeli un Jāni medijam arī trušus. Viņiem dziļas alas, bet lāpstas nebija. Sievietes ar poļiem un ukraiņiem strādāja pie sakņu vešanas. Uzsnīga vai puspēda sniega. Arī temperatūra -8 grādi. Saņēmu pirmo Tēvijas numuru. Kurzemē leģionāri krievu lieluzbrukumus atvairījuši. Par vācu panākumiem rietumu frontē nekā vairs nerunā. Angļi un amerikāņi it kā jau pie Reinas upes. Tātad Vācijas teritorijā. Krievi it kā pie Budapeštas un Karaļaučiem. Runā arī, ka amerikāņi krievus Oderas upei pāri nelaidīšot, tad mēs iekrītam Sabiedroto daļā. Bet visam ticēt nevar. Teica jau arī, ka Latvijas robežai sarkanie pāri netikšot.

13. janvāris.

Dienas paiet darbā. Nav nekādu priecīgu ziņu ne avīzēs, ne radu vēstulēs. Grabes Juris no Liepājas raksta, ka krievu lidmašīnas stipri pilsētu bombardējot. Daudz civilo upuru.

19. janvāris.

List. Sniegs nokusis. Mežā malku zāģējam. Naktī elektrība nedarbojas. Uz Rostokas pusi bija dzirdama dimdēšana. Laikam bombardēja. Sastrīdējos ar Olgu. Viņai ar bērniem vēl uz veco kartiņu 40 kilogramu neizņemtas maizes, bet ņem jau uz jauno kartiņu. Nav aprēķina, ne taupības. Bērni vāciešu maizes tik pat kā neēd. Vel cep labumus no pašu bīdelmiltiem, bet cik ilgi? Daļu no vācu maizes viņa atdod frančiem. Tie tādi kā gūstekņi, un vakaros pēc darbiem viņu barakai pārvaldnieks aizslēdz durvis, bet viņi kopj un slauc govīs. Es gan tās maizes devējs, un viņi, ja uzraugs neredz, mums kanniņā ielej pāris litrus vairāk pilnpiena nekā pienāktos. Tomēr taupības nekad šādos nedrošos laikos nav par daudz. Jāizmanto viss.

23. janvāris.

No šķirdām saknes vedam. Saņēmām Laša Jāņa vēstuli. Arī Tupeša vēstuli no Kurzemes. Olga ar Veltu bija Bād Zulcē pēc produktiem. Ņina pie bērniem. Vēstule arī no Millera. Mūsu govīs

jūtoties „gūt”, bet no Prūsijas nākot tūkstošiem vācu bēgļu un tie par krieviem stāstot briesmu lietas. Hitlera partijas vīrus nošaujot uz vietas, bet vācu sievietes izvarojot. Milleri mums atsūtīja gaļu, kuŗu atstājām viņu glabāšanā līdz ar divi govīm un ķēvi Vētru.

25. janvāris.

Aizbēdzis Emkendorfas muižas priekšstrādnieks Sochnics ar visu ģimeni. Runā, ka viņš bijis Hitlera partijas uzticības vīrs Emkendorfā.

27. janvāris.

Ziņo par krievu lieluzbrukumu austrumos. Varšavu krievi ieņēmuši. Emkendorfas poļu strādnieki priecājas. Krievi šurmējot Brombergu, Tornu, Elbingu. Tad jau mani pie Kranca egles apraktie latī ir Staļina pusē. Aizrakstīju Milleram vēstuli.

30. janvāris.

Aizvakar atkal sasnīga daudz sniega. Visas dienas liels putenis. Gandrīz kā Latvijā. Arī temperatūra nokritusi līdz -8 grādi. Vedam saknes, salmus, kūtsmēslus. Krāvām muižas mežā malku. Poliši dikti priecīgi. Drīz braukšot uz Varšavu. Nina arī Olgai teikusi, ka viņa ar bērniem varbūt varēsot Polijā palikt, kamēr Valentīnu sagaidīšot. Ukraiņu strādnieki daudz klusāki. Viņi pat vairās ar mani krieviski sarunāties, kaut tuvumā nav neviena muižas vācieša. Varbūt viņi man neuzticas? Poļi neko daudz nebēdā, ja arī vācietis tuvumā.

1. februāris.

Es jau otro nedēļu pēc darba vāru sīrupu no cukurbietēm. Iznāk pavisam labs, tikai sievietes ar mani strīdas, kur likšot? Varbūt salduma par daudz? Olga šodien mežā pie malkas sagatavošanas. Norīkoju Veltu ar Emmu uzmanīt sīrupa biezumu.

6. februāris.

Olga ar Ninu aizbrauca uz Zilci pēc produktiem. Es izbraukāju Rostokā pie Aldonas un Viļņa. Tēvija arī kārtīgi nepienāk. Peipe klausās radio ziņas. Saka, ka krievi jau poļu koridorā un Austrumpomerānijā. Berlinē gan kāda latviešu valdība nodibināta, bet ne Bērziņa, ne Valdmaņa vārds neesot minēts. Liela neskaidrība. Arī Aldona nekā tuvāk nezināja. Rostokā cigaretēs iemaksāju par sīļķēm. Pēc nedēļas jābrauc pakal.

9. februāris.

Olgai atnāca atpakaļ kartiņa, kó viņa Valentīnam uz Kurzemi bija rakstījusi. Tur vairs neesot. Uzdots cits feldposta numurs. Sazini nu viņu?

11. februāris.

Ar Peipi braucam uz Rostoku pēc silķēm. Dabūjam ap astoņi kilogrami. Puse sālīto, puse svaigu. Markas neko daudz nav vērts, bet cigaretes un kafija. Diemžēl, mums kafijas nebija. Rostokā arī daudz bēgļu no Prūsijas.

15. februāris.

Šodien Emkendorfā sabrauca daudz vāciešu bēgļu. Nav telpu kur novietot. Lielākā daļa no Prūsijas. Par angļiem un amerikāņiem Peipe neko nezina. Saka, ka rietumu frontē lielu pārmaiņu neesot. Austrumos krievi esot jau Pomerānijā un pie Šneidemīles. Tur, netālu, pie Millera, mēs atstājām savas govīs un zirgus. Zini nu, vai Peipem var ticēt? Viņš jaunāks par mani un vienmēr saka: „Gan mēs to zivi noturēsim. Gan angļi, amerikāņi un zviedri sapratis, ka krievam nevar visu pasauli atdot.” Es arī tam ticu, bet . . .

17. februāris.

Mums ar Emmu dzimundiena. Tā sagadījies, ka, dokumentus ņemot, neviens ierēdnis netic, ka esam dzimuši vienā gadā un vienā februāra dienā: 1887. g. 17. februārī.

18. februāris.

No frontes ziņas pavisam sliktas. Amerikāņi gan Filipīnās Manilu japāņiem atņēmuši, bet ko tas mums, latviešu bēgļiem, dod? Biju vēl pie Aldonas Rostokā. Viņā domā, ka karš beigšoties pāris mēnešu laikā. Pati arī nav izšķīrusies, ko darīs pēc tam? Vilnim jau 10 vai 11 gadu. Nesaprotams stāvoklis. Atvedu silķes.

23. februāris.

Bijām ar Peipi Varnemindē. Dabūjam silķes un arī svaigas zivis. Stāvoklis ļoti nopietns. Krievi jau it kā tuvojoties Oderas upes grīvai pie Svinemindes. Varnemindē satikām latviešu bēgļus, kas cerējuši izglābties Pomerānijā. Ja no Emkendorfas būtu tālāk jābēg, bez govīm uz zirgiem to negribētu darīt. Jo,

kad atkal atgriezīsimies, Latvijā būs izputināta. Ko es Miškos darišu bez govīm un zirga? Sievietes to nesaprot, domā tikai par bērniem un drēbēm.

24. februāris.

Velta šodien mežā malku zāģēja. Olga ar Ninu veļu mazgāja. Peipe saka, ka krievi ieņēmuši Poznaņu. Tas nav vēl tik tuvu mums, bet Kolberga arī esot ielenkta un izsludināta par cietoksni. Es isti nezinu, kur Kolberga ir? Pie Alūksnes ezera bija Kolberga muiža. Latvijas laikā sadalīja jaunsaimniecībās.

25. februāris.

Turcija pieteikusi karu Japānai un Vācijai.

26. februāris.

Olga dabūja vēstules no Kupča Paula un no Valentīna. Es no Baltā. Valentīna Feldposta numurs esot 39875. Rakstījis 18. februārī — Pomerānijā. Tuvākā vieta nav minēta pasta zīmogā. Pats saka, rakstot no muižas Amaliensrūes. Ilgi tur nebūšot. Nevar saprast, ko viņš tur dara? Hammeršteinā esot saticis Laša Jāni un Stilves Pauli. Tā dabūjis mūsu adresi. Uz kartes ne Amaliensrūes, ne Hammeršteinas nevarēju atrast.

27. februāris.

Sūtīja mani atkal atejas tīrīt. Neviena palīga nedeja. Atteicos viens strādāt. Muižas pārvaldnieks Mecke sadusmojās. Sūtīja mani mājās un teica, ka lai atsaucot Olgu vai Veltu, ka es vāciski nesaprotot. Tā nav, saprotu gan, ja mani sūta mežā, tīrumā vai kūti, bet man vienam visas muižas atejas jātīra nav.

1. marts.

Mani pēc strīdiņa darbā vairs nenorīko. Vārām ar Emmu sīrupu no cukurbietēm. Nezinu, ko sacis darba inspektors.

4. marts.

Svētdiena. Mani darbā vēl nenorīko. Mēs ar māti vārām sīrupu. Ir ievārīta ap 20 litru kannu. Jādomā par priekšdienām.

6. marts.

Braucam ar Peipi uz Varnemindi pēc zivīm. Nu mums jau sašūti

parocīgi maisīni, lai nav jāķēpājas. Dzīvē jāmacās. Man bija jāiet arī darba pārvaldē runāties par nepaklausību ateju tīrīšanā. Zivis šoreiz netika, bet Peipe vāciski izstāstīja, kā skandals sācies. Tur pasmējās un teica, ka es varējis neklausīt, bet navajadzējis pretim runāt. Esot totālais kaŗš. Saproti nu?

10. marts.

Pirmo dienu mani aicināja darbā pēc sastrīdēšanās. Izmaksāja arī algu līdz 8. martam — 48 markas. Vedam no stirpām lopbarības saknes ar vienu francūzi. Labs cilvēks, bet tāpat kā es, nesaprot vāciski. Krieviski un latviski ar ne vārda. Smejas tikai un — jītler jeput . . . Ap pusdienas laiku uz ziemeļaustrumiem bija milzīga dunēšana.

13. marts.

Svinemindi esot amerikāņi briesmīgi bombardējuši no gaisa. Peipe saka, ka tā neesot nekāda liela pilsēta, bet zvejnieku osta, Oderas grīvā. Oderai pāri krievus nelaidiŗot, tāpēc bumbojot.

14. marts.

Sofikalna Kupču Jāņa sieva Karmena ar māsu Margu un bērniem ieradās pie mums. Izbēguŗas no Pomerānijas, bet tur daudzas citas latvieŗu bēgļu ģimenes pārsteiguŗi krievi. Arī Karmenas un Margas māte Austrā Andersone, Māļupes Mairavas Kļaviņu meita, smagi saslimusi. Ievietota vācu slimnīcā un teikusi, lai mazākais ŗis ar bērniem bēgot tālāk uz rietumiem. Par krievu zaldātu izturēŗanos pret sievietēm jau no Austrumprūŗijas bēgļiem dzirdēŗas neticamas lietas. Izrādījās, ka tikai kalēju Jāņa vecākais dēliŗš Māris ir dzīvs. Mazāko — Jānīti, atveduŗi ratiņos jau kā mironīti.

15. marts.

Mazo Kupču Jānīti apglabājam Kelcovas kapos. Tie mazie jau grūtības neiztur. Laiks ļoti jauks, 10 grādu silts. Sākam zemi art. Klusā laikā uz austrumiem dzirdama kā pērkona ducināŗana. Cerams, ka Oderai pāri nelaidīs. Olgai vēstule no Valentīna. Pagājuŗā rudenī Kurzemē ievainots. Ziemu bijis Vācijā vairākās lazaretēs. Nu pēc atkāpŗšanās no Pomerānijas viņu vienības tiekot par jaunu kopā lasīŗas un „lāpīŗas”, kaut kur pie Noibrandenburgas. Olga grib braukt apciemot.

18. marts.

Olga ar Karmeni aizbrauc pie Valentīna. Muižas pārvaldnieks Mecke bija ceļa zīmi un atļauju uz trim dienām izdevis. Nu kļuvis laipnāks kā sākumā.

20. marts.

Olga un Karmene pārbrauc. Valis domājot, ka krievi Oderas dienvidu daļā sen pāri. Lai mēs turoties kopā un negaidot, kad dezorganizētas armijas vienības ceļus aizdambēšot. Viņš Pomerānijā redzējis, cik tad bēgļiem, īpaši ar maziem bērniem, grūti. Pats ar nejutoties īsti vesels, jo, kad amerikāņi Svinemindi bombardējuši, dabūjis izpeldēties Oderā.

22. marts.

Brauc daudz vāciešu bēgļu. Saka, ka no Stargardes apvidus. Nav kartes kur paskatīties. Bez labiem zirgiem un pāris govīm jaunā bēgļu ceļā nedomā. Viss labi jāapsver. Saulains. 17 grādu silts. Sējam muižai auzas.

25. marts.

Pūpolu svētdiena. Ļoti jauks, bet Mecke norīkoja auzas sēt. Strādāju ar kultivatoru. Uz tūruma nokritis izplētnis. Bija ļoti smalka zīda drēbe un vērtīgas auklas, bet Mecke arī bija ieraudzījis un lika aiznest uz muižu. Peipes slepeni klausās angļu ziņas. Sabiedrotie virzoties uz priekšu pie Esenes, Ludvigshafenas, Sarbrikenas. Peipe saka, ka mēs to zivi noturēsim, sagaidīsim mūsu vecos draugus — Sabiedrotos. Es arī dabūju no izplētna tīri labu drēbi, kuŗu vēlāk izlietoju svārku oderei. Tos svārkus lietoju ilgi Amerikā. Kļūdams turīgāks, atdevu citu lietošanā.

27. marts.

Strādāju tūrumā. Rullēju rapšus. Vedu nolasītos akmeņus uz mežmalu. Olga, Velta un Karmena strādāja kopā ar poļiem un ukraiņiem pie lasīšanas. Poļi tikai bļautās un jokojas. Ukraiņi ir čaklāki un klusāki. Frontes troksnis tuvāk dzirdams, bet nevar saprast, tā kā uz dienvidiem no Emkendorfas. Tā, apmēram pēc saules debess puses vērtējot, izklausās. Pie Reknicas upes un ežmalas jau tāda zālīte, ka ij govij ko plūkt.

30. marts.

Svētām Lielo piektdienu. Pārvaldnieks gan teicis, kas gribot

uzvarai kalpot, varot strādāt. Daži vietējie muižas strādnieki bija uz tīruma. Poļi, ukraiņi, mēs, svētijām. Frančiem jau arī svētdienās govis jāslauc, jābaro, jātīra kūts. Pievakarē atnāca gaļais francūzis Jozeps. Viņš vienmēr, kad vācietis neredz, ielej mums vairāk piena. Mēs viņiem dodam maizes kuponus, jo mums ir tāda pat maizes norma kā strādājošiem vāciešiem, kamēr franči skaitās kā gūstekņi, saņem maizes vēl mazāk, nekā poļu un ukraiņu atvestie strādnieki. Vienīgi franči pa retam saņem Sarkanā krusta paciņas. Franči izskatās tādi kā vairāk paskoloti. Prot vācu valodu. Olga, Velta un Karmena var kaut cik sarunāties. Jozepam netālu no Šveices un Vācijas robežām esot liela saimniecība. Daudz vīnogu audzējot. Arī kviešus. Lopkopība vairāk attīstīta esot Ziemeļfrancijā un citur — līdzenumos. Teicu, lai Olga stāsta par Latvijas lauksaimniecību un kāpēc mēs bēgām no Staļina. Uzdeva mums savu adresi: Joseph Droit. Chatenois — les — Forges. Terr. de Belfort. France. Nezinu, kamdēļ Olga un Velta nerakstīja tam labajam Jozepam kādu pateicības vēstuli. Tādu varētu arī tagad vēl rakstīt, kaut ar lielu nokavēšanos.

1. aprīlis.

Pirmās Lieldienas. Svētijam. Vārām olas. Pārcilājam agrākās fotografijas un kavējamies atmiņās dzimtenē. Dzirdams pavisam liels troksnis no Štetīnes puses. Izdaru mēģinājumu ar puscukura bietēm sīrupa vārīšanā. No istajām jau esam izvārijuši ap 30 litru sīrupa. Sievietes vienmēr pretojas, ka svētdienās jāvāra. Neizprot, kāra laikā ar visu jānodrošinās.

4. aprīlis.

Peipe stāsta, ka arī vakaru frontē atdzīvojusies kara darbība. Tās ļoti labas ziņas. Runā, ka krievi Štetīni ieņēmuši un esot Oderai pāri, netālu no Berlīnes. Tas stāvokli pasliktina.

9. aprīlis.

Olgai vēstule no Valentīna. Esot Dānijā, leģiona veselības rotā. Lai mēģinot tālāk uz rietumiem. Mums muižā darbi vēl rit puslīdz normāli, un es jau sievietēm teicu, ka bez zirgiem un pāris govīm nevar tālāk riskēt, jo pilsētas sabumbotas, būs bads.

12. aprīlis.

Peipe dabūjis zināt mūsu Jāņa feldposta numuru: 57966 D. Es biju Varnemindē pēc zivīm. Velta tūlīt aizrakstīja Jānim vēstuli. Nakti atkal dzirdama liela bumbošana uz dienvidu pusi. Vakarā vēl atskrēja Peipe: Rūzvelts esot miris. Nelaba ziņa, jo uz

Rūzveltu un Čerčilu visas mūsu cerības. Nezinu, kā Amerikā tiek pie jauna prezidenta, ja ievēlētais pēkšņi nomirst. Jādomā, izsludina jaunas vēlēšanas, bet tas aizņem laiku, un stāvoklis frontēs ir kritisks.

15. aprīlis.

Bijām ar Olgu, Karmeni un Veltu mežā pēc malkas. Pārvedām lielu vezumu. Cerams, pietiks līdz kara beigām. Peipe saka, pie Libekas jau angļi un amerikāņi. Notiekot ielu cīņas. Ļoti iepriecinoša ziņa. No Jozepa slepeni dabūju Vācijas karti. Libeka no mums ir tikai ap nepilnu 100 kilometru. Esmu jau dažas govīs noskatījis. Tāpat labākās ores mantām. Zirgus arī.

18. aprīlis.

Vakarnakt vāriju sirupu. Strīdējos ar sievietēm. Emma arī runāja pretim. Teicu, vai viņas neredz, ka visi vācieši, kas bēg, brauc ar mantām un vezumiem. Es bez zirgiem un govīm tik nedrošos laikos negribu braukt. Ko mazie bērni darīs, ja nebūs piena?

21. aprīlis.

Frontes troksnis tuvāks. Vakar bijusi Hilteram dzimundiena. Krievi Berlīnes tuvumā laužoties iekšā. Diez kur nu pats svētīja un vai pārdomāja, kādu putru pasaulei savārtījis? Jācer, ka amerikāņi un angļi nelaimi par labu griezīs. Šodien laboju koka tupeles, kas galīgi beigtas. Olga ar Karmeni kūts darbos. Velta un Marga aizbrauca uz Tesīni izpirkt piešķirtos apģērba kuponus. Olgai Valentina kaņavīra piemaksa 549 markas. Ziņas par Berlīnes, Magdeburgas, Halles, Leipčigas šturmešanu. Ziemeļos krievi neko tālāk par Štetīni neesot tikuši. Sabiedrotie Brēmenē, Hamburgā, Hanoverā, arī Libekā un Dienvidvācijā — Nirnbergā. Nevar arī noteikt, kur kara troksnis dun vistuvāk? Runā, ka krievi jau Noibrandenburgā. Daži poļu strādnieki pazuduši.

24. aprīlis.

Pienāca pavēle no policijas, lai pārvaldnieks dod strādniekus tanku sprosta rakšanai uz Kelcovas-Rostokas lielceļa. Rakām ar traktoriem un lāpstām. Kas tur vairs par gudrību ceļu postīt, sadīgušos sējumus maitāt. Gar visiem ceļiem te augļu koki. Pilnā spēkā zied ķirši. Arī ābeles visas sārti sapumpurojušas. Mums Latvijā tikai dārzos bija augļu koki. Gar ceļmalām, īpaši Ulmaņa gados, stādījām bērzus. Pienāca viens vecāks ukraiņu strādnieks. Vai mēs gaidīšot sarkanarmiju? Teicu, ka domāju bēgt. Viņš gan

ilgi negaidīšot. Viņam gultas maisā noslēpts maisiņš ar sakaltētu maizi. Iešot pa naktīm uz rietumiem, ne pa lieliem ceļiem. Dienās pārgulešot krūmos. Ja šis trīs gadus „izķerpīšot” pie Hitlera, tad pie amerikāņiem ar „izķerpīšot”, bet trako gruzīnu viņš vairs redzēt negribot.

25. aprīlis.

Nebija jāiet tanku grāvi rakt. Arī muižas darbā nerīkoja. Krievi Deminā. Fronte liekas pavisam tuvu. Atvilku vienu pamatīgu ori. Sagatavoju arī tukšus maisus, kur labību ceļam bērt. Peipe atnāca ar priecīgām ziņām. Amerikā, Sanfrancisko pilsētā sanākuši 45 tautu augstākie pārstāvji un tiekot pieprasītas visām tautām pasaulē brīvība izvēlēties savas valdības. Jādomā, ka arī mūsu sūtņi, kas palika Anglijā, Amerikā un Zviedrijā, tur ņem līdzdalību. Gebelss par to Jaltu savā trakumā būs tikai melojis.

27. aprīlis.

Vietējais birģermeistars Hāns uzdāvināja mums ar Peipēm pa baroklim. Nokāvām un sadalījām gabalos. Ceļā derēs. Vācu armija bēg uz rietumiem. Paliek pajūgi ar mantām. Hāna dāvāto barokli-pusbekonu mēs noslaktējām un priecājāmies, bet mūsu ceļam šo gaļu nevarējām saglabāt.

29. aprīlis.

Peipe pa radio dzirdējis, ka Gērings no amata atcelts. San Francisko konferencē mazajām valstīm labvēlīgas ziņas. Neviens uz lauka vairs nestrādā. Poļi dzied un priecājas. No muižas rīkojums, ka varot, ja vēloties, braukt. Sākam gatavoties.

30. aprīlis.

Var dzirdēt ložmetējus, — ziemeļu virzienā. Taisāmies izbraukt. Viss sagatavots. Notika nelaime. Bēgošiem vācu armijas žandarmi krievi sasāvuši mašīnu. Tie atņēma man zirgus un bez sedliem aizlēca pa ceļu uz Gistrovas pusi. Nesaprotams stāvoklis.

1945. gada 1. maijs.

Ap pusdienām sabrauca krievu zaldāti. Uz mājām balti divieļi un palagi izkārti. Gāju noskaidrot stāvokli, jo krieviski varu labi sarunāties. Ceļā viens zaldāts prasīja, cik pulkstenis. Es izvilku parādīt, un viņš tūlīt man atņēma un par fašistu nolamā. Labs, vecu laiku sudraba pulkstenis. Saņēmu dūšu un gāju pie

virsniekiem. Izstāstīju visu, kā bija. Tas teica, lai parādot to zaldātu. Saklīdzēja uz zaldāta un lika pulksteni atdot, ka strādniekiem, kas te darbā atdzīti, nedrīkstot mantas atņemt. Redzēs, kā būs tālāk. Virsnieks gan man teica, lai laižoties projām mežā un nerādoties zaldātiem. Es paklaustīju un nozudu. Atgriezos tikai naktī.

2. maijs.

Vakar vakarā, jau krēslā, ienāca krievu komandants, kapitāns. Iedzēries. Noskatījās uz sievietēm, sagrāba Olgu, ierāva viņas iztabinā un aiztaistīja durvis. Mēs bijām briesmīgi nobijušies. Tur otrā gultā Ivars, Līvija un Veltas Marutiņa. Dieva laime, ka tie, kā jau mazi bērni, pa dienu noskrējušies, bija cieši aizmiguši un nepamodās. Velta ar Margu izlēca pa logu un bija nakti pārlaidušas tuvējā mežā. Karmeni un Ninu bija noķēruši citi krievu zaldāti un arī izvarojuši. Tāpat vajātas arī poļu un ukraiņu strādnieces, par vācietēm nerunājot. Vakar nošauts muižas dārznieks un sieva izvarota. Franču gūstekņi it kā kādas no kauna izglābuši, uzdodami par savām sievām vai brūtēm. Olga raud visu dienu, bērni nesaprot, kāpēc māte raud? Nīna mierina. Atnācis arī Jozeps un galvu vien par krieviem groza. Šis neticējis, bet nu skaidrs, kāpēc mēs no sarkanarmijas bēguši.

3. maijs.

Sievietes par daudz uztraukušās. Arī mani tas nervozē. Pārmet, kādēļ es tik ilgi gatavojies, bet nesaprot, ka nezināmā ceļā viss, kas dzīvei nepieciešams, jāsegādā. Sadedzinām visu nevajadzīgo, latviešu avīzes, vēstules, arī daļu dzimtenes fotogrāfiju, kur redzams uz Sibīriju deportētais Valentīna brālis Arnolds Latvijas armijas virsnieka uniformā. Negribētos šīs piezīmes iznīcināt. Kladīte jau kabatas grāmatiņas lielumā, bet pabieza. Būs jāpagudro, kā noslēpt.

5. maijs.

Poļi un ukraiņi no muižas aizbrauc. Nav nekādas kārtības. Arī franči gatavojas, tikai nevarot nokārtot ceļa zīmi ar krievu komandantu. Tas neticot, ka viņi visi esot francūži, jo runājot vāciski arī. Sievietes dienās slapstās pa mežu, jo krievi muižā dzer, slaktē putnus un jērus un prasa pēc sievietēm, kas ietu ēst gatavot.

7. maijs.

Francūži atnākuši atvadīties. Šķīramies ar asarām. Visi mums

dod savas māju adreses. Saprot mūsu stāvokli. Ja laimējoties izklūt rietumos un izbumbotā Vācijā neesot kur palikt, lai rakstot uz uzdotām adresēm. Īpaši sirsnīgs ir lielais Jozeps. Šķīroties visus nobučo uz pierēm. Krievu propaganda raidot arī franču valodā, bet tas, ko viņi stāstot, esot pavisam cits nekā tas, ko viņi darot . . .

10. maijs.

Nekādas kārtības. Krievu palicis mazāk. Jauns komandants. Arī kāda krieviete uniformā un viens vācietis, bet ne no mūsu muižas. Jāsāk savākt lopi un atlikušie zirgi kopā. Staigā pa sējumiem, mežu. Es mežā noslēpu vienu govī un divus zirgus. Tos tur baroju un kopju. Kad sāks ievest kaut cik kārtību, tad jāmēģina bēgt. Vezums arī kārtībā. Šonakt jāizbrauc.

14. maijs.

Laimīgi izbraucam cauri Tesīnai. Krievu posteņiem stāstīju, ka braucam uz dzimteni. Mežmalā pārgulējām nakti. Ritā dosimies uz rietumu pusi.

17. maijs.

Apmetamies nakti pārgulēt kādās vāciešu pamestās mājās. Izskatās, bijusi laba saimniecība. Bez Peipes pajūga vēl mums pievienojusies Albertu ģimene ar vāju zirdziņu un divriču ratiem.

18. maijs.

Roka neceļas rakstīt. Nakti pieturēja kāda krievu smagā mašīna, nodzina mūs no vezumiem un visu, kas mums bija, salādēja savā smagajā mašīnā un aizbrauca. Pat kofeļus ar albumiem un bērnu drēbītēm bija paņēmuši. Tāpat pārtiku. Govi un zirgus laikam nevarēja iekraut. Nu esam atkal pliki . . .

20. maijs.

Lūdzam naktsmājas, kur vēl bija palicis saimniecības īpašnieks. Līdzjūtīgs cilvēks, vārdā Emils. Pabaroja mūs visus ar kartupeļu blīnām, dzērām pienu. Pašam cita nekā neesot. Krievi žāvēto gaļu, desas un konservus „nacionālizējuši”. Vistu un pīļu saimi arī paputinājuši. Dēls jau rudeni no Prūsijas frontes rakstījis, ja krievi tuvošoties Štetīnai, tad lai māti un abas māsas sūtīt laikus uz Lībeku pie radiem, tik tālu varbūt krievi netikšot. Austrumprūsijas dorfos tie ar vācu sievietēm strādājot briesmu lietas. Tas mums vairs nav jāstāsta. Alberts ļoti labi runā vāciski

un prasa padomu, ko lai tagad mēs, bez pārtikas un ar to, kas mugurā, varētu darīt? Viņam neesot iespējams tik lielam pulkam palīdzēt. Dažus varbūt varētu uzņemt, bet neesot skaidrības, vai to drīkstot? Vienīgā iespēja pagaidām varētu būt tuvējā Vorensdorfas muiža. Tur visi gūstekņi un citi ar varu atvestie strādnieki aizbraukuši, vācieši arī lielums aizbēguši. Krievu komandantam palīgā piedots kāds vācietis, un komandants pavēlējis, ka saimniecības inventārs, palikušie lopī un apsētie lauki jātur kārtībā.

22. maijs.

Krievu ieceltais muižas pārvaldnieks mūs labprāt pieņem darbā. Izdod arī pārtikas kartiņas un ierāda dzīvokļus. Poļu strādnieki visu atstājuši neapprakstāmā netīrībā. Laikam aiz atriebības. Krievu komandantūrā, kas Vorensdorfas pili, teikuši, ka mums drīz jābrauc uz Krieviju atpakaļ. Satiku baltvācieti Andersonu. Tas saka, lai prom nebraucot, kamēr ar varu nedzenot. Viss kas vēl varot mainīties. Lai izkalpojot labi jaunajam muižas pārvaldniekam. Lai muižas darbus sekmīgi vadītu, strādnieki nepieciešami.

28. maijs.

Olga, Velta, Karmene un abi Peipes aizgāja darbā. Dabūjām arī papīrus no jaunā, krievu ieceltā Vorensdorfas birģermeistara, ka varam pagaidām dzīvot Vorensdorfā. Uz šejieni dzen lopus no citām muižām. Varbūt arī kaŗa laikā izklīdušos? 240 govīs saskaitīju. Dzinēji un gani ir krievi. Tādi, kas Vācijā gūstā bijuši. Viņi ir daudz draudzīgāki. Sievietes arī neaiztiek. Es viņiem palīdzēju aitas noslaktēt. Viņi neprot ne labi nodīrāt, ne pareizi iekšas izņemt. Sarunājamies ļoti draudzīgi. Savs labums tika arī mums. Dabūju nelielu separātoru un griežu pienu. Kulšu sviestu.

31. maijs.

Peipe bijis Rostokā. Dzirdējis, ka krievi esot ar amerikāņiem jau šāvušies. Tās labas ziņas.

2. jūnijs.

Emmai vārda diena. Dzirdējam, ka krieviem jāizvācas no Meklemburgas. Sitam sviestu. Govīs labi dod pienu. Ēdam labi. Arī krievu govju gani mani bieži apciemo. Es no pērnām cukurbietēm vāru sirupu un taisu stipru alu. Uz to viņi kāri. Nu paši iemācījušies aitas slaktēt, bet man par alu atdod ādas ar visu vilnu. Pavisam lāga krieviņi un saka, ka uz „roģinu” braukt šiem

nemaz negriboties un Hitlers esot bijis lielākais duraks pasaulē.

6. jūnijs.

Tesnai braucot cauri daudz zirgu. Visus sūtot uz Štrālzundu, lādēšot tos kuģos. Krieviem jāizvācas no Meklemburgas līdz 15. jūnijam. Strādājam pie lucernas vešanas.

11. jūnijs.

Birģermeistaram komandants paziņojis, ka mums jābrauc prom. Arī mūsu zirgus darbā vairs nedrīkstot lietot. Pēcpusdienā kāds komandantūras zaldāts paņēma mūsu zirgus, bet vakarā atveda atpakaļ. Esam uztraukti. Gatavojas arī muižas lopus dzīt projām, tā man ziņoja krievu gani. Arī viņi bēdīgi un uztraukti.

15. jūnijs.

Alberts ar Peipi Tesīnā pie komandanta. Pa lielceļu kļūst daudz vāciešu bēgļu. Bez zirgiem. Velk rokas ratiņus. Dažos pauniņos, citos mazi bērni. Viņi it kā vēl no Prūsijas un Pomerānijas. Krievi visus vāciešus dzenot pāri Oderai. Neiedomājami bēdīgs skats. Sarunājos ar muižas aitu ganu, kas pēc tautības tatārs, bet krieviski runā vēl labāk kā es. Viņš saka, ka tā vajagot. Krievijā neesot tautām robežu, kad šis bijis neliels „maļčiks”, puse bagāto ukraiņu aizdzīta uz Sibīriju, Krimas tatāru kulaki un tirgotāji ar. Te, Vācijā, fašisti un buržuji vien bijuši, nu tikai varot redzēt, ka atgriežoties arī proletāriešu sievas, bērni un mātes. Pie tam viņš tā jocīgi ar savām šķībajām acīm uz mani noskatījās un nosmējās. Visādi cilvēki.

17. jūnijs.

Ziņas. Tiem latviešu bēgļiem, kas pilsētās palikuši, tūlī jāatgriežas dzimtenē. Kas nodarbināti laukos, pagaidām varot palikt, jo transporti pārslogoti ar sarkanarmijas daļēju demobilizāciju un uz Krieviju vedamiem lopiem un citām mantām. Sanfrancisko konference tikšot slēgta 23. jūnijā. Trumans teikšot runu, tā stāstīja Andersons. Berlīnē Potsdamas pili notikšot trīs lielo sanāksme. Jācer, ka Sabiedrotajiem pietiks saprāta. Hamburgā noķerts Ribentrops.

20. jūnijs.

Sievietes atkal iet regulāri muižas darbos. Priecīgi uztraucoša ziņa: Gistrovā esot iebraukuši angļu tanki. Tas, tepat, kilometru trīsdesmit no mums. Palīdzu tatāram pie aitu slaktēšanas.

Vorensdorfas pili esot jauns komandants, rīkojot mielastu.

23. jūnijs.

Līgo diena. Nocirpu četras aitu ādas. Vilna ļoti laba. Vakar pagāja četri gadi, kopš Hitlers uzbruka Staļinam. Es toreiz vēl biju uz plostiem netālu no Čūku kroga, kur Aiviekste pie Daugavas. Maz plostnieku bija, kas toreiz nepriecājās un negaidīja vāciešus kā istus atbrīvotājus. Vakar jaunais krievu komandants pili sarīkojis mielastu. Olgai, Veltai un Karmenai bija jāiet apkalpot. Par saimnieci bijusi kāda krieviete uniformā. Piededzinājusi olu sacepumu. Komandants līcis izgāzt atkritumos un lamājies, ka vāciešiem pat tauku neesot, kur kultūrāli ēdienu pagatavot. Mūsu sievietes vairs nav aiztiktas, tikai teicis, ka tie, kas neesot krievi, lai šo par biedri leitnantu neuzrunānot, lai sakot „gospoģin staršij leitnant”. Visādi brīnumi.

24. jūnijs.

Jāņu diena. Kas to zina, kur mans Jānis? Aizgāju līdz Tesīnai. Tur vēl dažas latviešu ģimenes, kas nav aizbraukušas. Tie atnāk pie mums. Man ir alus. Pārrunājam jaunības dienu Jāņus. Palīgojam. 1931. gada Jāņos Ulmanis ciemojās Mārupes Dzīrnavu salā. Nākošos Jāņos ceram būt brīvā Latvijā.

27. jūnijs.

Pēterdienas sestdiena. Sievietes kaplē muiža cukurbietes un citas saknes. Trūkst strādnieku. Āboliņš un lucerna pārzied, paliek mazvērtīga, bet krievi aizveduši arī zāles plāvējus, un muižā ļoti maz rokas izkapšu, un tās pat tik neparocīgas, līkiem kātiem. Es sev pagatavoju kātu pēc Latvijas parauga, tad plaujot nepārlikst mugura. Laukiem nepieciešams lietus. Karsts.

29. jūnijs.

Uznāca auglīgs un ilgstošs lietus. Tas vāciešiem nodrošinās maizi. Biju pie Stroda Jāņa. Nedroši pat rakstīt. Viņš no latviešu būvpulkiem palicis. Krievi pārsteiguši. Būdam labs krievu valodas pratējs, sadabūjis kādā vācu dorfā privātos „kankarus”, jukās samaisīties kopā ar gūstekņiem un piespiedu strādniekiem, tagad tāpat kā mūsējie, ganot otrā muižā lopus un skaitoties īsts Latgales krievs. Kad lopus pārsūtišot uz Krieviju, tad šim arī jāsoļo līdz, bet līdz tam jāpagudrojo.

3. jūlijs.

Aiznesu Emīlim pāris aitu ādas. Viņš palīdzēja mums pavasari te ietikt. Par sievu un meitām nekā nezinot. Neesot ziņu arī no dēla. Bet, cik viens varot, tik darot. Cerot, ka badā vēl nenomiršot. Zeme neesot tik liela, lai nost ņemtu, muižas gan bezzemniekiem sadalīšot.

4. jūlijs.

Vakar vakarā ieklīda kāds polis, kas runā latviski. Lieljās, ka piedalījies latviešu leģiona kaujās Kurzemē. Stāstīja par Kurzemes pēdējām dienām, par latviešu bēgšanu uz Zviedriju un Vāciju. Viņš no Ventspils vēl izbraucis ar kuģi 8. maijā. Neticami. Peipe ar Albertu uz mani dusmīgi, ka es ar to poli tik daudz runājis. Tas esot spiegs.

7. jūlijs.

Paeglis ar „savas” muižas komandantu pēc alus atbrauca. Tāds jocīgs nosaukums Gnolendorf. Tepat, ap 3 kilometri. Man brūvējums vēl nav pilnīgi norūdzis. Nogaršoja un lielīja. Teicu, ka vakarā aizvedīšu divas 30 litru piena kannas. Mums izsniedza pārtikas kartiņas vēl uz trim nedēļām. Sievietes kaplē saknes un pie āboliņa novākšanas. Maz ko ar rokām var nopļaut, un tas pats jau sēklinieks. Pērnrudē apsētie rudzu un kviešu tīrumi sola labu ražu.

9. jūlijs.

Šodien bija saules aptumšošanās. Atceros, ka 1914. gada vasarā arī saule aptumšojās. Tad sākās Pirmais pasaules karš. Toreiz aptumsa diendusas laikā. Šodien, no 4 līdz 5 pēcpusdienā. Toreiz mēs ar Emmu bijām tikai divus gadus kā precējušies. Man piederēja jau sava tvaika kuģgarnitūra. Olga piedzima 1915. gadā, Jānis 1918. g. Olga ar Karmeni ciemojas pie Štrausiem. Pēcpusdienā Štrauss pie mums. Arī Andersons un Stroda Jānis bija atnākuši. Visi pārspriedām par stāvokli.

12. jūlijs.

Taistju izkaptīm un grābekļiem kātus. Emma žāvē tējai liepziedus. Ir jau pārziedējuši kā viss šovasar. Pie pils klausījos krievu ziņas. Amerikāņi nespējot Berlīnei pārtiku piegādāt. Padomju okupētā Vācijas daļā dzīve ievirzoties normālās slīdēs. Kāpēc amerikāņiem Berlīnei pārtika jāpiegādā? Krievi tak viņu visu iesturmēja. Ziņo arī, ka padomju tautu ģeniālais vadonis un

fašisma nezvēra uzvarētājs ģenerālisimus Staļins ieradišoties Berlīnē, lai sakautā nacisma midzeni nu lemtu kopā ar Trūmani Čerčilu par miera nodrošināšanu visā pasaulē.

15. jūlijs.

Stroda Jānis ciemojās. Atnesis vecu latviešu avīzi Daugavas Vanagi š. g. 26. martā. Lasu ar patiku. Nemaz nezināju, ka tāda vācu laikā iznākusi. Es abonēju Tēviju. Olgai iedeva Ķikšu Aleksandra Pelēča mazu dzeju grāmatiņu „Aizsapņošanās”. Viņš to atradis Pomerānijā, kaŗa ceļa grāvī, kur droši vien, pēc viņa domām, latviešu kaŗavīri vai bēgļi pānikā izmetuši. Viņš domāja, ka Aleksandrs esot Valentīnam brālis. Tā nav. Viņi tikai rada. Teicu Olgai, lai tās dzejas neglabā. Ir bīstami.

18. jūlijs.

Trūmens, Čerčils, Staļins Berlīnē. Ar visiem ārlietu ministriem un ģenerāļiem. Jābūt svarīgam pagriezīenam, jo arī Japāna gandrīz uz ceļiem. Komandanta skaļrunim muižā es neticu. Jāgaida ziņas no Andersona vai Emīļa. Emīlim arī neliels aparāts, bet varot dzirdēt Londonas ziņas vācu valodā. Andersons saka, ka latviski no Londonas neraidot. Poļu un čehu valodā gan. Viju muižai grožus, māte vērpj vilnu ar vācu ratiņu. Ir savādāks kā mūsējie, bet var iemanīties. Pārvaldnieks gribēja man zirgus atņemt. Sastrīdējāmies. Paņēmu un atvedu atpakaļ uz savu stalli. Es savus zirgus labi kopju. Esmu priecīgs, jo pārvaldnieku pārcelšot citur. Šodien Velta darbā, Olga mājās.

22. jūlijs.

Vācieši runā, ka atceļšot robežas starp krievu un angļu Vācijas daļām. Tas būtu mums ļoti patīkami. Sāka muižas rudzus plaut. Uz stabiem un mājām salipināti uzsaukumi krievu valodā, ka visiem vāciešiem par pateicību Staļinam un sarkanarmijai no 8. līdz 80. gadu vecumam jāpiedalās ražas novākšanas sacensībās. Tas pats apakšā vācu valodā. Muižā esmu redzējis tikai vienu nelielu, liekas, trim vai četriem zirgiem velkamu kūlīssējēju. Tam pašam spārni nolauzti. Vienroča izkapšu, ar ko mēs Latvijā malas applāvām, lai mašīnai vieglāk iesākt, tāpat rudzu veldres, lai mašīnas izkaps nenokapā vārpas, te tādu nav.

23. jūlijs.

Šodien gads, kopš atstāju Miškus. Liekas, vai 10 gadi pagājuši.

25. jūlijs.

Andersons saka, ka Čerčils no Berlīnes braucot prom. Anglijas vēlēšanās sociālisti guvuši uzvaru. Sliktas ziņas. Tik svarīgas lietas jāizlemj. Vietā atbraukšot Etlijs. Tādu angļu valstsvīru es nemaz neatceros dzirdējis. Tāpat Trūmans man nedzirdēts. Alūksnē bija liela žīda „klempneru” ģimene Trūmaņi. Daudz žīdu aizbrauca arī uz Ameriku. Staļinu neviens nevar ievēlēt, ne pārvēlēt. Bērija par viņu galvu kļā līcis.

28. jūlijs.

Dabūts traktors. Plauj rudzus un miežus reizē. Visas sievietes darbā. Es ar Emmu pie bērniem. Mūsu raibaļai vajaga bulļa. Aizvedu uz muižas aploku, tur tādi pat melnraibie bullēni. Melnraibajiem izslaukums labs, bet ļoti zems tauku procents pienā. Jāaudzē krievu zaldātiem iesals. Ar tiem varu sadzīvot labi. Viņiem, cik manu, nepatīk komandants. Viņi saka, ka Vācijā pēc fašisma iznīcināšanas varot dzīvot labi, jo buržuju manta tiekot visiem strādniekiem vienlīdzīgi sadalīta.

31. jūlijs.

Bijām ogas lasīt pie muižas mežsarga mājas. Skaista vieta. Es no kaimiņu muižas vēl dabūju vairākas necirptas aitu ādas. Te aitu vilna ir dārga manta. Peipe bijis pie Emīļa. Angļi Singapūrā japāņiem atņēmuši.

1. augusts.

Aplecināju savu ķēvi pie ērzeļa. Jādomā par priekšdienām. Izskatījās pēc Žērveļu Rumpāna Ottes oldenburgieša. Patumšs ar baltu zvaigznīti pierē. Labs eksterjērs. Plauj un ved labību šķūņos. Laiks ļoti silts, 37 grādi virs nulles. Labība birst, ja būtu kuļmašīna, varētu uzreiz no lauka kult, nebūtu tik liels zudums. Ved šķūņos. Pa vaļas laikiem vāru sīrupu no jaunajām cukurbietēm. Vajaga krieviem alus brūvēšanai un jākrāj arī pašiem. Emma bija sarunājusi mazu sivēnu, barības mums tagad diezgan, un gaļa būs vajadzīga priekšdienām. Arī sava ēdiena paliekas sivēnam lietderīgi izēdināt.

6. augusts.

Mēs ar Emmu pa krēslu kuļam kviešus. Ir jau divi maiši graudu. Jāsteidz, kamēr nav nopļauti. Neviens nezina, kāds būs rudens un nākamā ziema. Jaunie sievieši ļoti maz bēdā. Atnāk no darba un ņemas tikai ap bērniem. Neklausa mani. Bija ļoti stiprs

lietus ar pārkonu. Palika vēsāks.

7. augusts.

Vakarā atskrēja Peipe. Priecīgs un uzbudināts. Amerikāņi Japānā izmēģinājuši jaunu ieroci. Andersons no angļu ziņām viņam stāstījis. Esot amerikāņiem tāds ierocis, ar ko varot vienā minūtē iznīcināt visu. Andersons vēl teicis, ka viens lādiņš esot tikpat kā 22.000 tonnu dinamita. Uguns šaujoties līdz 30 kilometru augstumā, un ar vienu šāvieni viss tiekot iznīcināts 70 kilometru rādiusā. Liekas, nu Staļinam būs ko padomāt, ja tikai Trūmanim būs padoms ko darīt.

9. augusts.

Klaustījos krievu valodā ziņas pie pils. Par amerikāņu jauno ieroci nekā neteica. Peipem jau nevar ticēt, vienmēr saka: gan mēs to zivi noturēsim. Krievu ziņās — šāva ar lielgabaliem, spēlēja mūziku un paziņoja, ka, lai palīdzētu Amerikai un Anglijai uzvarēt japāņu agresiju, Padomju Savienības augstākais virspavēlnieks un partija pieteikusi kaļu Japānai. Andersons par to ieroci būs nesapratis. Ar kādu pulveri var panākt šāvieni tik milzīgu? Droši vien sakarā, ka Staļins iebrūk Mandžūrijā, — tā tā „bumba”.

12. augusts.

Nervozēju. Peipe stāsta, ka Japāna kapitulējusi. Atdodot visu kaļu floti Anglijas un Amerikas rīcībā. Krievi esot vēl tikko 150 kilometrus Mandžūrijā bez jebkādas japāņu pretošanās iebrukusi, atskaitot sīkas sadursmes. Kaut kas ar tām ziņām nav kārtībā. Negribas domāt. Remontēju piena kannas alum. Rakstīju uz Latviju vēstules radiem: Līvīņiem, Vīksniņiem, Brīltiem, Grabei un Poda Sīmanim. Tatārs ar azerbeidžāni atnākuši, lai mēs noadot viņiem vilnas zeķes un biezus cimdus. Vienu daļu lopu jau aizdzina uz Krieviju, bet atdzina jaunas partijas. Lai jau sievietes pa vakariem ada, vilnas netrūkst. Laiks vēl karsts.

17. augusts.

Katram strādājošam muiža piešķir 75 kilogramus graudu. Pusi rudzu, otru pusi auzu. Kviešu nedeļa. Zaldāti bija nošāvuši stirnu. Nemācēja nodirāt. Gāju palīgā. Devu alu dzert. Viņiem divtrešdaļas, man viena un āda par palīdzēšanu. Aizvakar Tesnā satiku francūzi Šarli. Viņš, kad franču gūstekņi aizbraukuši no Emkendorfas, esot aizturēts Rostokā. Paņemts no grupas un apvainots par vācieti. Es visu nesapratu. Ar pirkstiem rādīja, ka

trīs mēnešus noturēts cietumā. Prasīja, kur mēs dzīvojam? Meloju, ka Emkendorfā. Ar tādiem bīstami. Iedevu vienas nedēļas maizes kuponus un 100 markas.

20. augusts.

Muižā dabūta kuļammašīna. Vāciešu Lancs. Tāda bija Stradiņa Bica Edgaram. Šī drusku lielāka un ar traktori darbināma. Kuļ auzas un tūdaļ izkultos graudus ved ar orēm uz Tesīnu. Zirgiem pārvaldnieks man izdeva vienu maisu auzu.

23. augusts.

Visiem atkal jāreģistrējas krievu komandantūrā — Tesīnā. Bijām pie birģermeistara trīs reizes. Olga, Velta, Karmene var vāciski sarunāties. Māte no pelniem un taukiem bija izvārtījusi tīri labas ziepes. Tikām mēs vairākas reizes sūtīti uz stacijām, lai braucam uz dzimteni, bet kad ieradāmies stacijās, tad izrādījās, ka nav vilciena. Visi vilcieni aizņemti ar salaupītām vāciešu mantām. Daudzi vilcieni bija pilni ar lopiem, aitām, cūkām un zirgiem. Tā mums atkal radās izdevība palikt, lai saistītos ražas novākšanā un arī izkulšanā. Es ar to alus taisīšanu biju visiem ļabi pazīstams, un tas deva dažādas iespējas. Lopu gans, krievs vai polis, man piesolīja par alu kādu govī, jo viņa pārziņā atradās simtiem govju un tūkstošiem aitu. Man bija bailes ielaisties tādā bīstamā darījumā un ņemt govīs. Viņš drošināja mani un teica: „Manā govju pulkā ir 6 govīs vairāk kā esmu saņēmis. Ja man trūkst, tad es naktī aizeju pie bauera aploka, pārgriežu stieples un lopus piedzenu savējiem pēc vajadzības. Kas mums to var liegt darīt? Kādā naktī aiz pārskatīšanās bija mūsu govīs pielaidis savam pulkam klāt, bet rītā, kad es sāku lūgties, tad govīs atdeva.

26. augusts.

Ar savējiem apspriedos un nolēmām, ka jābrauc man uz Gistrovu, lai uzzinātu iespējas nokļūt Libekā.

29. augusts.

Gistrovas ceļojumā guvu pārliecību, ka man vienam gan būtu iespējas nokļūt Libekā, bet ar tādu pulciņu mazu bērnu un sievietēm nav cerības tur nokļūt. Atgriezos mājās diezgan viegli.

3. septembris.

Peipe atnesa ziņu, ka krievi Japānu sakāvuši. Japāņi kapitulejuši vēl vieglāk par vāciešiem. Aizgāju pie pils

paklausīties Maskavu. Peipem taisnība. Krievu sarkanarmija iznīcinājusi galvenos japāņu spēkus Mandžūrijā un Sachalinā. Mums vēl Ulmaņa laikā Brīvā Zemē rakstīja, ka japāņi esot stipri un bruņojoties uz jūras ar kara kuģiem. Saproti nu.

5. septembris.

Raudzēju alu komandantam. Atklājis tas nelabais krievis, kas man Emkendorfā zirgu gribēja atņemt. Saku, vai tev kauna nav? Kāpēc neesi dzimtenē? Lūdzās, lai dodot „pivo”. Padzirdīju, lai gul. Jāsadzīvo.

11. septembris.

Līvija atkal saslima. Olga ļoti bēdājas. Tesīnas vāciešu ārsts konstatē difterītu. Deva Līvijai šprīces. Viņai jau bija aklās zarnas operācija vācu kara slimnīcā pie Lizuma. Nu drusku vairāk kā gads pagājis un difterīts. Bērni neiztur.

18. septembris.

Pacienāju komandantu ar alu. Dzēra un slavēja.

20. septembris.

Krievu aitu un lopu gani no pavisam citas muižas atnesa man aitu, teļu un liellopu ādas. Lai dodot alu. Naudas nevajagot. Nesaprotu, kas viņiem ziņu padevis. Nepatīkama lieta. Alu iedevu. Ādas, dīrājot nemākulīgi, sagraizītas, caurumainas. No tām nevar ne pastalu pārā iztaisīt. Teicu, lai vairāk nenāk, jo man jābrauc uz roģinu.

22. septembris.

Redzu, ka mana piezīmju grāmatiņa ir pilna. Vēl pāris lapiņas līdz kladītes beigām. Papīra te nav. Nerunājot par kalendāra veidīgām kladītēm. Azerbeidžānam iedevu 10 litrus stipra alus, lai mēģina man pagādāt baltu papīru un vienkāršo zīmuli. Septembrī, kad sākās kulšanas darbi, tad visi tikām iesaistīti tajos. No mašīnas maisos viss tika tūdaļ aizvests uz staciju un vagonos ielādēts. Pie mašīnas, maisus kraudami ratos, varējām arī rezerves uzkrāt un ceļā tās izlietot pēc vajadzības. Pusdienas laikā visi kūlēji atstāja mašīnu, pie kuņas palika maiši un pusmaiši, vairāki. No tādiem atkal mums bija izdevība taisīt rezerves. Tā kā mums bija savi vairāki kustoņi, tad vienu otru maisu saņēmām arī mēs. Tā kā Tesīnā dzīvoja latvieši, Paegli, pie ķieģelnieka Martena, ar kupiem mums bija labas attiecības, tad savus

krājumus mēs atdevām viņu ziņā. Līdzīgi mums rīkojās visi pārējie, pievākt kur un ko spēdami. Nu bija vietā izteiciens: „Laupi salaupīto!”

29. septembris.

Tatārs atnesa nedaudz papīra un tīri labu ķīmisko zīmuli. Vācieši runā par 14 punktiem, kuŗos, starp citu, krieviem jāatstāj ieņemtie apgabali. Grūti labām ziņām ticēt, ja pats ar savām ausīm neko patiesu nedzirdi.

6. oktōbris.

Visu nedēļu no sīrupa un cukurbietēm gatavoju alu. Stroda Jānis, armēnis un tatārs, visi grib dzert un piedzerties. Pie Emīļa bija kāda latviete, kas stāstīja, kā varot otrā pusē nokļūt. Amerikāņi dodot bagātīgi, angļi gan nabagojoties.

15. oktōbris.

Puse no ražas nokopta. Graudaugus vairs nevar nokopt. Pilnīgi pieplacināti zemei. Cukurbietes un kartupeļus, ja silta ziema, var atstāt līdz nākošam pavasarim.

18. oktōbris.

Peipes un Alberti aizveda savas mantas uz Tesīnu pie Andersona. No Tesīnas kāda latviešu grupa aizbraukusi uz Berlīni. Tur it kā iespējams tikt pie amerikāņiem. Jānoskaidro.

19. oktōbris.

Pārvaldnieka dēlam kāzas. Sagatavoju 40 pudeles stipra alus. Pateicās, ka bijis ļoti labs. Armēnis nošāvis stirnu. Iedeva man arī. Es viņam alu. Runā, ka mums līdz 1. novembrim jāizbrauc uz Latviju. Berlīnes lietā vēl nav skaidrības. Liekas, ka tie, kas zina, negrib visu stāstīt. Tā Stroda Jānis domā, jo viņam kā bijušajam kaŗavīram ļoti bīstami. Te viņš skaitās krievs, bet tur savā pusē Varakļānos sadzīš rokā.

23. oktōbris.

Brigadieris iedeva kilogramu sviesta par alu, 30 litru kannā. Pēcpusdienā ieradās vācu policists un apvainoja, ka es no maizes brūvējot alu. Nekā neatrada. Viņš nezina, ka es no cukurbietēm brūvēju. Brigadieris nav vainīgs. Atnesa tukšo kannu atpakaļ. Cik sapratu, viņš domā, ka policists to no piedzērušiem krieviem

būs dzirdējis. Vakarā pārbrauc Alberta brālēns un pastāsta ļoti svarīgas ziņas. Arī par Berlīni. Krievu komandants ar saviem zaldātiem drīzumā atstāšot muižu. Palikšot tikai kāds krievu pārraudzītājs.

27. oktōbris.

Nosūtu Liviņu Arturam un Baltajiem kartiņas, jo pasta satiksme ar Rietumiem atjaunota. Bet tad pavisam negaidīti saņemam komandanta paziņojumu, ka mums jāierodas visiem ar nelielu bagāžu PSR nometnē, lai brauktu uz dzimteni. Tas bija ļoti uztraucošs un bezgala nepatīkams, ko tagad nācās dzirdēt. Atkal jāšķīrās no visa, kas te samangots un iekrāts tālākai dzīvei. Mēs esam desmit personas, četri mazi bērni, pieci pieauguši sievieši, bet vienīgais vīrietis es — vecis. Nu ir jādoma, ko vēl var veikt tik īsā laikā tālam un nezināmam ceļam? Klusībā jau gatavojamies ceļam uz rietumiem pie amerikāņiem vai angļiem, kas būtu jādara nelegāli pašiem uz sava riska. Bet tagad priekšā stāv tīri oficiālais ceļš uz austrumiem, no kurienes visu laiku bijām bēguši. Bēdīgi.

Līdz 29. oktōbra rītam ir palikušas vairs tikai stundas. Nolemjam šo rīkojumu ignorēt — neklausīt. Bet līdz tam ir jāsatavojas un no šejienes jāpazūd. Jau pēc ievāktām ziņām zinām, cik daudz grūtību un riska ir dodoties uz Berlīni, kur esot posts, bads un aukstums malkas trūkuma dēļ. Steigā tiek nokauta cūka. Svaigā gaļa ierīveta ar sāli un izkurinātās krāsniņās krietni sacepta. Koferos tiek likts un ņemts, līdz beidzot man ar sievu ir divi cieši piestampāti koferi, vēl atsevišķa 30 kg piena kanna ar vārīto sīrupu no cukurbietēm. Citiem pārējiem lielāki un mazāki nesamie, gan uz muguras, gan rokās.

28. oktōbris.

Tas paiet nokārtojoties ar birģermeistaru un citiem sīkumiem. Bija jāpārbauda rati, aizjūgs un viss it viss, kam sakars ar domāto braucienu uz rietumiem.

Vakar izcepto un atdzišusšo gaļu iesaiņoju kādā stiprā maisā līdz ar citām nepieciešamām mantīm. Maisa stūros tika ielikts pa kartupelīm, lai varētu tur droši piestiprināt plecu siksnas, jo šī bagātība ir domāta nešanai uz muguras. Azerbeidžānam ar tatāru arī jābrauc. Abi sadzērušies, bučo mani un saka, lai nebēdājos, roģina esot „velikaja” un, ja Dievs došot, varbūt satikšoties Sibīrijā. Es esot bijis „zelta vecis”, viņi savā mūžā šo vasaru neaizmirsīšot. Pie Martēna atstāju divus maisus ar pirmšķirīgu aitu vilnu, gandrīz tonnu labības, 30 kg vasku, vienus ratus un pletdzelzi. Tik pat kā par velti, 500 markas. Sastrīdējos ar

birģermeisteru, jo izmaksāja mazāk, nekā es biju aprēķinājis.

29. oktōbris.

Atstājam Vorensdoru. Olgai 30. dzimundiena. Stroda Jānis arī. Oficiāli braucam it kā uz Rostoku un no turienes uz dzimteni; kur aizbrauksim, vēl nevar zināt. Zirģus atstāju pie Martena, par to viņš mūs aizvedīs līdz Rostokai. Jānoglabā arī piezīmes, un ja uz Berlīni netiksim, tad ceļā izmetīšu. Vienu govi atdevu Hazenfūsam, bet otru Stālam, abi no Rīgas repatriējušies vācieši, bet runā labi latviski. Par govi Hazenfūsi izkārtāja mazdēlam Dainim Rostokas kapos piemiņas plāksnīti. Fotografiju atsūtīja ar kapa uzņēmu mums. Ar viņiem apmainījos ar vairākām vēstulēm.

6. novembris. Berlīnē.

Bet tik vieģli te nebija. Rostokā krievu kontrole prasīja, uz kuriem? Mums papīri no Tesīnas uz savākšanas punktu, lai brauktu uz dzimteni. Martens pilsētu labi pazīst, apmānīja krievus un aizveda mūs uz citu staciju. Labi arī, ka Karmenas māšai Margai pa vasaru Vorensdorfā bija piesities brūtgāns, tāds jauns vācietis, kam piederīgie rietumos, te viņš bija ļoti noderīgs, jo veikli sagādāja visiem biļetes, kā arī sameklēja attiecīgo vilcienu, jo Martens ar zirģiem un mūsu baru sāka nervozēt, ka negadās kāda krievu patruļa. Rīta krēslā pie vilciena bija jau briesmīga drūzmēšanās. Likās, kā kaŗa laikā. Knapi tas vācietis sievietes ar bērniem iedabūja vagonā. Viņām jau tikvien mantas, cik mugursomā uz muguras, lielākie bērni pie rokas, mazākie klēpī. Man ar Emmu trīs palieli koferi, 30 litru sirupa kannu un pašam vēl mugurā vai divpūru maiss un vēl sarullēts gultas pēlis. Vagonā nav ko domāt. Redzu, ka citi vācieši kāpj uz vagonu jumtiem. Steigā sagatavoju Emmai sēdēšanu uz bufeŗa. Nosēģu ar siksnām, lai nevar nokrist. Uz otra bufeŗa nosēģu koferus un sirupa kannu. Pats rausos uz vagona jumta. Kad vilciens sāka kustēt, kļuva mierīgāks prāts. Emmai arī neizskatījās pārāk slikti, jo apakšā sagatavoju mīkstāku sēdēšanu. Vācieši uz jumta bija noņēmuši savas mugursomas un rādīja, lai es arī savu nastu ņemot nost. Biju aizdomīgs, ka negrib piesavināties. Beigās sapratu, ka vilciens ieģot cauri patiltēm un būģot jāģuļ uz vēdera, bet ar tādu maisu kā man uz muguras, mani noslaucīģot no jumta un arī vēl citus es varot noraut līdz. Biju pateicīģs par aizrādģjumu, jo līdz Berlģnei bija vairāki tilti un lokomotģves vadģtāģjs, tiltam tuvojģties, nēģārtraukti svilpa, jo mēs aiz dampģja dģumiem arī neko uz priekģu nevarģģģm saredģģt. Ceļģ no Rostokas ģģģa ar lģķumu. Papriekģģ uz Štrālģzundi un tikai tad

pagriezās uz Berlīni, bet ceļā daudz nekavējās. Nostrēlicā mani atkal aplaupīja. Vilciens stāvēja, pa ļaužu burzmu pienāca trīs krievu zaldāti, ieraudzījuši uz bufera piesietos čemodānus, izņēma nazi, pārgriezja strikus, katrs paņēma pa koferam un aizgāja, arī sīrupa kannu, vēl uz bufera piesieto māti nolamādami nesmukiem vārdiem. Nu atkal paliek tikai tas, kas mugurā. Berlīnē iebraucam 31. oktobra naktī. Tā mums ar Stroda Jāni bija bailību pilna nakts, jo pazemes vilciens naktī nedarbojās un Berlīnes-Stētnas stacija atradās krievu joslā. Mēs ar Stroda Jāni paslēpāmies kādā tukšā preču vāgī. Pie sīvietēm un bērniem palika Margas vācietis, viņš Berlīni pazīstot un valoda arī pilnīga, ja nāk kāda krievu kontrole. Bez tam tur vāciešu, īpaši sievietes ar bērniem, kas nīkst pa nakti, tik daudz, ka visus grūti izkontrolēt. Agrā rītā ar pirmo apakšzemes vilcienu esam gatavi braukšanai. Piestātnē ļaužu daudz, vai katram lielāka vai mazāka mugursoma un rokā kāds nesamais. Par savu mugursomu gan lielākas citiem neredzēju. Kad pienāca vilciens un ļaudis sāka spiesties iekšā, sievietes ar bērniem papriekšu, kad kārtā būtu man — bez mugursomas varbūt iespiestos, bet ar to iekšā tikt vairs nevarēju. Durvis aizvērās un es paliku ārpusē uz platformas ar visu maisu. Tagad biju vai pie izmisuma, jo atrados krievu zonā, kur staigāja arī patruļas un kontrolēja. Tas bija nepasakāms stāvoklis. Neziņa, kā sadzišu savējos. Bet apdraudēts esmu pats, jo tādu klaidoni vai apcietināt un pēc aptīrīšanas nogādāt uz roģinu. Maiss vairs nebija prātā, kad tikai pats varētu izglābties. Bet kā, valodas nav. Izmisuma un neziņas pārņemts kaut kur pievilkos pie malas vairāk aiz cilvēkiem.

Kad pienāca nākošais vilciens, no pretējās puses piepeši redzu savu Stroda Jāni. Kas tas bija par prieku pēc tādas nelaimes! Ar nākošo vilcienu abi nokļuvām pie savējiem angļu zonā, un vācietis mūs aizveda uz to adresi, ko mums bija uzdevuši tie latvieši, kas pirms mums jau te gatavojās braukt. Tas ir kāds sagrautas mājas pagrabs, kur dzīvo kāds vācietis un par maizi vai citiem pārtikas līdzekļiem ļauj te tādiem kā mēs uzturēties, līdz nokārtojamies. Cerejām, ka lietas nokārtosies drīz, bet ievilkās vai visu nedēļu. Angļu komandantūra nebija visai atsaucīga un sūtīja pie amerikāņiem. Amerikāņi brīnījies, kāpēc nebraucot uz Latviju? Liekas, ka Staļina īsto gīmi viņi nepazīst, lai gan ne vienreiz vien kopā ar to sēdējuši, gudrodami, kā visām tautām nodrošināt mieru un brīvību. Pietrūka maizes un bargi strīdējos ar jaunajām sīvietēm, ka Vorensdorfā palika maize pāri, bet neviņoja smagumu nest. Pie angļiem sīki izprašāja, kādēļ nebraucot mājās? Kādēļ nepalikuši Latvijā? Tiekam pierēģistrēti. Viss notiek vācu valodā, Olga, cik varēdama, viena atbild uz jautājumiem.

7. novembris.

Šodien saņēmām pirmo amerikāņu baltmaizi un citas devas. Viss ļoti labs un bagātīgi. Baltmaize neparasti mīksta, balta un tikpat kā bez garozas. Pirmo kumosu mutē bāzdams, no prieka apraudājos. Nu vairs nebūs jābaidās no Staļina un Sibīrijas. Vakariņas bija ļoti labas, esmu apmierināts un priecīgs.

8. novembris.

Paēdam garšīgas brokastis. Paziņoja, ka gados vecākos rīt ar mašīnām vedīs prom uz angļu okupācijas zonu. Latviešu te samērā maz. Vairums ir poļi un žīdi. Ceļam jau izsniedza konservus, biskvītus, šokolādi, rozīnes un cigaretes, kaut mēs nesmēķējam. Jaunajām sievietēm ar bērniem vēl jāpaliek, jo bērni pēc grūtā brauciena saslimuši un tiek potēti.

18. novembris. Gros Hesenē.

Šodien iekrīt arī nedēļas svētdiena. Uzvelkam Latvijas karogu mūsu latviešu barakas jumtā. Bija man jākāpj, lai gan gados vecāks par citiem, bet veiklāks un tiku uz jumta bez trepēm. Vēl salaboju logus kādām latviešu dāmām un nopelnīju 20 cigaretes. Tās šinī pusē daudz derīgākas par markām. Pulksten desmitos uzvelkam nometnes centrā karogus. Vidū, gaŗākajā kārtī angļu, apkārt Lietuvas, Latvijas un Igaunijas. Pie latviešu barakām nodziedam „Dievs, svēti Latviju!” Ierodas divi angļu virsnieki un viena dāma. Viņus apsveic mazi latviešu bērni, tad ejam zālē, barakā bez sadalījumiem. Bērni izpilda priekšnesumus, ko skolotāja Svennes kundze iemācījusi. Ir 18. novembra piemiņas dievkalpojums. Mācītājs ļoti sirsnīgi piemin par Latviju kritušos.

19. novembris.

Vakar vakarā notika kopējais mielasts. Ieradās arī angļu vadības vīri ar savām dāmām, kādi 12 gabali. Bija arī priekšnesumi, kuŗus izpildīja bērni, un pēc tam daži no pulkveža Oša pulka izbēgušie kaŗavīri, kas reprezentēja Latviju. Angļu augstākais virsnieks, kam esot majora pakāpe, pie galda teica ļoti patīkamu runu, kas iepriecināja, kuŗu vēlāk pārtulkoja Keņģa kundze, angļu valodas pratēja. Majors teicis, ka viņš esot ļoti apmierināts ar latviešu bēgļu uzvešanos, viņam patīkot latviešu tauta un viņš gādāšot, lai mēs varot drīzumā atgriezties atkal savā zemē. Pēc mielasta sākās dejošana, kur piedalījās arī angļu virsnieki ar savām dāmām. Gāja priecīgi, jautri. Viss izdevās labi, tikai alus gan bija daudz vājāks nekā mans Vorensdorfā no

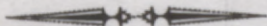
cukurbietēm gatavotais.

Ar nokļūšanu brīvībā pie sabiedrotajiem sākas pavisam cita dzīve, bez bažām par rītdienu un savu dzīvību. Atrodamies, tā saucamajās, D. P. nometnēs GROS-HESENE angļu zonā pie Holandes robežas. No atveseļošanās nometnes ar bērniem Ivaru un Liviju pie mums atnāk arī meita Olga un mūsu vedekla Velta ar savu meitiņu Marutu.

1946. gada aprīlī no kara gūstekņu nometnes Beļģijā pārnāk arī znots Valentīns Pelēcis. Arī viņu uzņem nometnē.

Bēgļu gaitās no Miškiem Mālupes pagastā līdz Svinemindei Vācijā ir pavadīti 15 mēneši un 27 dienas.

Ticu, ka nākošgad 18. novembri atkal sagaidīšu Mālupes Miškos un visu, kas tur būs nopostīts vai nodedzis, uzcelšu vēl labāku kā bija. Spēka un padoma man vēl pietiks.

Septiņu mārupiešu ģimeņu kopējās bēgļu gaitas

To, ka vācieši krievu aktivitāšu un to pārākuma iespaidā atstāj savas ilgāka laika pozīcijas Volhovas purvos un citur, zinājām jau sen iepriekš. Atkāpšanās vienādi turpinājās. Labu neko gan neparedzējām. Lauksaimnieki, kaut arī dažkārt bažīgu prātu, tomēr ķērās pie 1944. gada pavasara sējas darbiem un, cik tas labi ar trūcīgo zirgu spēku bija iespējams, tos arī paveica.

Patreiz ir īsts siena laiks. Apsētie lauki jau sen sadīguši, un tīrumi ir zaļi. Pēc kalendāra jūlijs ir siena mēnesis, patreiz arī dabā tas ir jo jauks un silts, sauss un diem no dienas saulains. Tāds tas pastāv jau ilgāku laiku. Dažiem siena plauja jau pabeigta, citiem tuvojas noslēgumam. Bet reizē ar to jau kuņo dienu no austrumu puses arvien stiprāk un biežāk ir dzirdams kaņa troksnis.

Par vācu neveiksmēm un pastāvīgo atkāpšanos tieši un netieši uzzinām pa dažādiem ceļiem un avotiem. No skopajām un daļēji melīgām radio ziņām patiesību izlobīt viegli.

Šodien 1944. gada 22. jūlijs. Bet krievi jau kaut kur netālu aiz Liepnas, kas no manām mājām ir tikai 10 km. Patlaban gan nekāda kaņa trokšņa nav, bet uz netālā lielceļa redzamas atejošās vācu kaņaspēka daļas. Arī privātie bēgļi — gan ar govīm pie vezumiem, gan arī bez tām. Tie stāsta, ka neticamā kārtā krievu pārsteigti. Pie Kaceniem lielceļš nogriezts. Izmukuši tikai pa mazajiem apkārtceļiem. Tur palikuši iekšā gandrīz visi iedzīvotāji.

Prāts satraukts un neziņas pilns. Bet sausais siens plāvā atstājams nav. Tas jāsavāc šķūnī! Kas to lai zina, — varbūt pašam tas vēl būs vajadzīgs? Ar pārcilvēciskiem spēkiem, visiem mājiniekiem karstajā saulē svīstot, līdz krēslai metoties tas ir paveikts. Prāts par to it kā nomierinās, bet šaubas par visu tikai pieņem. Sievieši ar tumsu slauc vēl govīs. Parastais laiks sajucis, cūkas aizgaldos ceļ savus protestus.

Labības šķūnī man vezums bēgšanai jau daļēji gatavs, arvien vēl tur kaut kas jāievieto, bet cita manta jāsviež ārā. Lai zirgu priekšlaicīgi nenokausētu, vezumu nedrīkst pārlādēt. Vēl un vēl ilgas sarunas ar kaimiņiem pa telefōnu. Ir jau pāri pusnaktij, kad mājās ir klusums un miers kā kustotiem, tā cilvēkiem. Tikai uz lielceļa ir braucēju troksnis.

Ir 23. jūlijs, jauks svētdienas rīts. Bērni, protams, gul, bet sievieši jau kūti slauc govīs. Taču šodien ir mana kārta piena vešanai uz pienotavu. Kaut nemiera un neziņas pilns, tomēr nav spēka, lai pats sevi piespiestu atteikties no tik parastās dienas darba kārtības. Jūdzu zirgu un braucu. Paņemšu savas, savācu kaimiņu kannas un dodos ceļā uz Mārupi. Ceļš gan pustukšs, bet šur tur malā redzamas neparastas ainas. Vietām apmetušies bēgļi, citur vācu kaņavīri. Brauc arī citi piena vedēji. Pienotava strādā. Sveķ un pieraksta pievestā piena daudzumu. Sviesta kuļmuca griežas. No vakarējā krējuma pēc kādas stundas būs gatavs sviests.

Bet cik dīvaina man šodien liekas tik ilgus gadus redzētā un tik pierastā pienotavas mierīgā, normālā darba kārtība!

Tik mierīgs, nākotnei veltīts, radošs darbs tak nepavisam vairs neiederas tik tuvas frontes aizmugurē, kur it viss tiek postīts un iznīcināts, nekas netiek taupīts nākotnei!

Ko redzu tepat ārpusē, kur kustas vācu kaņavīri un kaņ mašīnas, — netālu aiz tirgus laukuma upmalā zem vecajām priedēm pabraukti un nomaskoti vairāki lielgabali — tā ir pavisam cita aina. Kaņš nāk ar savām kaņ laika priekšrocībām. Te nekas vairs netiek saudzēts, ne arī prasīts vai lūgts.

No Brenču gala piebraukušie piena vedēji stāsta, ka tur tiekot nocirstas birztales, nopļauti rudzi. Pie Tereškiem rokot pozīcijas. Tāpat arī pie Ermaņiem.

Ne jau kaņavīri vairs maisās mums pa kājām, bet gan mēs viņiem! Tas pie laika jāsaprot un jāpazūd.

Varbūt uzlidojumā šodien pat pienotavas gaņais agrākā spirta brūža skurstenis gulēs drupās? Būs vaidi, būs upuri... Pienotavas mašīnas piepeši apstāsies un paliks zem drupām. Bet mēs vēl piegādājam pienu, to sveķam un pat pierakstām! Bīdām tukšās kannas, lai saņemtu vājpienu, kuņ mājās vairs nekas negaidīs. Svērējs gan saka, ka šodien daudzu piena vedēju

trūkstot, neesot braukuši. Arī man sirds tik smaga, sāku pats sev pārmest par šārīta mulķību — braukt ar pienu! To izdarti, būdams kā apstulbis. Steidzos saņemt vājpienu, lieku kannas ratos un skubīnu zirgu ātrākam solim, lai jo drīzāk būtu mājās un varētu gatavoties doties no šās apkārtnes projām. Laba nekur neko neredz un nedzird.

Pēc dažiem kilometriem Mālupes silā sastopu vācu kaŗaspēka daļu, kuŗai viens zirgs tik tālu nokausēts, ka vairs neiet. Tikko piebraucu tiem blakus, lai pabrauktu gaŗām, te pienāk vācu kaŗavīri, kaut ko saka un sāk izjūgt manu zirgu. Nelīdzēja mani valodas nepratēja protesti. Tiek norādīts uz to zirgu, kuŗu es varot jūgt savos ratos.

Palieku uz ceļa neziņā. Vezums ar piena kannām gan ceļa malā, bet lielākai kustībai arī zināms traucējums. Pie gadījuma var tikt iegāzts arī grāvis. Nokausētais zirgs patreiz nav spējīgs vezumu vilkt. Ja būtu man vēl kāds zirgs mājās, bez kādas gudrošanas 6 km noskrietu kājām. Vai nu tad vairs nāktu pēc vezuma ar piena kannām vai ne? Varbūt jūgtu to bēgļu gaitām domātajā vezumā un sāktos cits ceļš. Bet mājās man neviena zirga vairāk nav.

Tajā brīdī no pienotavas ar kannām vezumā piebrauc Grundu māju Pauriņu Elza. Viņa man palīdzēt nevar. Piesienu tai pie ratiem man iedoto zirgu un lieku, lai to ved uz savām mājām. Varbūt tas pēc atpūtināšanas man vēl būs vajadzīgs. Atstājot tepat uz vietas, var palikt bez neviena.

Cerībā vēl ko panākt Mālupē, dodos kājām turp. Pie Mālupes redzu, kur atpūtā apmetas tā kaŗaspēka daļa, kuŗai ir mans zirgs. Vispirms ir jādabū tulks un tad kāds augstāks virsnieks, kas būtu tiesīgs, ja to vēlētos, man palīdzēt.

Nelaimē ir arī kāds laimes brītiņš. Par tulku uzņemas vietējā aptiekāre Minna Puriņa kundze. Tepat kustas arī dažādi vācu virsnieki, ar kuŗiem tā sarunājoties sadabū arī tādu, kas patiešām uzklausa manas bēdas. Tam uzrādu savu zirgu, kaŗavīri savu rīcību nenoliedz. Bet man savukārt viņu zirgs jādod atpakaļ. Te redzu savu kļūdu — nokausēto zirgu piesienot Elzas vezumam. Cik labi tagad būtu, ja to būtu ņēmis pie rokas nākot uz Mālupi, — apmaiņa notiktu uzreiz! No Grundām zirga pārvešana uz Mālupi prasīja jau pāris stundu laika. Tikmēr kaŗavīru var arī te vairs nebūt. Atkal lieks satraukums, un lieks dārgā laika zaudējums. Izmantojot Brilta Elmāra velosipedu, kuŗš te netieši gadījās, pēc labas stundas biju ar vācu zirgu atpakaļ Mālupē. Patvarīgie kaŗavīri, kas šos zirgus silā nesen apmainīja, tagad bez iebildumiem atmainīja atpakaļ. Aiz šā prieka uz brīdi it kā piemirsās arī lielās bēgšanas bēdas, kas stāv priekšā.

Kad silā jūdzu sava vezuma priekšā atkal pats savu zirgu, bija jau pagājušas uztraukuma un neziņas pilnas krietni vairāk kā 3

stundas. Bet zirga atgūšanas prieks par šo zaudēto laiku ir lielāks. Ko nozīmē dodoties bēgļu gaitās un palikt ar vezumu bez zirga, ja tas ir vēl vienīgais visas ģimenes dzīvības glābējs? ! Pavēlā pēcpusdienā, kad biju izdalījis vājpiena kannas, kuŗu dažās mājās patiešām vairs nevajadzēja, biju atkal savā pagalmā.

Uztrauktie mājinieki par neparasti ilgo prombūtni šādā laikā, kur jau cits un tik nozīmīgs priekšā, redzot mani atbraucam, sāk nomierināties. Īsumā izstāstu ceļā piedzīvotos pārsteigumus. Ar nu pavisam nevajadzīgo piena vešanu biju sagādājis nepatīkšanas un pašpārmetumus par lielo laiku zaudējumu, kur piecām minūtēm var būt izšķirēja nozīme — dzīvot vai mirt.

Tas patiešām bija 23. jūlijā sākto bēgļu gaitu bēdīgs ievadijums. Šāds gadījums, kur vācu kaŗaspēks uz ceļa atņēm kādam braucējam zirgu, atkāpšanās laikā nekur arī vēlāk starp bēgļiem netika ne dzirdēts, ne arī vairāk piedzīvots.

Man šis zirgs bija vienīgais un pēdējais no agrāk 2 un 3 zirgiem.

Tā arī bija bijusi pēdējā darba diena mūsu pienotavai un gals tās pastāvēšanai. Kas notika ar šās dienas iegūto krējumu, pat līdz šim nav izdevies noskaidrot. Nav skaidri zināma arī diena, bet drīz vien pēc tam vācieši to ir saspridzinājuši līdz ar gaŗo, slaido un glīto skursteni.

Šo iestādījumu ar vispilnīgāko apzīmējumu varam saukt par sava pagasta māmuļu, kuŗai Prauliņu Kārļa ieteiktais vārds bija „MĀRA”. Tā arī patiešām un visās jomās, kā jau rūpīga māte, pateicoties labi un pat ļoti labi nostādītai lopkopībai, cēla sava pagasta labklājību.

Visu dienu novārdzinātais atgūtais zirgs — atpūties un kaut cik arī paēdis, tika jūgts citā vezumā, citam ceļam, kuŗam atpakaļceļa uz šām mājām vairs nekad nebija. Un līdz pēdējai iespējai piekrautā vezumā tiek uzsēdināti bērni Valda, Jānis un Guntis — 6 mēn. vecs. Aiz vezuma seko piesieta gov. Sieva, skatoties pēc ceļa stāvokļa, gan iet kājām, gan arī kādu brīdi uz tā sež. Pats lietoju velosipedu.

Saule jau bija norietējusi, kad atstājām manas tēva un tēva tēva iepirktās un tagad jau izmaksātas Driķukalna mājas, kur visas ēkas, arī dzīvojamā, bija celtas pēdējo desmit gadu laikā.

Bet tikko bija pabeigta šās saimniecības nākotnei atbilstošā mūra lopu kūts ar lopbarības šķūni virs griestiem, tāpat ar mūra uzbraucamo tiltu kūts galā un ledus pagrabu zem tā.

Kūti bija vairākas ugunsdrošas šķērssienas ar sadalījumiem zirgiem, sīklopiem un cūkām; arī kūts virtuve ar piena trauku mazgāšanas un glabāšanas iespējām.

Sai krietni lielajai ēkai, kādas pagastā patlaban gan līdzīgas bija vēl tikai dažas, tika uzlikts arī cementa dakstiņu jumts.

Kūts celšana prasīja līdzekļus, kuŗu rīcībā tik daudz nebija. Tas lika daudz ko padomāt un uzpurēties.

Lauku darbi nedrīkstēja palikt nedarīti. Savukārt aizsāktai būvei materiālu piegāde nedrīkstēja apstāties. Bija pat jāskrien no viena darba uz otru, nereti pat līdz pagurumam. Beigās smagā jumta konstrukcija sava pārliedā dārguma dēļ bija jāuzņemas pašam (man bija arī attiecīga prasme) ar dažiem darba pratējiem; atbilstoši būvnoteikumiem to arī paveicām, uzliekot un nostiprinot arī dakstiņus.

Tikai tagad, kad šķiros no sava pagalma, kur kā mazs zēns kailām kājām biju skraidījis, uz mirkli sajutu, ka šajā ēkā ir iemūrēts ne tikai mans brieduma gadu fiziskais spēks — bet arī mans gars.

Mājās paliek tikai krietni vecākais kurlmēmais brālis Georgs ar labā kārtībā esošo saimniecību un visiem lopiem, un sīklopiem — cūkām un aītām. Gan bez neviena zirga.

Šajā dienā neviens nezinājām, ka tā ir svētdiena. Visi tie, kas jau bija nodomājuši nopietni doties bēgļu gaitās, pagasta austrumu daļā aiz Mārupes sila šodien atstāja savas mājas. Pārējie ar lopiem aizvācās kādā biežākā tuvējā valsts meža nostūrī, lai no turienes varētu pa laikam vērot arī mājas un tādējādi pārļaut jau klātesošo kaŗu paliekot uz vietas.

Man ar dažiem kaimiņiem jau bija norunāts turēties kopīgi un vispirms, pārbraucot Pededzes upi pie Līviņu mājām, tas ir, kādu km no Mārupes lielceļa tilta uz leju, apmesties mana svaiņa Alfreda Krēslīņa jaunsaimniecībā Šķiņķugāršā un tur arī pārļaut nakti.

Mārupi, kur gāja lielceļš un tilts pār Pededzi, nevēlējamies šķērsot tur lielās kustības un kaŗaspēka sablīvējuma dēļ. To bieži pārlidoja arī krievu lidmašīnas. Līviņu māju pārbrauktuvi bez tilta — brasli — izmantoja visi šās apkārtnes bēgli. Kad bijām dažus km nobraukuši, sieva atcerējās, ka viņai uz galda palicis rokas pulkstenis, Latvijas pase un citi sīkumi. Neturēju par vajadzīgu pēc tiem skriet. Bija jāievēro arī nedrošība, jo šejienes komūnisti partizāni krēslu izmantoja saviem sirojumiem.

Kad nokļuvām Krēslīņa mājās, tur jau bija sabraukuši ar ģimenēm Augusts Bērziņš, Ernests Purvītis, Vilma Zirdziņa, Aleksandrs Liepiņš, Jānis Bitans un Arvids Timšs. Es, savu jau minēto piedzīvojumu kavēts, — ar visu ģimeni pēdējais. Šai dienai, kuŗai vakaru un nakts atpūtu vairs neuzdrošinājāties savās mājās sagaidīt un pavadīt, ir pierakstāms tas vienreizējais drāmatiskais — arī vēsturiskais notikums, ko savā mūžā nepieredzēja un nepiedzīvoja ne mans tēvs, ne tēvatēvs.

Tajos laikos, kuŗus saukuši par klausu un vergu laikiem, kur valdījusi cara diktātūra, kur cilvēkam neesot bijis cilvēcīgu

tiesību, bet viņiem no savām, kaut arī vai rentes mājām, ja līgums kārtīgi pildīts, nav bijis jābēg. Kurpretim šodien, kad bijušo cara laika netaisnību sen vairs nav, — neskaitāmiem tūkstošiem ir jādodas bēgļu gaitās.

Ir klāt arī nogurums; raugām, kur kuņķis — gan istabā, gan šķūnī sienā kādas stundas nosnausties.

24. jūlijs. Ir rīts, un pārlaista arī pirmā bēgļu nakts ārpus savas mājas. Brokastis iebaudām katrs pie sava veltuma ar kaut ko siltu piedevām no mājas saimnieces virtuves. Bet viņa ir aizņemta, jo saimnieks jau arī jūdz zirgu savos bēgļa gaitām sagatavotos ratos — diviem bērniem uz veltuma, aiz kuņķa seko arī viena slaucama gov. No šām mājām izbraucam astoņi bēgļu veltumi. Krēslīņam paliek mājās tēvs un tēva māsa — abi veci cilvēki — visi lopi un sīklopi, bet bez zirga.

Ne jau ar priecīgu prātu dodamies pretim savam nezināmajam liktenim. To likteni, kāds mūs sagaida paliekot mājās, mēs zinām, — tad nezināmais liekas pieņemamāks.

Turpinām ceļu cauri meža Šķiņķiem, garām Aleksandra Kalniņa mājām. Tur pagalmā redzam vairākus bēgļu veltumus. Tiekam uz tā saucamā Kausvas ceļa, kas aiziet uz Jaunannu un tālāk uz dienvidvakariem Lejasciema virzienā, kas ir mūsu visu patreizējais ceļa mērķis. Uz šā ceļa ir liela bēgļu veltumu kustība. To izmanto visi Mārupes pagasta iedzīvotāji, kas nolēmuši doties bēgļu gaitās. Aiz Jaunannas ceļš ir labs, brauciens, kaut tikai soļos, sokas labi. Arī laiks labs. Dažās vietās pa ceļam redzam bēgļus, kas apmetušies īsai atpūtai. Visu dienu vairāk vai mazāk dzirdams no austrumu puses kuņķa troksnis. Šād tad gaisā ir krievu lidmašīnas.

Pirmajā dienā govīs, nepieradušas tik gara gājiena, sāk pagurt. Kādās mājās lūdzam apmešanos un paliekam arī pa nakti.

25. jūlijs. Ir atkal rīts. Te pavadīta jau otrā bēgļu nakts. Cik gan vēl tādu mums stāv priekšā? Te arī izgulējām vairāku iepriekšējo nakšu negulēto miegu. Visi — kā lopi, tā cilvēki — esam atpūtušies un paēduši, — ēdamā diezgan, pienu dzeņam, cik patīk. Laiks ir jauks. Dodamies ceļā ar mērķi — Lejasciems. Pa ceļu kustas bēgļi, brauc kuņķa mašīnas abos virzienos. Ap pusdienas laiku esam galā. Vispārējā aina, ko redzam Lejasciemā, neiepriecina: visapkārt, kur vien skaties, nobraukti pajūgi, ap tiem kustas cilvēki, skraida bērni. Zirgi un govīs grāvmalās ganās zālē. Daudzi jo daudzi pajūgi tāpat ceļmalā piestājuši īsai atpūtai — lapiem aizlikts priekšā siena vai āboliņa klēpis.

To visu, varbūt, varētu saukt par izmisuma cilvēku saplūdumu, kas līdzīgs neparastam tirgum, kuņķā nekas netiek ne pirkti, ne pārdoti. Cilvēkiem satiekoties, kaut svešam ar svešu, sarunu

temats ir visiem viens un tas pats: viens otram pastāsta par savu māju atstāšanu. Dažs tās atstājis aiz bailēm no iebrucēja, dažu izdzinuši kaņavīri, jo te būšot frontes līnija, rokot pat pozīcijas.

Lai orientētos vispārējā stāvoklī, nolemjam pagaidām palikt uz vietas. Novietojamies nomalē zem kokiem, kur zāle arī lapiem. Te satiekam daudzus sava pagasta ļaudis. Satiekoties — pirmais jautājums: „Ko tālāk darīsim?” Visiem nodoms bijis braucienu virzīt vairāk uz dienvidiem. Bet tikko saņemtas ziņas par krievu iebrukumu Jelgavā un tanku smailēm līdz pat jūrai pie Slokas. Ar to ceļš tālāk uz Kurzemi mums nogriezts. Tas gan bēgļus vēl neuztrauc. Tik liels vācu kaņaspēks tak nepadosies krievu gūstā! Ceļu ātrāk vai vēlāk tak atbrīvos. Tā runā un spriež.

Šādā tik lielas neziņas pilnā gaisotnē tiek tepat pārlaista arī trešā bēgļu gaitu nakts. Ak, cik gan mums vēl tādas stāv priekšā!? Visiem, kas mēs te bezdarbībā slaistāties, mājās palika tik daudz darba. Bet par to patreiz te netiek ne runāts, ne domāts. Šodien ne tikai Lejasciemā, bet visā pasaulē nav cilvēka, kas pateiktu, kā rīkoties.

Sorīt no Gulbenes atbrauca mana svainiene. Tā stāsta, ka pret Hitleru pirms dažām dienām noticis paša ģenerāļu rīkots atentāts: „Bumba sprāgusi, bet pats kā velns — palicis dzīvs! Bet ne jau šo postu viņš spēs glābt! Alles kaput!

Tagad rokas savā priekā berzē Staļins. No viņa draud briesmas vai pus pasaulei. Es jums saku: kas neizbēgs, tie redzēs ne tikai Sibīriju, bet arī elli!”

Apdraudētās tālākās bēgšanas izredzēs un patreizējā neziņā dažu bēgļu ģimeņu galvas bija tā iebiedēti, ka tie grieza savus zirgus atpakaļceļam uz mājām: apmetīšoties kaut kur meža nokaktē, kamēr kaņš pāri. No dažiem tādiem jau Vācijas noietnēs tika saņemtas vēstules. Kaņi pārlaiduši pavisam bez kādām briesmām. Par briesmām, kādas viņiem stāvēja priekšā pēc kaņ, toreiz vēl nenojauca. Bet tad vairs bēgšanas iespēju nebija. Staļina puiši visus sašķiroja pēc „nopelniem” ar 10, 15, 20 un 25 gadiem pie brīvas maizes, pajumti ieskaitot. Nevienš no tiem, kas palika neapturamajā bēgļu straumē un to veica, šodien — kaut svešā zemē — to nenožēlo.

Pa šām pāris dienām, kuņas pavadījām Lejasciemā, nekādas skaidrības arī neuzzinājām, — kam radi vai paziņas aizbrauca dienvidu virzienā. Bet vairākums, kā to pā ceļam redzējām, bija devušies ziemeļu virzienā, neskatoties uz to, ka no ziemeļiem un austrumiem mācās virsū krievi. Igaunija jau tad bija tikpat kā ieņemta — austrumos Valka-Aluksne apdraudēta. Arī mēs visa rinda ieturam ziemeļu virzienu un turamies pie Gaujas — tā dod veldzi un ļoti labas ganības lapiem. Gar Gaujmalu redzam bēgļu vergus tepat tuvumā un tālumā. Tā turpinām virzīties uz

priekšu — ganoties un guļot, citreiz arī kādās mājās, bet arī zem klajas debess, palienot zem ratiem. Laiks ir tik labs, arī nakts ir siltas.

Beigās nokļūstam Valmieras apriņķī Brenguļu pagastā; uz Kurzemi aiz Rīgas vēl arvien ceļš bija slēgts. Mēs, bēgļu tūkstoši, bijām redzamā ielenkumā — aiz mums jūra. Nekā gan nezinādami par vācu nodomiem tuvākā nākotnē, uz viņiem palāvāmiešiem un mierīgi gaidījām turpmāko, kas nāks.

Brenguļu pagasta Laču mājās sabijām dažas nedēļas. Palīdzējām lauku darbos. Šejienu lauksaimnieki, tāpat kā mēs savās mājās, strādāja līdz biedzamai dienai. Te arī sievietes aizmirstās pasēs vietā pagasta valdē izņēmām pagaidu apliecību. Šajā pagastā vai katrās mājās bija apmetušies bēgļi.

Septembrī, kad ceļš uz Kurzemi patiešām tika atbrīvots, sākās braukšana. Tagad jūdza zirgus ne tikai te apmetušies bēgļi, bet arī šejienu lauksaimnieki. Daudzi pirms bēgšanas steidzināja ar zināmu nolūku rudzu apsēšanu. Kas to lai zina, varbūt nākošajā gadā varēsīm atgriezties? Būs droša maize. Sabiedrotie tak neļaus komunistiem pasauli izpostīt galīgi!

Kā to tagad redzam un jo labi zinām, tad, par cik rudzu sēšanai bija gudrs un tālredzīgs, dažādu pat neiespējamu varbūtību pareģojums, par tik savukārt, sabiedrotos nepazīstot, viss cits — Isredzīga, tukša plāpāšana. Pēc gada apzinīgi plāvēji teica kļūdu pateicību sējējam. Protams, ne jau visi, kas tāpat ēda šo maizi.

Tuvojoties Rīgai, bēgļu rindas arvien kļuva blīvākas un garākas. Tās traucēja kaŗaspēka kustības. Brīžam tikām nodzīti malā un vajadzēja gaidīt, kamēr aiziet kaŗaspēks.

Ir jau aizmirsies tas tiešais septembra dienas datums kādā naktī, kad braucām cauri Rīgai, garām Brīvības piemineklim, kas tagad pavadīja savus brīvības cīnītājus un pieminekļa cēlējus. Bija zirgs pie zirga ar govīm aiz vārumiem. Cauri Rīgai nebija ceļš jāprasa: turies tikai pie iepriekšējā vāruma. Rinda gāja kā sakabināts vilciens.

Gluži tāpat esot kļūduši Kurzemes bēgļi 1915. gada rudenī — arī septembra mēnesī, tikai pretējā virzienā. Toreiz bēga no vāciešiem, tagad no krieviem. Patreizējās bēgļu rindās ir jo daudzi, kas paši pieredzēja un pilnam izbaudīja abus šos šausmu pilnos laikmetus. Toreiz vācietis bija mūsu ienaidnieks — tagad draugs, pie tam vienīgais, pie kuŗa vēl cerība atrast glābšanos.

Tādas toreiz, garajās bēgļu rindās vientuļā solī naktī cauri Rīgai braucot, Isajā snaudienā uz vāruma varēja būt bēgļa pārdomas un sapnis par savu turpmāko nākotni nezināmajā svešumā, kad solī dipēja pāri dzelzs tiltam pār Daugavu, kas vēlāk — jau svešajā zemē — patiešām pārvērtās Istā un apbrīnojamā patiesībā.

Mūsu tālākais ceļš iet garām Babītes ezeriem, kaut kur pāri Lielupei uz Sloku. Šo gabalu veicam ar vairākām īslaicīgām atpūtām un vienu pārlaistu nakti tāpat zem klajas debess.

Aiz Slokas, kad lopi jau rāda pagurumu un to slaukšanas laiks arī ir klāt, kādā vietā, kur netālu ir arī citi bēgļi, kas tāpat apmetušies īsakai vai garākai atpūtai, — nogriežamies no ceļa arī mēs.

Tikko sākam novietoties, sievieši nokāpj no vezumiem un sāk novākt arī bērnus, te piepeši krievu uzlidojums. Netālu krit bumbas, gaisā uzlido zemes un dažādi koka gabali. Kāda lidmašīna, ne pārāk lielā augstumā, nāk taisni mums pāri. Skaidri redzam — no tās atdalās trīs krietni garenī ķermeņi, tad it kā pazūd, dzirdama šņākšana un tūlīn dobji, spēcīgi sitieni zemē. Nejaukais šņāciens mūs it kā apstulbina. Dažs metas bēgt, bet nekā — sprādziena nav! Tad kāds no bēgļiem iesaucas: „Tās ir laika degļa bumbas!” No šīs vietas sievieši ar bērniem metas bēgt, bet vīrieši ķeras pie zirgiem un steigā rauga braukt projām. Dažam zirgs jau ir bijis daļēji vai pavisam izjūgts. Pēc pavisam īsa brīža nokritušo bumbu tuvumā ir vairs tikai steigā pamestas dažas mantiņas un apģērba gabali. Bet bumbas vēl un vēl nesprāgst.

Nobraucam vēl kādu gabalu, kamēr gadījās atpūtai piemērota vieta ar iespējām arī lopiem atrast zāli un ūdeni, apstājamies un tepat pārļaižam arī nakti. Nomesto bumbu sprādzienus nedzirdam: aizdedzes ir bijušas bojātas. Vēl gan joprojām gara acu priekšā rādās drausmīgā aina, kāda tur mūsu sablivējumā varēja būt, bumbām sprāgstot. Arī nesprāgstot šās bumbas varēja dažus nonāvēt, bet tas nenotika.

Šajā apmešanās vietā ir daudz bēgļu pajūgu. Dzirdama pat igauņu valoda. Tas ir retums. Bet lietuviešus dzirdam jo bieži vien. Aiz Rīgas raudzījāties visi radi un kaimiņi turēties kopā, kaut arī dažubrīd bijām cits no cita attālāk. Bet šajā pusē Rīgai, kad jau esam pāri Daugavai, vairs nekur nemanām Alfreda Krēsliņa un mana tēva brāļa Andreja Zirdziņa ar saviem vezumiem un ģimenēm. Tikai pēc ilgāka laika Vācijas nometnēs, kad ar Latviju sāka darboties pasta satiksme, dabūjām zināt, ka viņiem nogriezts tālāk atkāpšanās ceļš, nepagūstot izbraukt laikā.

Patlaban kopā esam:

- 1) Jūlijs Lipiņš ar 5 personām,
- 2) Augusts Bērziņš ar 4 personām,
- 3) Ernests Purvītis ar 5 personām,
- 4) Arvids Timšs ar 6 personām,
- 5) Aleksandrs Liepiņš ar 5 personām,
- 6) Vilma Zirdziņš ar 6 personām,

7) Jānis Bitans ar 4 personām.

Kopā 35 galvas. No tiem 18 bērni.

Katrai ģimenei viens aizjūgs un viena govjs.

Skatoties kartē un iztaujājot šejienes iedzīvotājus, braucam pa mazākiem ceļiem. Tur jūtamies drošāk no varbūtejiem krievu uzlidojumiem, un daudz vieglāk atrast naktsmājas un barību lopiem. Lielceļu malas jau bija noganītas.

Tā braucot un rēķinoties ar visādām varbūtībām, sasniedzam Kuldīgu, Airītes, tad Skrundu, Durbi un pēdīgi Liepāju.

Šajā liču loču ceļā, pieaugušajiem lielāko tiesu ejot kājām, atpūšoties un pārgulot naktis gan šķūņos, gan arī istabās, atradām mājas arī bez saimnieka un ļaudīm. Šai ceļa posmā no Slokas līdz pat Liepājai nepiedzīvojām nekādas briesmas vai pārsteigumus. Bet Liepājas pilsētai vislielāko gaisa uzbrukumu visā pilnībā dabūjām pieredzēt un izjust pirmajā naktī, kad dienā to tikko bijām sasnieguši. Tā bija šausmu nakts! Kļiedza un ķērās pie saviem vecākiem bērni. Kļiedza izmisumā arī pieaugušie. Visapkārt krita un sprāga smagas bumbas, zeme līgojās. Prožektoru apgaismojumā darbojās pretaviācijas lielgabali.

Kad viss apklusa un gaisā nebija dzirdama pat motoru rūkoņa, paslēpušies un dzīvi palikušie lida ārā un sāka uzmeklēt cits citu. Izrādījās, ka no mūsu grupas it visi bija palikuši dzīvi — neviens nebija pat ievainots.

Otrā dienā satrauktie un dzīvi palikušie drudžaini meklējās attiecīgās iestādēs, lai pēc iespējas no šejienes jo ātrāk tiktu projām. Arī mēs, savu ģimeņu galvas, stāvam rindā. Pirmā dienā pie runāšanas netiekam. Sieviešiem ar mazajiem bērniem jau dzestrajās naktīs ir nožēlojams stāvoklis. Par gulēšanu izģērbjoties jau nedēļām ilgi nav bijis ko domāt. Daudzi jo daudzi naktis pārļaiž uz saviem veltiem, daži atrod kādas telpas — tās, kaut neapsildītas, ir vispieņemamākais patvērumš naktī. Arī uzlidojumu patvertnēs cilvēki snauž, kaut sēdot. Par laimi jau ilgāku laiku nav nevienas lietainas dienas, kas šajā gada laikā nav tik parasta parādība. Arī viss šis rudens bēgļiem ir bijis labvēlīgs.

Nākošajā dienā, tas ir, 22. oktobrī jau esam tik tālu, ka katra mūsu grupas ģimene tur rokās kuģa kartes. Tās bija jānopelna, nostāvot rindā jo daudzas stundas. Rītu jābūt ar pajūgiem rindā pie kuģa.

23. oktobris. Liepājas pilsētas kanāli, kur Vecliepājas krastā ir pietauvots mums norādītais kuģis „OSKARJA”, jau no agra rīta lielajā drūzmā garajā rindā stāv arī mūsu, mālupiešu, pajūgi. Pastāvīgi raugām turēties jo cieši cits aiz cita. No kuģim piebrauktajiem bēgļu pajūgiem vispirms mantas sakrauj lielā vītu stieplu režģī — čupā, — vai no desmit pajūgiem reizē. Tad kuģa

krāns šo nastu paceļ kā nieku gaisā un ievada dziļi lejā kuģī. Tūlīt tiek krauta arī nākošā čupa; krāvēji ir bēgļi paši, šo mantu īpašnieki. Mantām jau savlaicīgi pieliktas birkas ar īpašnieku vārdu un uzvārdu. Par mantām te nav nekādas kontroles, kas noteiktu to daudzumu vai pārbaudītu to saturu. Kas tiek pievests, tas viss nonāk arī kuģī.

Mantu kaudzē likšanas un celšanas brīdī, ko parasti veic vīrieši ar redzamām zīmēm pie apģērba, pa laipām augšā iet sievieši ar bērniem, cits klēpī, cits pie rokas. Tiem līdzī krietni daudz rokas bagāžas, kuņā ir arī nepieciešamais uzturs.

Tukšie pajūgi nekavējoties jānogādā netālajā, šam nolūkam norādītā laukumā. Te lauksaimniekiem ir šķiršanās vieta no sava zirga, kuņa pakalpojums dzīvē un sevišķi pēdējā bēgļa braucienā nav naudā aprēķināms.

Arvien piebrauc citus jau iztukšotus pajūgus. Šādu pajūgu Liepājā palika neizsakāmi liels daudzums, varbūt vairāki tūkstoši. Kas ar tiem notika vēlāk, nav dzirdēts.

Steidzos projām un kāpju augšā kuģī. Mums, visiem bēgļiem, kas atrodamies šajā kuģī, ar savas Latvijas cietzemi vairs saskares nav.

Visu dienu un varbūt jau dienu iepriekš šā kuģa otrajā galā pie cita krāna uzlādējas vācu kaļaspēka, liekas, kāda saimniecības daļa. Tur bija zirgi, rati, daždažādas kastes, arī smagās transporta mašīnas. Uzlādēšanās rūpēs pavisam nemanot ir pienācis vakars. Kuģa sānos — krastā, kur visu dienu bija jo liela drūzmēšanās, vairs nav nekādas kustības, kluss krastā ir arī kuģa otrajā galā, kur uzlādējās vācu kaļaspēks. Nu tikai ieskatos, ka nav vairs arī laipu no kuģa uz krastu.

Jau iebaudījuši vakariņu tiesu, uz kuģa klāja saradies ļoti daudz bēgļu. Cits caur citu runā, ka kuģis vairs neesot pie krasta, — tā kustība ir tik lēna, ka nevar pat manīt. Diena, sevišķi pēcpusdienā, jau bija smagi nomākusies, patreiz tāds neizsakāmi smags gaiss, kas pats par sevi ir smagums. Ne mazāk nospiests ir mūsu garastāvoklis. Nekādi joki vai smieklī nevienam nenāk pār lūpām. Kuģa kustība uz priekšu jau labi samanāma. Mēs, kas uzlādējāmies kuģī, kā to redzam, esam bijuši vieni no pēdējiem.

Kad mūsu kuģis lēnā gaitā ieiet reidā, caur paplāno miglu saskatām krietni daudz dažāda lieluma kuģu. Pēc brīža jau vērojam, ka šie kuģi cits pēc cita iziet jūrā; tur ierindojas arī mūsējais. Tikko esam ārpus vārtiem, ļoti tuvu nāk pretim kāds neparasts pazems kuģis, uz kuņa klāja labi saredzamas lielas jo lielas mīnas, kā tās nosauc kāds zinātnājs no pulka. Tas rada daudzus skatītājos lielu izbrīnu. Uz klāja vērojam, ka mūsu skatam pamazām pazūd Liepāja. Vai to vairs kādreiz redzēsim? ... Visapkārt mūs apņem tumsa, tik tikko palaikam

saskatāma iepriekšējā un aiz mums sekojošā kuģa uguntiņa. No klāja pazūd skatītāji; ejam arī mēs, savi paziņas. Izvārgušie un ilgāku laiku negulējušie bēgļi drīz aizmieg un guļ cietu jo cietu, šoreiz bezrūpīgu miegu.

Kādā nostūrī daži draugi no līdzpaņemtās pudeles bauda tās saturu kā „ceļa kāju” tālāk no velna nagiem. Te katram savs stāsts no mājām līdz kuģim Liepājā. Runāšana gan arvien kļūst stiprāka, bet no cietā miega gulētājiem nenāk neviens protests. Pēc pēdējā malka, kad pudele tukša, draugi raugās, kur varētu izstiepties visā augumā.

Otrajā dienā, tas ir, 24. oktobrī, izejot uz klāja, jūrā vērojam, ka šo karavānu abās pusēs pavada zemūdenes. Runā, ka rindas pēdējā galā esot arī kara kuģis.

Bez kādiem starpgadījumiem uz jūras 24. oktobra pēcpusdienā 1944. g. sasniedzam Vācijas krastu Dancigas ostā. Kad tam pietauvots un nolaistas ir laipas, bēgļi kā skudras nāk augšā kā no kādas tumšas alas un pa laipām cits aiz cita lēnā gaitā iet lejā uz krastu — jau Vācijā. Visi šie nācēji nes lielākus un mazākus sainīšus, dažiem arī mugursomas. Mātes ar dažāda vecuma un auguma bērniem. Tos visus nometina ostas uzgaidāmās telpās. Ne tik ātri dabūjam arī mantas no kravas telpām. Tās saņemot, bija jānes uz uzgaidāmām telpām. Tagad esam kājinieki — nav vairs savu ratu, pie kuņiem til ilgu laiku jau bijām pieraduši. Nav vairs zirdziņa, nav gotiņas. Tā visu laiku nāca līdzī ar svaigu pienu, un zirdziņš vilka vezumu. Kaut kāds it kā neizsakāms žēlums pārņem mūs svešajā zemē par dzimtenē palikušajiem saviem mīļajiem mājokļiem . . .

Bija jau nakts, kad ar visām daudzajām paunām esam atkal zem jumta. Telpa pilna līdz pēdējai iespējai. Te snauzot sagaidām nākošo rītu.

Kā negaidīts pārsteigums nāk kādas sieviešu organizācijas piegādātā garšīgā silta zirņu vira. Silts ēdiens nav baudīts jau ilgāku laiku un garšo tik lieliski!

Ar tulku palīdzību mūs uzaicina ierasties turpat ostā kādā citā telpā, kur jāreģistrējas robežpolicijā (Grenzpolizei) Dancigā. Mūsu Latvijas pasēs tiek iespiests 25. 10. 44. — datums, kādā esam ieradušies Vācijā. Šis dokuments nav nekur atprasīts un glabājas kā piemiņa no reiz bijušajiem laikiem.

No Dancigas it visus, kuņiem nebija pašiem zināmas apmešanās vietas, nosūtīja uz kādu bēgļu sadales punktu Vilhelmhāveni. Raudzījām savējie turēties kopā. Te sabijām vismaz pāris nedēļu. Dabūjām arī ēdienu. Turpmākā apmešanās bija jāgaida no dienas dienā. Kad pienāca arī mūsu kārta, vairs kopā nevarējām noturēties. Jāni Bitanu ar sievu un diviem bērniem atadala un nosūtīja (kā to uzzinājām tikai vēlāk) uz

Poliju, kaut kur pie Breslavas. Tad Vilmu Zirdziņu, — atraitni ar trim bērniem nosūtīja uz Austriju, kaut kur Zalcburgas tuvumā, kas kļuva tikai vēlāk zināms.

Pienāca kārtā arī mums, pārējiem, kas netikām sadalīti: palikām kopā piecas ģimenes ar 27 personām, starp tiem 13 bērni. Visus mūs nosūtīja uz Grunevaldi, tas ir, starp Berlīni un Potsdamu. Te mūs vispirms kārtīgi atutoja. Dabūjām arī maizes kuponus. Ieradās kāds vietējais mežzinis un visu mūsu grupu paņēma savā ziņā — mežu darbiem. Patika jau tas, ka visi palikām kopā. Ierādīja puslīdz ciešamus dzīvokļus. Berlīnē vai tās apkārtnē dzīvokļu krīze tad jau bija liela, un mēs nepavisam nedrīkstējām nākt ar augstām prasībām. Koku zāģēšanas darbs mūs nevienu nebaidīja, to mēs pārvaldījām ne sliktāk kā vācu pašu meža strādnieki. Vēlāk mežzinis, redzot mūsu prasmi un darba kvalitāti, arvien vairāk sāka uzticēties. Uzticēja pat pienākumu gatavo malku izsniegt pret attiecīgām zīmēm malkas pircējiem, kas ieradās to saņemt mežā uz vietas, to sakraujot un aizvedot ar saviem dažāda veida braucamajiem līdzekļiem. Grunevaldes meža darbos nostrādājām vairākus mēnešus. Strādājot pastāvīgi sekojām frontes ziņām. Arī kaŗa troksnis jau arvien vairāk bija dzirdams. Pēc tā spriedām, ka būtu laiks doties tālāk kā bēgļiem. Ka kājām ar dažām paunām un tik daudz maziem bērniem nekur tālu neaiziesim, to sapratām un apzinājāmies, bet, neko nedarot, palikt uz vietas un sagaidīt krievus — ir bailes no bailēm.

Nekādas skaidrības, kur meklēt kaut šķietamu glābiņu. Uz ceļiem un citur tāpat kustas cilvēki — ar un bez nesamiem rokās un uz muguras, brauc ar velosipediem, motocikliem un automobiļiem. Tiem kādu padomu prasīt ir veltīgi.

Izjautādami savu mežzini, sagaidījām, ka viņa padoms tik un tā mums nebūs pieņemams. Tas varētu būt — palikt tepat uz vietas. Droši vien arī viņš ir neziņā, ko darīt pašam.

Neziņas un baiļu mocīti, kā pret savu gribu, ar dažiem ēdamā sainīšiem un kādu lielāku apģērba gabalu vienā rītā cits aiz cita pa lielāku gabalu devāmies bezmērķa ceļā, prātā turēdami Potsdamu. Cik dzirdējām, tā bija bombardēta vairākas reizes. Tikko ar mokām bijām to sasnieguši, pienāca arī vakars un nogurums.

Nekur kur palikt. Kāds no mūsu grupas bija saskatījis pussagrautu skolas ēku. Ne jau vairs tur bijām vieni, tomēr kādu kaktu atradām. Te notika tas pats, kas gadījās mums Liepājā. Šajā naktī Potsdamai bija atkal jo liels uzlidojums. Bailes jau rakstā nevar ne parādīt, ne arī likt izjust. Vēlāk runāja, ka uzlidojums bijis no visiem vislielākais. Tik tiešām — otrā dienā ar šausmām vērojām daudzus kvartālus tikai drupām kļātus. Mūsu grupa atkal šajā ellē palika neskarta, pat bez viena ievainotā.

Te, dažādās valodās sarunādamies, ar nesamiem un tāpat arī bērniem pie rokas un klēpī, visos virzienos klist satrauktie cilvēki, gan šejienieši, gan arī bēgļi. Ir veltīgi te kādam prasīt kādu vajadzību vai padomu. Nevarējām atrast pat dzeramo ūdeni.

Savu tālāko virzīšanos ieturam uz dienvidien no Potsdamas. Tā klīzdami nonācām vietā, kuŗu sauca par Verdeni (Ferden). Te ir ļoti liels ģimenes dārziņu rajons. Arī uzlidojumu postījumu nav. Šajos dārziņos daudziem ir mazas atpūtas mājiņas kā pirtiņas, pat ar kādu virtuvīti. Tālāk kāds cits rajons ar augļu kokiem un parasta lieluma dzīvojamām mājām. Dienas gājiens, sevišķi bērniem un pagājušā negulētā nakts, liek sevi sajust. Saļienam kur kuŗa ģimene šajās mazajās mājiņās. Kaut visu laiku ir dzirdams frontes troksnis, arī patreiz, liekamies un guļam pilnīgi.

Otrā dienā tālumā kādā laukā redzam krievu tankus, tie virzās uz Berlīnes pusi un arī šauj. Saprotam, ka patiešām esam frontes līnijā. Bet pie mums ir mierīgi. Te arī nav nekāda šķērsotāja ceļa. Neredzam arī vācu kaŗavīrus. Dienu pārļaižam, neko neiegūdami, bet arī mūs neviens netraucē, nenāk arī mājiņu īpašnieki.

Otrā rītā konstatējam, ka Verdene ir ieņemta bez neviena šāviena. Vācu kaŗaspēks jau laikus ir bijis atkāpies uz Berlīni. Krievus sākam redzēt ielās un braucot smagajās mašīnās ar krievu uzrakstiem. Garastāvoklis satraukts un neizsakāmi slikts. Sagaidāma Sibīrija un pēc tam elle, kā to jau kāds teica Lejasciemā.

Mūsu bēgšana no mājām, kaut pēdējā brīdī, tomēr bija vēl laikā paspēta. Vislielākā uzmanībā vadīta, tā arī laimīgi beidzās. Liepājā līdz kāpšanai kuģī. Ar savu pajūgu atstāšanu izbeidzās arī pašu lemšana par tālāku virzīšanos. Ja būtu paspējuši tikt cauri Kuršu kāpām, pirms tur piesteidzās krievi, mēs vairāk kā četrus mēnešu laikā varējām būt pabraukuši Berlīnei jau sen garām. Tagad nu stāvam notikuša fakta priekšā.

Šobrīd plašajā Berlīnes aplenkumā ar mums dalās desmiti tūkstoši dažādu tautību bēgļi. Ar bēgļu likteni patreiz te neviens nerēķinājas. Kādā tīrumā redzami tikko iestādīti kartupeļi. Ar tiem varējām papildināt savu trūcīgo uztura devu.

Sākam izlūkot tuvāko apkārtni, lai atrastu nopietnāku apmešanos un darbu. Jādabū arī kādi personības dokumenti vācu valodā. Latvijas pasi rādīt sevišķi krievu sektorā bija pavisam bīstami. Meklējoties nonācām uz laukiem, kur bija saimniecības, ko labprāt arī vēlējāmies. Šo vietu sauca Dervica. Tajā arī patiešām tikām uzņemti kā pagaidu strādnieki. Saimnieks, pie kuŗa apmešanās iznāca man, bija izpalīdzīgs sagādāt saimniekus arī citiem mūsu grupā. Augustam Bērziņam nācās aizbraukt vistālāk no mums pārējiem. To vietu sauca Plecena (Plezen).

Lauku darbi mums nebija sveši, un tos darijām ar veiksmi un

prasmī pēc labākās sirdsapziņas. Dabūjām arī pietiekamu uzturu. Te viss būtu labi, vismaz pagaidām, kamēr beidzas kaņš un nodibinās kārtība. Bet prāti mums visiem dien no dienas ir un ir nemierīgi. Sūrojamies katru dienu un pārmetam paši sev: „Ir nokavēts, ir nokavēts!”

Pēc kāda laika, kad krievi, ieņemdami Berlīni, savus priekus visādā veidā bija pilnam izbaudījuši, un iedzīvotāji savukārt iemācījušies, izejot no mājām, joprojām iztikt bez pulksteņa, gredzena, arī bez kabatas naža, un dzīvokļos nav lieguši „iznest” visu, kas bijis pa spēkam vienam vai vairākiem kopīgi, sākās cilvēku reģistrēšana. Uz laukiem turienes birģermeistariem jāreģistrē visi bēgļi, kas tur patreiz apmetušies. Kad tas paveikts, bēgļiem pienāk paziņojumi par ierašanos bēgļu izvietošanas punktos, lai tad pēc pašu „vēlēšanos” varētu izsūtīt uz viņu agrākajām dzīves vietām, no kurām mūs vācu fašisti ar varu iztriekuši. Šie šķietamie „līdzjūtības un palīdzības” paziņojumi, lai drīzāk nokļūtu atpakaļ dzimtenē, mums ar visām ģimenēm ir nāves spriedums.

Labs valodas pratējs retam birģermeistaram mūsu situāciju varbūt varētu arī noskaidrot, kāda tā patiesībā ir. Bet ne visiem.

Tagad mums ir nepārprotami skaidrs — ja vispār vēl ir kāda iespēja — ka no šās krievu „labvēlības” ir steidzīgi jāatbrīvojas: jātiek projām no krievu zonas! Bet pirms to darām, ir jāuzzina, kur palikt un kā to visu veikt?

Kaut nepilnīga, bet bija jau atjaunota vilcienu satiksme. Stacijās pārdeva arī braukšanai biļetes. Bet vilcieni bija tā pārpildīti, ka pasažieri kāpa pat uz jumtiem un stāvēja uz kāpšļiem un buferiem. Pastāvēja arī dokumentu kontrole, kas gan nebija regulāra. Jārīkojas apdomīgi, bet arī steidzīgi. Mūsu situācijā arī stundai varēja būt izšķirēja nozīme. Uz ātru roku noturētajā apspriedē nolemjam, ka mēs: Jūlijs Lipiņš, Augusts Bērziņš — labs krievu valodas pratējs, Ernests Purvītis un Aleksandrs Liepiņš dosimies ar vilcienu izlūku braucienā uz Berlīni.

Pirmās nepatīkšanas mums var sagādāt dokumentu kontrole. Latvijas pasi krievu kontrolē rādīt nevar. Bezdokumenta cilvēkam patreiz var palīdzēt arī ticami meli: „Uzlidojumā gāja bojā mans dzīvoklis ar visiem dokumentiem”. Var uzdot arī nepareizu vārdu, ja to prasa. Riskējot var laimēt un arī smagi pazaudēt. Braucienā atlikt nevar. Bet tad attopamies, ka mums tak ir šejienes krievu komandanta katrai ģimenei piesūtītais paziņojums par ierašanos bēgļu uztveres punktā. Pie tam pat krievu valodā! Spēlēsim „mulķīšus”: mēs meklējam taisni šo bēgļu punktu — tas būs krievu kontrolei tik ļoti ticams arguments. Par tālāko domājot, nav jākavē dārgais laiks. Maza

stacija ar dažām blakus sliedēm mums pavisam tuvu. Agrā rītā esam tur. Izdodas iespieties arī preču vagonā, — to izvēlamies ar nolūku. Kad vilciens jau kādu gabalu skrējis, arī dažā vietā pieturot, un pēc mūsu orientācijas iet arī vēlāmā virzienā, tas atkal pietājas kādā pusmežainā apvidū ļoti vienkāršā stacijā — tāpat tikai ar dažām blakus sliedēm. Pa puspavērtajām uz sāniem bīdamajām durvīm pabāžot galvas, mūs piepeši it kā pārsteidz jau tik labi pazīstamās ainas: „Tā tak ir mūsu agrākā meža darbu vieta Grunevalde!” Pie tam kāds, kas stāv aiz mums vagonā, starp citu pastāsta, ka mēs pērlaban atrodoties jau citā zonā. Šī esot jau angļu zona. Tas mums dod jaunu sparū, un iekāms vilciens mūs neaizrauj tālāk svešā vietā un citos apstākļos, bez kādas gudrošanas atstājam vagonu.

Lai arī kā tas būtu vai nebūtu, — tā ir mūsu agrākā darba vieta, kur ir iemesls un pamats atkal runāt par agrākā darba atjaunošanu.

Kad sameklēts ir arī agrākais mežzinis, kas mūs visus pazīst un ar kuŗu varam saprasties arī valodu neprazdami, sākas sarunas. Ne jau tik vienkārši tas viss tā veicas, bet gala slēdziens vismaz pagaidām ir labs. Agrākais mežzinis kopš dažām dienām arī tikko ieradies. Mežniecībā pārtrauktie darbi vēl nav atjaunoti. Viss ir kārtotāšanas stadijā. Viņš ir pat priecīgs, ka ir jau vismaz kādi strādnieki. Mūs apsola pieņemt atkal darbā. Agrākā dzīvojamā māja, kuŗā mitinājāties, nodegusi. Mūs tas nepavisam nebaida. Vasaras laiks — gulēsim zem egles. Viss, ko te dzirdam un redzam, pacilā garu un dod cerības dzīvei.

Bet priekšā stāv kāds liels „bet” — vai varēsim bez iekrišanas ar vilcienu pārvest arī ģimenes? Mežzinis te nekādu palīdzību nesola.

Tā ir problēma, kuŗai patiesībā ir divi šķēršļi. Tie jāveic gan ar saprātu, bet vajadzīga arī laime.

Jau pirmkārt. Kā dabūsim savas ģimenes projām no saimniekiem tiem neuzzinot, ka mēs nepildām krievu komandanta rīkojumu? Ja viņiem kāda atbildība, tak mūsu dēļ riskēt negribēs.

Otrkārt. Ģimenēm ar tik daudz maziem bērniem tik pārpildītajos vilcienos, kādi tie ir patreiz, ir grūtības pašas par sevi. Tās ir jāuzņemas un ir veicamas. Bet 27 cilvēku pārceļšanās var radīt kontrolētāju uzmanību. Kā tadā gadījumā būtu jārikojas?

Mēs, „izlūki”, priecīgu prātu no Grunevaldes mājās braucot, bijām arī bažu pilni. Kā pārvarēt šos divus šķēršļus, lai dabūtu arī ģimenes projām no draudošām briesmām krievu zonā? Šajā braucienā abos virzienos dokumentu kontroli nepiedzīvojām. Neredzējām, ka arī citiem būtu prasīti dokumenti. Pārrunājuši

visādas varbūtības un iespējas, vienojāties, ka stāstīsim saviem saimniekiem par došanos uz bēgļu savākšanas punktu.

Tā arī notika: saimnieki komandanta rīkojumus zina un stāstam notic pilnīgi. Dažs no viņiem iedevis pat ceļamaizi. Stacija te netālu, aiz dažiem drošības apsvērumiem transportu ar zirgiem pat nevēlējāties. Uz staciju neejam uzkrītoši lielā barā. Bet uz perona jau liels ļaužu pulks — grūti visiem kopā noturēties. Katrai ģimenei jā rūpējas pašai par saviem bērniem. Esam sagatavojušies visam. Kad pienāk vilciens, sākas triecieni un strīdēšanās. Es ar pāris bērniem esmu uz jumta. Līdz pat Grunevaldei cits par citu nekā nezinām. Kad esam galā, izrādās, ka manai ģimenei trūkst meitas Valdas, Arvīdam Timšam sievas ar trim bērniem, un Augusts Bērziņš ar ģimeni vilcienā nokavējis. Kad atbraukušie novietoti, ar Timšu sagaidām nākošo vilcienā un dodamies atpakaļ. Piedzīvojumu izmācīti, sameklējam virvi, no kāda dzelzgabala saliecam āķim līdzīgu daiktu, ko piesienam virves galā.

Kad atkal esam atpakaļ Dervicas stacijā, ir pagājušas vai piecas stundas. Ļaužu drūzmā saskatām atpalikušos savējos. Pēc kāda laika pienāk arī vilciens, kurā mums jāiekāpj. Atkārtotās agrākā pieredze. Mums nav izdevīgi steigties iekšā pirmajiem — nav droša ārtīkšana savā gala stacijā. Laižam savu ierīci darbā un pēc brīža — daudziem par pārsteigumu — esam uz jumta. Bērnus piesienam augšā pie ventilācijas skursteņa. Dzīvības dēļ ir jāpieņem risks, kas var maksāt paša dzīvību. Stacijas peronā paliek vēl daudzi, kad vilciens ar pieblīvētajiem vagoniem un uz jumta sēdošiem dodas tālāk.

Vēl uz jumta sēdēdams, ar prieku pārdomāju par šās dienas lielajiem panākumiem. Vēl gan Grunevaldes stacijā dažās minūtēs varētu piesieties kontrole. Bet vai tad nu tiešām tā būs?

Nu jau savu Grunevaldi pazīstu pa lielu gabalu. Vilciens pietur. Mēs veicīgi esam zemē ar nedaudz paciņām. Visi ejam un priecīgi smejam: ir riskēts un laimēts, — patiešām laimēts!

Tagad visi 27 cilvēku lielās grupas dalībnieki atkal esam vecajā vietā. Priecājamies, ka atrodamies vismaz kaut šķietamā drošībā. Priecājamies arī, cik neticami viegli izdevās šis riskantais mēģinājums izkļūt no mūsu dzīvību apdraudošās krievu zonas. Tas gulēja kā slogs uz sirds visu laiku, ejot lauku darbos pie saimnieka. Cik gan bieži nevarēja naktī pat iemigt, vienādi domājot, ko gan nesis rītdiena!

Prieks par izglābšanos no neizbēgamajām draudošajām briesmām sevišķi jau mums — bijušiem aizsargiem — bija tik liels, ka vēlākais darbs mežā nemaz nelikās ne tuvu tik smags, kāds tas patiesībā bija.

Kaut arī ar dažādām grūtībām un pārpratumiem, sadabūjam

arī, tā saucamos, maizes kuponus. Beigās pat ar atpakalejošu laiku. Kaut bija izsīkuši beidzami pašu daudzkārt papildinātie krājumi, badu tomēr nepieredzējām.

Strādājot jau pēc kaŗa, dzīvi interesējāmies par citu sava pagasta kaimiņu un raŗu likteni. Uz saklausītām adresēm rakstījām vēstules. Šajā laikā dzīves vietas mainījās jo bieŗi, uzzinātās adreses vairs nederēja.

Augusta Bērziņa meita Aina, kuŗa vienīgā no mūsu bara jau prata pietiekami vācu valodu, strādāja meŗniecības kancelejā pie rakstu darbiem, bija arī kā tulks visādās vajadzībās. Viņa bija saņēmusi sava brāļa Jāņa pirmo vēstuli, kuŗš — bijušais leģionārs — to rakstīja no angļu zonas, pastāstīdams pats par sevi un vairākiem citiem paziņām, tāpat par bēgļu nometināšanām, nometnēs un to uzturu. Tas viss mums likās tik kairinoŗi, salīdzinājumā ar mūsu patreizējo dzīvi, darbu un uzturu.

Mēģinājām pāriet uz dzīvi amerikāņu zonā. Bet dzirdētais gadījums, kur amerikāņi uz krievu pieprasījuma bēgļus izdevuŗi krieviem, kaut arī tās būtu bijušas baumas, tomēr mūs satrauca un atbaidīja. Tālāko pārcelšanās iespēju meklēšanu izbeidzām. Pie angļiem bēgļu izdošanas gadījums gan netika dzirdēts. Kā tagad to zinām, tad nekādas garantijas par angļu rīcību arī dot nevarēja.

Kad kaŗa troksnis bija rimis, tālāko daudzo bēgļu nometināšanu saziņā ar vācu jau pārveidotajiem iestādījumiem kārtoja attiecīgie angļu valdības ierēdņi. Sagrautajā Vācijā telpu jautājums patieŗām bija problēma. Saspiesti jau tika arī bēgļi, bet daŗuviet vācieŗi vēl vairāk. Vācieŗiem bija jādod apmešanās iespējas arī saviem no austrumu apgabaliem izbēguŗajiem tautieŗiem, kas atpakaļ nevēlējās vairs atgriezties.

Bēgļu izvietošanas jautājums skāra arī mūs. Varējām palikt savā iesāktajā darbā un pilnīgā vācu apgādē, līdzīgi Vācijas pilsoņiem, tak atšķirties no latvieŗu kopības nepavisam nevēlējāmies. Bija jāliek cirvji un zāģi pie malas. Mūsu meŗzinim tas nepavisam nepatika, bet viņa patiku pildīt savukārt nebija izdevīgi mums. Šķīŗoties viņam kā cilvēkam, kaut netieŗi, bet arī mūsu glābējam, varam vēlēt labu un tikai labu.

GRUNEVALDE

Tur vairāk meŗa nekā apdzīvotu vietu. Bet mūsu daudzkārt izmisuma un baiļu pilnajās uzlidojumu naktīs Vācijā tā joprojām visās bēgļu gaitās būs pateicībā pieminama vieta ar vēsturisku nozīmi līdz mūŗa beigām.

Tajā nokļuvām netieŗi, bet tur atradām savām vēlmēm pavisam piemērotu vietu — ārā no lielās pilsētas mūŗiem, meŗainā apvidū,

šķietami tālāk no kara briesmām — starp Berlīni un Potsdamu. Ja toreiz patiešām būtu brīva izvēle — mēs labāku šajā apgabalā nevēlētos, arī neatrastu. Berlīnes ieņemšanas dienās neziņas urdīti, satraukumā ar maziem bērniem pie rokas kājām devāmies Potsdamas virzienā. Tiklīdz vien arī tikām, kad sastapāmies ar fronti. Nekas cits neatlika, kā raudzīt apmesties pie lauksaimniekiem, kas atradās krievu ieņemtajā zonā. Pēc kāda laika tikām registrēti un saņēmām paziņojumu ierasties bēgļu savākšanas punktā nosūtīšanai uz dzimteni, no kuras vācu fašisti mūs iztriekuši. To, ka „vācieši” bija tie, kas mūs iztrieca no savām mājām, līdz šim brīdim paši to nezinājām.

No šā krievu „pakalpojuma” mūsu labā izmīstīgi meklējām pēdējā iespējā vēl izkļūt no šās zonas. Tas tik laimīgi arī izdevās, atkal un netieši nokļūstot agrākajā Grunevaldē, kuŗa tad pēc zonu robežu galīgās nospraušanas atradās jau angļu zonā, un tur paglābties. Tas patiešām nebija mūsu pašu gudrības nopelns. — Lai pateicība un slava Dievam, mūsu likteņu Lēmējam!

Sabiedrotajiem kartojojot bēgļu izvietošanu, mūs no Berlīnes rajona novietoja Rietumvācijā — vispirms Zēdorfā. Pēc kāda laika Rotenburgā, tur sabijām vai pāris gadus. Sen jau bija miera laiks. Kad krita bumbas, no mūsu 27 galvu lielās grupas neviens netika pat ne ievainots. Bet te — klusajā dzīvē — nelaime piemeklēja visjaunāko mūsu grupas dalībnieku — Juri Timšu, Arvida un Annas dēlu. Mazais Jurītis bija rotaļājies laukumā pie kazarmām, kur dzīvoja bēgļi. Tur bija novietotas arī smagās nometnes darba mašīnas. Vadītājs, kas mašīnu bija iedarbinājis braukšanai, zēnu aizmugurē nav pamanījis. Mašīnu nedaudz padot atpakaļ, viens ritenis, pie kuŗa zēns bijis pavisam tuvu, to nospiedis. Nelaime notikusi vairāku aculiecinieku priekšā. Tas bija pirmais upuris no mūsu grupas tad, kad vairs nekādas briesmas nedraudēja.

Pēc tam mūs pārcēla uz Emdeni, no kuŗas tad sākam gatavoties izceļošanai uz Ameriku.

Dzīve šajās nometnēs pēc kuŗa iegāja it kā normālās sliedēs, bet joprojām ar savu pagaidu raksturu. Šad un tad notika kādas pārmaiņas. Nometņu darba spējīgos iemītniekus nodarbināja dažādos darbos nometnes vajadzībām. Bet daudzi strādāja rēgulāri mežu ciršanas darbos, kur iekļāvāmies arī mēs. Man gadijās būt par darba rīku pārzini, rītos tos izsniedzot pēc saraksta un vakaros tāpat saņemot atpakaļ noliktavā. Bija jārūpējās par asināšanu un bojāto labošanu.

Uzturu strādnieki saņēma nometnē bez atlīdzības. Par darbu savukārt maksāja pēc vācu algotā darba likmēm.

Nemaz nebija slikti. Šāda dzīve, kā zinām, pastāvēja vai 4 gadus, un daudzi ar to bija saraduši un apmierināti, — gaidīja, ko

nesīs nākotne.

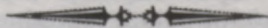
Bija reizes, kad angļu karavīru aizsardzībā nometnes apbraukāja komunistu partijas sūtītie dažādu tautību aģenti. Latviešu valodā runājošie bija mūsu pašu uzpirktie tautieši. Aicinot atgriezties atpakaļ dzimtenē, viņu solījumi un apgalvojumi bija redzami pārspīlēti. Arī pats šis solītājs, Krievijā komunistiskā iekārtā uzaudzis, par Latviju nekā nezināja. Viltība bija par daudz kaila, lai to nesaprastu. Aģentiem panākumu nebija ne tikai pie latviešiem, bet arī ne pie citām tautībām. Bet kad pavērās izceļošanas iespējas uz aizjūras zemēm — vēl tālāk no dzimtenes — tad tūkstoši no dažādām valstīm un tautībām stājās rindā un mēnešiem ilgi gaidīja savu kārtu, pārbaudot veselību un gatavojot attiecīgus dokumentus.

Arī te bija gan tikai daži aģenti un nepavisam paradīzi nesolīja. Bet vienīgi darbu un tikai darbu. Darba mēs nebaidījāmies. Šiem solījumiem ticējām un nepievilāmies. Te pie darba, kas nepatīk, neviens nav piesiets. Katra darbs ir atbilstoši samaksāts, — ir ne tikai maize, bet arī brīvība. Brīvība meklēt ne tikai citu darbu, bet arī citu valsti pēc savas izvēles un katrā laikā.

Tagad, izņemot Vilnu Zirdziņu, kuŗa ar saviem trim bērniem no Austrijas, kur bija apprecējusies otrreiz un izceļoja uz Argentīnu, Timša Arvīda dēlu Juri, kas vēl kā mazs bērns mira traģiskā nāvē Vācijā, mēs visi pārējie 30 no sākuma 35 galvu lielās radu un kaimiņu grupas nokļuvām Amerikā. Gan vairs ne visi vienā vietā vai tuvākā apkārtnē, bet tas mūs netraucē ne sazināties, ne satikties. Laba tiesa pēc jau tik daudz gadiem, kad rakstu šās atmiņas, jau ir arī to, kas nekad nebūs ciemos braucēji. Tie ir Arvids un Anna Timšs, Jānis un Marta Bitani, Alma Purvīte, Auguste Dinga, Augusts Bērziņš un Māle Zirdziņa. Esam pateicīgi Dievam par izglābšanos, kā arī par dzīves vietām, kuŗas esam izvēlējušies un kur apmetušies.

Tagad varam no Sibīrijas vergu darbiem pārnākušajiem savējiem ar saņemto veselību un tukšām kabatām nosūtīt daudzkārt vairāk, nekā paši toreiz, dodoties bēgļu gaitās, paņēma sev līdzī.

Tur palika viss, pat paaudžu mūža gājums . . .

Mārupes pagasta saimniecību, to īpašnieku un citu īpašumu saraksts

1. Āboliņš, Pēteris	Āboliņi	2—B
2. Āboliņš, Pēteris	Maiznieki	2—B
3. Ābeltiņš, Roberts	Aizzaļi	3—A
4. Aizups, Andrejs	Alodzene	3—D
5. Aizups, Jānis	Sofikalns	2—C
6. Aizups, Arturs	Pauguri	2—D
0. Aizups, Edgars	Kaleji	3—D
8. Aizups, Eduards	Jaunstrički	2—B
9. Aizups, Ernests	Mežašķiņķi	2—B
10. Aizups, Georgs	Daugas	3—B
11. Aizups, Anete	Pededzmala	3—B
12. Aizups, Minna	Pededzmala	3—B
13. Aizups, Oto	Žērveļi	2—C
14. Aizups, Oto	Aizupmežs	2—C
15. Aizups, Oto	Burtnieki	3—B
16. Aizups, Oto	Ozolnieki	3—B
17. Aizups, Paulis	Plitene	2—B
18. Aizups, Vīgants	Indrāni	3—B
19. Akmentiņš, Augusts	Leimaņi	2—B
20. Akmentiņš, Ernests	Akmeņi	2—B
21. Apsītis, Ādolfs	Cīruļi	2—B
22. Apsītis, Kārlis	Mežmalas	2—B

23. Apsītis, Teodors	Jaunapsīši	2—B
24. Apsītis,	Kraukļi	2—A
25. Arājs, Alberts	Dzintari	1—B
26. Atslēga, Jānis	Mežciems	2—B
27. Augstkalns, Aleks.	Lazdiņi	3—B
28. Augstkalns, Jānis	Graviņas	1—B
29. Augstkalns,	Kopmaņi	1—A
30. Augstkalns, Vold.	Dzeguzes	3—C
31. Auniņš, Oto	Kalnāji	1—B
32. Auseklis, Ernests	Upītes	2—B
33. Auseklis, Jānis	Dūņupe	3—B
34. Avens, Alfreds	Alodzene	3—D
35. Bāliņš, Jānis	Kopmaņi	1—A
36. Balodis, Jānis	Kopmaņi	1—A
37. Balodis, Oto	Luņķi	1—A
38. Balodis, Reinis		1—A
39. Balodis, Saša	Baloži	2—B
40. Baltais, Augusts	Baltiņi	3—B
41. Baltais, Ernests	Sebežnieki	2—A
42. Baltais, Jānis	Ūbuļi	2—B
43. Baltais, Jēkabs	Ūbuļi	2—B
44. Baltais, Simanis	Ūbuļi	2—B
45. Baltais, Valentīns	Strautmaļi	3—B
46. Bankavs, Rūdolfs	Mežbriedinieki	3—B
47. Bauris, Oto	Kūderi	1—B
48. Bebris, Ādolfs	Rugāji	2—D
49. Belugins,	Jaunpronkas	1—B
50. Bērziņš, Alfreds	Indrāni	2—B
51. Bērziņš, Augusts	Vaidava	2—C
52. Bērziņš, Jānis	Melnupe	2—C
53. Bērziņš, Jānis	Ziediņi	2—B
54. Bērziņš, Jānis	Bērziņi	2—B
55. Bērziņš, Jānis	Šķeleci	2—B
56. Bērziņš, Oskars	Pumpuri	2—C
57. Bērziņš, Oto	Lejmala	2—B
58. Bērziņš, Rūdolfs	Grundas	2—C
59. Bijons, Ernests	Alejas	2—A
60. Bijons, Kārlis	Grīvukalns	1—D
61. Bikaus, Oto	Grundas	2—C
62. Biķis, Oto	Kūlas	1—B
63. Bindemanis, Dāvis	Svarīte	2—B
64. Bindulis, Augusts	Ezeriņi	3—C
65. Bindulis, Oto	Ietekas	2—B
66. Bisenieks, Ed.	Lejasnieki	1—A

67. Bitans, Arturs	Rijukalns	2—D
68. Bitans, Jānis	Skaidriņi	2—D
69. Bitans, Oto	Miški	3—B
70. Bitans, Paulis	Bāterava	2—D
71. Bitcs, Andrejs	Stradiņš	2—C
72. Bitcs, Edgars	Sprīdīši	2—C
73. Bleijers, Vilhelms	Dārznieki	1—A
74. Bleijers, Vilis		1—A
75. Botva, Aleksandrs	Lielgabali	2—B
76. Botva, Augusts	Rītiņi	2—B
77. Brencis, Jūlijs	Jaunrutki	1—A
78. Brencis, Saša	Rutki	1—A
79. Briedis, Augusts	Opalnieki	2—D
80. Briedis, E.	Jaunproņkas	1—B
81. Briedis, Jānis	Brenci	1—B
82. Briedis, Oskars	Brūnas	1—A
83. Briediņš, Jānis	Ūbuļi	2—B
84. Briediņš, Saša	Luņķi	1—B
85. Brilts, Aleksandrs	Blūmreiņi	2—B
86. Brilts, Augusts	Vējiņi	2—B
87. Brilts, Eduards	Briedinieki	3—B
88. Brilts, Elmārs	Kadiķi	1—C
89. Brilts, Ernests	Strīčki	2—B
90. Brilts, Hugo	Krastiņi	1—A
91. Brilts, J.	Strīčki	2—B
92. Brilts, Oto	Druvas	2—B
93. Brilts, Oto	Dienvidi	2—B
94. Brilts, Oto	Strīčki	2—B
95. Brilts, Oto	Dumbrāji	2—B
96. Brilts, Roberts	Vērtupīte	3—B
97. Brilts, Rūdolfs	Viesturi	1—A
98. Brilts, Simanis	Blūmreiņi	2—B
99. Bubucis, Jēkabs	Plaviņas	3—C
100. Bukans, Roberts	Sprīvuļi	1—C
101. Bundzens, Jānis	Brenci	1—B
102. Caune, Andrejs	Alodzene	2—D
103. Caune, Hugo	Egleskalns	2—B
104. Caune, Jānis	Krēsliņi	1—A
105. Caune, Voldemārs	Olnīcieši	2—D
106. Cekuliņš, Eduards	Cekuliņi	2—B
107. Čerbikovs, Jūlijs	Šķiņķugārša	2—B
108. Cilka, Adolfs	Upmalnieki	2—B
109. Cinglers, Eduards	Kraukļi	2—A
110. Cirka, Augusts	Tarvas	1—C

111. Cirulis, Saša	Jauntarvas	1—C
112. Čukurs, Kārlis	Upmale	2—C
113. Delviņš, Georgs	Salmiņi	1—C
114. Delviņš, Paulis	Sigulda	2—D
115. Dinga, Aleksandrs	Ceriņi	2—B
116. Dinga, Dāvis	Apšusala	1—C
117. Dinga, Eižens	Salenieki	1—D
118. Dobris, Jānis	Žubītes	2—A
119. Dravnieks, Augusts	Sviestiņi	1—A
120. Dravnieks, Jānis	Cintiņi	2—B
121. Dreimanis, Oto	Melderi	1—B
122. Drolle, Rečs	Puriņi	1—A
123. Dukansons, Gotfrīds	Sebežnieki	2—A
124. Egle, Aleksandrs	Mežsvilte	3—D
125. Egle, Aleksandrs	Svilte	3—D
126. Egle, Eduards	Jaunskansnieki	3—B
127. Egle, Eduards	Jaunproņkas	1—B
128. Egle,	Melderbirze	1—B
129. Egle, Hugo	Jaunproņkas	1—B
130. Egle, Jānis	Kalniņi	1—A
131. Egle, Jānis	Puriņi	1—A
132. Egle, Jānis	Palejas	1—A
133. Egle, Jēkabs	Rutki	1—A
134. Egle, Oto	Austrumi	1—B
135. Eagle, Oto	Puriņi	1—A
136. Egle, Reinis	Rutki	1—A
137. Eglītis, Oskars	Sidrabiņi	2—D
138. Eislers, Pēteris	Sviestiņi	1—A
139. Enoks,	Kaķi	1—B
140. Epro, Alfrēds	Kromuļi	1—C
141. Epro, Jānis	Lejaskromuļi	1—C
142. Ernis, Jānis	Proņkas	1—B
143. Galle, Ernests	Sašava	2—B
144. Galie, Pēteris		2—C
145. Garais, Jēkabs	Robežnieki	2—B
146. Garais, Oto	Mērniece	2—B
147. Gibala, Georgs	Medņukalns	3—B
148. Gorbans, Augusts	Pukudruvas	1—C
149. Gorbans, Augusts	Tarvas	1—B
150. Gorbans, Jānis	Lapulīči	3—B
151. Gorbans, Mārtiņš	Irbītes	3—B
152. Gorbans, Oto	Brūkleji	3—B

153. Gorbans, Roberts	Āpšukalns	3—B
154. Gorbans,	Oši	2—B
155. Gradovskis, Oto	Siliņi	2—C
156. Grāps, Kārlis	Apšusala	1—C
157. Gražānskis, Jūlijs	Rutki	1—B
158. Gražānskis, Jūlijs	Jaunrutki	1—A
159. Gražānskis, Oto	Rutki	1—B
160. Grzžānskis, Paulis	Kopmaņi	1—A
161. Gražānskis, Paulis	Zieduleja	3—B
162. Gražsānskis, Pēteris		1—A
163. Gražānskis, Rūdolfs	Avotiņi	1—A
164. Grinbergs, Gustavs	Sebežnieki	2—A
165. Grinbergs, Matilde	Sebežnieki	2—A
166. Grinbergs, Paulis	Kraukļi	2—A
167. Gulbis, Alfreds	Jaunzemji	3—B
168. Incenbergs, Alberts	Jaunsalinieki	1—D
169. Incenbergs, Hugo	Vārpas	1—D
170. Irbe, Jānis	Liepukalns	1—C
171. Izgl. b—ba "Vārds"	Brenci	1—B
172. Jargans, Alfreds	Sili	3—B
173. Jargans, Jēkabs	Naglas	1—A
174. Jaunbērziņš, Ed.	Butleri	2—B
175. Jēgeris, Alfreds	Ievugrava	1—C
176. Jēgeris, Rūdolfs	Grundas	2—C
177. Jēkabsons, Ernests	Meldri	2—C
178. Ježgers, Jēkabs	Lunķi	1—B
179. Kachris, Elmārs	Uplejas	1—B
180. Kachris, Eriks	Irbītes	1—C
181. Kalniņš, Aleksandrs	Balvas	2—A
182. Kalniņš, Oto	Mežašķiņķi	2—B
183. Kalniņš, Rūdolfs		2—A
184. Kampernaus, Aleks.	Strautiņi	1—B
185. Karro, Augusts	Brūnas	1—A
186. Dazainis, Oto	Jaunbāterava	2—D
187. Kelle, Konstantīns	Vecmežkungi	2—B
188. Kikuts, Pēteris	Prieduleja	2—B
189. Kīrsis, Jānis		1—B
190. Kīrsis, Kārlis	Brenci	1—B
191. Kīseris, Olga	Stradiņi	2—C
192. Kļavs, Jānis	Jaunbriedinieki	3—B
193. Kļavs, Oto	Kļaviļi	3—B
194. Kļavs, Rūdolfs	Lielgabali	2—A

196. Kļaviņš, Augusts
 196. Kļaviņš, Brencis
 197. Kļaviņš, Jānis
 198. Lļaviņš, Pēteris
 199. Klempners, Reinis
 200. Knagis,
 201. Koks, Oto
 202. Korps, Alfreds
 203. Korps, Jānis
 204. Korps, Jānis
 205. Korps, Jānis
 206. Kornējevs
 207. Kozlovs, Marija
 208. Krauze, Alīde
 209. Krēsliņš, Alfreds
 210. Krēsliņš, Ernests
 211. Krēsliņš, Ernests
 212. Krilovs,
 213. Kromulis, Alberts
 214. Kromulis, Alfreds
 215. Kromulis, Roberts
 216. Krūmiņš, Aleksandrs
 217. Krūmiņš, Jānis
 218. Krūmiņš, Oto
 210. Drūmiņš, Oto
 220. Krustiņš, Ēdolfs
 221. Krustiņš, Augusts
 222. Kubulnieks, Reinis
 223. Kupčs, Aleksandrs
 224. Kupčs, Ernests
 225. Kupčs, Ernests
 226. Kušķis, Augusts
 227. Kušķis, Emīls
 228. Kuzņecovs, Griša

 229. Lakstīgala, Arvīds
 230. Lakstīgala, Eduards
 231. Lakstīgala, Eduards
 232. Lakstīgala, Rūdolfs
 233. Lakstīgala, Vold.
 234. Langa, Augusts
 235. Lapsiņš, Alberts
 236. Lapsiņš, Jānis
 237. Lasis, Julijs
 238. Lauks, Kārlis

Meirava 1—B
 Mētraine 2—B
 Meirava 1—B
 Strautiņi 3—B
 Rulliši 2—D
 Kopmaņi 1—A
 Tarvas 1—C
 Mērneki 2—B
 Silmači 2—B
 Mērneki 2—B
 Mednieki 3—B
 Dobusils 3—B
 Stirnēni 2—B
 Sozani 2—B
 Ļekmaņi 3—B
 Alodzene 3—C
 Saulieši 2—C
 Liepiņas 3—B
 Rijiņas 2—B
 Ostīši 2—C
 Viesuļi 2—B
 Pededze 2—B
 Siliņi 3—B
 Liepusala 2—B
 Cintiņi 2—B
 Proņkas 1—B
 Luņķi 1—B
 Stiebrīņi 2—B
 Kalējkalns 2—C
 Sofikalns 2—C
 Bieranti 1—C
 Tiltakalns 1—C
 Kļavusala 1—C
 Broņkas 1—B

 Eglāji 2—C
 Cempji 2—B
 Lazduleja 2—A
 Jauntarvas 1—C
 Pļavnieki 3—B
 Ozolnieki 3—B
 Ziediņi 3—C
 Alodzene 3—C
 Jaunskansnieki 3—B
 Laukuleja 3—B

239. Lepiks, Jānis	Sviestiņi	1—A
240. Līdācis, Jānis	Birzmale	1—C
241. Lielāncis, Jānis	Arumdruvas	3—C
242. Liepiņš, Aleksandrs	Liepziedi	2—C
243. Liepiņš, Eduards	Oliņi	3—B
244. Liepiņš, Ernests	Censoņi	2—D
245. Liepiņš, Jānis	Ūbuļi	1—B
246. Liepiņš, Jānis		3—D
247. Liepiņš, Oto	Āres	2—C
248. Liepiņš, Kārlis	Mežgali	2—C
249. Liepiņš, Pēteris	Alodzene	3—D
250. Liepiņš, Sīmanis	Alodzene	3—D
251. Lietapurs, Adolfs	Tarvas	1—C
252. Lietapurs, Augusts	Kārkliņi	1—A
253. Līviņš, Eduards	Imanti	3—B
254. Līviņš, Jēkabs	Ūbuļi	1—B
255. Līviņš, Oto	Igrīve	3—B
256. Mārupes piensaimn. s—ba "Māra"	Mārupē	2—B
257. Maltinieks, Velta	Brenci	1—B
258. Mazjāns, Rūdolfs	Krēslīņi	1—A
259. Medenieks, Eduards	Vecmežkungī	2—B
260. Melngailis, Oto	Kūderi	1—B
261. Miezītis, Aleksandrs	Sķiņķi	2—A
262. Nāgelis, Augusts	Purmalī	1—C
263. Nāgelis, Roberts	Priednieki	1—B
264. Ozols, Augusts	Lāčplēši	2—C
265. Ozols, Ernests	Krastmale	2—B
266. Ozols, Jēkabs	Alodzene	3—D
267. Ozols, Oto	Vizbuļi	3—D
268. Ozols, Oto	Luņķi	1—B
269. Ozols, Pēteris	Zemzari	2—D
270. Ozols, Pēteris	Galadruvas	2—D
271. Ozols, Sīmanis	Alodzene	2—D
272. Ozoliņš, Jānis	Dambīte	2—B
273. Ozoliņš, Jānis	Rēdnieki	2—A
274. Pagasta zemes īpašums	Mālupe	2—B
271. Pagasta zeme	Brenci	1—B
276. Pagasta zeme	Stradiņi	2—C
277. Paikis, Rūdolfs	Paegļi	2—B
278. Pamiļjens, Pēteris	Siliņi	1—B
219. Pareiztic. dr. skola un baznīca		1—D

280. Pauders, Eduards	Lakstīgalas	1—A
281. Pauders, Jānis	Puriņi	1—A
282. Pauriņš, Jānis	Grundas	2—C
283. Pelēcis, Valentīns	Ciršņi	2—C
284. Pepernieks, Arturs	Vidzemnieki	1—A
285. Pepernieks, Oskars	Brūnas	1—A
286. Perimežs, Alfreds	Tarvas	1—C
287. Perimežs, Ernests	Tarvas	1—C
288. Perimešs, Jānis	Zvirgzdiņi	1—B
289. Perimežs, Jēkabs	Tarvas	1—C
290. Pičs, Aleksandrs	Sebežnieki	2—A
291. Piksis, Aleksandrs	Silzemji	3—B
292. Pilskalns, Alvils	Celminieki	2—B
293. Pilskalns, Augusts	Ozoliņi	2—B
294. Pilskalns, Jānis	Rijiņas	2—B
295. Plešs,	Riekstiņi	1—C
696. Pliens, Oto	Smilgas	1—C
297. Pods, Jūlijs	Frīdiņi	1—A
298. Polna, Alvīne	Sviestiņi	1—A
299. Polna, Rūdolfs	Gobaskalns	1—A
300. Prauliņš, Alfreds	Ermaņi	1—A
301. Prauliņš, Kārlis	Prauliņi	1—A
302. Prēdajs, Jānis	Kalnzemji	2—B
303. Priede, Adolfs	Senči	2—C
304. Priedo, Hugo	Kaktiņi	3—B
305. Priede, Jānis	Ciršņugārša	2—B
306. Priede, Oto	Gāršnieki	1—D
307. Priede, Pēteris	Gāršnieki	1—D
308. Priede, Reinis	Noriņas	3—B
309. Priede, Verners	Ieviņi	2—D
310. Priede, Voldemārs	Kļavukalns	2—D
311. Puks, Ādams	Bāterava	2—D
312. Puks, Kārlis	Melnalkšņi	2—D
313. Puks, Kate	Brūnas	1—A
314. Puriņš, Herberts	Birzgale	2—C
315. Puriņš, Herberts	Brūniņi	2—D
316. Puriņš, Kārlis	Zilītes	2—B
317. Purvītis, Ernests	Gobusala	1—C
318. Rābe, Rūdolfs un Balodis, Kārlis		
Mālupes dzirnavas		1—B
319. Randa, Jānis	Jaunpronkas	1—B
320. Randa, Oto	Priednieki	2—B
321. Rēdmanis, Jānis	Briedinieki	3—B
322. Rēps, Arvids	Mieriņi	2—C

323. Rēps, Jūlijs	Grantāji	2—C
324. Ribaks, Johans	Spīcene	2—B
325. Ribaks, Johans	Krēsliņi	1—A
326. Ribaks,	Kraukļi	2—A
327. Riņķis, Jūlijs	Rubeņi	2—B
328. Riņķis, Oto	Kopmaņi	1—A
329. Rubenis, Alfreds	Lapenieki	2—A
330. Rumpe, Ernests	Kopmaņi	1—A
331. Rumpe, Hugo	Rustiņi	1—A
332. Sakss, Jānis	Bērznieki	1—B
333. Sakss, Oto	Birzmaļi	1—B
334. Sakss, Rečs	Bērzemnieki	3—B
335. Sakvārnis, Oto	Brūnas	1—A
336. Sakvārnis, Pēteris	Sūnekļi	1—C
337. Šāls,	Brenci	1—B
338. Samsons, Ernests	Mežašķiņķi	2—B
339. Samsons, Jūlijs	Mežašķiņķi	2—B
340. Samonsons, Rūdolfs	Mežašķiņķi	2—A
341. Sausais, Jānis	Pabeļi	2—C
342. Sedlinieks, Oto	Sausiņi	2—C
343. Sēja, Jānis	Puriņi	1—C
344. Sergejs, Dimitrijs	Katrīnburga	2—D
345. Sinats, Augusts	Zemītes	1—A
346. Sinats, Ernests	Jaungrundas	3—C
347. Sinats, Jānis	Tiltiņi	2—B
348. Sinats, Oto	Rāmava	2—C
349. Sinats, Oto		1—A
350. Skopiņš, Emīls	Kaķi	1—B
351. Skopiņš, Ernests	Naglas	1—A
352. Skopiņš, Pēteris	Naglas	1—A
353. Skopiņš,	Krustceļi	1—A
354. Skorobogatskis,	Jaunpronkas	1—B
355. Skuja, Aleksandrs,	Mežgrundas	3—C
356. Sopulis, Augusts	Elksnīši	1—B
357. Sopulis, Ernests	Imanti	1—A
358. Spuģis, Jānis	Alodzene	2—D
359. Spuģis, Jēkabs	Alodzene	3—D
360. Spuģis, Kārlis	Alodzene	3—D
361. Spuģis, Oto	Alodzene	2—D
362. Spuģis, Pēteris	Jaunsofikalns	2—C
363. Stelmachers,	Ponkulene	1—A
364. Stilve, Aleksandrs	Akmeņdruvas	2—C
365. Stilve, Aleksandrs	Sebežnieki	2—A

366. Stilve, Alfreds	Rūķīši	2—C
367. Stilve, Jānis	Stūrīši	2—B
368. Stilve, Leons	Tarvas	1—C
369. Stilve, Pēteris	Sebežnieki	2—A
370. Strupiņš, Arnolds	Aizpuri	1—B
371. Suderis, Jānis	Ziemeļi	1—A
372. Tamma, Jānis	Kaķi	1—B
373. Techts, Bernhards	Jaunproņkas	2—B
374. Teterovskis, Oto	Rogas	2—C
375. Teterovskis, Aleksandrs	Kikši	2—C
376. Teterovskis, Antonija	Vinteri	2—C
377. Teterovskis, Ādolfs	Celmiņi	2—C
378. Teterovskis, Vold.	Celmiņi	2—C
379. Teugjas, Jēkabs	Sviestiņi	1—A
380. Timšs, Andrejs	Miezāji	2—D
381. Timšs, Eduards	Bāterava	2—D
382. Timšs, Johans	Lielgabali	2—A
383. Tore, Antons	Kaķi	1—B
384. Torokops, Ernests	Lejasnieki	1—A
381. Torokops, Ernests		2—D
386. Udrovskis, Jānis	Sitini	3—C
387. Upenieks, Jānis	Liepusala	2—B
388. Vaivers, Alfreds	Amatnieki	2—B
389. Vaivers, Jānis	Ābelnieki	2—B
390. Vaivers, Jūlijs	Aronieši	2—C
391. Variks, Arturs	Sebežnieki	2—A
392. Vepers, Jūlijs	Jaunšķiņķi	2—B
393. Vilde, Ādolfs	Alejas	3—B
394. Vilde, Reinis	Lejupe	3—B
395. Viksna, Augusts	Aizupe	1—C
396. Viksna, Ludis	Upeskalns	2—B
397. Viksna, Ludis	Viksnīņi	2—B
398. Viksna, Oto	Tomāti	2—B
399. Viksna, Rūdolfs	Stradiņi	2—C
400. Zābaks, Ādolfs	Sebežnieki	2—A
401. Zaimiņš, Augusts	Ozoliņi	1—A
402. Zaimiņš, Pēteris	Annasbirze	2—B
403. Zāle, Jēkabs	Ķieģeļceplis	2—B
404. Zars, Augusts	Kronīši	2—B
405. Zars, Jānis	Vecskansnieki	3—C
406. Zars, Jānis	Meirāni	2—B

407. Zars, Jūlijs	Migļiņas	2—B
408. Zars, Jūlijs	Zariņi	2—B
409. Zars, Oto	Jaunmērnietki	2—B
410. Zars, Reinis	Vecskansnieki	3—C
411. Zars, Roberts	Rimšas	2—C
412. Zaube, Eduards	Celmiņi	1—B
413. Zedens, Jānis	Jasmeni	2—B
414. Zīle, Jānis	Vilniši	3—B
415. Ziņģis, Roberts	Vasarāji	3—C
415. Zirdziņš, Andrejs	Smiltēnāji	2—B
417. Zirdziņš, Edgars	Irbulāji	2—B
418. Zirdziņš, Jūlijs	Driķukalns	2—D
419. Zīverts, Augusts	Niedrāji	1—B
420. Zīverts, Ernests	Skaistais sils	3—B
421. Zīverts, Oto	Daumanti	2—C
422. Zommers, Gustavs	Tarvas	1—B
423. Zvirbulis, Pēteris	Skujas	1—A

Piezīme: Aiz mājas nosaukuma sekojošais cipars ar burtu
1—A—C—D ir pagasta kartes atslēga.

PIEZĪMES PIE VALODAS.

Grāmatā ir vairāki cilvēku vārdi un lietu nosaukumi, kas uzrakstīti tā, kā Malienā tos izrunā. Vārds Pēterītis rakstīts — Pēterīts. Tāpat — Elmarīts, onkulīts, Alekss, Pēters, Bubucs, Rains un vēl citi. Kaut arī ģenitīvā malēnieši saka — Pēteriša, Elmariša, Alekša, Raiņa u. t. t., nominatīva galotni -is Malienā neizrunā.

Sava īpatnēja izruna ir vārdam Oto. Mālpieši nekad neteica — Oto Stilve, bet gan Stilves Otte. Tāpat Mišku Otte, Aizupa Otte, Tetera Otte, Kazaiņu Otte un visus citus Ottes. To pašu izrunu paturēja arī citos locījumos. Piemēram — Ozolu Ottes nebija mājās, Tarvu Ottei naudas ir diezgan, neklausies Aizupa Ottē, tas lielās u. t. t.

Labāka valodas plūduma dēļ grāmatā biežāk rakstīts visiem zināmais — Oto, bet malēniskais Otte minēts tikai tad, kad autors gribējis uzsvērt novada īpatnību valodas laukā. Tas pats attiecināms arī uz visiem citiem cilvēku vārdiem un uzvārdiem.

Vārds sābris nozīmē — kaimiņš, runiņa — rudzu statņš, čari — upē saauguši krūmi, torņi ir turnipši un gabana — siena gubiņa.

PĒCVĀRDI

Kā jūrās mainās ūdeņu uzplūdi ar atplūdiem, tā cilvēces vēsturē mainās miera un labklājības laiki ar posta un kara gadiem. Man ir gadījies piedzimt un mūžu nodzīvot karu uzplūdu laikā. Nav grūti saskaitīt, ka pēdējos 75 gados pasaulē ir plosījušies 16 lielāki vai mazāki kari. Lielā daļa no tiem ir izkaroti tālu no manas dzimtenes. Tos aprakstīt nav mans, bet vēsturnieku darbs un pienākums.

Esmu uzrakstījis savas atmiņas par Latvijas tapšanas un bojā ejas laikmetu. Atmiņu stāstīšana nav neklūdīga laiku, datumu un notikumu dokumentēšana. Daudzreiz lieli notikumi aizmirstas, bet mazie paliek prātā. Esmu uzrakstījis tikai to, kas palicis prātā. Gadu skaitļi, cilvēku vārdi un notikumu apraksti ir tādi, kādi tie saglabājušies manā un citu stāstītāju atmiņā. Lūdzu piedot varbūtējas kļūdas un nepilnības.

Atmiņas rakstot, esmu domājis par savu pagastu. Laiki aiziet un cilvēki tiem līdz. Mēs, kas bijām spiesti atstāt savu dzimteni, savus tīrumus nākošām paaudzēm nodot nevaram, bet atmiņu apcirkņos sakrātos graudus varam atstāt tiem, kas dzīvos pēc mums. Gribas ticēt, ka mūsu atmiņu stāsti viņiem palīdzēs ieskatīties tā laika dzīvē, kuŗas liecinieki mēs esam.

Šī grāmata varēja iznākt pateicoties citu mālu piešu pamudinājumiem, atbalstam un līdzdalībai. Lai mans sirsnīgs paldies visiem, kas tik labprāt atbildēja uz daudzajiem jautājumiem un sūtīja man pieprasītās ziņas.

Tāpat paldies vēstuļu rakstītājiem dzimtenē. Pateicoties viņiem ir bijis iespējams grāmatā ievietot ziņas par daudzu to mālu piešu likteņiem, kas palika mājās.

Paldies Mišku saimniekam Oto Bitanam, Ciršņu Valentīnam un Driķukalna Jūlijam, kas ar saviem stāstiem bagatinājuši grāmatas saturu.

Sevišķu atzinību un pateicību ir pelnījusi pastāvīgā un pacietīgā mašīnrakstītāja, vienmēr laipnā Valija Kalniņa kundze Mančesterā Konetikutā. Paldies.

Grāmatai ir pievienota Mālu pes pagasta karte. Latvijas brīvības gados pagastu kartes izdotas netika. Arī šī nav bez mēroga un citām kļūdām, bet ir labākais, ko paši uz savu roku esam spējuši uzzīmēt. Ja trimdā nebūtu mana kaimiņa Edmunda Kļaviņa, tad nebūtu arī šādas pagasta kartes. Karte ir viņa ideja. Paldies, Edi!.

Autors

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārdi	7
1905. gada revolūcija	9
Stāsts par trim mālupiešiem Pirmā pasaules kara laikā un Latvijas atbrīvošanas cīņās	13
Pirmais pasaules karš. 1914. gada 1. augusts — 1918. gada 3. marts	17
1917. gada revolūcija Krievijā	25
Augusts Samsons	33
1918. gada vācu okupācija	43
Onkul, karš var beigties	49
Brīva valsts un komunisti otrreiz Latvijā	55
Atbrīvotā Latvija	75
Dzīvības un ciešanu upuri no 1905. gada līdz 1920. gadam . . .	87
Agrārā reforma Mārupes pagastā 1922. un 1923. gadā	91
Latvija mostas un strādā	99
Bojā ejas laikmets	101
Vācu okupācijas laiks no 1941. gada jūlija līdz 1944. gada jūlijam	127
Bēgļu ceļos	137
Mišku māju saimnieka Oto Bitana piezīmes bēgļu gaitās no Mārupes līdz Svinemindei Vācijā	185
Septiņu mālupiešu ģimeņu kopējās bēgļu gaitas	239
Mārupes pagasta saimniecību, to īpašnieku un citu īpašumu saraksts	259
Piezīmes pie valodas	270
Pēcvārdi	271
Pagasta karte	

MÈROBS: 1:25000

1000 750 500 250 0 1 KLM.

Tas viss bija jāpārda šajā kartē ar klātnakšu apmēram 130 jaunsaimniecībām un amatnieku ģimenēm. Sakārā ar to arī coll kartē vietās ir ielietinoti un ievilkti jauni. Pilnīgi pareizs te ir tikai pēc sērga izdotas kartes lielum. Bet apdzīvoto vietu jeb sētu skaita 423 ar iespējamo starpību, pie kādam saimniecībām par dažām kalpu vai īrnieku dzīvokļiem jāsaņem.

lavings

- ~~~~~ Valsts meža un "—————" pagasta aptuvenās robežas,

K a l ě j i

reds; Sinats, Oto

21

1 d n i e k i

Jānis; Brilts, Rūdolfs

an K. Baloža

Kulmašinu īpašnieki

21

vairāk vai mazāk krājās
 un šo savu pagastu karti

ūdu vēl daudz.

mi redzami lecinieki par

ietrum un austrum vir-

WILSON'S PATENT MAP

WILSON'S PATENT MAP

WILSON'S PATENT MAP

WILSON'S PATENT MAP

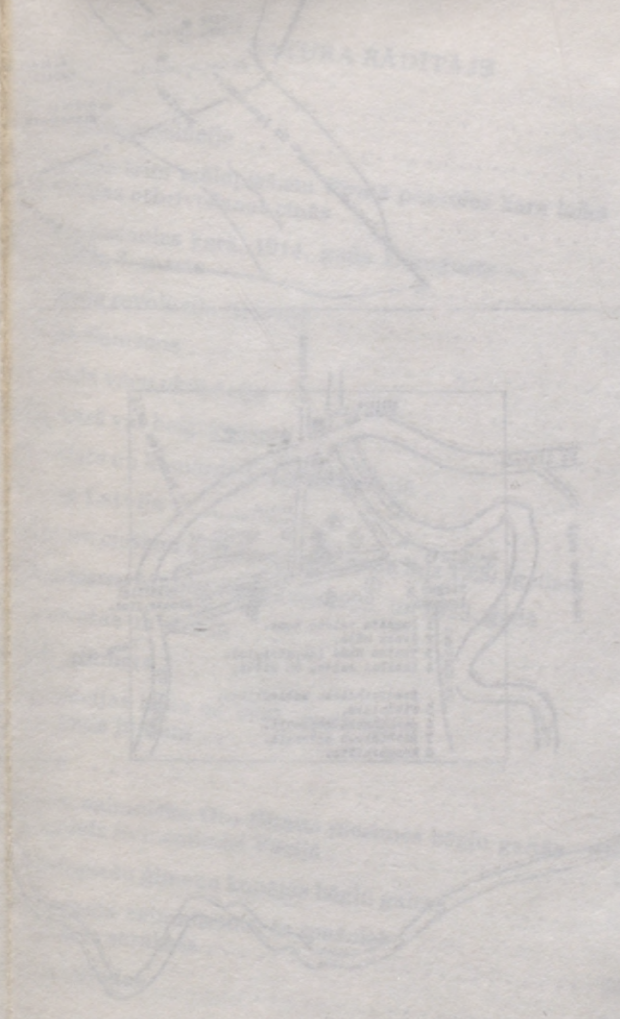
WILSON'S PATENT MAP

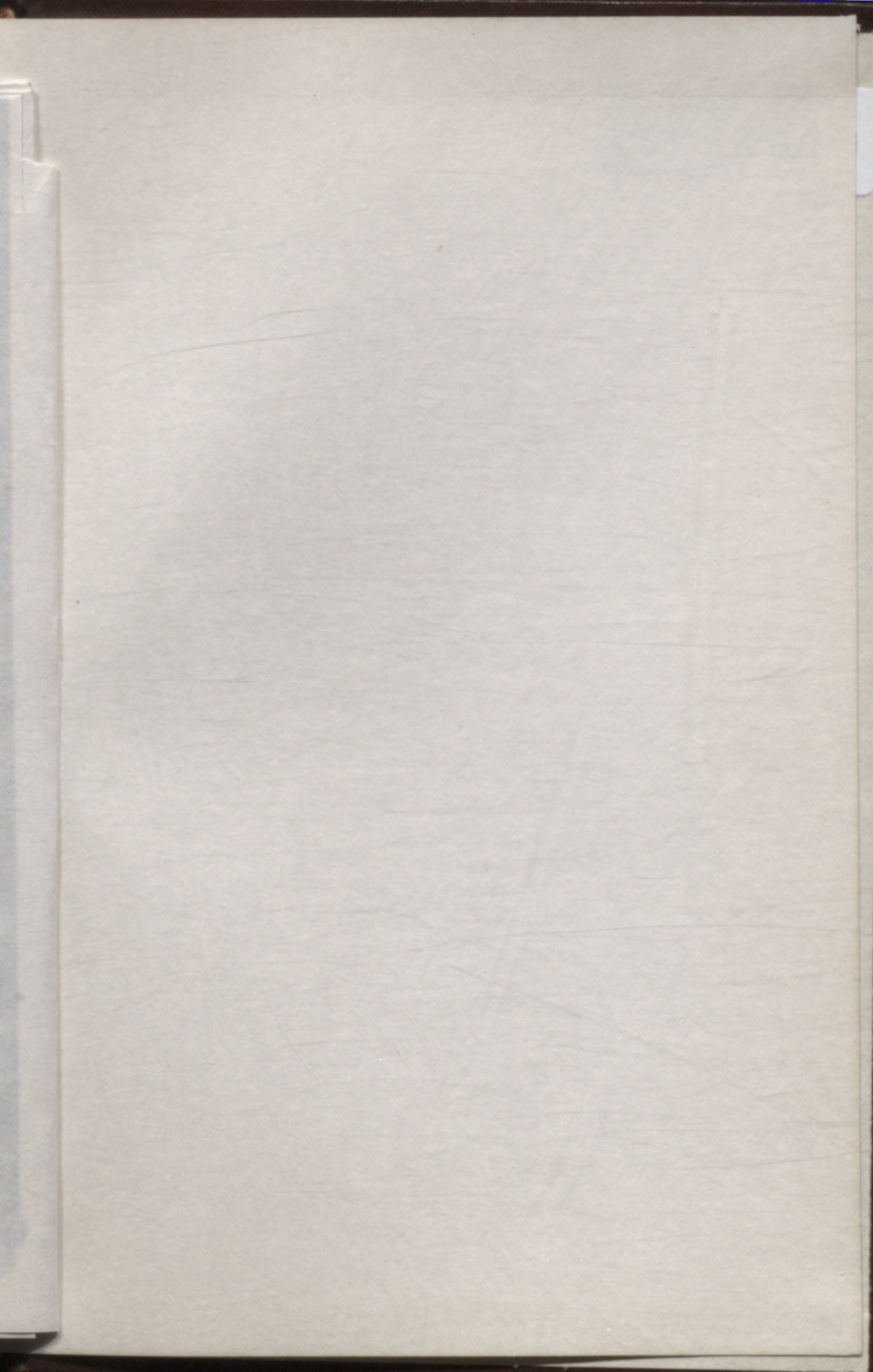
WILSON'S PATENT MAP

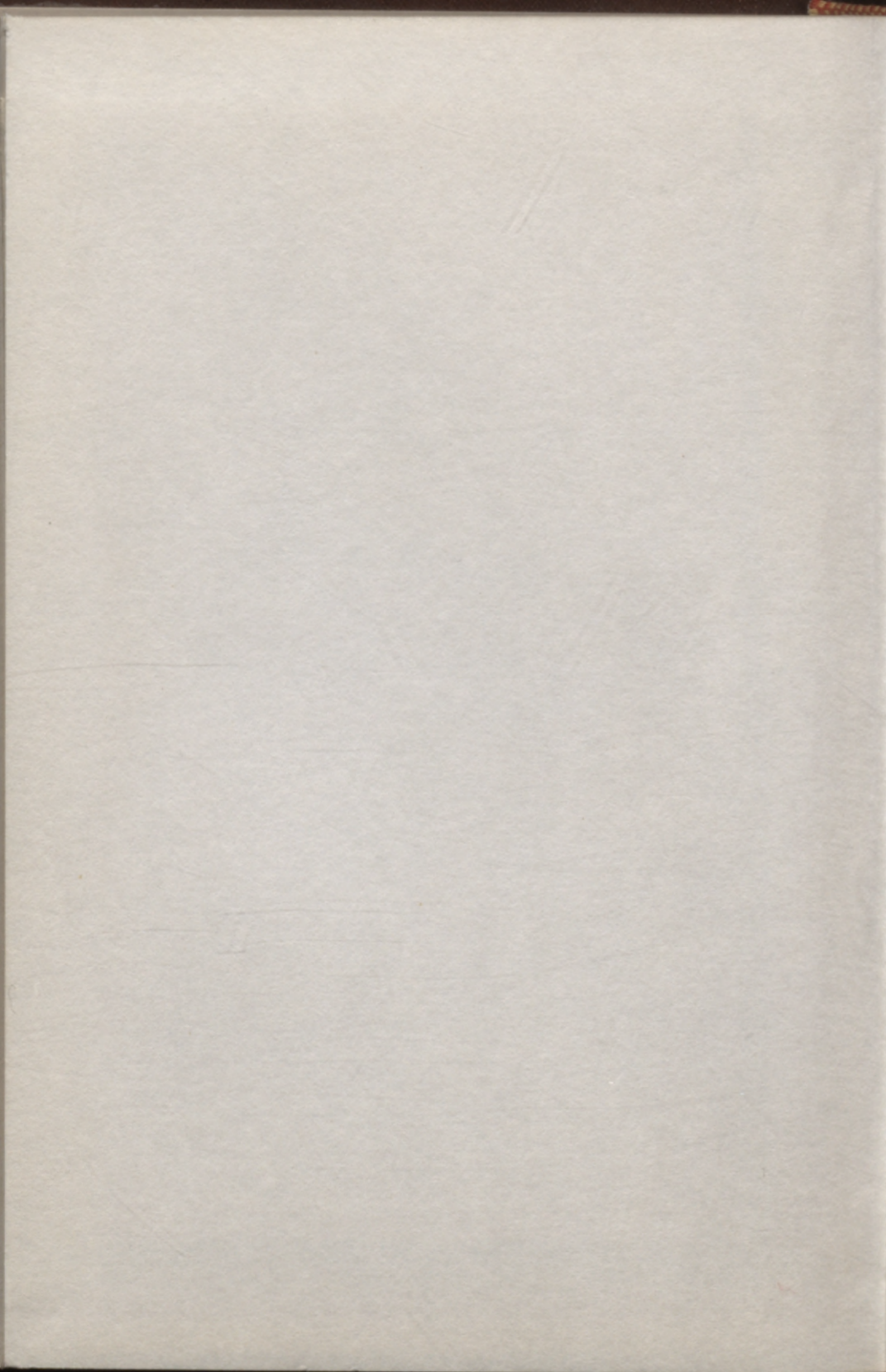
WILSON'S PATENT MAP

WILSON'S PATENT MAP

WILSON'S PATENT MAP

260.1

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0305065248

